

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Відділення професійної освіти і освіти дорослих
Управління освіти Житомирської міської ради
Науково-методичний центр
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут педагогіки
Кафедра естетики, етики та образотворчого мистецтва
Кафедра дошкільної освіти та педагогічних інновацій
Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Центр забезпечення загальної, середньої, дошкільної та позашкільної освіти
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського
Кафедра теорії та методики початкової освіти
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Кафедра дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницький національний університет
Кафедра практичної психології та педагогіки

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ І ПРІОРИТЕТИ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Збірник науково-методичних праць

Частина II

ЖИТОМИР
«ПОЛІССЯ»
2016

УДК 371.13: 372: 378

ББК 74.1 / 74.58

С 65

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка від 26.02.2016 року, протокол № 7

Рецензенти:

Вітвицька С. С. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Пастовенський О. В. – доктор педагогічних наук, проректор з науково-методичної роботи Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Сахневич І. Д. – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету мистецтв та менеджменту Житомирського інституту культури і мистецтв Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Коректор:

Золотюк Л. Я. – кандидат філологічних наук, методист комунального позашкільного навчального закладу «Житомирський обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді» Житомирської обласної ради.

С 65

Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. – Житомир: «Полісся», 2016. – У 3-х ч. – Ч. II. – 296 с. + CD.

У збірнику науково-методичних праць представлено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти» (23–24 березня 2016 року). У збірнику відображено сутність компетентнісного підходу в професійній освіті; охарактеризовано вітчизняний і зарубіжний досвід компетентнісного підходу до підготовки вчителів початкової школи та вихователів дошкільного закладу, відображено проблему наступності і перспективності Державних стандартів початкової та дошкільної освіти в контексті компетентнісного підходу; розкрито сутність предметних і ключових компетентностей молодших школярів; представлено тенденції та пріоритети сучасного дошкілля в європейському освітньому просторі.

Збірник науково-методичних праць адресується науковцям, педагогам-практикам, майбутнім учителям початкових класів та вихователям ДНЗ, методистам дошкільної та початкової ланки освіти.

УДК 371.13: 372: 378

ББК 74.1 / 74.58

© Литнєв В. Є., Колесник Н. Є., Завязун Т. В., 2016

© «Полісся», 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА (Литньов В. Є.)	9
РОЗДІЛ IV. НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ ПОЧАТКОВОЇ ТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ	11
Васянович Т. М. НАСТУПНІСТЬ У РОБОТІ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА ШКОЛИ.....	11
Клєцова Є. С. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСОБИСТІСНООРІЄНТОВАНОГО, ДІЯЛЬНІСНОГО, КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДІВ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	14
Колеснікова І. В. ВИКОРИСТАННЯ МЕДІА-ОСВІТНИХ РЕСУРСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА.....	20
Кусік І. М. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НАСТУПНОСТІ І ПЕРСПЕКТИВНОСТІ МІЖ ЛАНКАМИ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	24
Миськова Н. М. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	29
Онищенко О. К. КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ.....	32
Павловська Ю. В. НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ ПОЧАТКОВОЇ ТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	36
РОЗДІЛ V. ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ ТА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	41
Барановська Н. О. РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА.....	41
Барсукова Л. А. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШЛЯКОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	46

Березюк Ю. В. ВРАХУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ.....	51
Біжан Т. В. ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ (MIND MAPS).....	56
Білошицька В. І. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ ТА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	59
Бойковська С. С. ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ ТА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ МЕТОДИКИ ВАРІАТИВНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ.....	64
Гвоздецька-Бура І. І. ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ РІЗНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ.....	69
Григорцевич Н. П. УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МУЗИЧНО – ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	72
Гузенко Л. В. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЧЕРЕЗ ОСВІТУ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	77
Козак Т. П. ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ.....	84
Компаній О. В. ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ТЕКСТОТВОРЕННЮ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	89
Костюк І. О. СПЕЦИФІКА СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	92
Кравченко Ю. Л., Самойлюкевич І. В. ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	96

Мартинюк О. Р., Мазко О. П. ПСИХОЛОГО-ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПИСЕМНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	103
Матиль Л. В. КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА УМОВИ ЇХ ФОРМУВАННЯ.....	107
Нікитчук С. М. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА..	111
Ободзинська О. В. ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ.....	116
Орлова О. М. ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ КРЕАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	120
Пушкалюк Т. М. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	124
Самойленко І. Р. ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	128
Сварицевич О. Г. ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО БАТЬКІВЩИНИ – НАГАЛЬНЕ ПИТАННЯ В КРАЇНІ.....	131
Стець І. А. ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО РОБОТИ З ПІДРУЧНИКОМ.....	134
Шевля А. С. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПЕРШОМУ КЛАСІ.....	139
Шкабура Н. О. ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ.....	142
Янковська Т. П. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ.....	146

РОЗДІЛ VI. ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПОЧАТКОВІЙ ТА ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ.....157

Берегова Н. П., Тіхоплав О. О.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....157

Вигівська Л. П.

ВИХОВАННЯ МАЛЕНЬКОГО ГРОМАДЯНИНА ТА ПАТРІОТА СВОЄЇ ДЕРЖАВИ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ.....159

Вітенко Т. В.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ.....165

Голуб О. В.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....170

Горблюк М. М.

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У РОДИНІ.....178

Гордійчук Н. І.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ ПРАЦІ З ПЕРШОДЖЕРЕЛАМИ НА ЗАНЯТТЯХ З ПЕДАГОГІКИ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ.....181

Довбаш А. І., Колесник Н. Є.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЗВИЧАЇВ І ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА УРОЦІ «ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....187

Духович В. М.

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ.....190

Залевська С. І.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....194

Іщенко О. А.

ВИКОРИСТАННЯ СХЕМ-МОДЕЛЕЙ ДЛЯ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ.....197

Клименко Т. Б. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ.....	204
Краснікова В. П. ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	208
Кучер С. С. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІНІ-МУЗЕЇВ ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	214
Кучер Т. С. ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ СУГЕСТОПЕДІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	223
Кучинська Л. Ф. ІНТЕГРАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У СИСТЕМУ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ З ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	227
Левкова О. В. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ.....	233
Мельник Р. А. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	238
Михайлова О. С., Лагутова А. ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЛІТНЬОМУ ЛІНГВІСТИЧНОМУ ТАБОРІ.....	243
Михайлова О. С., Ожоженко М. ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ.....	245
Назарчук І. А. ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	248
Онщенко М. І., Грона Н. В. МОРФОЛОГІЧНА ПРОПЕДЕВТИКА В СУЧАСНОМУ БУКВАРІ.....	257

Остапчук О. Ю., Самойлюкевич І. В. ФОРМУВАННЯ ОСНОВ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАСАДАХ НАВЧАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ....	260
Панова Н. В. ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ШЛЯХОМ ІНТЕГРАЦІЇ УРОКІВ МОВИ І МОВЛЕННЯ.....	267
Роговська І. А. ЗВ'ЯЗНЕ МОВЛЕННЯ, ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДИТИНИ.....	271
Рябчук А. О., Антонова О. Є. РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШЛЯХОМ ОВОЛОДІННЯ ОСНОВНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ МИСЛЕННЯ.....	275
Ступенько О. Л. ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР В ІНДИВІДУАЛЬНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ ЗАТРИМКУ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	279
Федорова М. А. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ.....	285
Яворська Т. Є. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ»: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД.....	290
Янчук О. С. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА.....	292

ПЕРЕДМОВА

Модернізація і розвиток освіти та науки гнучко реагують на всі процеси, що відбуваються у світі й Україні. Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямоване на забезпечення економічного зростання країни та вирішення соціальних проблем суспільства, необхідних для подальшого навчання і розвитку особистості. Якісна освіта є важливою умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки зазначено, що зміст освіти відіграє ключову роль у розбудові національної системи освіти, забезпеченні її інноваційного розвитку, приведенні у відповідність до європейських і світових стандартів. Його модернізація передбачає: розроблення і впровадження оновленого Базового компонента дошкільної освіти, нових державних стандартів загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти на основі Національної рамки кваліфікацій та компетентісно орієнтованого підходу в освіті, необхідності підготовки фахівців для сталого розвитку з новим екологічним мисленням; узгодження освітньо-кваліфікаційних характеристик і навчальних програм із професійними кваліфікаційними вимогами; модернізацію навчальних планів, програм та підручників навчальних закладів відповідно до оновлених державних стандартів; розширення практики підготовки педагогічних працівників за інтегрованими програмами (у тому числі за поєднаними спеціальностями на рівні магістра); визначення професій, спеціальностей і кваліфікацій з підготовки фахівців для сфери інформаційно-комунікаційних технологій.

Сучасна філософія освіти й оновлена стратегія реформування освітньої сфери вимагають принципово нових наукових досліджень, обґрунтованого і послідовного запровадження нових науково-педагогічних технологій, раціональних і ефективних підходів до організації навчально-виховної, наукової й інноваційної діяльності в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти.

Зазначимо, що змінюється роль і значущість вищої освіти, зокрема університетів як носіїв культури, з урахуванням економічних, політичних та соціальних особливостей державного, зокрема і світового освітнього простору. Оновлену роль університету доцільно розглядати у контексті урахування таких аспектів: суспільство знань та освіта; зв'язок підприємництва та вищої освіти; суспільний розвиток і вища школа. Нове суспільство отримує обґрунтовані назви, зокрема «спільнота, яка навчається» (Р. Хатчинс, 1968), «суспільство навчання протягом життя» (Т. Хьюсен, 1974, 1986), «суспільство знань (К-суспільство)» (П. Дракер, 1969), що інтерпретується як суспільство 72 багатоманітності та здібностей й поступово трансформується у суспільство «свободи через здібності» (А. Сен, 2001). Отже, університет виступає як своєрідна міжнародна інституція для розвитку та обміну інформацією на

підтримку людського розвитку, що корелюється з концепцією сталого розвитку людства / суспільства (Sustainable development).

Векторність розвитку вищої освіти дає змогу виокремити спектр тенденцій, які підтверджують трансформації та допомагають прогнозувати певні зміни і проектувати відповідні дії, зокрема у підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти.

Зауважимо, що у сфері вищої освіти лідерські позиції утримує питання організації навчального процесу на засадах компетентнісного підходу. Його впровадженню при викладанні окремих дисциплін, циклів дисциплін у закладах вищої освіти всіх рівнів акредитації присвячено значна кількість досліджень останніх десятиліть.

Упроваджуючи компетентнісний підхід маємо окреслювати передбачувані й отримані результати навчання відповідно до присвоюваної кваліфікації. Саме на об'єктивізацію цього процесу спрямована розроблена Національна рамка кваліфікацій (2011) і Стратегія розвитку національної системи кваліфікацій на період до 2020 року. Основними позиціями відповідно до Національної рамки кваліфікацій визначено такі: автономність і відповідальність; знання емпіричні і теоретичні; інтегральна компетентність (характеристики рівня щодо навчання та професійної діяльності); кваліфікація (результат оцінювання і визнання за стандартами); кваліфікаційний рівень; компетентність, компетентності (здатність до виконання певного виду діяльності); комунікація; результати навчання компетентності; уміння.

Результати навчання визначаються як формулювання того, що повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати майбутній фахівець, як початкової, так дошкільної освіти після завершення навчання у вищому навчальному закладі. Результати навчання можуть відноситися до окремого навчального компоненту (модуля, навчальної дисципліни, практики тощо), а також до періоду навчання (програми першого, другого чи третього циклів) і визначають вимоги до присудження кредиту. Отже, в основі впровадження компетентнісного підходу має бути перехід від процесуального до результатного в організації навчання; визначення запланованих (очікуваних) результатів навчання (компетентностей): 1) нормативних (для галузі освіти); 2) на рівні програми навчання; 3) на рівні навчальних компонентів (курсів, модулів, проектів тощо); упровадження технологій навчання та викладання, орієнтованих на заплановані результати; упровадження стандартів оцінювання, орієнтованих на вимірювання результатів навчання.

Отже, розроблена модель підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти передбачає багатовекторність у підходах до навчання і викладання в контексті компетентнісного підходу.

Литньов Володимир Євгенович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор навчально-наукового інституту педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка

РОЗДІЛ ІV

НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ ПОЧАТКОВОЇ ТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Васянович Тетяна Миколаївна,
вихователь-методист
(ДНЗ № 9 м. Коростень)

НАСТУПНІСТЬ У РОБОТІ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА ШКОЛИ

Школа не повинна вносити свого різкого перелому в життя дитини. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що робила вчора. Нехай нове з'являється в її житті поступово і не збентежує лавиною переживань.

В. О. Сухомлинський

Проблема наступності дошкільної та початкової освіти доволі давня, проте досі лишається актуальною. Попри усвідомлення її важливості науковцями, управлінцями та практиками, багато аспектів цієї проблеми лишаються невирішеними, що передусім відчувають на собі діти та їхні батьки. Найвразливішим для дитини є перехід від дошкільного до шкільного дитинства.

На основі аналізу змісту Базового компонента дошкільної освіти та Державного стандарту початкової загальної освіти можна зробити висновок про дотримання принципу наступності в ключових орієнтирах розвитку дитини, в основних змістовних лініях, в орієнтації вимог програми першого класу на певний рівень компетентності дошкільника.

У Базовому компоненті дошкільної освіти України та Державному стандарті початкової загальної освіти визначається пріоритетність компетентнісного підходу до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової ланок освіти. Ці документи покликані забезпечити поетапне становлення дитячої особистості, її фізичний, пізнавальний, соціальний, естетичний розвиток, набуття нею певного практичного досвіду, необхідного для використання у майбутньому житті [1, с.1-3].

Проте аналіз і порівняння програм першого класу та змісту Базового компонента дошкільної освіти вказує на те, що в низці випадків показники компетентності старшого дошкільника перевищують програмові вимоги для учня-першокласника. Так, наприклад, йдеться про завищені очікування щодо розвитку монологічного мовлення дошкільників порівняно з програмою першого класу, про невідповідність змісту розділу «Звукова культура мовлення» в Базовому компоненті дошкільної освіти програмі першого класу, про значно вищий рівень знань та умінь дитини за розділом «Літературна компетенція» (освітня лінія «Дитина у світі культури») порівняно зі змістовними лініями програми першого класу.

Наступність у роботі дошкільного навчального закладу і школи передбачає взаємозв'язок змісту, методів, прийомів, організаційних форм роботи з дітьми. Саме про таке розуміння наступності йдеться в наукових публікаціях. Однак у педагогічній практиці наступність найчастіше зводять до визначення рівня готовності дитини до школи та адаптації при переході від дитячого садка до навчання в школі. Саме перебільшена увага дорослих, які відповідальні за розвиток дитини, до процесу її підготовки до школи призводить до суперечок і непорозумінь між суб'єктами освітнього процесу. Але потрібно пам'ятати, що якими б ідеальними не були в плані наступності програми дошкільної та початкової освіти, темп розвитку в кожної дитини – свій. А стандарт – це певний ідеальний образ освітнього результату як у дитячому садку, так і в школі. Тож визначеного стандарту досягають, і то відносно, лише окремі діти. Коли ми це зрозуміємо і приймемо, тоді зникнуть і невиправдані очікування батьків та педагогів, зникне орієнтація педагогів – «дошкільників» на «вимоги школи», а також претензії вчителів щодо якості «підготовки до школи».

Дошкільний вік є самоцінним періодом, упродовж якого відбувається загальний розвиток, зокрема й підготовка до школи. Наголосимо, що саме позиція науковців узята за основу державного стандарту дошкільної освіти – Базового компонента дошкільної освіти. Згідно з цим документом дитина зростає фізично, пізнає світ і постійно збагачує свої уявлення про нього. У неї розвиваються психічні процеси, здібності, базові якості особистості, які потім визначатимуть її поведінку та діяльність протягом усього життя. Дитина буде готова вступити в новий етап свого життя, діяти в нових умовах, відкритися до нових стосунків, знань і справ тоді, коли сповна реалізує свій, властивий дошкільному періоду дитинства, потенціал у пріоритетних видах діяльності – грі, спілкуванні, художньо-продуктивній діяльності. Але насамперед – у грі. За дослідженнями провідних учених, визнаних у всьому світі психологів (Данила Ельконіна, Василя Давидова, Володимира Кудрявцева а ін.), до семи років у дітей формуються передумови навчальної діяльності, а після семи – початкові форми навчальної діяльності. Цього ніхто не може змінити, і напевно, у цьому – всі ті проблеми щодо наступності, які нині існують. Йдеться про проблеми дитини, а не програм. Тому навчання дітей із шести років уже саме по собі таїть «підводні камені» та небезпеки, які зумовлені у психологічними особливостями шестирічної дитини та які, безумовно, мають враховувати вчителі в системі шкільного навчання.

Психологічна готовність дитини до шкільного навчання полягає в тому, щоби до моменту вступу до школи в неї склалися психологічні риси, властиві школяру. А в дошкільному віці виникають поки лише задатки цього перетворення на учня: бажання вчитися, стати школярем, уміння керувати своєю поведінкою і своєю діяльністю, достатній рівень розумового розвитку і розвитку мовлення, наявність пізнавальних інтересів і, звісно, знань і навичок, необхідних для шкільного життя.

Найбільше проблем у навчанні першокласників спостерігається у психологічному (вольова, мотиваційна готовність) та соціальному (вміння налагоджувати контакти) аспектах. Одним із найважливіших завдань, яке потребує вирішення під час підготовки дитини до школи, є соціалізація у шкільному середовищі. У школі дитина вступає в серйозні стосунки вчитель-учень, у яких вона має вміти приймати від учителя навчальну задачу й вирішувати її, слухати й чути звернення вчителя, виконувати прохання і завдання, звертатися до вчителя за допомогою. Важливе спілкування й з однолітками, у школі статус учня залежатиме від успіхів у навчанні. Спілкування у школі має створювати такий мікроклімат, за якого в дитини з'явиться бажання вчитися. Перехід з одного соціального середовища, дитячого садка, в інше – школу, передбачає наявність тих правил і законів спілкування, які дитині знадобляться саме у школі. Є кілька типів спілкування. Це авторитарний, демократичний, авторитетний, ліберальний [5, с. 30]. Поведінка дитини залежить і від того стилю спілкування, який батьки й вихователі прищепили дитині. Діти мають приходити у навчальний заклад зі знаннями про культуру поведінки, правила етикету. Тому батькам і вихователям перед вступом дитини до школи потрібно прищепити правила поведінки, необхідні для спілкування з учителем і однолітками. А вони дуже прості:

- навчити вітатися та прощатися з учителем і учнями;
- навчити звертатися з проханням про допомогу як до вчителя, так і до учнів;
- навчити самому відгукуватися на прохання як учителя, так і однолітків.
- навчити слухати, дивлячись в очі, й чути.

Для виконання будь-якої роботи дуже важливо до неї підготуватися, адже саме правильна підготовка може дати відмінний результат. Школа передбачає інтенсивну розумову роботу, якою дитина в дошкільному віці займалася дозовано й без особливої напруги. Шкільне життя вимагатиме великого розумового навантаження (чотири уроки, а деколи і п'ять по 35хв.). Зауважимо, дітям на всіх уроках доводиться засвоювати абсолютно нові знання: думати, запам'ятовувати, виконувати). Школярі тривалий час перебувають у статичному стані, без активних рухів. Немає іграшок, звичайних ігор і занять. Закінчилося безтурботне життя й розпочалося трудове. Воно набагато складніше за життя дорослих, бо ми на роботі займаємося тією працею, до якої маємо навички й уміння, однак часто скаржимося на втому, а діти вчать і засвоюють усе вперше.

Вольова готовність – це здатність дитини діяти в нових умовах, за новими правилами, що потребує вольових зусиль. Це показник дошкільної зрілості дитини, яка не в кожній шестирічній дитині сформована на належному рівні як через вікові особливості, так і через вплив інших чинників. Варто зважати й на те, що вольова готовність та соціальна компетентність у дитини формуються насамперед в ігровій діяльності, про значення якої та її якість у сучасному житті дошкільника варто особливо замислитися. Граючи дитина розвивається, набуває певних життєвих умінь, навичок. Розвиток проходить гармонійно, відбуваються якісні зміни, виникає бажання вчитися, яке з кожним днем

зростає. Досвід переконує, що у грі відбувається розвиток мислення і мови. Граючись дитина вчиться планувати свої дії, і ці вміння допоможуть їй у майбутньому перейти до планування навчальної діяльності, швидше адаптуватися до шкільного життя. Адже саме молодші школярі – носії ігрової культури. Дошкільники тільки вчаться грати, а молодші школярі – грають.

Дуже важливим є формування у дітей позитивного ставлення до школи, але ненав'язливо: підростеш – і підеш до школи, дізнаєшся багато нового, цікавого, познайомишся з новими друзями. А освітній процес у дошкільному закладі, у свою чергу, не має бути «репетицією навчання у школі», а наповнюватись органічними для дошкільного віку видами діяльності та пізнавальним змістом, що формуватиме у дітей цілісну картину світу і створюватиме сприятливі умови для визрівання психологічних новоутворень віку.

У дошкільному віці діти мають сповна пізнати радість гри, цікавої пізнавально-дослідницької діяльності, радість співпраці, співтворчості та спілкування. І це стає підґрунтям готовності дитини до нових відкриттів, які їй запропонує школа. А нам дорослим потрібно пам'ятати, що кожна дитина самотня і неповторна та має свій індивідуальний темп розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти [авт. кол-в. Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л. та ін.; наук. кер. А. М. Богуш]. – К., 2012. – 26 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2001. – № 1.
3. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський – К. : Радянська школа, 1978. – 274 с.
4. Петрушина Т., Филякина Л. Первоклассник на пороге школы. Советы родителям. Советы учителю / Т. Петрушина, Л. Филякина. – СПб: Агенство образовательного сотрудничества, 2006.
5. Федоршин Г. М. Психологія становлення особистості у батьківській сім'ї / Г. М. Федоршин. – Івано-Франківськ, 2006. – 174 с.

Клецова Є. С.,

*старший викладач кафедри психології
(Житомирський ОІППО)*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСОБИСТІНООРІЄНТОВАНОГО, ДІЯЛЬНІСНОГО, КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДІВ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Актуальність проблеми. Розділ «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів» орієнтує освіту на формування готовності школярів застосовувати набуті знання, уміння навички та способи діяльності у практичному житті. Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісноорієнтованого, компетентісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складових змісту базової і повної загальної середньої освіти. У Держстандартах зазначено, що:

- діяльнісний підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань із різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти;

- компетентнісний підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності;

- особистісно зорієнтований підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на взаємодію і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні та партнерства у навчання.

Однак, як показують результати обговорення на лекціях сутності таких підходів, аналіз підготовки матеріалів для педпроектів, курсових робіт, відвідування занять, проблемним для педагогів залишається усвідомлення взаємозв'язків між цими підходами, планування уроків, занять на основі цих підходів.

Мета нашої статті полягає у розкритті теоретичних та психологічних аспектів сутності особистісно-діяльнісного підходу як методологічної основи формування компетентностей дітей, учнів.

У зв'язку з цим, одним із провідних методологічних концептів, на яких ґрунтується наше дослідження, є особистісно - діяльнісний підхід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення проблеми і на які опирається автор. Особистісно-діяльнісний підхід до навчання та організації навчально-виховного процесу як основний метод педагогічної психології у демократичному суспільстві створений працями Л. С. Виготського, А. Н. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна, К. Д. Ушинського та ін., ґрунтується на принципах гуманізму та виконує розвиваючу функцію щодо особистості у процесі навчання та виховання.

Різні аспекти означеної проблеми розглянуто у працях Л. С. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, А. І. Савенкова та ін. Особистісно-діяльнісний підхід є складним інтегрованим поняттям, що включає особистісноорієнтований і діяльнісний підходи, тому вважаємо за доцільне розкрити психолого-педагогічне підґрунтя зазначених понять.

Методологічною основою цих підходів є теорія особистості, теорія діяльності, теорія розвитку, теорія пізнання. Проаналізуємо названі положення.

ОСОБИСТІСТЬ. ДІЯЛЬНІСТЬ.

При визначенні теоретичних та методичних засад зазначених підходів доцільно спиратися на дослідження особистості, проведених видатними представниками класичної та сучасної зарубіжної психології, з-поміж яких варто назвати: Б. Ананьєва, Л. Виготського, В. Давидова, В. Джемса, П. Жане, Г. Костюка, О. Леонтьєва, С. Максименка, К. Платонова, С. Рубінштейна, К. Роджерса, І. Якіманську, В. Штерна та ін. Ряд досліджень психологів Харківської школи (Л. І. Божович, П. Я. Гальперін, А. В. Запорожець, П. І. Зінченко, О. М. Леонтьєв та ін.) показали значення

діяльності в розвитку людини. Процес розвитку починає розглядатись як саморух суб'єкта завдяки його діяльності з предметами та спілкування, а спадковість і середовище лише як умови, які визначають різні варіації розвитку в межах норми.

У цих дослідженнях робиться наголос на тому, що:

1. *Особистість варто розглядати як складну систему, в якій диференціюються та інтегруються різноманітні психічні якості під впливом багатьох чинників від народження до старечого віку в умовах здійснення власної ДІЯЛЬНОСТІ та СПІЛКУВАННЯ з іншими людьми [8, с.402].*

2. Доречно мовити про єдність особистості з її діяльністю і спілкуванням. Ця єдність проявляється в тому, що діяльність та спілкування в їхніх різноманітних формах безпосередньо опосередковано здійснюють зміни в структурах особистості; особистість, у свою чергу, одночасно безпосередньо і опосередковано здійснює вибір адекватних видів і форм діяльності, спілкування та перетворення їх, що задовольняють потреби особистісного розвитку.

3. Усі психічні феномени, всі поняття, категорії, цінності, мотивації, уявні непорушні істини – усі вони складаються в процесі діяльності, спілкування, яка починається з першого подиху людини і закінчується останнім. Усе служить діяльності та спілкуванню і формується так, щоб обслуговувати їх з оптимальною ефективністю. Як складеться діяльність, такі обслуговуючі поняття і категорії разом із нею і з'являться.

4. Кінцевою метою пізнання є не знання самі по собі, а практичне перетворення дійсності, для задоволення матеріальних і духовних потреб людини і суспільства:

Бути особистістю і означає бути суб'єктом власної діяльності, перетворюючи дійсність для задоволення матеріальних і духовних потреб та перетворюючи самого себе.

5. Розвиток особистості – це розвиток досвіду особистої практичної діяльності, спілкування, спрямованих на задоволення базових потреб (компетентностей).

Діяльність – це активна взаємодія людини зі середовищем, в якій вона досягає свідомо поставленої мети, що виникла в результаті появи у нього певної потреби. Традиційно виокремлюють два рівні психологічної структури діяльності така: мікроструктуру й макроструктуру. Психологічна мікроструктура діяльності: потреби-мотив («Навіщо, чому робити?») – мета («Що робити?») – засіб («Чим і як робити?») – результат («Що вдалося зробити?»).

У макроструктурі діяльності можна виокремити 4 основні блоки:

- спонукально-ціннісний (мотиви, цілі);
- прогностично-проективний (прогнозування, вибір, планування);
- виконавчо-реалізуючий (способи, засоби, результат);
- оцінково-порівняльний (аналіз, виявлення неузгодженості в результатах і процесі їхнього досягнення).

Узагальнені і виокремлені основні види діяльності, властиві всім людям. Це – спілкування, гра, навчання і праця. Їх варто розглядати як основні види діяльності людей. Кожен із них визначається своїми мотивами, цілями й засобами. *Усі ці види діяльності мають розвиваючий характер, тобто за умови активної участі в них дитини відбувається її інтелектуальний і особистісний розвиток.*

Спілкування – це форма психологічного взаємозв'язку людей у процесі спільної життєдіяльності; процес становлення та розвитку контактів між людьми.

На основі системного розуміння особистості, єдності особистості, діяльності, спілкування має розроблятися адекватна система підходів до розвитку і саморозвитку особистості на різних вікових етапах і, особливо, у підлітковому віці, коли дитина починає свідомо самовдосконалювати себе як особистість. Саме тому необхідною умовою ефективності управління процесом розвитку особистості є врахування її своєрідності на кожному з вікових етапів. Зокрема, необхідно зважати на характер соціальної ситуації розвитку на кожному віковому етапі, враховувати сензитивні періоди як найбільш сприятливі для формування тих чи інших властивостей особистості й основні суперечності психічного та особистісного розвитку, створювати умови для залучення дітей у провідний вид діяльності, що має вирішальний вплив на розвиток особистості, на її здатність до практичних дій у певному контексті.

Нагадаємо про роль соціальної ситуації розвитку та провідної діяльності в розвитку особистості дитини, учня [3].

О. М. Леонтьєв розвинув ідею Л. С. Виготського про провідний тип діяльності. Провідна діяльність – це діяльність, виконання якої визначає виникнення і формування основних психологічних новоутворень людини на певному етапі розвитку її особистості.

Провідна діяльність є показником психологічного віку дитини і характеризується тим, що в ній виникають і диференціюються інші види діяльності, перебудовуються основні психічні процеси і відбуваються зміни психологічних особливостей особистості на певній стадії розвитку.

Значення провідної діяльності для психічного розвитку залежить, перш за все, від її змісту, від того, що відкриває для себе і засвоює людина в процесі її виконання. Виокремлюють такі види провідної діяльності:

- емоційно-безпосереднє спілкування немовляти з дорослими (0–1 рік);
- предметно-маніпулятивна діяльність дітей раннього віку (1–3 роки); у процесі її виконання засвоюються історично складені способи дій із певними предметами;
- сюжетно-рольова гра у дошкільнят (3–6 років);
- навчальна діяльність у молодших школярів;
- інтимно-особистісне спілкування підлітків;
- професійно-навчальна діяльність у старшому шкільному віці.

Особистісно-діяльнісний підхід як світоглядна категорія і як глобальна організація освітнього процесу включає як необхідні компоненти: діяльність та

взаємодію суб'єктів, стратегію, методи, форми і прийоми навчання, зміст якого можна сформулювати так:

1) У центрі освітнього процесу знаходиться дитина, учень та процес індивідуального формування його особистості засобами навчально-виховного процесу.

2) Навчально-виховний процес – це організація й управління індивідуальною діяльністю учня у співробітництві та педагогічному спілкуванні з педагогом, направлені на фізичний, інтелектуальний, емоційно-вольовий та соціальний розвиток особистості.

3) Освітній процес має скерованість на творчий розвиток і саморозвиток усіх суб'єктів навчально-педагогічної діяльності: педагога і учня, педагогічного й учнівського колективів.

Особистісно-діяльнісний підхід передбачає три взаємопов'язані напрями активної діяльності в освітньому процесі, де і учень, і педагог виступають як суб'єкти: перший – у навчальній діяльності, другий – у педагогічній, а обоє – у навчально-педагогічній взаємодії; при цьому кожний індивідуальний суб'єкт включений одночасно і в різні колективні суб'єкти та різні системи пізнавальної діяльності.

Очевидно, що впровадження особистісно-діялісного підходу в усіх трьох напрямках діяльності можливе лише за умови суб'єктно-суб'єктної взаємодії за ініціативою суб'єкта педагогічної діяльності як основної рушійної сили цього процесу і творця таких форм та практичних дій щодо організації учіння, які незалежно від системи навчання, особливостей суб'єктів та напряму професійної освіти мають передбачати періодичне повторення таких трьох етапів:

1) вивчення та аналіз індивідуальних психічних процесів суб'єкта навчально-виховної діяльності при сприйнятті й засвоєнні знань та їх мотивації;

2) розробка та корекція форм і методів застосування особистісно-діялісного підходу з врахуванням виявлених індивідуальних особливостей суб'єкта навчальної діяльності;

3) організація та здійснення педагогічної діяльності зі застосуванням особистісно-діялісного підходу і методів практичної психології.

Кожен із цих етапів потребує проведення та вдосконалення психологічної роботи педагога з врахуванням специфіки умов навчального закладу, навчального предмета та суб'єкта навчальної діяльності; при цьому завдання першого етапу можуть вирішуватися на загальних засадах педагогічної психології стосовно конкретного об'єкта учіння, а другого і третього – вимагають творчого підходу, тобто їх вирішення залежить від індивідуальних особливостей уже суб'єкта педагогічної діяльності, його педагогічних здібностей, кваліфікації, досвіду і, нарешті, педагогічної майстерності.

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД. Компетентнісний підхід в освіті, у якому системоутворювальною освітньою метою визнають формування в молодого покоління здатності до ефективної дії, заснованої на загальнолюдських етичних нормах, сьогодні набуває у світі дедалі більшого поширення.

Питання застосування компетентнісного підходу ґрунтовно розглянуто в роботах І. Беха, В. Вербицького, Д. Заводчикова, Г. Зайчука, Е. Зеєра, І. Зимньої, Н. Мурованої, О. Овчарук, О. Пометун, М. Пустового, М. Сосніна, Н. Табачук, М. Філатова, А. Хуторського, Ю. Швалба та ін.

Методична реалізація компетентнісного підходу пов'язана з використанням таких педагогічних засобів, які би своєчасно забезпечували в освітньому процесі створення відповідних ситуацій, де відбувався б синтез набутих навчальних знань і умінь та способів практичної діяльності

Особистісно-діяльнісний підхід наближається до ідеї компетентнісного підходу у межах тих компетентностей, які забезпечуються навчальними знаннями. Тут ідеться не про емпіричний їх рівень, а про рівень теоретичний, коли те чи інше знання утримує внутрішні відношення, зв'язки, закономірності, властиві певному об'єкту чи явищу. Відтак, теоретичне знання пов'язується, перш за все, з узагальненим способом діяльності, а це зі словесною оболонкою, з конкретним найменуванням речі. Тож, теоретичне знання – це не що інше, як самостійне оперування предметом, уміння сконструювати його, розбиратися в ньому, використовувати його. Однак, такі предметні дії й є мислення.

У зв'язку з цим необхідно звернутися до ідеї особистісно-діяльнісного підходу, на якому ґрунтується педагогіка розвитку, з метою їх узгодження з цілями і завданнями компетентнісного підходу у його розвиненій формі. Це узгодження доцільно здійснити на основі принципу логічної доповнюваності. Воно означає, що дидактика має запропонувати таку модель процесу навчання, щоб він одночасно був і процесом засвоєння знань і процесом формування розуму, здібності мислити. Адже вчити мислити – означає, перш за все, вчити діалектиці. Яким має бути методичне втілення цього положення? Суб'єкту навчання від початку варто показувати у кожному випадку, що будь-яка нинішня істина (знання) народжувалась як відповідь на важку проблему, яка виникала перед людиною як життєва потреба, як протиріччя життя. Згадана модель процесу засвоєння знань будується на засадах не формальної, а діалектичної логіки. Кожне готове знання, яким нині людина може керуватися, є колись зняте (розв'язане) протиріччя – і, засвоївши готовий результат мислення людей разом із процесом його одержання, суб'єкт засвоїть одночасно і той спосіб мислення, за допомогою якого цей результат був добутий. Але згодом воно потребує перенесення засвоєних практичних способів дій на інші об'єкти, враховуючи специфіку нових обставин. Центральним мотивом цього рівня компетентності виступає необхідність суб'єкта жити в соціумі, пристосовуватися до вимог, які ставить життя.

Розвиток особистості здійснюється не тільки через вдосконалення її індивідуальної предметної діяльності, а й через удосконалення її зв'язків, видів спілкування з оточенням.

Участь у спільній колективній роботі поліпшує діяльність і підвищує мотивацію суб'єктів пізнання. Саме у групових видах роботи виникають реальні умови для вчинкової взаємодії, за якої удосконалюється морально-духовна сфера, його базові смисло-ціннісні орієнтації. Тут перед педагогом

відкриваються реальні можливості для дієвого використання положень особистісно-діяльнісної моделі навчання та виховання у контексті реалізації компетентнісного підходу.

Висновки. Компетентнісний підхід в освіті тісно пов'язаний із особистісно орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання та виховання, тому що ґрунтується на особистості дитини, учня та може бути реалізованим і перевіреном тільки в процесі виконання конкретною дитиною, учнем певного комплексу дій. Особистісно-діяльнісний підхід до навчання та організації навчально-виховного процесу як основний метод педагогічної психології у демократичному суспільстві ґрунтується на принципах гуманізму та виконує розвиваючу функцію щодо особистості у процесі навчання та виховання. Процес навчання і виховання має бути організований так, щоб він був одночасно і процесом засвоєння знань, і процесом розвитку мислення і здатності переносити засвоювані практичні способи дій на інші об'єкти, враховуючи специфіку нових обставин. Центральним мотивом цього рівня компетентності виступає необхідність суб'єкта жити в соціумі, пристосовуватись до вимог, які ставить життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Психология развития человека / Л. С. Выготский. – М. : Изд-во Смысл; Изд-во Эксмо, 2005. – 136 с.
2. Мадзігон В. М., Бурда М. І. Проблеми і завдання педагогічної науки в умовах розбудови національної школи / В. М. Мадзігон, М. І. Бурда // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3.
3. Заброцький М. М. Вікова психологія: навч. посіб. / М. М. Забродський. – К., 2002.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – М., 1997.
5. Зязюн И. А. Основы педагогического мастерства / И. А. Зязюн. – М., 1989.
6. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К., 1989.
7. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А. Н. Леонтьев. – Москва, 1997.
8. Панок В. Г. та ін. Основи практичної психології : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К., 2000. – 402 с.
9. Рибалко В. В. Психологія розвитку творчої особистості : навч. посіб. / В. В. Рибалко. – К., 1996.
10. Рубинштейн С. П. Основы общей психологии / С. П. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 1999. – 705 с.
11. Савенков А. І. Психологічні основи особистісно-діяльнісного підходу до навчання / А. І. Савенков. – М. : Ось-89, 2006. – 480 с.

Колеснікова Ірина Василівна,

викладач

(Житомирський ОППО)

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІА-ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Сучасну освіту неможливо уявити без використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Робота 80% населення

світу так чи інакше пов'язана зі створенням, обробкою, збереженням та передачею інформації.

Популярність медіа-ресурсів у молоді (та й у переважної більшості аудиторії) визначається багатьма факторами: використання пізнавальної, інформаційної, комунікативної, моральної, соціальної та інших функцій медіа; опора на видовищно-розважальні жанри (як правило, базуються на міфології), стандартизацію, серійність, сенсаційність, систему «емоційних перепадів», що дозволяє робити розрядку нервової напруги глядачів; гіпнотизм, вгадування бажань публіки, інтуїцію і т.д. Факти свідчать, що відбулася переорієнтація аудиторії з друкованого тексту на аудіовізуальний, який є основою створюваної людиною віртуальної реальності. Неоднозначний вплив такої реальності на людину, детермінує педагогічний пошук адекватних засобів, що сприяють позитивним контактам молодого покоління з медіа.

Глобальний процес інформатизації суспільства, культури ставить нові завдання перед освітньою системою, що сприяли появі більш високих вимог до підготовки педагогічних кадрів, зокрема це вміння працювати в інформаційно насиченому суспільстві. Таким чином, можна стверджувати, що існує певне соціальне замовлення на розвиток медіа-компетентності особистості педагога.

Одним із шляхів виховання самостійної, творчої особистості, здатної вільно орієнтуватися в існуючому медіа-середовищі, є цілеспрямоване, продумане включення сучасних інформаційних засобів в навчально-виховний процес. Сучасні медіа-ресурси виступають як комплексний засіб пізнання людиною навколишнього світу, а такі специфічні риси електронних медіа, як мультимедійність, інтерактивність, моделювання, комунікативність і продуктивність, дозволяють говорити про нові освітні функції медіа і розробляти на цій основі медіа-середовища навчального призначення, інформаційні технології навчання.

Метою статті є висвітлення деяких аспектів використання медіа-освітніх ресурсів у професійній діяльності педагога.

Проблему застосування медіа-освітніх ресурсів у навчально-виховному процесі досліджували зарубіжні та вітчизняні науковці. Зокрема, естетичне виховання молоді засобами кіномистецтва (О. Федоров), розвиток і функціонування медіа-педагогіки, медіа-дидактики та медіа-виховання (Г.Онкович), формування критичного ставлення до отриманої з різних джерел інформації (Б. Потятиник), розвитку мас-медійних навчальних технологій у середніх закладах освіти США (С. Шумаєва), педагогічні умови застосування медіа-освіти у процесі професійної підготовки майбутніх учителів (Ю. Козаков) та ін.

Сучасні інформаційні та комунікаційні технології дозволяють індивідуалізувати й активувати освітній процес. Медіа вносять принципові зміни в зміст і методи навчання, дозволяють використовувати особливий тип завдань, спрямованих на рефлексію учнями своєї діяльності, на її саморегуляцію. Електронні медіа, завдяки своїм специфічним характеристикам, дають можливість краще сприймати і запам'ятовувати матеріал, дозволяють

підвищити ступінь обліку ергономічних вимог до навчальних матеріалів, володіють виховними можливостями, їх використання в навчально-виховному процесі орієнтовано на формування пізнавальних мотивів учнів. Використання електронних медіа в навчально-виховному процесі є важливим для розбудови системи освіти відповідно до вимог сучасного інформаційного суспільства.

Розуміння особливостей медіа-ресурсів дозволяє сучасному педагогу здійснювати свою діяльність у відповідності до сучасних змін в інформаційному світі, до нових інформаційних потреб сучасних дітей, чітко і правильно організувати процес навчання, вміло використовувати медіа в процесі підвищення власної професійної кваліфікації.

Розвиток медіа-компетентності педагогів знаходиться в тісному взаємозв'язку з розвитком основних професійних компетентностей, тому не може розглядатися ізольовано від процесу професійного вдосконалення.

За останні роки було проведено чимало досліджень, які розглядали проблему впливу медіа на шкільну аудиторію. Їх автори в цілому сходяться на думці, що спілкування з творами медіа-культури у дітей і молоді знаходиться на одному з перших місць. При цьому медіа-культура, органічно увібрала в себе риси літератури, театру, музики, образотворчого мистецтва, у багатьох випадках має більш широкий спектр дії.

Від того, наскільки розвиненою буде індивідуальність вчителя, його свідомість, самостійне мислення, вміння використовувати засоби масової комунікації в освітньому процесі, багато в чому залежить ефективність навчання в школах, ліцеях, гімназіях, інших середніх навчальних закладах.

Розглядаючи роль медіа в сучасній освіті, варто відзначити, що велика частина педагогів використовує медіа лише в аспекті реалізації дидактичного принципу наочності, не знаючи, про інші дидактичні та виховні можливості.

Таким чином, можна вважати цілком очевидною необхідність цілеспрямованої підготовки в області медіа-освіти сучасного педагога, вироблення у нього навичок сприйняття інформації, умінь конструювати вербальні копії візуальних образів, розуміти семантичні особливості інформації і застосовувати її в практичній діяльності, і як наслідок - розвивати медіа-компетентність.

Перш за все, медіа-компетентність педагога передбачає загальні вміння, які пов'язані з усіма видами медіа, тому повинна бути визначена з урахуванням основних умінь, таких як орієнтуватися і діяти в медіа-середовищі. Медіа-компетентність не повинна асоціюватися з вмінням використовувати нові інформаційні технології. Робота з різними медіа організовується по-різному, і цьому потрібно вчитися в залежності від конкретного технічного засобу. Крім того, медіа-компетентність повинна визначатися специфічно для віку, це означає, що медіа-компетентність школярів виглядає інакше, ніж медіа-компетентність дорослої людини.[2]

У наукових дослідженнях можна простежити широкий спектр визначень в галузі медіа. Так, наприклад, використовуються (часто як синоніми) такі найбільш поширені терміни, як «медіа-культура», «інформаційна культура»,

«медіа-грамотність», «інформаційна грамотність», «медіа-освіта», «комп'ютерна грамотність», «інформаційна компетентність», «медіа-компетентність», «медійна компетентність» та ін.

Дотримуючись точки зору багатьох вітчизняних і зарубіжних фахівців, ми згодні з тим, що термін медіа-компетентність більш точно визначає суть наявних у індивіда знань і умінь, що дозволяють використовувати, критично аналізувати, оцінювати і передавати медіа-тексти в різних видах, формах і жанрах, аналізувати складні процеси функціонування медіа в соціумі.

Р.Кьюбі дає наступне визначення даного поняття: медіа-компетентність/медіа-грамотність (media competence / media literacy) - «здатність використовувати, аналізувати, оцінювати і передавати повідомлення в різних формах» [1].

Розвиток медіа-компетентності педагога засноване на ряді компонентів. Перший компонент - досвід. Другий компонент - активне застосування умінь у сфері медіа. Третій компонент - готовність до самоосвіти.[2]

Діагностичне дослідження, спрямоване на визначення рівня сформованості різних показників медіа-компетентності (мотиваційного, інформаційного, методичного, діяльнісного, креативного та ін.) у педагогів показало, що у більшості опитаних спостерігається високий рівень мотиваційного показника. Вчителі прагнуть до вдосконалення своїх знань та умінь в галузі медіа, які покращать їх педагогічну діяльність, що так необхідно в роботі з молодим поколінням.

Низький рівень інформаційного показника відзначений у 80% опитаних. Багатьом педагогам катастрофічно не вистачає медіа-освітніх знань, в цьому контексті необхідність читання спецкурсів з основ медіа-культури стає більш очевидною, так як тільки медіа-грамотний педагог може впливати на рівень медіа-культури учнів.

Невисокий методичний рівень проявляється в тому, що в опитаних спостерігаються фрагментарні методичні вміння в області медіа-освіти, відсутність творчого підходу до роботи в даній галузі. У процесі спеціальної підготовки педагоги повинні опанувати методику організації навчально-виховного процесу за допомогою медіа.

При досить низьких інформаційному та методичному показниках у педагогічних працівників виявився середній рівень діяльнісного показника, який виявляється у медіа-освітній діяльності в процесі навчальних занять різних типів. Лише систематична медіа-освітня діяльність призводить до бажаного результату - підвищення рівня медіа-грамотності учнів. Дослідження ж показало, що на практиці частіше зустрічається епізодичне, безсистемне використання медіа, в більшій мірі як ілюстрації до тематики конкретних занять.

Як наслідок відсутності достатньої інформованості і умінь роботи з медіа проявився низький рівень креативного показника.

Більшість педагогів виявляють бажання отримати інформацію про нові медіа-освітні ресурси, про ефективність використання їх у своїй професійній

діяльності. Практична діяльність з використанням медіа-ресурсів покращить процес викладання навчальних предметів, зробить його більш цікавим, різноманітним. Тільки таким чином, долучившись до світу медіа, педагоги зможуть сприяти формуванню медіа-культури учнів, стануть мобільними, сучасними.

Актуальним напрямом подальшої розробки окресленої проблеми є вивчення ефективності застосування медіа-освітніх ресурсів під час самостійної роботи вчителів як складової їхньої професійної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kubey, R. (Ed.) (1997). Media Literacy in the Information Age. New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.) 484 p.
2. Potter, W.J. (2001). Media Literacy. Thousand Oaks — London: Sage Publication, 423 p.
3. Бондаренко Е. А. Технологии медиаобразования / Е. А. Бондаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mediaeducation.ru/publ/bond-tm.html>
4. Онкович Г. В. Використання інтегрованого простору знань у начальному процесі засобами медіаосвіти / Г. В. Онковаич // Журналістика, філологія та медіаосвіта: збірник наукових доповідей: у 2-х томах. – Т. 2. – Полтава : Освіта, 2009. – С. 252 – 255.
5. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в освіті / Гуревич Р. С. // Енциклопедія освіти / [Акад. пед. Наук України : гол. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 364-365.

Кусік Ірина Миколаївна,
вихователь вищої категорії
(Житомирський центр розвитку дитини № 5 «Пізнайко»)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НАСТУПНОСТІ І ПЕРСПЕКТИВНОСТІ МІЖ ЛАНКАМИ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Проблема наступності між ступенями освіти стала особливо актуальною на сучасному етапі. Адже зміст кожної освітньої галузі впроваджується поетапно – дошкільна освіта, початкова освіта. Для кожного етапу розроблений Базовий компонент дошкільної освіти, Державний стандарт, програми. Проблема наступності в навчанні через цілий ряд причин досить складна. Її складність полягає у відсутності єдиних підходів. Наступність у навчанні залежно від наукових поглядів учених-педагогів розглядається з найрізноманітніших позицій: і як нормативна функція дидактики, і як закономірність розвитку педагогічного процесу, і як загальнодидактичний принцип.

Кінець ХХ ст. ознаменувався введенням в освітрянський простір Державних стандартів освіти на всіх її рівнях від дошкілля і до вищої школи. сьогодні питання здійснення наступності між дошкільною та початковою ланками загальної освіти набула в педагогічній практиці особливої актуальності, зміст якої полягає в тому, що нове, змінюючи старе, зберігає в собі його елементи. Наступність розглядається як один із принципів неперервної освіти.

Видатний психолог Д. Б. Ельконін підкреслював невід’ємний зв’язок старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Актуальність проблеми дослідження постає в узгодженості двох ланок освіти, які реалізуються під час принципу наступності між дошкільною та

початковою ланкою. Необхідне переосмислення цілей і змісту наступності між дошкільною та початковою ланками загальної освіти, їх переорієнтація на вирішення завдань особистісно-орієнтованого навчання й виховання. Дошкільна освіта якісно змінилася у плані розуміння цілей підготовки дитини до школи та реалізації її вікових можливостей на шостому році життя, тому й початкова школа не може залишатися у межах старих уявлень про опору тільки на предметну готовність своїх найменших учнів до навчання. У початковій школі в останні роки є певні зрушення щодо створення умов подальшого повноцінного розвитку здобутків дошкільного віку і водночас для формування новоутворення молодшого шкільного віку – навчальної діяльності як провідної. Успішне розв'язання проблеми наступності вимагає оновлення методологічних засад дослідницьких робіт, упровадження в життя особистісно-орієнтованих технологій виховання й навчання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Тому в перспективі варто прагнути до більш рішучих кроків у цьому напрямку, до створення наскрізних програм для освіти дітей 3–10 років колективами фахівців із дошкільної та початкової освіти. Найбільш яскравою ознакою сучасних змін у системі національної освіти, що вимагають відповідних управлінських, науково-методичних і організаційних рішень, є її реформування на засадах наступності та неперервності.

Метою статті є розгляд організаційно-методичних основ наступності між ланками дошкільної та початкової освіти у методах педагогічного керівництва, формах організації діяльності у дошкільних закладах і молодшій школі, забезпечення цілісності процесу розвитку, навчання і виховання дитини, аналіз державних стандартів дошкільної та початкової освіти, у визначенні змісту і структури дошкільної освіти за допомогою інваріантної та варіантної складових.

Завдання нової редакції Базового компонента дошкільної освіти, на основі узагальнення наукових досягнень учених і передового досвіду дошкільної практики, – насамперед уникнути перевантаження дитини складними для її віку, частковими й випадковими знаннями і водночас забезпечити кожній дитині достатній рівень розвитку і соціальної адаптації до нового статусу – учня початкової школи. Керуючись принципом наступності змісту дошкільної і початкової ланок освіти, було внесено певні зміни як до змісту Базового компонента дошкільної освіти, так і до його структури. Як і в початковій школі, зміст Базового компонента дошкільної освіти визначено на основі компетентнісного підходу відповідно до вікових можливостей дітей, що реалізуються в освітньому просторі, спрямованому на досягнення соціально закріпленого результату (заданої норми, вимог до розвиненості, вихованості та навченості дитини), що зумовлює необхідність чіткого визначення життєво важливих компетенцій (дитина знає, обізнана, розуміє, вміє, усвідомлює, здатна, застосовує, виявляє ставлення, оцінює). Компетентнісний підхід орієнтує на цілісний розвиток дитини, підкреслює важливість закладання в дошкільному віці фундаменту для набуття під час наступних вікових етапів розвитку спеціальних знань та вмінь [1, с. 5]. Педагогу варто спрямовувати

свою увагу на головні лінії розвитку фізичного та морально-духовного здоров'я, особистісних цінностей як своєрідного внутрішнього стрижня, формування навичок практичного життя та сприйняття розвитку індивідуальності дитини. Набуття різних видів компетенцій дитиною дошкільного віку відбувається в різних видах дитячої діяльності: ігровій (провідній для дітей дошкільного віку), сенсорно-пізнавальній, навчально-ігровій, театральній, мовленнєвій, художньо-мовленнєвій, образотворчо-продуктивній, художньо-практичній, соціокультурній).

Відповідно до визначення цих понять провідними вченими України, Н. Б. Бібік і О. Я. Савченко, які визначають компетентність у навчанні як «коло питань, у яких людина добре розуміється, які вона набуває не тільки під час вивчення предмета, а й за допомогою засобів неформальної освіти внаслідок впливу середовища» і розглядають її як «особистісну якість, інтегровану здатність особистості, яка охоплює не тільки знання, вміння, навички, а й попередній досвід, цінності, ставлення, які можуть цілісно реалізовуватися тільки в процесі конкретної навчальної ситуації. Ознакою компетенції є специфічний предметний характер – освітні галузі, змістовні лінії. У цьому зв'язку на відміну від Державного стандарту початкової освіти, який зорієнтовано на набуття учнями ключових компетентностей, стандарт дошкільної освіти з урахуванням віку дітей і їхнім незначним досвідом обмежується освітніми компетенціями, тобто суспільно визнаним рівнем знань, умінь, навичок, цінностей, ставлень у певній сфері життєдіяльності дитини [2, с. 15]. У цьому вбачається один із шляхів забезпечення наступності між двома ланками освіти. Індивідуальний шлях розвитку особистості дитини продовжується в початковій школі.

Уперше, як і Державний стандарт початкової освіти, Базовий компонент визначає зміст і структуру дошкільної освіти за допомогою інваріантної і варіативної складових, які подано у змісті Базового компонента дошкільної освіти. Інваріантна складова змісту дошкільної освіти формується на державному рівні і є обов'язковою для всіх дошкільних закладів незалежно від їх підпорядкування. Інваріантну складову змісту дошкільної освіти систематизовано за освітніми змістовними лініями, як і в інших державних стандартах: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина у світі культури», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини», що дозволяє реалізувати принцип дитиною центризму, особистісно зорієнтований підхід та забезпечує неперервність змісту освітніх ліній дошкільної і початкової ланок освіти. Виключення з інваріантної складової будь-якої з освітніх галузей порушує цілісність розвитку дитини на рівні дошкільної освіти і наступність її в початковій школі [3, с. 10]. Організація життєдіяльності дітей з урахуванням освітніх змістовних ліній, що включені до інваріантної та варіативної складових, дає змогу забезпечити належний рівень соціально-особистісного розвитку дітей дошкільного віку в структурі неперервної освіти.

Зупинимося докладніше на освітніх змістовних лініях. Освітня лінія «Особистість дитини» передбачає: формування позитивного образу «Я», створення бази особистісної культури дитини, її активної життєдіяльності. Наприкінці дошкільного періоду життя в дитини мають бути сформовані базові якості особистості: довільність, самостійність, відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки і безпечність, самосвідомість, самоствавлення, самооцінка. Зміст освітньої лінії «Дитина в соціумі» передбачає формування в дітей навичок соціально прийнятої поведінки, вміння орієнтуватися у світі людських взаємин, готовності співпереживати та співчувати іншим. Зміст освітньої лінії «Дитина в природному довкіллі» містить доступні дитині дошкільного віку уявлення про природу планети Земля та Всесвіту, розвиток емоційно-ціннісного та відповідального ставлення до природного довкілля. Природнича освіченість передбачає наявність уявлень дитини про живі організми і природне середовище, багатоманітність явищ природи, причинно-наслідкові зв'язки у природному довкіллі та взаємозв'язок природних умов, рослинного та тваринного світу, позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи. Освітня лінія «Дитина у світі культури» передбачає формування почуття краси в її різних проявах, естетичного ставлення до життя, розвиток творчих здібностей, формування елементарних трудових, технологічних і художніх навичок, самостійності та безпеки праці. Освітня лінія «Гра дитини» передбачає розвиток творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості, вільної самостійної ігрової діяльності дітей і формування стійкого інтересу до пізнання довкілля та реалізації себе у ньому. Лінія «Дитина в сенсорному просторі» звертає увагу на сформованості доступних для дитини дошкільного віку уявлень, що відображають ознаки властивості та відношення предметів і об'єктів довколишнього світу. Показником сформованості цих уявлень є здатність дитини застосовувати отримані знання у практичній діяльності, оволодіння способами пізнання дійсності, розвиток у неї наочно-дієвого, наочно-образного, словесно-логічного мислення та формування елементарних математичних уявлень. Освітня лінія «Мовлення дитини» передбачає засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою в різних життєвих ситуаціях.

До складу Базового компонента дошкільної освіти введено і вивчення української мови як державної в дошкільних закладах, що передбачає залучення дітей інших національностей, які є громадянами України, до оволодіння українською мовою як державною на рівні вільного спілкування з іншими дітьми і дорослими, виховання інтересу та позитивного ставлення до української мови [1, с. 12]. Кожна освітня змістовна лінія Базового компонента дошкільної освіти завершується узагальненим визначенням результату освітньої роботи – сформованістю певного виду компетенцій.

Із досвіду очевидно, що перехід дитини з дошкільного навчального закладу до школи є важливим етапом життя. Для когось із дітей ця мить урочиста і піднесена, для інших – це величезний стрес, що супроводжується

сумом та звичайним життям, страхом перед новим середовищем, новими стандартами освіти.

Тільки тоді, коли робота дошкільного закладу буде спрямована на розвиток дітей, який буде відповідати вимогам, що ставляться перед майбутніми першокласниками, а вчителі початкових класів будуть спиратися на матеріал, який був раніше засвоєний дітьми, і на досвід, який був ними набутий на попередньому рівні їхнього життя. Тільки за цих умов буде досягнута наступність у роботі дошкільного закладу та школи.

Коли педагоги нашого закладу проаналізували попередню роботу, підвели підсумок, що насамперед необхідно відпрацювати єдину системну і послідовну роботу обох структур: дошкільної і початкової освіти. Розробили план спільних заходів з урахуванням заходів, які будуть спрямовані на покращення якості наступних зв'язків між ланками, що дозволяє зрозуміти роботу кожного зсередини. Спільно із вчителями, педагогами закладу був складений ідеальний «портрет» випускника дошкільного закладу – першокласника у майбутньому. На думку вчителів, перш за все першокласник має бути самостійним, відповідальним, «награним» у дошкільному дитинстві, вміти працювати з отриманою інформацією. Вчителі початкової школи ставлять собі за мету: точно й повно враховувати досягнення дошкільного віку не тільки у змістовному й методичному планах, хоча це дуже важливо, а й у плані сформованості особистісних якостей дітей, їхньої вольової сфери, готовності до шкільного навчання. Тому вчителям варто плавно продовжувати й розвивати напрям дошкільного розвитку: широке використання ігрової діяльності, цілеспрямований розвиток сенсорних процесів; постійно надавати вихователям необхідні рекомендації щодо тренування у дошкільнят м'язів руки, доброго окоміру, вміння співпрацювати у групі й колективі, щодо формування здатності до саморегуляції.

Вихователі старших груп відвідують уроки математики, української мови, праці, музики в першому класі. Вчителі, які у наступному навчальному році будуть набирати першокласників, відвідують заняття у дитячому садку з навчання грамоти, логіко-математичного змісту, переглядають ігрову діяльність.

Знайомство із специфікою планування роботи в дошкільному закладі і тематичними планами проведення уроків у школі дає можливість педагогам обмінюватися досвідом, знаходити оптимальні методи, прийоми та форми роботи, знайомлять із організацією життя і навчання дітей.

Така співпраця формує у педагогів розуміння значущості процесу розвитку дитини, а не накопичення знань, допомагає зберігати здоров'я дітей, визначає індивідуально-диференційований підхід до майбутнього першокласника.

Питання наступності вихователі постійно висвітлюють на батьківських зборах. У старших групах організовані куточки «Батькам майбутніх першокласників». Стало доброю традицією проводити семінари та «круглі» столи для батьків, які мають дітей віком 5-6 років.

Підведемо підсумок: якщо дошкільна освіта якісно змінилася у плані розуміння цілей підготовки дитини до школи та реалізації її вікових можливостей на шостому році життя, тоді і школа має створювати умови для майбутнього повноцінного розвитку здобутків дошкільного віку, і водночас для формування новоутворення молодшого шкільного віку – навчальної діяльності як провідної.

Щоб забезпечити реальну перспективність і наступність у роботі дошкільного закладу та школи, важливо дотримуватися певних умов: співробітництво має бути довготривалим і нерозривним, робота – системною і плановою, завдання – комплексними й інтегрованими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / Міністерство освіти України. Академія педагогічних наук України. – К. : Світоч, 2003. – 42 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. Інформаційний збірник МОН України. – 14-15 /2011. – К. : Пед. преса, 2011.
3. Наступність у навчально-виховній роботі дитячого садка і школи / Упоряд. З. Н. Борисова. – К., 1985. – 142 с.
4. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти // Дошкільне виховання . – 2000. – № 11. – С. 4-5.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. – К., 1997. – 389 с.
6. Енциклопедія освіти / Гол. ред. В. Кремень. – К. : Орінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Миськова Наталія Миколаївна,
*викладач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
(Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)*

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. В умовах сучасної соціокультурної ситуації все більшого значення в розвитку суспільства надається освіті. Однією з центральних ідей нової освітньої ситуації є визначення гуманістичної парадигми освіти, переорієнтація на цінності людини. Дослідження останніх років, що присвячені проблемам дитинства, виявляють якісно інше розуміння сутності дитинства і ставлення до нього як культурно-історичного, соціально-психологічного феномену: обґрунтований підхід до розвитку людини, яка росте, як особистості на основі поняття «соціальний розвиток в просторі часу Дитинства». Реформування дошкільної освіти з метою більш повного задоволення інтересів сучасних дітей висуває нові вимоги до дошкільного навчального закладу. У нормативних документах: Державній національній програмі „Освіта (Україна ХХІ століття)», Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, визначені нові цілі та пріоритети дошкільної освіти, а саме: «інноваційний характер освітньої діяльності, використання сучасних виховних та навчальних технологій в практиці роботи дошкільних закладів» [3].

Одним із шляхів модернізації освітньої системи України постає упровадження в навчальний процес ДНЗ інноваційних педагогічних технологій і методів. Педагогічну інновацію розглядають як особливу форму педагогічної діяльності і мислення, які спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі, або як процес створення, упровадження і поширення нового в освіті. Інноваційний процес в освіті - це сукупність послідовних, цілеспрямованих дій, спрямованих на її оновлення, модифікацію мети, змісту, організації, форм і методів навчання та виховання, адаптації навчального процесу до нових суспільно-історичних умов.

Пошук оптимальних форм організації освітнього процесу, використання передового педагогічного досвіду, а також використання інноваційних технологій є умовою ефективної взаємодії педагога з вихованцями.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти присвячено праці багатьох науковців. Сучасні дослідження, що розкривають окремі сторони підготовки майбутніх педагогів висвітлено в роботах Г. Беленької (формування фахової компетентності); Н. Лисенко (підготовка вихователів до організації еколого-дослідницької діяльності дітей в природі); проблеми структури і змісту психолого-педагогічної та фахової підготовки майбутніх вихователів розглядали Л. Артемова, А. Алексеєва, О. Богініч, Ю. Косенко, М. Машовець та інші.

Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс тощо) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Загальні проблеми формування інноваційної поведінки вихователя висвітлено в працях Л. Артемової, А. Богуш, І. Дичківської, Т. Поніманської, К. Макагон, К. Крутій та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у висвітленні проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти до використання інноваційних технологій.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні визначені нові цілі та пріоритети дошкільної освіти, а саме: «інноваційний характер освітньої діяльності, використання сучасних виховних та навчальних технологій в практиці роботи дошкільних закладів» [3].

Нововведення (інновації) не виникають спонтанно, а постають результатом системних наукових пошуків, аналізу, узагальнення педагогічного досвіду. Стрижнем інноваційних процесів в освіті є упровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику, вивчення, узагальнення і поширення передового вітчизняного та іноземного педагогічного досвіду.

Сучасні українські вчені розглядають інновацію в освіті як процес створення, поширення і використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по-іншому (О.

Савченко); як «комплексний, цілеспрямований процес створення, розповсюдження і використання новацій» (Л. Ващенко); як результат (продукт) творчого пошуку або особи колективу, що відкриває принципово нове в науці й практиці, як результат народження, формування і втілення нових ідей (В. Паламарчук); як процес і кінцевий результат інноваційної діяльності (О. Попова); як процес оновлення чи вдосконалення теорії і практики освіти, який оптимізує досягнення її мети (Л. Даниленко).

Рушійною силою інноваційної діяльності є педагог як творча особистість, оскільки суб'єктивний чинник є вирішальним під час пошуку, розробки, впровадження і поширення нових ідей. Творчий вихователь має широкі можливості і необмежене поле для інноваційної діяльності, оскільки на практиці може експериментувати і переконуватися в ефективності методик навчання, коригувати їх, здійснювати докладну структурування досліджень навчально-виховного процесу, пропонувати нові технології та методи навчання.

Д. Мазоха та Н. Опанасенко зазначають, що педагогічна професія вимагає особливої чутливості до постійно оновлюваних тенденцій суспільного буття, здатності до адекватного сприйняття потреб суспільства і відповідної корекції навчально-виховної діяльності. Особливу значущість має ця здатність за теперішньої постіндустріальної, інформаційної доби, яка потребує багатьох принципово відмінних від попередніх навичок, умінь і відповідного мислення [4].

І. Дичківська виокремлює такі рівні сформованості готовності до впровадження педагогічних інновацій: інформаційний, пробний, творчий. Для педагогів інформаційного рівня характерним є орієнтація в конкретних методиках роботи педагогів-новаторів, а також зарубіжного досвіду педагогічних технологій, використання окремих елементів даних систем у власній діяльності. Педагоги пробного рівня намагаються втілити у власну діяльність відомі технології, у них є потреба у експериментуванні, бажання поділитися досвідом з однодумцями. Педагоги творчого рівня успішно володіють інноваціями, беруть участь у їх створенні [2].

Підготовка фахівців дошкільної освіти до впровадження інноваційних технологій є динамічною системою, складовими якої є взаємопов'язані компоненти:

- мотиваційний компонент передбачає мету: стимулювати в студентів інтерес до набуття знань, умінь та навичок використовувати інноваційні технології;

- пізнавально-когнітивний компонент передбачає перелік основних знань та вмінь, необхідних для ефективного використання інноваційних технологій, а саме: сутність та значення інноваційних технологій; особливості використання інноваційних технологій у навчально-виховному процесі з дітьми дошкільного віку тощо;

- конативний компонент відображає сформованість відповідної компетентності щодо використання інноваційних технологій під час практичних занять, педагогічної практики та самостійної навчально-дослідницької роботи на

основі засвоєння змісту нормативних навчальних дисциплін та спецкурсу, внесення новизни та підвищення професійного рівня [1].

Висновки. Отже, підготовка фахівців дошкільної освіти до використання інноваційних технологій вимагає ефективної організації цілісної професійної підготовки, оновлення змісту фахової підготовки педагогів, знаходження доцільних засобів, методів та форм його реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончар Н. П. Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Петрівна Гончар; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти» НАПН України. – К., 2015. – 306 с.

2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посіб.] / І.М. Дичківська. — К. : Академвидав, 2012. — 352 с.

3. Дошкільна освіта в Україні: нормативно-правове регулювання / [Упор. Л.В.Гураш, Т.В.Вороніна]. – К.: Вид-дім «Шкільний світ», 2006. – 120с.

4. Коберник О.М. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності [Електронний ресурс] / О.М. Коберник, Г.І. Коберник. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua>

Онищенко Олена Казимирівна,
учитель-методист
заступник директора з НВР
(Коростенська міська гімназія)

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Орієнтація державної політики України на Європейський простір, процес розвитку у духовному відродженні, національно-державному будівництві, гуманізації та демократизації суспільства зумовило реформування системи освіти. У Законі України «Про освіту», програмі «Освіта» і «Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті» зазначено, що одним із основних принципів щодо освіти є її безперервність, яка реалізується шляхом забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти. Зміст кожної освітньої галузі впроваджується поетапно: дошкільна освіта, початкова школа, середня освітня ланка. Для кожного етапу розроблений Базовий компонент дошкільної освіти, Державний стандарт, базовий навчальний план і програми [5, с. 5].

Необхідність наступності в роботі пов'язаних між собою ланок навчання обґрунтована ще у працях Я.-А. Коменського, Й.-Г. Песталоцці, К. Ушинського, С. Русової. Якщо наступність означає врахування рівня розвитку дітей, із яким вони прийшли до школи, опору на нього, то неперервність навчання полягає у визначенні пріоритетних напрямів підготовки дітей до школи. Наступність є передумовою спадкоємності навчання – врахування школою рівня знань, умінь і навичок дітей, їхній розвиток у майбутньому; перехід від навчально-ігрової до навчальної діяльності [6].

Уперше концепція «неперервної освіти» була представлена на форумі ЮНЕСКО (1965) видатним теоретиком П. Леграндом і викликала значний теоретичний та практичний резонанс. У запропонованому П. Леграндом трактуванні неперервної освіти втілено гуманістичну ідею: у центр поставлено всі освітні начала людини, для якої необхідно створити умови для повного розвитку її здібностей протягом усього життя. Поштовхом для створення теорії неперервної освіти стала глобальна концепція «єдності світу», згідно з якою всі структурні частини людської цивілізації взаємопов'язані та взаємозумовлені. При цьому людина є головною цінністю і точкою переломлення всіх процесів, що відбуваються у світі [3, с. 56].

У Базовому компоненті дошкільної освіти та Державному стандарті початкової загальної освіти визнається пріоритетність компетентнісного підходу до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової ланок освіти. Ці документи покликані забезпечити поетапне становлення дитячої особистості, її фізичний, пізнавальний, соціальний, естетичний розвиток, набуття нею певного практичного досвіду, необхідного для використання у майбутньому житті.

Нова редакція Базового компонента дошкільної освіти:

- ✓ забезпечує більш тісну наступність змісту дошкільної і початкової освіти;
- ✓ передбачає зміни і доповнення з урахуванням сучасних вимог до змісту дошкільної освіти;
- ✓ концентрує увагу на збалансованості фондів «хочу», «можу», «буду»;
- ✓ окреслює рівень дошкільної зрілості дитини 6/7-річного віку.

Керуючись принципом наступності змісту дошкільної і початкової ланок освіти, було внесено певні зміни як до змісту Базового компонента дошкільної освіти, так і до його структури. Як і в початковій школі, зміст Базового компонента дошкільної освіти визначено на основі компетентнісного підходу відповідно до вікових можливостей дітей, що реалізуються в освітньому просторі, спрямованому на досягнення соціально закріпленого результату (заданої норми, вимог до розвиненості, вихованості та навченості дитини), що зумовлює необхідність чіткого визначення життєво важливих компетенцій (дитина знає, обізнана, розуміє, уміє, усвідомлює, здатна, застосовує, виявляє ставлення, оцінює). Компетентнісний підхід орієнтує на цілісний розвиток дитини, підкреслює важливість закладання в дошкільному віці фундаменту для набуття на подальших вікових етапах розвитку спеціальних знань та вмінь. Увага педагога має спрямовуватися на головні лінії розвитку фізичного та морально-духовного здоров'я, особистісних цінностей як своєрідного внутрішнього стрижня, формування навичок практичного життя, та сприйняття розвитку індивідуальності дитини. Набуття різних видів компетенцій дитиною дошкільного віку відбувається в різних видах дитячої діяльності: ігровій (провідній для дітей дошкільного віку), сенсорно-пізнавальній, навчально-ігровій, театральній, мовленнєвій, художньо-мовленнєвій, образотворчо-продуктивній, художньо-практичній, соціокультурній та ін.). Ознакою

компетенції є її специфічний предметний характер – освітні галузі, змістові лінії. У цьому зв'язку на відміну від Державного стандарту початкової освіти, який зорієнтовано на набуття учнями ключових компетентностей, стандарт дошкільної освіти з урахуванням віку дітей і їхнім обмеженим досвідом обмежується освітніми компетенціями, тобто суспільно визнаним рівнем знань, умінь, навичок, цінностей, ставлень у певній сфері життєдіяльності дитини. У цьому вбачається один із шляхів забезпечення наступності між двома ланками освіти. Подальший індивідуальний шлях розвитку особистості дитини продовжується в початковій школі. Підготовка дітей до школи має відповідати вимогам та критеріям оцінки дошкільної зрілості дитини. Така підготовка передбачає фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, готовність до взаємодії з довколишнім світом, розвиток специфічних видів діяльності дошкільників, які визначають і забезпечують легку адаптацію дитини до нового соціального статусу і є фундаментальними для дошкільного дитинства [4].

Уперше, як і Державний стандарт початкової освіти, Базовий компонент визначає зміст і структуру дошкільної освіти за допомогою інваріантної і варіативної складових, які подано у змісті Базового компонента дошкільної освіти [1, с. 15]. Інваріантна складова змісту дошкільної освіти формується на державному рівні і є обов'язковою для всіх дошкільних навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування та форм власності. Інваріантну складову змісту дошкільної освіти систематизовано так само як й інші державні стандарти за освітніми змістовими лініями: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина у світі культури», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини», що дозволяє реалізувати принцип дитиноцентризму, особистісно зорієнтований підхід та забезпечує неперервність змісту освітніх ліній дошкільної і початкової ланок освіти. Виключення з інваріантної складової будь-якої з освітніх галузей порушує цілісність розвитку дитини на рівні дошкільної освіти і наступність її в початковій школі. Організація життєдіяльності дітей з урахуванням освітніх змістових ліній, що включені до інваріантної та варіативної складових, дає змогу забезпечити належний рівень соціально-особистісного розвитку дітей дошкільного віку в структурі неперервної освіти. Кожна освітня змістова лінія Базового компонента дошкільної освіти завершується узагальненим визначенням результату освітньої роботи – сформованістю певного виду компетенцій. Варіативна частина передбачає освітні лінії «Іноземна мова», «Комп'ютерна грамота», «Хореографія», «Шахи» та ін. Варіативна складова змісту дошкільної освіти визначається дошкільним навчальним закладом із урахуванням особливостей регіону, навчальних закладів, індивідуальних освітніх запитів дітей та (або) побажань батьків, або осіб, які їх замінюють. Отже, уперше спостерігається наступність в освітніх лініях Державного стандарту початкової загальної освіти і Базового компонента дошкільної освіти.

Розглянемо, як простежується неперервність та наступність змісту дошкільної і початкової освіти у БКДО і навчальних програмах для 1 класу:

Базовий компонент дошкільної освіти	Навчальна програма для 1 класу
<p style="text-align: center;">«Українська мова»</p> <p>Змістові лінії:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ звукова культура мовлення; ➤ словникова робота; ➤ граматична правильність; ➤ зв'язне мовлення; ➤ українська мова як державна; <p>Аспекти роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ навчання грамоти; ➤ мовленнєва діяльність; ➤ знання про мову, мовні уміння; ➤ правопис; ➤ графічні навички письма; ➤ техніка письма, культура; ➤ оформлення письмових робіт; ➤ уміння вчитися. 	<p style="text-align: center;">«Мовлення дитини»</p> <p>Змістові лінії:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ мовленнєва; ➤ мовна; ➤ соціокультурна; ➤ діяльнісна. <p>Компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ фонетична; ➤ лексична; ➤ граматична; ➤ діалогічна; ➤ монологічна; ➤ мовленнєва; ➤ комунікативна.
<p style="text-align: center;">«Дитина у природному довкіллі»</p> <p>Змістові лінії:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ природа планети Земля; ➤ повітря, суша, вода, явища природи; ➤ рослини, гриби, тварини (у т. ч. України і рідного краю); ➤ взаємозв'язки у природі); ➤ життєдіяльність людини у природному довкіллі; ➤ Всесвіт, у т.ч. пізнання природи. <p>Компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ природничо-екологічна. 	<p style="text-align: center;">«Природознавство»</p> <p>Змістові лінії:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ об'єкти природи; ➤ взаємозв'язки у природі; ➤ Земля – планета Сонячної системи; ➤ Україна на планеті Земля; ➤ рідний край; ➤ охорона і збереження природи; ➤ методи пізнання природи. <p>Теми для роботи за ними:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ світ, у якому ти живеш; ➤ світ неживої природи; ➤ світ живої природи; ➤ рідний край; ➤ моя країна – Україна.
<p style="text-align: center;">«Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»</p> <p>Змістові лінії:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ сенсорні еталони – колір, форма, величина, простір і час, оперування множинами, вимірювання; ➤ пізнавальна активність – інтерес до пізнання дослідження; ➤ експериментування, моделювання, уміння порівнювати, узагальнювати, класифікувати, доходити висновків та ін.; 	<p style="text-align: center;">«Математика»</p> <p>Змістові лінії:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ числа, дії з числами – у межах 100; ➤ величина – довжина, маса, місткість, вартість, час; ➤ математичні вирази, рівності, нерівності; ➤ сюжетні задачі – поняття, структура, розв'язання; ➤ просторові відношення, геометричні фігури;

<p>➤ елементарні математичні уявлення (число, цифра, лічба, обчислення межах 10, приклади, задачі). Компетентності: сенсорно-пізнавальна, математична.</p>	<p>➤ робота з даними. Компетентності: предметна математична.</p>
--	--

Отже, принцип наступності для дошкільної та початкової ланок освіти є освітнім процесом, який повинен забезпечити плавний, природний перехід дитини від позиції дошкільника до позиції молодшого школяра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. – 2-ге вид., випр. – К. : Світич, 2008. – 430 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. Інформаційний збірник МОН України. – К. : Пед. преса, 2011.
3. Легран Л. Френе и современность. Перспективы / Л. Легран // Вопросы образования. – 1985. – № 1. – С. 136–144.
4. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / О. Л. Кононко, З. П. Плохій, А. М. Гончаренко. – К. Світоч, 2009. – 208 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>
6. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти / О. Я. Савченко // Дошкільне виховання. – 2000. – № 11. – С. 4–5.

Павловська Юлія Валентинівна,

*учитель початкових класів,
вища кваліфікаційна категорія, старший учитель
(Коростенський міський ліцей)*

НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ ПОЧАТКОВОЇ ТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Збиратися разом це – початок,
триматися разом це – процес,
працювати разом це – успіх.

Ф. Форд

Видатний учений Л. С. Виготський у свій час висловив думку про те, що «шкільне навчання ніколи не починається з порожнього місця, а завжди спирається на певну стадію розвитку, досягнуту дитиною, сучасні діти не такі, якими були попередні покоління учнів, отже, вони потребують від навчання чогось нового. Те, що було потрібно учора, не є актуальним сьогодні» [5, с. 13]. Реформаційні процеси, що відбуваються у сучасному освітньому просторі, спонукають до розв'язання комплексних соціально-педагогічних завдань, одним із яких є забезпечення наступності між суміжними ланками освіти [2, с. 18]. Відповідно до чинного законодавства та нормативно-правових документів саме наступність є однією з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття освіти, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок та

узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних щаблях освіти.

Сьогодні час питання здійснення наступності між дошкільною та початковою ланками загальної освіти набули в педагогічній практиці особливої актуальності, зміст якої полягає в тому, що нове, змінюючи старе, зберігає в собі його елементи. Наступність розглядається як один із принципів неперервної освіти [4, с. 48].

Узгодженість перших двох ланок освіти не означає, що під час реалізації принципу наступності між дошкільною та початковою ланкою вже не існує проблем. Необхідно переосмислювати цілі та зміст наступності між дошкільною та початковою ланками загальної освіти, їх переорієнтація на вирішення завдань особистісноорієнтованого навчання й виховання. Дошкільна освіта якісно змінилась у плані розуміння цілей підготовки дитини до школи та реалізації її вікових можливостей на шостому році життя, тому й початкова школа не може залишатися у межах старих уявлень про опору тільки на предметну готовність своїх найменших учнів до навчання. У початковій школі в останні роки є певні зрушення щодо створення умов подальшого повноцінного розвитку здобутків дошкільного віку, і водночас для формування новоутворення молодшого шкільного віку – навчальної діяльності як провідної. Успішне розв'язання проблеми наступності вимагає оновлення методологічних засад дослідницьких робіт, упровадження в життя особистісно орієнтованих технологій виховання й навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Тому в перспективі варто прагнути до більш радикальних кроків у цьому напрямку, до створення наскрізних програм для освіти дітей 4–10 років колективами фахівців із дошкільної та початкової освіти [3, с. 78].

Забезпечення наступності та взаємодії між дошкільною та початковою освітою утворює простір для реалізації в педагогічному процесі дошкільного навчального закладу і початкової школи єдиної, динамічної та перспективної системи, спрямованої на розвиток, виховання і навчання старших дошкільників і молодших школярів.

Метою нової редакції Базового компонента дошкільної освіти є узагальнення наукових досягнень учених і передового досвіду дошкільної практики, а також бажання насамперед уникнути перевантаження дитини складними для її віку, частковими й випадковими знаннями і водночас забезпечити кожній дитині достатній рівень розвитку і соціальної адаптації до нового статусу – учня початкової школи. До розробки нової редакції Базового компонента дошкільної освіти було залучено широкий загал практиків і провідних науковців [2, с. 5]. Засадами нової редакції Базового компонента дошкільної освіти стали: визнання самоцінності дошкільного дитинства, його особливої ролі в розвитку особистості; розуміння необхідності збереження дитячої субкультури; надання пріоритету повноцінного проживання дитиною сьогодення у порівнянні з підготовкою до майбутнього етапу життя; виявлення поваги до дитини, врахування індивідуального особистого досвіду дошкільника; компетентнісний підхід до розвитку дитини, формування

особистісної зрілості дитини, її базових якостей; надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, формування у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективними; формування у них цілісної, реалістичної картини світу; основ світогляду. Компетентнісний підхід орієнтує на цілісний розвиток дитини, підкреслює важливість закладання в дошкільному віці фундаменту для набуття на подальших вікових етапах розвитку спеціальних знань і вмінь. Увага педагога має спрямовуватися на головні лінії розвитку фізичного та морально-духовного здоров'я, особистісних цінностей як своєрідного внутрішнього стрижня, формування навичок практичного життя та сприйняття розвитку індивідуальності дитини. Набуття різних видів компетенцій дитиною дошкільного віку відбувається в різних видах дитячої діяльності: ігровій (провідній для дітей дошкільного віку), сенсорно-пізнавальній, навчально-ігровій, театральній, мовленнєвій, художньо-мовленнєвій, образотворчо-продуктивній, художньо-практичній, соціокультурній та ін.

Провідні вчені України (Н. М. Бібік і О. Я. Савченко) визначають компетентність у навчанні як «коло питань, у яких людина добре розуміється, які вона набуває не тільки під час вивчення предмета, а й за допомогою засобів неформальної освіти внаслідок впливу середовища» і розглядають її як «особистісну якість, інтегровану здатність особистості, яка охоплює не тільки знання, вміння, навички, а й попередній досвід, цінності, ставлення, які можуть цілісно реалізуватися тільки в процесі конкретної навчальної ситуації» [4]. Ознакою компетенції є її специфічний предметний характер – освітні галузі, змістові лінії. У цьому зв'язку на відміну від Державного стандарту початкової освіти, який зорієнтовано на набуття учнями ключових компетентностей, стандарт дошкільної освіти з урахуванням віку дітей і їхнім невеликим досвідом обмежується освітніми компетенціями, тобто суспільно визнаним рівнем знань, умінь, навичок, цінностей, ставлень у певній сфері життєдіяльності дитини. У цьому вбачається один із шляхів забезпечення наступності між двома ланками освіти. Згодом індивідуальний шлях розвитку особистості дитини продовжується в початковій школі. Підготовка дітей до школи має відповідати вимогам і критеріям оцінки дошкільної зрілості дитини. Така підготовка передбачає фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, готовність до взаємодії з довколишнім світом, розвиток специфічних видів діяльності дошкільників, які визначають і забезпечують легку адаптацію дитини до нового соціального статусу і є фундаментальними для дошкільного дитинства [1, с. 5].

Сукупність розвитку психічних якостей в означених напрямках (емоційний і мотиваційний розвиток; інтелектуальний і мовленнєвий розвиток; розвиток довільної поведінки) складає психологічну зрілість дошкільника, його готовність до систематичного навчання в школі. Сформованість самосвідомості, адекватної ідентифікації себе зі своїм «Я», уміння співвідносити свої бажання, можливості та прагнення до здійснення цілей діяльності, здатність уявляти себе в минулому, теперішньому, майбутньому часі, орієнтуватись у своїх основних правах і обов'язках – усе зазначене характеризує психологічну дошкільну зрілість

дошкільника. Як і Державний стандарт початкової освіти, Базовий компонент визначає зміст і структуру дошкільної освіти за допомогою інваріантної і варіативної складових, які подано у змісті Базового компонента дошкільної освіти. Інваріантна складова змісту дошкільної освіти формується на державному рівні та є обов'язковою для всіх дошкільних навчальних закладів. Інваріантна складова змісту дошкільної освіти дозволяє реалізувати принцип дитиноцентризму, особистісно зорієнтований підхід та забезпечує неперервність змісту освітніх ліній дошкільної і початкової ланок освіти. Організація життєдіяльності дітей із урахуванням освітніх змістових ліній, що включені до інваріантної та варіативної складових, дає змогу забезпечити належний рівень соціально-особистісного розвитку дітей дошкільного віку в структурі неперервної освіти. Освітня лінія «Особистість дитини» передбачає: формування позитивного образу «Я», створення бази особистісної культури дитини, її активної життєдіяльності [2].

Наприкінці дошкільного періоду життя в дитини мають бути сформовані базові якості особистості: довільність, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки і безпечність, самосвідомість, самоствалення, самооцінка. Зміст освітньої лінії «Дитина в соціумі» передбачає формування у дітей навичок соціально прийнятої поведінки, вміння орієнтуватись у світі людських відносин, готовності співпереживати та співчувати іншим. Зміст освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі» містить доступні дитині дошкільного віку уявлення про природу планети Земля та Всесвіту, розвиток емоційно-ціннісного та відповідального ставлення до природного довкілля. Природнича освіченість передбачає наявність уявлень дитини про живі організми і природне середовище, багатоманітність явищ природи, причинно-наслідкові зв'язки у природному довкіллі та взаємозв'язок природних умов, рослинного і тваринного світу, позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи. Освітня лінія «Дитина у світі культури» передбачає формування почуття краси в її різних проявах, естетичного сприйняття життя, розвиток творчих здібностей, формування елементарних трудових, технологічних і художніх навичок, самостійності, культури та безпеки праці. Освітня лінія «Гра дитини» передбачає розвиток творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості, вільної самостійної ігрової діяльності дітей та формування стійкого інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе у ньому. Освітня лінія «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» передбачає сформованість доступних для дитини дошкільного віку уявлень, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів і об'єктів довколишнього світу. Показником сформованості цих уявлень є здатність дитини застосовувати отримані знання у практичній діяльності (ігровій, трудовій, сенсорно-пізнавальній та ін.), оволодіння способами пізнання дійсності, розвиток у неї наочно-дієвого, наочно-образного, словесно-логічного мислення та формування елементарних математичних уявлень [2].

Освітня лінія «Мовлення дитини» передбачає засвоєння дитиною культури мовлення і спілкування, елементарних правил користування мовою у різних

життєвих ситуаціях. До складу Базового компонента дошкільної освіти введено і вивчення української мови як державної в дошкільних навчальних закладах, що передбачає залучення дітей інших національностей, які є громадянами України, до оволодіння українською мовою як державною на рівні вільного спілкування з іншими дітьми і дорослими, виховання інтересу та позитивного ставлення до української мови. Кожна освітня змістова лінія Базового компонента дошкільної освіти завершується узагальненим визначенням результату освітньої роботи – сформованістю певного виду компетенцій [1, с. 6].

Варіативна частина передбачає освітні лінії «Іноземна мова», «Комп'ютерна грамота», «Хореографія», «Шахи» та ін. Варіативна складова змісту дошкільної освіти визначається дошкільним навчальним закладом із урахуванням особливостей регіону, навчальних закладів, індивідуальних освітніх запитів дітей та (або) побажань батьків, або осіб, які їх замінюють. Отже, уперше спостерігається наступність в освітніх лініях Державного стандарту початкової загальної освіти і Базового компонента дошкільної освіти [4, с. 5].

Наступність потрібно розглядати як один із основоположних принципів неперервної освіти, завданням якої є забезпечення цілісного розвитку особистості в навчанні дітей на перших двох ланках системи неперервної освіти. Таке розв'язання поставленого завдання дасть змогу вирішити проблему наступності між дошкільною та початковою ланками освіти на сучасному рівні.

«В наших руках найбільша з усіх цінностей світу – маленька дитина» [7, с. 5], – так вважав В. О. Сухомлинський. Цей вислів варто пам'ятати всім вихователям. Тільки тісний контакт педагогів дитячого садка і школи спрацює на високий результат у майбутньому. Вихователі краще усвідомлять вимоги школи, завдання підготовки дітей до навчання й успішніше їх вирішать. Учителі у свою чергу глибше зрозуміють завдання, зміст і методи роботи дитячого садка, що допоможе їм установити спадкоємність у методах виховної роботи. Така система роботи не лише забезпечить кращу підготовку й безболісну адаптацію дошкільнят до навчання у школі, а й буде сприяти вдосконаленню фахової майстерності педагогів, налагодження дружніх та ділових стосунків між колегами дитсадка та школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. керів. А. М. Богуш. – К. : Спеціальний випуск журналу «Вихователь-методист дошкільного закладу», 2012. – 64 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова освіта. – 2011. – № 18 (594), травень. – С. 5–39.
3. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук. –метод. посіб. / За наук. ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя: Центріон, 2005.
4. Можаяєва О. М. Формування і розвиток основних компетентностей особистості в початковій школі / О. М. Можаяєва // Початкова освіта. – 2009. – № 32. – С. 78–80.
5. Новікова Т. Розвивальне навчання та формування ключових компетентностей учнів / Т. Новікова // Початкова освіта. – 2008. – № 41. – С. 13–15.
6. Пономарьова К. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів української мови / К. Пономарьова // Початкова школа. – 2010. – № 12. – С. 60–62.
7. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти / О. Я. Савченко // Дошкільне виховання. – 2000. – № 11. – С. 4–5.

РОЗДІЛ V

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ ТА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Барановська Наталя Олександрівна,
*учитель початкових класів,
категорія вища, звання «Старший вчитель»
(Коростенська загальноосвітня школа I–III ступенів
з поглибленим вивченням іноземних мов № 1)*

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Актуальність досвіду. Життя висунуло суспільний запит на виховання творчої особистості, здатної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення. Але психологи констатують, що випускники шкіл не здатні самостійно розв'язувати проблеми, не можуть мислити системно, легко переходити від одного виду діяльності до іншого. Їм бракує творчої уяви, ініціативи, винахідливості. Такий стан справ потребує якісно нового підходу підготовки учнів до життя [4, с. 3].

У вихованні ми маємо прагнути навчити самостійності мислення і винахідництва, адже і розум розвивається самостійно у дії.

Взірцем педагогічної думки вважається «Повчання Володимира Мономаха дітям», де вперше, в епоху Київської Русі, обґрунтовано необхідність зв'язку освіти з потребами життя особистості, розвитку в дітей ініціативи, працелюбства, додержання гуманістичних стосунків між людьми.

Французький філософ Мішель Монтель (1553–1592) теоретично обґрунтував методи навчання, спрямовані на активізацію і розвиток творчого мислення. Важливого значення він надав заняттям, проведеним із учнями «не на слух, але шляхом досвіду, направляючи і формуючи їхні душі не стільки наставами, словами, скільки прикладами і ділами» [7].

У 1907 р. педагог Овід Декролі створив школу «Школа для життя через життя», яка працювала за програмою «Від дитини до світу».

Спираючись на досвід багатьох представників передової педагогічної думки (Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Локка, Й. Песталоцці, Ф. Фребеля та ін.), можна зробити висновок, що школа сучасного повинна звернути велику увагу на формування розуму, впорядкування розумових сил, на вироблення самого розуму й активної думки, а не на накидання в голову учня різноманітних знань [2, с.71-74].

У 20-ті роки форми і методи навчання набули діяльного характеру. Саме в цей час виникли дослідницький та евристичний методи, метод проєктів, нестандартні заняття «урок-ярмарок», «урок-диспут», «урок-суд», «урок у бібліотеці».

У 50-60-х роках виникли і почали розвиватися педагогічні концепції формування духовних потреб особистості школяра (Ю. Шаров), концепція пізнавального інтересу (Г. Щукіна), педагогічного стимулювання, розвивального навчання, створення проблемної ситуації, самостійності і творчої ініціативи учнів.

У 70-ті роки певне місце посіла технологія розвивального навчання у створенні цілісних навчальних предметів – математики і мови (В. Давидов, Д. Ельконіна, П. Зінченко).

В умовах кризових явищ у суспільстві розвивальне навчання дозволяє не лише зберегти інтелектуальний потенціал молодого покоління, а й примножити його без ускладнень.

Педагоги ведуть пошук і експериментують, спираючись на теоретичні розробки вчених-педагогів, які досліджували проблему творчості.

Творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. Для творчої особистості творча діяльність є життєвою потребою, а творчий стиль поведінки – найбільш характерний. Головним показником творчої особистості, її найголовнішою ознакою вважають наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально-психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання. Творчі здібності пов'язані із створенням нового, оригінального продукту, з пошуком нових засобів діяльності [5, с.18].

Суспільство без високого рівня освіти не має майбутнього. Це зумовлює необхідність виховання творчої особистості, яка повинна мати гнучке продуктивне мислення, розвинену активну уяву для вирішення найскладніших завдань, які висуває життя. Головною метою освіти, визначеною Національною доктриною розвитку освіти, є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування поколінь, здатних навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства. У суспільстві відбуваються бурхливі зміни, які змушують реагувати на них адекватно і, отже, активізувати творчий потенціал людини. Відповідно до цього необхідні вибір і розробка правильних засобів формування творчої компетентності школярів, тому що попередні ідеї вже не відповідають освітнім вимогам нового тисячоліття [3, с. 2–8].

Мета дослідження полягає у вивченні особливостей формування творчої компетентності молодшого школяра в умовах загальноосвітньої школи.

Виклад основного матеріалу. Технологія формування творчої компетентності учня орієнтована на особистість. Це означає максимальну індивідуалізацію і диференціацію навчального процесу. Готовність учителя до творчого пошуку разом із учнями формує культуру навчальної праці, реалізує принцип переконаності учнів у дієвості та необхідності знань, розвиває самостійність учнів як засіб їхнього інтелектуального розвитку, навчає самостійно регулювати свою розумову діяльність, тобто визначати мету, виробляти стратегію дій з її реалізації, керувати процесом мислення, навчає таких прийомів мислення, як порівняння, узагальнення, класифікація,

встановлення причинно-наслідкових зв'язків тощо. Учитель у повній мірі використовує виховний потенціал мотивування оцінки, створює ситуацію успіху та просування учня в творчому пошуку, створює необхідну психологічну атмосферу підтримки та розвитку особистості [2, с. 74].

Творчі можливості дітей реалізуються в різних видах їхньої діяльності, а саме: у грі, навчанні, спілкуванні, трудовій діяльності. В іграх розпочинається спілкування дитини з колективом, взаєморозуміння між учителем і учнем. У процесі гри у дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно, розвивається увага, пам'ять, прагнення до знань. У процесі гри дитина вчиться пізнавати нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює раніше набутий досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію. Так, граючись дитина створює у своїй уяві «речі», реалізує бажану задумку, розробляє багато ідей. Під час гри вона відчуває себе вільно: не скута досвідом, знаннями, її не обмежують заборони, які не дозволяють їй на власний розсуд розпоряджатися предметами, матеріалами тощо. Такий ігровий тренінг необхідний кожній дитині, адже саме в ігровій діяльності вона вчиться бачити не тільки стандартні способи використання тих чи інших предметів. Отже, дитяча творчість хоча й не дає об'єктивно-значущих продуктів, але за своєю психологічною сутністю, перебігом і суб'єктивними переживаннями не відрізняється від «дорослої» творчості.

Особлива роль у розвитку творчої компетентності молодшого школяра належить мистецтву, завданнями якого виступають: розвиток художньо-естетичного сприйняття учнями творів візуального мистецтва, умінь аргументовано висловлювати своє емоційно-ціннісне ставлення до художніх творів і спроможності виконувати навчально-репродуктивні та творчі роботи, використовуючи різноманітні техніки й засоби художньої виразності, розуміння художньо-образних, жанрово-стильових і видових особливостей образотворчого мистецтва [6].

Молодший шкільний вік характеризується активним проявом в образотворчості уяви й моторних функцій. Під час роботи за уявою або по пам'яті дитина легко змінює задум або залишає роботу незакінченою. Нестійка увага, невміння цілеспрямовано спостерігати та зосереджуватися приводить дітей до швидкої втоми та збудження. Тому базові знання з перспективи, композиції, з кольору, простору та об'єму для дітей нецікаві. Як стверджує С. Коновець, їхню увагу привертає дієвість різних предметів, явищ та об'єктів природного оточення, захоплюють різні життєві події, особливо нереального, казкового або фантастичного спрямування. Вони прагнуть дізнатися, яким чином побудована певна річ, яким може бути її застосування в реальних чи уявних умовах [6].

Кожна дитина має чимало задатків, ранній розвиток і формування яких залежить від соціальної структури суспільства, від умов виховання й навчання, турбот і зусиль батьків, бажання самого школяра.

Насамперед необхідно розвивати у дитини гнучкість мислення, а для цього треба намагатися деякі розмови з дитиною перетворювати на уроки

мислення. Гнучкість розуму включає здатність до виокремлення головних ознак із безлічі випадкових і здатність швидко перебудовуватися з однієї ідеї на іншу. Люди з гнучким розумом зазвичай пропонують відразу багато варіантів рішень, комбінуючи і варіюючи окремі елементи проблемної ситуації. Під час діалогу важливо навчити кожну дитину розмірковувати, гнучко підходити до розв'язання проблем, знаходити нові, оригінальні рішення так, щоб вона відчувала задоволення від навчання.

Відомо, що за всіх рівних умов (рівня знань, навичок, витрат часу) різні люди досягають неоднакових результатів. Якість і засоби виконання будь-якої діяльності, її успішність і рівень досягнень залежать від здібностей особистості. Здібності – це індивідуально-психологічні особливості людини, які відповідають умовам успішного виконання тієї чи іншої діяльності, а саме – набуття знань, умінь і навичок; використання їх у праці. Розрізняють два рівні розвитку здібностей: репродуктивний і творчий. Людина, яка знаходиться на репродуктивному рівні розвитку здібностей, виявляє високі уміння засвоювати знання, оволодівати діяльністю і здійснювати її відповідно до зразка, що пропонується. На творчому рівні розвитку здібностей людина створює нове, оригінальне. Зазначені рівні розвитку здібностей не варто вважати незмінними, бо кожна репродуктивна діяльність містить елементи творчості, а творча діяльність включає репродуктивну, без якої вона не може здійснюватися. Саме тому для розвитку творчих здібностей у дитини необхідно застосовувати творчі завдання. Із таких завдань потрібно скласти систему, яка дасть змогу сформувати й розвинути всю різноманітність інтелектуальної та творчої діяльності дітей і забезпечить перехід від репродуктивних, формально-логічних дій до творчих [1].

Результат діяльності, його краса – ще один зі стимулів до праці. По-перше, у ньому явно представлено перед суспільством, як і перед тим, хто працює, його здібності, старанність та майстерність. Це також можливість самооцінки та суспільної оцінки, які є важливим виховним фактором. По-друге, формувати потяг до краси продукту праці в сучасних умовах – це приносити радість людям. Тому вихідним для нас є положення про пріоритетність особистої праці у трудовій діяльності, у системі навчання та виховання особистості, де праця виступає як засіб усебічного та гармонійного розвитку людини, основа виховання моралі, як засіб громадянського виховання, умова формування загального світогляду, філософії, як виток формування колективістської спрямованості, засіб підготовки учнів до суспільної діяльності, як сфера самоствердження та досягнення високих показників інтелектуального та фізичного розвитку, як міра соціальної значущості та змісту життя кожної людини (Г. Костюк, Б. Ломов, А. Макаренко, В. Сухомлинський, В. Чебишева) [6].

Нині прийнято вважати, що і спадковість створює основу для розвитку творчих здібностей, визначає їх межі, а навчання й виховання відповідають за реалізацію творчих задатків. Природжені задатки є умовами успішного оволодіння діяльністю, засвоєння знань для розв'язання нових завдань. Проте

нерідко буває, що люди менш обдаровані, але добре навчені, зі сформованими рисами емоційно-вольового характеру виявляються творчо більш продуктивними. Отже, можна зробити висновок про те, що творчі здібності людини зумовлені певними чинниками: біологічними даними, особливою організацією психологічної діяльності креативної особистості, відповідним соціумом. До множини психологічних якостей, необхідних для ефективної творчої діяльності, входять характеристики, які загалом визначають структуру творчих здібностей особистості. Насамперед, це спостережливість, здатність оптимально цілісно сприймати об'єкти навколишньої дійсності, уявлення, пам'ять, мислення, прагнення до впорядкування, систематизації наявних знань та уявлень, цілеспрямованість, наполегливість, рішучість.

Висновки. Проблема формування творчої компетентності молодшого школяра є дуже важливою у психолого-педагогічних дослідженнях. Творча діяльність учнів початкових класів має свої особливості, оскільки вона найбільш органічно допомагає дитині перейти від ігрової діяльності до навчальної. На «виході» – особистість, яка має стійку потребу в знаннях, в оволодінні новими засобами діяльності, прагне глибше пізнавати явища, які знову спостерігає, аналізує. Для неї пізнавальна діяльність має особисте значення. Вона прагне виконувати різноманітні завдання творчого характеру, шукати неординарні рішення різних проблем, бажає досягти успіхів у нових ситуаціях, приділяє багато уваги саморозвитку.

Учень самостійно приймає рішення у різних ситуаціях, бере на себе організацію та керівництво діяльністю навчальних груп, уміє швидко приймати рішення, допомагає друзям.

Школяр володіє не тільки обов'язковими знаннями навчальних дисциплін, а й поширює їх додатковими матеріалами. У нього добре сформовані загальні, спеціальні, самоосвітні та комунікативні навички і вміння, розвинені всі компоненти мислення (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація, абстрагування, конкретизація). Він уміє мислити самостійно, критично, гнучко, оригінально.

Учень здатен самостійно утворювати образи, любить фантазувати, пропонує декілька підходів щодо розв'язання задач, бачить проблеми та об'єкти в різних ракурсах, використовує асоціації. Він ставить перед собою цілі, підпорядковує їм свою діяльність. Він фізично розвинений, працездатний, енергійний, емоційно стійкий.

Для творчої самореалізації така особистість навчається впродовж життя і в першу чергу розвиває свої творчі вміння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г. О. Про визначення характеристик здібностей і принципи їх врахування у навчально-виховній роботі / Г. О. Балл. – Психологія. – К., 1997.
2. Барбіна Є. Професійна майстерня вчителя / Є. Барбіна // Рідна школа. – 1998. – № 2 – С. 71–74.
3. Волобуєва Т. Б. Розвиток творчої компетентності школярів / Т. Б. Волобуєва // Управління освітою. – 2007. – № 14. – С. 2–8

4. Воронцова Є. В. Психолого-педагогічне супроводження педагогічного процесу / Є. В. Воронцова // Психолог. – 2004. – № 12.
5. Даниленко Л. І. Активізація навчально-творчої діяльності учнів. Лекції з курсу «Основи педагогічної творчості вчителя» / Л. І. Даниленко. – К. НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1998.
6. Коновець С. В. Образотворче мистецтво в початковій школі: метод. посіб. / С. В. Коновець – К., 2000. – С. 79.
7. Монтель М. Досліди [Електронний ресурс] / Мішель Монтель. – Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/monte01>

Барсукова Леся Андріївна,
*учитель початкових класів,
учитель вищої кваліфікаційної категорії,
звання «Старший вчитель»
(ЗОШ № 2 м. Коростень)*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Відповідно до освітньої галузі «Мова і література», нового Державного стандарту початкової освіти, а також програми з рідної мови, *метою* вивчення мови в початкових класах є вироблення в учнів умінь і навичок усіх видів мовленнєвої діяльності, формування в них **комунікативної компетентності** та творчих здібностей [4, с. 5].

Розвивати мову дитини, на думку К. Д. Ушинського, – це майже те ж, що розвивати її мислення, тому що мова тісно пов'язана з думкою: «Розвинене слово є показник розвинутої думки, а розвинута думка є показник загального розвитку особистості» [7, с. 34].

Бути майстром слова – актуальна проблема сьогодення. Людина має оволодіти словом на такому рівні, який би дав змогу розкрити повністю її творчий потенціал. Тому важливою умовою мовленнєвого розвитку молодших школярів є робота, що спрямовується на збагачення їхнього словника.

«Те, що я чую, забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що роблю, я розумію», – сказав Конфуцій. Дещо змінивши слова великого китайського педагога, можна сформулювати кредо інтерактивного навчання: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу й чую, я пам'ятаю. Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти. Коли я чую, бачу, обговорюю і роблю, я набуваю знань і навичок». Як і більшість учителів, погоджуємося з тим, що необхідно переходити від «передавання знань» до «навчання жити». Сучасним учням потрібні навички високого рівня: уміння думати, розуміти сутність речей, осмислювати, вміти шукати потрібну інформацію. Саме цьому сприяють інтерактивні технології. За допомогою цих вправ маємо можливість приділити увагу кожному учневі. Робота в групах, парах, різні види творчих робіт, безпосередня робота дітей із текстом розвивають комунікативні вміння і навички, творчі здібності, допомагають встановленню емоційних контактів між учасниками, створюють ситуацію успіху.

Пропонуємо декілька інтерактивних технологій, які можна використати на уроках української мови [1].

1-й клас

Вправа 1. Гронування. Складання «павутинки»

Текст «Наша Батьківщина»

(Учитель записує посередині аркуша паперу центральне слово «Батьківщина».

По одному реченню читають текст і дають відповіді на запитання).

Речення 1. Що таке Батьківщина? (Батьківщина – це наша земля).

(Учитель прикріплює на дошці до павутинки слово «земля».)

Рис.1

Речення 2. Що таке Батьківщина? (Батьківщина – це наш край).

(Учитель прикріплює слово «край»).

Який край? (Край, де звучать рідна мова і материнська пісня).

(Учитель прикріплює слова «мова» і «пісня»).

Речення 3. Як називається наша Батьківщина? (Наша Батьківщина називається Україною).

(Учитель прикріплює слово «Україна»).

Речення 4. Що таке Україна? (Україна – це лани пшениці, поля льону, вишневі сади). (Учитель прикріплює слова «лани», «поля», «сади»).

Речення 5.

Що є в Україні (Гори Карпати, Дніпро-Славутич, Чорне море, шахти Донбас).

Що таке Дніпро-Славутич? (Найбільша річка України).

(Учитель прикріплює слова «гори», «річки», «моря», «шахти»).

Речення 6. Що таке Україна? (Це той край, де ми живемо).

(Користуючись ключовими словами з «павутинки» і текстом підручника, учні складають речення про Батьківщину [2, с. 34].

Вправа 2. Асоціативний куш

Учитель. Діти, що ви уявляєте, коли чуєте слово «Здоров'я»? Які асоціації у вас виникають ?

- Радість
- гарний настрій
- усмішка
- бадьорість
- нічого не болить
- хороший апетит
- спокій
- щастя

Вправа 3. Роз'єднай слова

Роз'єднай слова, прочитай речення і запиши його в зошит.

Ходить чапля чапчалап.

Наобідшукаєжаб.

Вправа 5. Робота в парах

- **Я тобі, а ти мені**

Цей вид діяльності доцільно використовувати на різних етапах уроку. В ході діалогів перевіряти один одного, ділитися враженнями, новинками і так далі.

- **Сюжетно-рольова гра «Інтерв'ю»**

Учитель вивішує на дошці малюнок, який буде предметом розмови. Всі уважно розглядають його, після чого малюнок знімають, і учням I варіанта пропонується запитати в учнів II варіанта про предмети, зображені на цьому малюнку: «Скільки...», «Де знаходиться...», «Якого кольору...» тощо, тобто побути в ролі кореспондента. Після виконання завдання учням знову показують малюнок, і вправу виконують повторно. Після тренування одна пара демонструє виконання вправи біля дошки [9].

- **Сюжетно-рольова гра «У продуктовому магазині»**

Перед проведенням гри використовують підготовчі вправи на розвиток комунікативних умінь. Наприклад:

1. Ви прийшли до магазину купити хліб. Як ви звернетесь до продавця?
2. Запитайте у перехожого, де знаходиться магазин, який вам потрібен?
3. Запитайте у продавця, скільки коштує батон білого хліба?

Завдання виконують одночасно всі пари, користуючись індивідуальними картками.

Завдання учням I варіанта: «Ви – продавці продуктового магазину. У ваших картках є перелік продуктів і ціни на них. Користуйтеся також висловами, поданими в картках».

Завдання учням II варіанта: «Ви покупці продуктового магазину. У ваших картках вказані продукти, які ви маєте купити, та потрібна їх кількість. Користуйтеся також виразами, поданими в картках» [2, с. 34].

- **Інсценування казок, у яких діалог можна повторити кілька разів**

Склади і розіграй діалог із 4-5 реплік за описаною ситуацією на задану тему.

- **Гра «Телефонна розмова»**

Відпрацьовуючи мовний етикет, спочатку діалог ведуть учитель і підготовлений учень (у двох варіантах із дотриманням мовного етикету та без дотримання). Обирається правильний варіант, а потім учні в парах ведуть між собою діалог за зразком [3].

2–4-ті класи

Вправа 1. Робота в групах

Діти об'єднуються у групи за формою листочків, які є у кожного на парті. Вони пересідають, у них на партах є фішки із написом «спікер», «секретар», «доповідач», «секундант». Учитель обирає спікерів у кожній групі,

спікери обирають секретарів, доповідачів, секундантив. Учитель ще раз звертає увагу на правила роботи у групі (вони записані в таблиці і вже відомі учням).

Правила роботи в групі

1. Уважно слухай того, хто говорить.
2. Не принижуй! Не критикуй!
3. Поважай інших.
4. Взаємна повага.
5. Слідкуй за часом!

Кожна група отримує конкретне завдання та інструкцію (усно) щодо його виконання.

- **Ми дізналися, що...**

- «Жовте листя» – ерудити.

Завдання: розповісти цікаву інформацію про берізку.

- «Зелене листя» – літератори.

Завдання: скласти вірш про берізку за поданими римами.

- «Червоне листя» – екологи.

Завдання: розповісти, як оберігати берізку.

Керівники груп презентують роботи.

Підсумок учителя.

- **Сенкан**

(Це вірш із п'яти рядків, який синтезує інформацію і факти у стисле висловлювання, що описує чи віддзеркалює тему).

Сенкан складають за такою опорною схемою:

- *рядок 1* – слово, яке позначає тему (іменник);
- *рядок 2* – це опис теми, який складається з двох слів (прикметників);
- *рядок 3* – визначає дію, пов'язану з темою; складається з трьох слів (дієслів);
- *рядок 4* – фраза, яка складається з чотирьох і більше слів та виражає почуття з приводу обговорюваного.
- *рядок 5* – слово-асоціація до теми, синонім до першого слова.

Наприклад:

Зима

Білосніжна, чарівна

Прийшла, принесла, заморозила

Заснуло все від морозного сну

Свята

Вправа 2. Мікрофон

Учитель. Як ви думаєте, чи залежить здоров'я людини від її характеру? (Учні виступають і дають інтерв'ю).

Вправа 3. Крісло автора

Учні (за бажанням) презентують власні твори для всього класу в «Кріслі автора», яке виставлене посеред класу.

Вправа 4. Інтерв'ю

1. Об'єднайте дітей у пари.

2. Розподіліть ролі: кореспондент і респондент.
3. Кореспондент складає три запитання щодо теми уроку, а респондент відповідає на них.
4. Учні міняються ролями.

Кореспондент. Як ви думаєте, чого на землі більше: добра чи зла?

Від кого це залежить? А ви яку роль відіграєте?

(Учні виступають і дають інтерв'ю) [8, с. 153].

Вправа 5. Асоціативний куш

Методом побудови асоціативного куша здійснюється побудова «асоціативної сніжинки».

Перед початком роботи діти об'єднуються в групи.

Завдання для груп

- Група добирає слова-дії до слова *лисиця*;
- група добирає синоніми до слова *лисиця*;
- група добирає порівняння.

Представники груп добирають слова та викладають із них на дошці «асоціативну сніжинку» [6, с. 34].

Вправа 6. Криголам

Завдання. За початковими літерами надати характеристику вибраному слову. Наприклад слову «друг»

Д – добрий Р – радісний У – успішний Г – гарний

Побудуй із цими словами речення [5, с. 72].

Вправа 7. Дешифрувальник

1. Визначте ключове слово уроку.
2. Зашифруйте його за допомогою цифр.
3. Дайте завдання учням розшифрувати і назвати це слово.

Наприклад: розшифрувати тему уроку:

7745638645

(«Прикметник»)

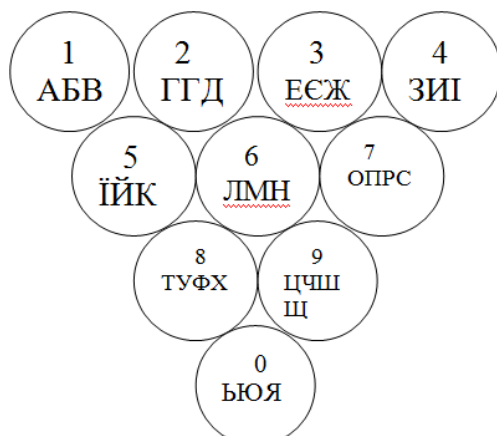

Рис. 2

Для формування комунікативної компетентності рекомендується:

1. Систематично впроваджувати сучасні інтерактивні технології, тому що творчу особистість може виховувати творчий учитель.
2. Застосовувати вправи, що спонукають учнів до творчої роботи, вчать висловлювати власну точку зору на різних уроках.

3. Учитися користуватися довідниковою літературою.
4. Створювати сприятливий мікроклімат на уроці для співпраці.
5. Обумовлювати мотивацію навчання як передумову успішного уроку.
6. Дотримуватися психологічної та педагогічної культури вчителя.
7. Реалізувати особистісний підхід у навчально-виховному процесі.
8. Створювати ситуації успіху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асєєва М. П., Віннікова С. А. Вчимося писати перекази. 4 клас / М. П. Асєєва, С. А. Віннікова – Х. : Країна мрій, 2007.
2. Беценко Т. Поетичне слово на уроках рідної мови / Т. Беценко // Початкова школа. – 1997. – № 12.
3. Глазова О. Навчання діалогічного мовлення / О. Глазова // Дивослово. – 2003. – № 1.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011.
5. Інтерактивні технології навчання у початкових класах / авт.-упор. І. Дівакова. – Тернопіль : Мандрівець, 2008. – 180 с.
6. Ключко Н. В. Вчимося складати твори. 2–4 класи / Н. В. Ключко – Х.: Країна мрій, 2010.
7. Ушинський К. Д. Рідне слово / К. Д. Ушинський // Ушинський К. Д. Збр. пед. твори : У 2 т. – К., 1963. – Т. 1.
8. Цєпова І. В. Розвиток навичок мовленнєвої діяльності молодших школярів: аудіювання. Говоріння / І. В. Цєпова. – Вєста: Ранок, 2008. – 176 с.

Березюк Юлія,
викладач

(Житомирський інститут медсестринства)

ВРАХУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Застосування інноваційних сучасних технологій навчання вимагає від майбутнього вчителя знань та вмінь стосовно анатоמו-фізіологічних, психолого-педагогічних, методичних особливостей дітей шкільного віку. Адже саме це допоможе організувати правильно диференційований та індивідуальний підходи в навчально-виховному процесі, якісну роботу з підручником, застосування всіх компонентів процесу навчання тощо. Для правильної організації освітнього процесу потрібно знати та враховувати особливості її вікового розвитку школярів. Школяра не можна розглядати як маленьку копію дорослої людини, бо розвиток дитини супроводжується змінами в організмі, що мають кількісні та якісні показники росту й розвитку, залежить як від біологічних, так і від соціальних факторів. Кожному віку властиві свої особливості.

У нашій системі освіти склалася система умовного поділу так званого «шкільного періоду дитинства» на три вікові групи, а саме:

- молодший шкільний вік (діти 6-10 років – учні I-IV класів),
- середній шкільний вік (підлітки 11-14 років – учні V-VIII класів),
- старший шкільний вік (юнаки, дівчата 15-17 років – учні IX-XI класів)

[1].

У молодшому шкільному віці відбувається інтенсивний розвиток організму дитини. Вчителю потрібно контролювати даний процес та запобігати по можливості негативним проявам в фізичному розвитку дитини.

У цей період в молодшого школяра поступово закінчується окостеніння кисті руки, що надає їй певної міцності – важливої якості, необхідної для ручної праці.

Слід простежити за симетричним розвитком лівої та правої рук, оскільки це має велике значення для правильного фізичного розвитку дитини. Достатня м'язова діяльність – одна з необхідних умов розвитку кісток. Кістки краще ростуть і зміцнюються у дітей, які систематично займаються фізичними вправами та беруть участь у фізичній праці. Проте слід враховувати, що й занадто великі м'язові навантаження завдають шкоди і можуть призвести до передчасного окостеніння й затримки росту. М'язова система розвивається інтенсивно, але нерівномірно – відстають у розвитку дрібні м'язи. Внаслідок великої рухливості діти цього віку витрачають багато енергії і через це швидко стомлюються, особливо, коли виконують одноманітну роботу. Розвиткові м'язи сприяють рухи: бажання бігати, лазити, стрибати, просто рухатись – фізіологічна потреба дитини. Педагогам слід чергувати різні види вправ, різні методики, підходи в процесі в навчання, щоб постійно підтримувати і пізнавальний інтерес, і активність і бажання працювати в школярів.

Серцевий м'яз дитини 7-8 років ще слабкий. Процес розвитку серця і його складного нервового апарату ще не закінчений, звідси й різкі коливання частоти пульсу, порушення ритму скорочень серця іноді через зовсім незначні причини. Водночас серце швидко пристосовується до фізичних навантажень. Отже, уміле здійснення фізичного виховання – чудовий засіб зміцнення серцево-судинної системи. Неправильний режим, оберігання дітей від фізичних вправ, рухової діяльності можуть стати причиною їх поганого розвитку.

У цьому віці ще відносно слабкі дихальні м'язи. Життєва місткість легень (тобто кількість повітря, яке можна вдихнути після максимального вдиху) за період від 7 до 12 років збільшується з 1300 до 2000 см³. У цьому віці намічається диференціація типів дихання: діафрагмальне – у хлопчиків, грудне – у дівчаток.

Важливо привчити дітей до правильного дихання. Незамінний засіб активного розвитку дихального апарату – фізичні вправи на свіжому повітрі. Коли правильно чергуються м'язова праця і відпочинок, затрачені речовини поповнюються з певним перевищенням, тобто підвищуються робочі можливості. Найчутливіше реагують на м'язову діяльність серцево-судинна і дихальна системи.

Тому великого значення під час занять фізичними вправами набуває свідоме узгодження дихання з рухами. При цьому швидше формується механізм дихальних рухів, оптимізується кількість і глибина вдихів та об'єм повітря, що проходить крізь легені. Складна взаємодія м'язів і внутрішніх органів під час рухів спрямовується і регулюється нервовою системою. При цьому прискорюється проходження різних імпульсів від одних відділів

нервової системи до інших, активізується зв'язок між нервовими центрами і різними органами. Інформація від органів рухів, органів чуттів і внутрішніх органів стає повно ціннішою, швидше надходить до нервових центрів.

Удосконалюється в дітей молодшого шкільного віку діяльність різних органів чуттів. Під впливом занять фізичними вправами поліпшується також і зір, удосконалюється слух, рівновага, тактильна чутливість, здатність аналізувати сигнали, що надходять до нервової системи під час рухів, та формування потрібних відповідей у вигляді рухових дій.

Центральна нервова система збагачується більшим запасом різних нервових зв'язків, і це сприяє швидшому формуванню нових рухів. Найпростіші з них можуть відразу, «з ходу» перетворитись у повноцінно координовані рухові навички.

Таким чином, під впливом різноманітної м'язової діяльності, зокрема занять фізичними вправами і спортом, удосконалюється будова і діяльність організму людини: підвищується її працездатність, зменшуються витрати організмом енергетичних речовин на виконання тієї самої роботи, економнішими стають витрати організму на підтримку його життєдіяльності в стані спокою.

Усю діяльність організму регулює нервова система, підпорядкована корі великих півкуль головного мозку. У молодшому шкільному віці закінчується анатомічне формування його структури. Проте у функціональному відношенні мозок ще розвинений слабо. Його розвиток здійснюється під впливом навчальних занять у школі, що потребують тривалого напруження, уваги, зосередженої розумової праці, навчання та утримання в пам'яті навчального матеріалу, підпорядкування всієї роботи і поведінки встановленому в школі режиму і правилам дисципліни. У зв'язку з цим посилюються процеси збудження і гальмування, дедалі більше зростає роль другої сигнальної системи (мова).

У школі з перших днів навчання ставляться великі вимоги до уваги дітей: вони повинні протягом уроку уважно слухати вчителя, точно виконувати його вимоги, домашнє завдання вдома, тобто увагу першокласника в школі відразу починають спрямовувати з певною метою на той чи інший предмет.

Увагу до якихось об'єктів, яку викликають з певною метою, називають довільною. Розвиток її – тривалий і складний процес, що вимагає від дітей великих вольових зусиль протягом усіх років навчання.

Невміння дітей зосередитися тривалий час на певних предметах і явищах у цей період закономірне.

Так, молодші школярі не можуть сприймати кілька об'єктів одночасно, їм важко зосередитись одночасно на трьох-чотирьох незвичних завданнях, навіть певною мірою взаємопов'язаних і не дуже складних, на думку дорослих. Іноді батьків дратує, коли син чи дочка щоразу відволікаються від основної справи, не вміють розподілити увагу одночасно між двома діями. Цей етап у розвитку уваги молодшого школяра не можна перескочити, але швидше його проходять ті діти, яких терпляче навчають керувати своєю увагою, створюють необхідні

умови для виконання домашніх завдань, грають в ігри, які тренують увагу.

Психологічний портрет молодшого школяра визначається ще рисами темпераменту й характеру. Якщо темперамент закладений у людині від народження, то характер вона виробляє і може змінити під впливом навколишнього середовища та виховання. Темперамент може сприяти формуванню одних позитивних рис характеру та утруднювати (якщо людина не вміє ним управляти) розвиток інших.

Хоча в молодших школярів характер ще тільки починає формуватися, вже на цьому етапі можна констатувати працьовитість і лінощі, активність і байдужість до загальних справ, добробуту і жадібність, правдивість, чесність і неправдивість, нещирість, зазнайство, хвалькуватість і скромність. Усі ці ознаки показують ставлення молодших школярів до праці, до інших людей, колективу, до самих себе.

Воля у дітей цього віку виявляється в різних формах, а тому треба розвивати вольові якості, пов'язані із здатністю долати труднощі – наполегливість, рішучість, витримку, вміння стримувати почуття, підпорядковувати вчинки розуму.

Таким чином, дітям можна і потрібно давати якомога більше вправ для виховання координації рухів. При цьому важливо вдосконалювати в них м'язове чуття – розрізнення темпу і амплітуди рухів, ступеня напруження і розслаблення м'язів, а також чуття часу і простору. Метання в ціль; вправи з малим м'ячем – удари об підлогу, кидки об стінку з ловінням, підкидання і ловіння м'яча з різними додатковими рухами; складні маніпуляції з іншими дрібними предметами – паличками, кільцями, кубиками тощо сприяють вдосконаленню здатності до точних рухів, а також кращому оволодінню технікою письма і малювання, а головне, як показали останні наукові дослідження, позитивно впливають на розвиток мови і розумової діяльності дитини.

Для розвитку у молодших школярів сили застосовують, головним чином, динамічні вправи. Молодшим школярам необхідно також давати вправи для розвитку силової тривалості.

У молодшому шкільному віці швидко зростає витривалість до значних зусиль, темпи її зростання вищі, ніж у середньому і старшому шкільному віці. Однак 7-8 річні діти часто не можуть підтримувати зусилля на суворо постійному рівні. Навіть під час нетривалої праці (1-1,5 хв.) вони ненавмисне відволікаються.

Для виховання статичної витривалості молодших школярів використовуються різні вправи на розвиток певних якостей..

Під час виховання швидкості ставляться два основних завдання: збільшення швидкості поодиноких простих рухів і частоти рухів у локомоторних діях, тобто діях, пов'язаних з переміщенням усього тіла в просторі. Прості рухові реакції – це відповідні рухи на раптові відомі сигнали. У житті вони мають велике значення під час дій, наприклад, у важкій місцевості, при керуванні механізмами. Можливий досить швидкий перехід від

уже вироблених рухових реакцій до нових їх видів: люди, які швидко реагують в одних умовах, швидко реагують і в інших. Це дуже важливо, адже швидка реакція часто рятує людині життя.

Швидкість реакції дитини великою мірою залежить від типу її нервової системи і є якістю, яку вона дістала у спадок від батьків, але її можна і розвинути відповідними вправами.

Велике значення мають для життя людини і складні рухові реакції. Основні з них – реакція на об'єкт, що рухається, та реакція вибору. З метою вдосконалення в дітей здатності швидко вловлювати очима рухомий предмет, використовуються рухливі ігри з великими і малими м'ячами, воланами тощо. Вправи можна ускладнити за рахунок збільшення швидкості та раптовості кидків або скорочень дистанції між гравцями. Поступово у дітей виробляється вміння передбачати наперед напрям і швидкість руху предмета за діями того, хто кидає, вдаряє, коле. Одночасно розвиваються і швидкість відповідного руху. Реакція вибору – це знаходження найкращого способу дії чи відповіді на дію «противника» (з кількох можливих варіантів). Вона починає розвиватися ще в ранньому дитинстві, і фізичні вправи на її вдосконалення дуже корисні. Кількість можливих варіантів спочатку має бути невеликою, з поступовим збільшенням до повного обсягу вправи. Природно, що більшість вправ краще проводити у формі рухливих ігор.

Виховання частоти рухів під час ходьби, бігу, плавання, лижних походів проводиться двома способами: виконанням з максимально можливою швидкістю руху і цілому та вдосконаленням швидкості окремих елементів руху (відштовхування, маху ногою та ін.). Для молодших школярів рекомендуються ігри – вправи з раптовими зупинками, з подоланням невеликих відстаней за якнайкоротший час.

Крім розвитку швидкості, до завдань фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку входить також формування у них здатності виконувати швидкісну роботу якомога триваліший час. Витривалість під час виконання швидкісної роботи визначається багатьма факторами, головні з яких – функціональні можливості різних систем організму і центральній нервовій системі, що виникають під час тривалої напруженої роботи, фізичних вправ.

Розвитку витривалості сприяють вправи, які дають загальне фізичне навантаження на організм дитини, трохи більше за те, до якого вона звикла. Виконуючи такі вправи, дитина поступово адаптується до стану стомлення, набуває здатності виконувати той чи інший рух (біг, серії стрибків тощо) триваліший час, а потім швидко відновлювати свої сили.

Витривалість насамперед виявляється в бігу, стрибках, ходьбі на лижах. Це так звана спеціальна витривалість, яке має властивість переходити на інші види діяльності такого ж характеру, інтенсивності та тривалості. Так підвищується загальна витривалість дитини.

Для виховання витривалості у молодших школярів широко застосовуються ігри з короткими повтореннями дій та з неперервним рухом, пов'язаним із значною втратою сил та енергії. Однак треба враховувати, що

загальна кількість повторних дій має бути невеликою і чергуватися з короткими перервами для них. Батьки повинні добре знати стан розвитку фізичних якостей своєї дитини. У дітей з розвинутою національною свідомістю виробляються стійкі мотиви приналежності до нації, держави, але, водночас, вони здатні й до розуміння проблем інших етносів, допомоги їм у разі необхідності. Результатом батьківського виховання є і сформована у дитини система поглядів, переконань, ідеалів, покликаних впливати на її цілісну орієнтацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лисенко Неллі Василівна. Педагогіка українського дошкілля : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів, які навч. за спец. "Дошкільне виховання" : у 2 ч. – Ч. 1 / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. – Київ : Вища школа, 2006. – 302 с.
2. Педагогіка : навчальний посібник / Н. Є. Мойсеюк ; М-во освіти України. - 2-ге вид. - Київ : [б. в.], 1999. – 350 с.
3. Общая психология. Петровский А.В. 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1976. – 479 с.

Біжан Тетяна Володимирівна,
учитель початкових класів
(Коростенська міська гімназія)

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ (MIND MAPS)

Головний екзаменатор наших учнів – життя. Наскільки вони будуть адаптованими до соціального середовища, здатними оперативно приймати правильне рішення в нестандартних ситуаціях, умітимуть аналізувати і контролювати власну діяльність, залежить насамперед від школи. Традиційно мета шкільної освіти визначалася набором знань, умінь і навичок, якими має оволодіти учень. Сьогодні такий підхід виявився недостатнім. Науковці акцентують увагу на кризі «зунівської» моделі освіти, називаючи серед її причин те, що в сучасних умовах «старіння» інформації відбувається значно швидше, ніж завершується цикл навчання у школі. З огляду на це традиційна схема «передачі» від учителя до учня «необхідного запасу знань» виглядає до певної міри застарілою. Новий стандарт освіти вимагає, щоб учень міг сам ставити і вирішувати проблеми, розуміти, для чого він вчиться, уміти знаходити інформацію, розмірковувати над нею: аналізувати, узагальнювати і систематизувати, а ще вміти спілкуватися, оцінювати себе та інших [1, с. 4].

Як же навчити всьому цьому школяра? Очевидно, що для вирішення вище зазначених завдань необхідні нові прийоми і способи роботи з навчальною інформацією. Одним із таких ефективних способів, на наш погляд, є технологія інтелект-карт, заснована на зображенні асоціативних зв'язків. Карти пам'яті, інтелект-карти, карти розуму, карти мислення – ці слова позначають порівняно новий спосіб графічного запису інформації. Інтелект-

карта – це спосіб зображення процесу мислення за допомогою схем і образів, а також це засіб для вирішення завдань та підвищення якості навчання [1, с. 5].

Автор методу – Тоні Бюзен, відомий англійський письменник, лектор і консультант із питань інтелекту, психології навчання і проблем мислення, стверджує, що метод інтелект-карт може знайти застосування в будь-якій сфері життя. При складанні інтелект-карти працюють обидві півкулі головного мозку, бо у процесі їх побудови бере участь більшість каналів сприйняття. Коли ми працюємо зі схемами, аналізуємо інформацію, у нас працює ліва півкуля, яка відповідає за логіку. Якщо починаємо підбирати малюнки (графічні образи), відповідні до слів, розміщених на гілках інтелект-карти, то активізуються нові розумові процеси, які до цього моменту не були задіяні. До роботи лівої півкулі мозку підключається права півкуля, що відповідає за образи. Так зв'язується робота обох півкуль – від асоціацій до логіки і навпаки. У цьому важлива перевага технології інтелект-карт [4, с. 52].

Підбір малюнків до слів не тільки сприяє кращому запам'ятовуванню змісту карти, але і дозволяє дитині висловити свої емоційні (позитивні або негативні) щодо досліджуваного об'єкта. Як правило, карти дітей яскраві, барвисті і позитивні, а образи – несподівані й оригінальні.

Інтелект-карти дають змогу у стислій, вербально-образній формі глибоко й міцно засвоювати навчальний матеріал, тому використовувати цю технологію в початкових класах можна на різних етапах уроку при вивченні всіх навчальних предметів.

Так, під час ознайомлення учнів із новим матеріалом (подаючи його блоком) ми на дошці створюємо інтелект-карту впродовж уроку, додаючи нові «гілки», малюнки, символи. Такий колаж слугуватиме своєрідним планом і дасть змогу учням легко зробити висновки під час підведення підсумку уроку. При закріпленні матеріалу учні колективно чи самостійно створюють на дошці інтелект-карту з готових елементів і розміщують малюнки, виконуючи завдання до кожної з підтем. При повторенні матеріалу діти малюють інтелект-карту, працюючи у групах.

При перевірці знань із теми, під час самостійних робіт можна дати сильнішим учням завдання зобразити вивчений матеріал у вигляді карти пам'яті.

Творчі домашні завдання із складання інтелект-карт діти виконують із великим задоволенням.

Використовувати карти пам'яті, на нашу думку, можна на уроках уже з 1-го класу, поступово ускладнюючи їх до 4-го. Сам автор методу постійно підкреслює, що інтелект-карта не є лише ще одним прийомом навчання. На його думку, на основі цього методу можна створити систему навчання, яка озброїть учня найважливішим умінням – умінням самостійно здобувати знання і використовувати їх у своїй діяльності.

До деяких уроків ми створюємо інтелект-карти у вигляді колажу. Діти є активними учасниками цього процесу: допомагають вирізати картинки, клеїти магніти до елементів, підказують ідеї. Згодом розміщуємо інтелект-карти на

дощі, сприймаючи таке завдання цікавою грою. Проте щодня використовувати такий матеріал досить складно, бо підготовка вимагає часу, тому можна обмежитися малюванням інтелект-карти, адже це ефективний спосіб роботи з інформацією.

Коли діти складають карти пам'яті, то намагаються відійти від усіх правил, щоб їхня карта була унікальною. Це не суперечить ідеї методу, автор технології Тоні Бюзен підкреслював, що строгих правил побудови інтелект-карти немає, як немає і неправильних карт: виробляючи свій стиль, змінювати можна все, лише б мислення ставало продуктивніше – для цього інтелект-карти і були придумані [2, с. 32].

Після завершення роботи зі складання карт школярі вчать презентувати свої роботи. А при оцінюванні доцільно враховувати як зміст карти, так і творчий підхід у реалізації цього проекту.

З досвіду роботи, зазначимо, що, навчаючи учнів створювати інтелект-карти, спочатку ми аналізували вже готові зразки, потім намагалися складати колективно на дощі, наступним етапом була робота у групах, а вже потім – індивідуальні завдання додому.

У нашій роботі ми з учнями насамперед оволоділи кроками побудови інтелект-карт:

- готуємо кольорові ручки, олівці та фломастери;
- аркуш кладемо горизонтально;
- у центрі сторінки великими друкованими літерами пишемо й обрамлюємо головну тему;
- від центральної теми малюємо гілки різними кольоровими олівцями – це підтеми;
- кожен гілку підписуємо 1-2-ма словами;
- на кожній гілці (не змінюючи колір) малюємо гілочки, підписуємо їх;
- встановлюємо зв'язки між поняттями;
- в інтелект-картах не тільки пишемо слова, але й ілюструємо їх: малюнки, схеми, символи і т. д.

Головні завдання технології інтелект-карт, на нашу думку, такі:

- розвивати креативність школярів;
- формувати комунікативну компетентність у процесі групової діяльності;
- формувати загальнонавчальні вміння, пов'язані зі сприйняттям, переробкою та обміном інформацією;

- покращувати всі види пам'яті учнів (короткочасну, довготривалу, образну, зорову і т. д.);
- прискорювати процес навчання;
- формувати організаційні уміння.

Досвід доводить, що створення інтелект-карт підходить для дитини з будь-яким типом сприйняття (аудіальний, візуальний, кінестетичний). Різниця лише – у способі складання карти та поводженню з нею. Адже можна займатися майндмеппінгом, сидячи за партою, працюючи біля дошки чи пересуваючись по класу, малювати чи проговорювати зміст карти вголос під час роботи у групах, споглядати створену карту і милуватися нею, чи слухати підготовлену презентацію групи, яка створила інтелект-карту. Головне, аби учні зрозуміли, усвідомили і глибоко запам'ятали навчальний матеріал, а потім змогли скористатися набутими знаннями.

Використання цього методу дає позитивний результат і приносить задоволення від праці як дітям, так і педагогу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бьюзен Т. Суперинтеллект. – М. : Попурри, 2014.
2. Бьюзен Т. Супермышление. – М. : Попурри, 2003.
3. Хорст Мюллер. Составление ментальных карт / Хорст Мюллер. – М. : Омега – Л., 2007.
4. Фоер Дж. Эйнштейн гуляет по Луне: Наука и искусство запоминания / Джошуа Фоер. – М. : Альпина Паблишер, 2013.

Білошицька Валентина Іванівна,
*учитель початкових класів,
вчитель вищої категорії, «вчитель-методист»
(Коростенський міський ліцей)*

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ ТА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Повноцінні тільки ті знання, які
дитина здобула власною активністю.

Йоганн Песталоцці

Наш час позначений складним пошуком нового світорозуміння, педагогічного світовідчуття у всьому світі. За умов змін в українському суспільстві особливого значення набувають питання формування нових життєвих стратегій, компетентностей, конкурентоспроможності, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки особистості. Як ніколи гостро стоїть завдання створення нової філософії освіти, відкритої до прагнень та розвитку життєвого потенціалу людини. Більшість педагогів погоджується з фактом, що якість системи середньої освіти визначається тим, наскільки підготовлені до життя випускники школи, що знання, вміння і навички, яких набувають учні у процесі вивчення шкільних предметів, не переходять автоматично в таку готовність. Саме компетентний підхід покликаний подолати прірву між освітою і потребами життя.

Завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості. Результатом такого процесу є формування загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості [1, с. 1–16].

У новому Державному стандарті початкової загальної освіти щодо поняття компетентності та компетенції подано такі визначення: «компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці», [3, с. 1], «компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини» [3, с. 1]; «компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем» [3, с. 7].

Відбору ключових компетентностей для кожної з країн присвятили свої праці такі європейські науковці: Е. Свенік, Р. Данон, П. Вогеліус, Р. Джакку-Сівонен, П. Врігнод, Х'юллер-Солджер, Дж. Пешар, М. Норріс, Ф. Келлі, А. Х. Веетрхайм, Дж. Саккен, П. Трієр, Д. Міллер та ін.

Проблемою формування ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей учнів займалися такі українські науковці, як Т. М. Байбара, Н. М. Бібік, О. Біда, С. Бондар, М. Вашуленко, І. Гудзик, Л. Коваль, О. І. Локшина, О. Онопрієнко, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, К. Пономарьова, О. Я. Савченко, А. В. Хуторський та ін. Ними здійснено порівняльну характеристику ключових компетентностей в європейських освітніх системах та розглянуто методичні аспекти формування в молодших школярів компетентностей та компетенцій.

Проаналізувавши їхні статті, можна зробити висновок, що ключовими компетентностями вважаються базові вміння: читати, писати, говорити, слухати, математичні знання. Отже, формування у молодших школярів усвідомлених, міцних, гнучких обчислювальних навичок є актуальним не лише в Україні, а й у всьому світі, з огляду на набуття молодими людьми ключових компетентностей.

Сучасна початкова школа не може залишатися осторонь від процесів модернізації освіти, які відбуваються нині в усьому світі, і в Україні зокрема. Початкової ланки освіти стосуються всі світові тенденції та інновації. До них належить і компетентнісний підхід, що полягає у протиріччі між програмовими вимогами до учня, запитами суспільства і потребами самої особистості в освіті. Адже довгий час у вітчизняній системі освіти домінував знанневий підхід, результатом навчання якого була сукупність накопичених учнем знань (як інформації), умінь і навичок.

Український науковець О. І. Пометун у своїх працях зазначає, що «бути компетентним означає вміння мобілізувати в даній ситуації отримані знання та досвід. Компетентність – це спроможність особистості сприймати індивідуальні потреби та відповідати на них, кваліфіковано будувати діяльність у будь-якому

напрямі, виконувати певні завдання або роботу. Отже, компетентність – це складна інтегрована характеристика особистості, під якою розуміють набір знань, умінь, навичок, ставлень, що дають змогу ефективно провадити діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи вирішення проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виді діяльності» [7, с. 66–71].

Ознайомлення із запропонованими різного роду переліками компетенцій (компетентностей) показує, «що вони не зводяться до конкретних знань, умінь, навичок, наочно сформованих у межах окремих дисциплін, і відрізняються від них тим, що характеризуються такими властивостями, як соціальність, культуродоцільність, системність, ситуативність, міжпредметність, надпредметність, практична орієнтованість, мотивованість використання» [9, с. 17–21]. Ключовими називаються компетентності, необхідні для життєдіяльності людини й пов'язані з її успіхом у професійній діяльності в суспільстві, що швидко змінюється. Ними повинен володіти кожен член суспільства, бо вони є універсальними й застосовними в різних ситуаціях. Передбачається формування насамперед міжпредметних і надпредметних компетенцій, не прив'язаних до конкретних навчальних дисциплін. Ключові компетентності багато в чому складають те, що в педагогічній традиції завжди називалося вихованістю, мораллю, моральністю, здатністю жити в суспільстві, розділяти й примножувати його цінності. А. Хуторський під ключовими компетенціями розуміє найбільш загальні (універсальні) способи дії, що дозволяють людині розуміти ситуацію, досягати результатів в особистому та професійному житті. Виходячи з цього, до ключових компетенцій він відносить «ціннісно-смыслову, загальнокультурну, навчально-пізнавальну, інформаційну, комунікативну, соціально-трудоу, особистісне самовдосконалення» [10, с. 112–123].

Незважаючи на різноманітні визначення компетентностей, усі дослідники наголошують на їхній важливій якості – вияві компетентності у конкретній діяльності в певній ситуації. Компетентність не може бути ізольована від конкретних умов її реалізації. Вона тісно пов'язує одночасну мобілізацію знань, умінь і способів поведінки в умовах конкретної діяльності.

Отже, компетентність не зводиться ні до знань, ні до умінь. Компетентність – це той ланцюжок, який пов'язує знання та діяльність людини.

На мою думку, пріоритетною в початкових класах є діяльнісна компетенція, яка передбачає володіння загальнонавчальними вміннями і навичками, які поділяються на чотири групи:

- навчально-організаційні – здатність розуміти визначену вчителем мету навчальної діяльності, організувати робоче місце, раціонально розподіляти час, планувати послідовність виконання завдання, організувати навчальну діяльність у взаємодії з іншими її учасниками (у парі, малій групі);

- навчально-інформаційні – здатність самостійно працювати з підручником, шукати нову інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою, зосереджено слухати матеріал, зв'язно, послідовно, доказово відповідати, вести діалог;

- навчально-інтелектуальні і творчі – здатність аналізувати узагальнювати, встановлювати та пояснювати причиново-наслідкові зв'язки, вилучати зайве, групувати й класифікувати за певними ознаками, висловлювати аргументовані критичні судження, доводити власну думку, переносити знання й способи діяльності в нову ситуацію, застосовувати аналогію;

- контрольно-оцінні – уміння використовувати різні способи перевірки та контролю своєї діяльності, знаходити і виправляти помилки, оцінювати власні навчальні досягнення.

Серед предметних компетентностей, якими має оволодіти молодший школяр, виокремлюю і математичну компетентність. У структурі предметно-математичної компетентності знаходиться й обчислювальна складова, яка означає готовність учня застосовувати обчислювальні вміння та навички у практичних ситуаціях.

Аналізуючи підручник М. В. Богданович, Г. П. Лищенко «Математика» для 2 класу, як учитель може сказати, що обчислювальні операції над числами в межах ста з переходом через десяток даються учням дуже важко. Потрібно багато уроків для вдосконалення цих навичок. Труднощі на даному етапі – і в тому, що в 1 класі надано зовсім мало годин на закріплення навичок додавання і віднімання двоцифрових чисел без переходу через розряд. Аналіз способів додавання й віднімання чисел у межах 100 без переходу через розряд у 2 класі свідчить, що для свідомого виконання учні мають добре знати нумерацію чисел у межах 100, таблиці додавання одноцифрових чисел у межах 10 і відповідні випадки віднімання та засвоїти правила, які є теоретичною основою прийомів обчислення. Це потрібно для того, щоб аналізувати ситуації, які виникають у повсякденному житті, і для вирішення яких потрібні математичні знання та вміння – уміння вести підрахунки, для обчислень використовувати відомі формули та правила; уміння читати та інтерпретувати інформацію, подану у різній формі (таблиці, графіки, діаграми); уміння доказово міркувати і пояснювати свої дії, доводити істинність чи хибність тверджень; уміння знаходити довжину, площу, об'єм, масу реальних об'єктів під час розв'язування практичних задач; уміння користуватися креслярськими інструментами.

Це загальні вміння, які потрібні кожній людині впродовж її життя. На різних етапах становлення особистості, у професійному і соціальному аспектах її життя вони виявляються і використовуються неоднаковою мірою. Проте їх формування і розвиток відбуваються у роки шкільного навчання, в якому велике значення має навчання в початковій школі.

Для забезпечення ключової комунікативної компетенції в учнів необхідно сформулювати готовність до спілкування з іншими людьми. З цією метою у процесі навчання української мови школярі мають оволодіти: різними видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо); мовою як засобом спілкування.

Фундаментальність початкової освіти полягає у здатності особистості оволодіти певним рівнем знань, умінь, навичок, ставлень, які можна

застосувати в широкій сфері діяльності людини (уміння вчитися, загальнокультурна, громадянська, здоров'язбережувальна, соціальна компетентність та компетентність із питань інформаційно-комунікаційних технологій) [6, с. 9].

Вивчаючи досвід колег-практиків, зацікавилася формулою компетентності, що спрямована на досягнення конкретного результату: компетентність = мобільність знань + гнучкість методу + критичність мислення.

Отже, шляхом до формування компетентності є: озброєння учнів знаннями та вміннями їх знайти, відсіяти від непотрібної інформації, перевести їх у досвід власної діяльності, розуміння, яким чином можна здобути ці знання, в якому випадку який метод потрібний, розвинене критичне мислення для адекватного оцінювання себе, свого місця у світі.

Переконана, що успішність та ефективність формування компетентностей учнів залежать від форм та методів організації навчально-виховного процесу. Сьогодні вже неможливо навчати традиційно, у центрі навчально-виховного процесу повинен перебуває учень. Від його творчої активності на уроці, вміння доказово міркувати, обґрунтовувати свої думки, вміння спілкуватися з учителем, учнями класу залежить успіх у свідомому опануванні шкільної програми. Вважаю, що саме такою є технологія «Розвиток критичного мислення».

Щоби навчальна діяльність була радістю, має бути така організація навчання, за якою дитина стає активним учасником процесу засвоєння знань, тоді пізнавальний інтерес і задоволення від нього та результату навчання дає моральний, психологічний комфорт, розуміння особистого успіху. «Подумай, доведи, порівняй, відгадай, зроби висновок», – так налаштовую учнів, прагнучи розвинути їхній інтерес до світу, їхню фантазію, думку. Їм подобаються ті види навчальної діяльності, які дають матеріал для роздумів, можливість виявляти ініціативу та самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості та творчості. Але водночас враховую особливість психіки, своєрідність пізнавальної та емоційної сфер дітей цього віку.

Використовую різноманітні розминки під час усного рахунку: «Лови помилку!», «Логічний ланцюжок», «Знайди схожий предмет», «Поспішай та не помились».

Запроваджуючи на своїх уроках технологію критичного мислення, переконалася, що зміст навчального предмета засвоюється набагато краще, підвищується рівень навчальних досягнень, адже така методика розрахована не на запам'ятовування, а на вдумливий, творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми та пошук шляхів її вирішення, що сприяє формуванню життєвих компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про загальну середню освіту». Відкритий урок. – 13.05.1999.
2. Навчальна програма для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Вид. дім «Освіта», 2011. – 432 с.
3. Державний стандарт загальної початкової освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1–18.

4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Методичні рекомендації. – К: «Початкова школа», 2003. – С. 5.
5. Богданович М. В., Лищенко Г. П. – Математика, 2 клас. – К. : Генеза, 2012.
6. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти / О. Я. Савченко. – К. : К.І.С., 2005.
7. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : [б-ка з освітньої політики] ; під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – С. 66–72.
8. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун. – К. : АСХ, 2004. – 192с.
9. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий підхід та українські перспективи / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К., 2004. – С.16–111 с.
10. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения / А. В. Хуторской. – СПб. : Питер, 2004. – 541 с.
11. Можаяева О. М. Формування і розвиток основних компетентностей особистості в початковій школі // Початкова освіта. – 2009. – № 32.

Бойковська Світлана Сергіївна,
*учитель початкових класів,
вища кваліфікаційна категорія
(Коростенський міський ліцей)*

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ ТА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ МЕТОДИКИ ВАРІАТИВНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ

Не досить оволодіти премудрістю,
потрібно також уміти користуватися нею.

Цицерон

Європейський вибір України визначає її прагнення подолати бар'єри у вітчизняній і європейській освітніх системах, наблизитися до продуктивних надбань у цій галузі. В сучасних західноєвропейських країнах розроблена нова концепція підготовки вчителя, основна ідея якої – більше знань про реальні потреби шкільної освіти у швидко змінюваних умовах. Спрямування підготовки майбутнього педагога – компетентний учитель задля компетентного учня.

Величезні зміни, що відбуваються останнім часом у світі, кидають виклик нам, педагогам. Неможливо уявити ті види робіт, які будуть виконувати по закінченню школи сучасні учні. Вчені вважають, що більше 25 % тих видів робіт, які будуть потрібні через десять років, сьогодні ще не існує, а теперішні види робіт суттєво зміняться [5, с. 13]. Отже, щоби працювати, майбутній людині необхідні будуть абсолютно нові знання та навички.

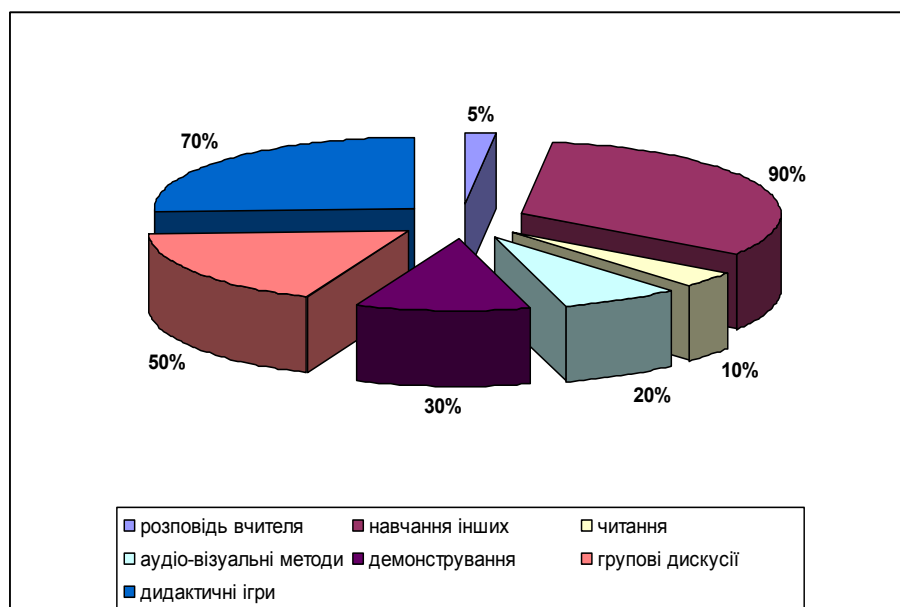
Тому завданням сучасної школи є виховання компетентної особистості, яка володіє не тільки знаннями, професіоналізмом, великими моральними

якостями, але й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи знання і беручи на себе відповідальність за дану діяльність.

Одним із головних завдань в освіті на сучасному етапі є створення необхідних умов для повноцінного розвитку і самореалізації особистості. Тому запорукою ефективності навчальної діяльності й процесу учіння молодших школярів є результативність пізнавальної діяльності, від якої залежить цілеспрямованість розумової активності, розвиток інтелектуальної рефлексії та природжених задатків учнів.

Формувати предметні та ключові компетентності молодших школярів допомагає створення проблемної ситуації на уроках. Варто намагатися не просто подавати готові істини, а викликати в дітей потребу самостійно знайти відповідь на запитання, створити на уроці «ситуацію успіху».

Співпраця учнів з учителем і своїми товаришами дозволяє послідовно, долаючи труднощі, йти до поставленої мети. Як казав філософ, знання можуть бути купою каміння, що задавило б особистість. І знання можуть бути вершиною піраміди, на якій стоїть особистість [3, с. 72]. Тому треба постійно пам'ятати про піраміду засвоєння учнями навчальної інформації.

Ефективність засвоєння учнями навчальної інформації прямо залежить від ступеня активізації їх залучення до процесу навчання. Тому головним завданням є формування творчо розвиненої особистості, створення умов співпраці.

Коли учні оволодіють вищезгаданими правилами співробітництва, можна переходити до уроків-діалогів, уроків-диспутів. На таких уроках ніколи не можна нав'язувати дітям свої висновки, вимагати, щоб їм обов'язково подобалось усе, чого їх вчать, чи те, що є на сторінках підручників. Формуванню позитивного мікроклімату в класі сприяє групова робота, ділові ігри «Юні економісти», «Підприємство „чарівник”», «Ділові діти України». Тому що діти, працюючи в групах, дотримуються певних правил:

1. Виявляйте дружнє ставлення один до одного.

2. Поважайте думку інших.
3. Умійте уважно вислухати.

Початкова школа відіграє вирішальну роль у розвитку компетентної особистості. Тому постає проблема пошуку ефективних методик варіативних форм навчання молодших школярів.

Те навчання, яке обмежується у своїх цілях тільки оволодінням зовнішніми засобами культурного розвитку (до них належать оволодіння читанням, письмом, лічбою), можна вважати традиційним, що вирішує суто освітні завдання. Навчання, яке головною метою ставить забезпечення (організацію) розвитку вищих психічних функцій особистості в цілому через оволодіння зовнішніми засобами культурного розвитку, є розвивальним, набуває цілеспрямованого характеру. Результатом такого навчання є досягнутий дитиною рівень розвитку особистості, її індивідуальності.

У традиційному навчанні переважає пояснювально-ілюстративний характер діяльності вчителя, спрямованої на те, щоби доступно пояснити, показати виконання дій, щоб учням усе стало зрозуміло. Такими взаємодіями між учителем та учнями ослаблюється характерна риса дитини – допитливість, без якої неможливо підтримувати інтерес та бажання вчитися [6, с. 8].

Проаналізувавши основні форми організації навчальної діяльності молодших школярів, виявляється, що групова робота на уроці – це форма організації навчання на основі співробітництва зі спільною навчальною метою і чітко розподіленими завданнями для кожного.

Запроваджувати групову роботу необхідно за таким планом:

1 етап (1 клас) – спілкування і співпраця.

1.1. Психологічна діагностика готовності дітей до навчання в школі.

1.2. Заохочування дітей до спілкування через гру.

1.3. Створення явних ситуацій.

1.4. Використання діалогів.

1.5. Робота в парах.

2 етап (2 і 3 класи) – розвиток позитивного ставлення до спільної діяльності.

2.1. Використання пошукової діяльності на уроках.

2.2. Розв'язування пізнавальних завдань у групах постійного чи змінного складу.

Великого значення у розвитку активності учнів на уроках у 1 класі надається гри-змагання. Спільно виконане загальне завдання, внесок у працю свого колективу, захоплення від спілкування у процесі спільної праці – це створює комфортні умови для кожної дитини, за яких зникає негативне психологічне напруження, натомість навчальна діяльність перетворюється у радісний, цікавий процес. Отже, залучення дітей до гри, в тому числі «вчитель – учень», має мотиваційний ефект. У такій формі діти молодшого шкільного віку готові працювати з будь-яким матеріалом. Вони дуже добре сприймають ігри на природничу тематику: «Загадай – ми відгадаємо», «Що спочатку, а що

потім?», «Магазини „Овочі і фрукти”», «Хто де живе?», «Знайти дерево за насінням».

Підсумковою роботою першого етапу є робота в парах, якій передують створення уявних ситуацій та використання діалогів. Учні спільно виконують одне завдання, при цьому активно обговорюють його, перевіряють знання один одного. Доцільно цю роботу проводити під час перевірки домашніх завдань, словникових диктантів, самостійно виконаних вправ із підручника. В учнів початкових класів розвивається позитивне ставлення до спільної діяльності. Робота в групах за вибором та інтересами – форма неповторна, унікальна, бо в таких групах у дітей є можливість виконувати багато ролей (вони і лідери, і слухачі, і коментатори).

Приклад карток для роботи у групах.

Тема. Колискові пісні – перлини української мови.

Перевірка домашнього завдання.

Змістова лінія. Коло читання.

I група «Інформатори»

Підготувати інформацію про колискові пісні.

II група «Дослідники»

Прочитати колискову пісеньку, записану зі слів своїх рідних.

III група «Мистецтвознавці»

Проспівати ту колискову пісню, яку мама співала вам у дитинстві.

IV група «Літературознавці»

Розказати напам'ять колискову пісню з читанки.

Висновок.

- Поміркуйте і скажіть.

- Чим схожі колискові пісні? Що в них відмінне? (Колискові пісні схожі тим, що їх виконують для маленьких діточок. І у більшості з них головною дійовою особою є дитина. Відмінне те, що кожна з них має різний зміст).

- Які особливості їх виконання? (Вони виконуються у повільному темпі і напівголосно).

Найважливіша проблема для вчителя – це вміло організувати спільну роботу дітей, щоб їхня дискусія не переросла в суперечку. Узгоджувати свої дії допомагає дітям на початку введення правил «етикету»:

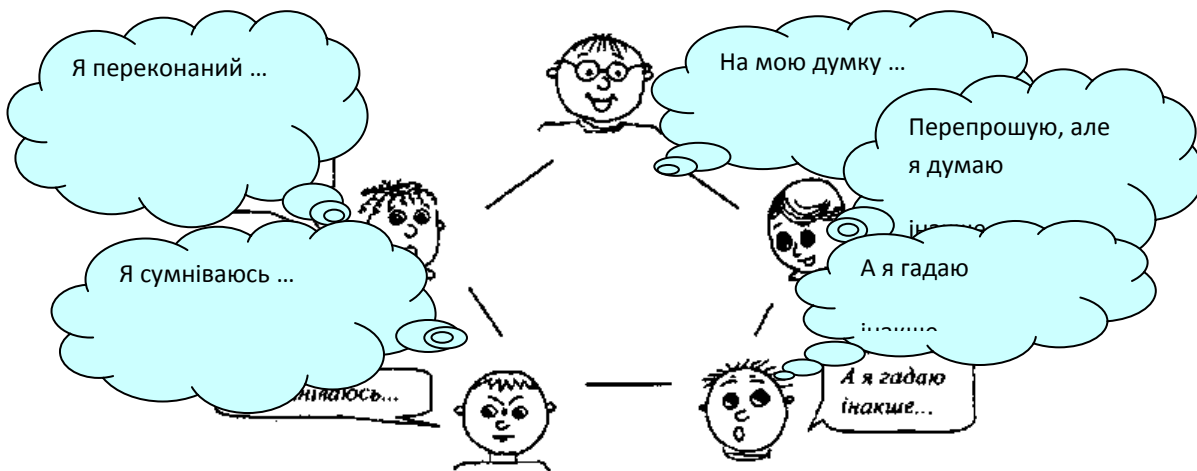
• коли висловиш свою думку, запитай однокласників: **«Ти згоден?»**, **«А яка твоя думка?»**;

• якщо всі згодні, можна діяти далі;

• якщо є різні міркування, запитай один у одного: **«Чому ти так гадаєш?»**, **«А це можна довести?»**.

Коли учні оволодіють вищезгаданими правилами співробітництва, можна переходити до уроків-діалогів, уроків-диспутів. На таких уроках ніколи не можна нав'язувати дітям свої висновки, вимагати, щоб їм обов'язково подобалось усе, чого їх навчають, чи те, що є на сторінках підручників.

Саме так відбувається пошук співробітництва, співдружності, спільної організації шкільного життя.

Висновки:

1. Формування предметних і ключових компетентностей молодших школярів потребує використання гнучких форм організації навчально-виховної діяльності, в яких необхідно вмело поєднувати індивідуальні, групові та фронтальні види роботи.

2. Співпраця між учителем і учнем відбувається через такі взаємозв'язки: «особистість учителя – клас», «особистість учителя – особистість учня», «особистість учня – особистість учителя», «особистість учня – клас».

3. Розв'язування пізнавальних завдань різними методами формує інтелектуально розвинену особистість.

Переді мною, як і перед школою, постало важливе завдання: підготувати дітей до дорослого життя так, щоби вони не втратили моральних орієнтирів, знайшли сенс життя, змогли найефективніше та найповніше реалізувати свої здібності і переконання. Важливим чинником успішного формування предметних і ключових компетентностей молодших школярів є добір учителем найбільш ефективних засобів, методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаряча С. А. Педагогіка майбутнього / С. А. Гаряча. // Початкова освіта. – 2011. – № 9.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова освіта. – 2011. – № 18.
3. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: Наук.-метод. посіб. / За наук. ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя : Центріон, 2005.
4. Новікова Т. Розвивальне навчання та формування ключових компетентностей учнів / Т. Новікова. // Початкова освіта. – 2008. – № 41.
5. Можаяєва О. М. Формування і розвиток основних компетентностей особистості в початковій школі / О. М. Можаяєва. // Початкова освіта. – 2009. – № 32.
6. Ібряшкіна Н. Формування у дитини емоційно-позитивного ставлення до шкільного навчання / Н. Ібряшкіна. // Початкова освіта. – 2007. – № 42.
7. Пономарьова К. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів української мови / К. Пономарьова. // Початкова школа. – 2010. – № 12.

Гвоздецька-Бура Інна Іванівна,
вчитель початкових класів
(Спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів
№ 12 ім. С. Ковальчука м. Житомира)

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ РІЗНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ

Формування екологічної компетентності учнів є одним із головних завдань освіти сталого розвитку. Екологічна компетентність дає змогу сучасній людині відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку.

Аналіз наукових підходів до вивчення проблеми екологічної освіти дає нам можливість виділити серед них такі: *філософський* (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Лутай, П. Саух та ін.); *історико-педагогічний* (О. Антонова, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, Н. Ничкало, С. Сисоєва, Л. Хомич та ін.); *психологічний* (С. Дерябо, В. Крутецький, О. Кудрявцева, Д. Леонтьєв, А. Ясвін та ін.); *дидактичний* (В. Бондар, Н. Буринська, А. Волкова, Л. Лук'янова, М. Швед та ін.); *екологічний* (І. Білявський, В. Бровдій, В. Кучерявий, Г. Пустовіт, Н. Реймерс та ін.); *культурологічний* (І. Грабовська, С. Лебідь, О. Пруцакова, Н. Пустовіт, Г. Тарасенко та ін.); *аксіологічний* (Л. Божович, О. Колонькова, Г. Тарасенко та ін.).

У вирішенні вище зазначеної проблеми велике місце відводиться школі, передусім початковій. Адже, ширий інтерес, природна допитливість до оточення – характерні психологічні особливості молодших школярів, що створюють надзвичайно сприятливі умови для екологічної освіти.

Початкова школа – це початкова ланка формування екологічної компетентності, екологічного мислення, засвоєння екологічних знань. Екологічна освіта молодших школярів здійснюється на міжпредметній основі. Провідна роль тут належить таким навчальним предметам, як: «Природознавство», «Літературне читання», «Математика», «Українська мова» і т.д. Зміст чинних програм дає змогу сформуванню у дітей елементарні природничі та природоохоронні уявлення й поняття, виробити окремі природоохоронні уміння і навички, розкрити взаємозв'язки між неживою та живою природою.

Відчуття краси природи допомагає по-новому сприймати мистецтво. Не випадково в програмах з музичного мистецтва пропонується використання музичних творів на природничу тематику. А програма з образотворчого мистецтва для 1–4 класів спрямована на формування естетичного ставлення до довкілля.

Керування діяльністю учнів, під час проведення уроків української мови можна здійснювати за допомогою різних педагогічних засобів. Зокрема, за допомогою різних навчальних завдань, вправ, естетичних бесід. Учням пропонується виконати вправи, зміст яких має природничий характер. Під час роботи на уроці з реченнями можна давати учням приклади речень

екологічного спрямування. Екологізувати зміст предмету української мови можна введенням до збірника диктантів текстів з певною природничою інформацією. На уроках зв'язного мовлення включають завдання творчого характеру. На таких уроках учні вчать складати перші невеличкі твори, пишуть перекази, описи. Особливо діти люблять складати тексти про тварин і рослин.

Щоб активізувати діяльність учнів на уроках української мови можна до структури уроку включити невеликі конкурси, вікторини на краще знання загадок, приказок про рослини, тварини, взагалі про охорону природи. Урізноманітнюють уроки завдання у вигляді гри, яка може сприяти і вихованню екологічної культури учнів молодшого шкільного віку.

Велике значення у формуванні екологічної компетентності молодших школярів відводиться урокам «Природознавства». Основною метою останнього є формування природознавчої компетентності молодшого школяра шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу і людину, основ екологічних знань, опанування способів навчально-пізнавальної і природоохоронної діяльності, розвиток ціннісних орієнтацій у ставленні до природи.

Під час проведення уроків-екскурсій з природознавства, учні спостерігають за змінами у неживій і живій природі, взаємозв'язок між живими організмами і навколишнім середовищем, вплив людини на природу, за працею людей, перевіряють народні прикмети. На екскурсії учні сприймають природу безпосередньо різними органами чуття, розвивають уміння бачити – орієнтуватися в природі та ін..

Для розширення можливості пізнання світу дітьми можна розробити декілька екологічних стежок, на яких добре відомо, які види рослин, яких представників тваринного світу або їх сліди можна зустріти.

Одним із ефективних засобів формування екологічної компетентності учнів є реалізація технології «Екологічний марафон». Використання даної технології дає можливість на практиці реалізувати дієвий підхід у навчанні учнів, інтегрувати знання й уміння, набуті ними в ході вивчення різних навчальних предметів. Він включає в себе серію виховних заходів, об'єднаних екологічною тематикою. Основні завдання: формувати поняття «екологія», «екологічна свідомість», «екологічна поведінка»; формувати суб'єктивне ставлення до природи; здійснювати корекцію екологічних установок особистості щодо ставлення до природних об'єктів; розвивати екологічну свідомість (усвідомлення себе як частинки доквілля), самосвідомість з метою зміни та корекції поведінки; розширення індивідуального екологічного простору, системи умінь і навичок (технології) взаємодії зі світом природи.

Для успішного вирішення завдань було використано наступні методи: метод бесіди; групова дискусія, метод аналізу ситуацій, метод екологічної рефлексії, метод екологічної емпатії, метод екологічних асоціацій; ігрові методи (ситуаційно-рольові, дидактичні, творчі, імітаційні, ділові ігри); години вільного висловлювання; спеціальні методики на екологічну тематику (анкета й

тест для діагностики рівня сформованості екологічної компетентності); читання літератури на розвиток екологічної свідомості; майстер-класи по створенню робіт на екологічну тематику («Творча терапія»); екологічні вікторини та конкурси.

Проект представляє собою систему різноманітних заходів, майстер-класів, виховних годин, екскурсій, творчих майстерень, в яких учні виступають активними учасниками, оцінюють різні вчинки, запропоновані ситуації тощо, тобто займають активну позицію.

Таким чином, всі засоби, методи і форми екологічної освіти дають найбільший ефект тоді, коли їх використовувати комплексно на різних навчальних предметах.

Виходячи із зазначеного вище, нами розроблено критерії, сформованості екологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку: *цілемотиваційний, інформаційний, емоційно-ціннісний, творчо-пошуковий*.

На основі цих критеріїв і показників було виділено чотири рівні екологічної освіченості учнів: початковий, середній, достатній і високий.

На підготовчому етапі було проведено з учнями анкетування задля виявлення наявного рівня сформованості екологічної культури, рівня їх екологічної обізнаності. Учнім було роздано опитувальники, після заповнення яких проведено бесіду, під час якої обговорено запитання анкети. Учні мали можливість висловити свої думки стосовно екологічної ситуації, проблем забруднення навколишнього довкілля, шляхів їх вирішення. Було висунуто думку, що для того, щоб стати активним захисником довкілля, потрібно якомога більше знати про нього, а тому було б непогано дізнатись нову і корисну для себе інформацію.

На етапі планування учні допомагали в обговоренні і плануванні окремих заходів, висловлювали свої думки. Після цього ми скоректували ідеї учнів і склали план проведення марафону. На цьому етапі школярі отримали індивідуальні завдання по збору інформації для наповнення звітного бюлетеня (колективної газети) по проведенню марафону. Темою обрали «Наш рідний край!»

З метою з'ясування рівня екологічних знань учнів молодшого шкільного віку були проведені анкетування, письмові роботи, бесіди.

Дослідження проводилось серед учнів 4-В класу Житомирської спеціалізованої загальноосвітньої школи № 12. Загалом дослідженням було охоплено 28 учнів. Підсумувавши результати констатувального та формувального етапів експерименту рівень сформованості екологічної компетентності молодших школярів відобразимо на рис. 1.1.

Отже, на основі вищезазначеного, для повного розв'язання проблеми формування екологічної компетентності у шкільній практиці потрібно впроваджувати комплексну систему здійснення екологічної освіти учнів засобами навчальних предметів. Результати дослідження були позитивними і підтвердили гіпотезу дослідження.

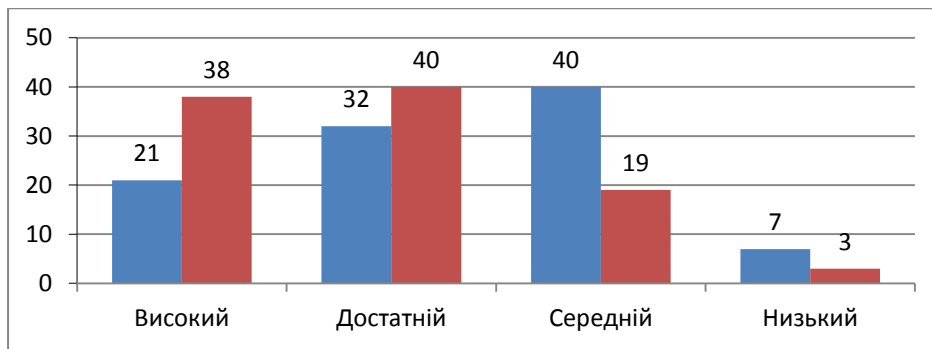

Рис. 1.1. Рівень сформованості екологічної компетентності учнів (формувальний етап експерименту)

Учні, які на початку експерименту мали низький рівень, в основному, перейшли на середній, з середнього частина перейшла до групи дітей з достатнім та високим рівнем екологічної культури.

Отже, запропонована нами проектна технологія дала очікуваний результат, що підтверджують результати дослідження. Організація такої діяльності сприяє формуванню позитивного ставлення дітей до навколишнього середовища, екологічної свідомості і, як результат, поступово відбувається процес становлення екологічної культури особистості. Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пустовіт Н. А. Шкільна екологічна освіта: проблеми стандартизації / Пустовіт Н. А. // Екологічний вісник. – 2002. – № 1-2. – С.12-15.
2. Чернецька Т. І. Сучасний урок: теорія і практика моделювання : [навч. посібник] / Т. І. Чернецька. – К.: ТОВ «Праймдрук», 2011. – 352 с.
3. Шевців З. Екологічне виховання з досвіду роботи школи В. О. Сухомлинського / Шевців З. // Завуч. – 2002. – № 32. – С. 4.

Григорцевич Наталія Петрівна,

викладач

(Бердичівський педагогічний коледж)

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасне суспільство потребує людей із активною життєвою позицією, здатних самостійно творчо мислити. Саме школа як основна базова ланка в системі освіти покликана створити сприятливі умови для формування та творчого розвитку юних представників української нації.

Важливим завданням національної системи освіти є своєчасне виявлення і розвиток творчих здібностей дитини, формування у неї якостей, що дозволять у будь-якій іншій майбутній діяльності стати не лише виконавцем, а й творцем.

Ця проблема може бути вирішена за умови зацікавлення суспільства у вихованні нових поколінь високо кваліфікованих спеціалістів і, перш за все,

фахівців творчо мислячих, здатних виходити за межі буденного, приймати нестандартні рішення, із бажанням створити нове. Звичайно, при цьому розвиток здатності до творчості, що виявляється у прояві творчих здібностей, є однією з необхідних умов прогресу суспільства.

Мета статті – розкрити особливості українського фольклору як дієвого засобу творчого розвитку молодших школярів.

Проблема творчих здібностей є однією з важливих у психолого-педагогічних дослідженнях. У працях Л. Виготського, О. Ковальова, І. Беха, В. Крутецького, О. Леонтєва, С. Рубінштейна та ін. розкриваються принципи положення теорії здібностей, а саме: структура, співвідношення біологічного і соціального, можливості й закономірності формування та розвитку.

Різні аспекти проблеми творчих здібностей (природа, компоненти, критерії та показники розвитку, методи і прийоми формування тощо) вивчалися вітчизняними (Л. Богоявленська, О. Лук, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов та ін.) та зарубіжними (Ф. Баррон, А. Біне, Д. Гілфорд, А. Маслоу, К. Роджерс, Д. Томсон та ін.) дослідниками. Однак багато з цих питань усе ж залишається суперечливими, що свідчить про складність та багатозначність проблеми.

Учені неодноразово підкреслювали, що формування й розвиток здібностей є керованим психолого-педагогічним процесом, що включає вплив на мотиви творчої діяльності (О. Дусавицький, О. Киричук), пізнавальні інтереси (Н. Бібік, Г. Щукіна), загальнонавчальні вміння (Н. Каневська, Н. Підгорна).

Розвиток творчих здібностей школярів – важливе завдання початкової школи. В. Сухомлинський, К. Ушинський підкреслювали сензитивність молодшого шкільного віку до творчості. Ця думка доведена у дослідженнях Л. Божович, Л. Венгера, Л. Дранкова та ін.

Принцип національної спрямованості – один із основних у сучасній освіті. Освітні орієнтири виховання юного покоління передбачають формування національної самосвідомості, виховання любові до рідного краю, народу, шанобливе ставлення до його культури. усе більше акцентується увага на національній історії та народній традиції, збереженні українського фольклору. Звернення до джерел народної творчості визначає рівень культури народу. І чим частіше відбувається спілкування з фольклорними традиціями, тим вищий рівень культури народу. Тому залучення до музичного фольклору є важливою справою у музично-естетичному вихованні дітей.

Концепція Національного виховання визначає головною метою виховання на сучасному етапі передачу молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які включають у себе національну свідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, фізичну, екологічну культуру, творчий потенціал.

Народна творчість є відображенням не лише естетичного, але й педагогічного досвіду поколінь, скарбницею традицій, звичаїв ознакою народу.

Будучи важливим засобом надбання, збереження та передачі соціального досвіду, народна музика входить сьогодні в усі сфери виховної роботи, збагачуючи особистість емоційно-ціннісним ставленням, викликаючи потребу до художньо-творчої діяльності.

Питання етновиховання неодноразово привертало увагу педагогів. Одним з перших теоретично обґрунтував народне виховання Я. Коменський, який звертався до виховних традицій слов'янських народів. Підтримував ідеї народного виховання й К. Ушинський: «Не педагогіка, не педагоги, а сам народ та його великі люди прокладають шлях у майбутнє [5]». Учений був переконаний, що виховання присутнє у народі, і його не треба навмисне вигадувати [5, с. 102].

Різним аспектам української народної педагогіки присвячені праці багатьох учених. Важливі питання української народної педагогіки Київської Русі висвітлено у монографії С. Бабишина «Школа та освіта Давньої Русі XI – перша половина XIII ст.» (1973). Етнопедагогічна тема продовжено в іншій праці дослідника «Історія школи і народних педагогічних поглядів у світлі фольклорних, етнографічних і археологічних джерел» (1979). Низку важливих аспектів української етнопедагогіки розглянуто у працях «Український дитячий фольклор» Г. Довженюк, «Дитячий фольклор» В. Бойко, «Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку» Є. Сявавко, «Мудрість народної педагогіки», «Народна педагогіка», «Педагогіка життя» М. Стельмаховича та ін.. Українську етнопедагогіку високо цінували Б. Грінченко, П. Куліш, Ю. Федькович, М. Коцюбинський та інші літературні діячі, представивши її основні положення у своїй творчості.

Виховний потенціал фольклору, а саме народних пісень, цінували Г. Сковорода, І. Котляревський і наголошували на необхідності їх використання як одного з впливових засобів виховання молоді.

На розвивальну силу фольклору неодноразово вказували видатні вітчизняні педагоги. Так, В. Сухомлинський звертав увагу здатності народної пісні не лише «розкривати перед дитиною народні ідеали і сподівання», а й пробуджувати у них творчу уяву та активізувати мислення» [4, с. 189].

Вагомий внесок у теорію та практику естетичного виховання засобами народної творчості зробили представники музичного мистецтва, які збирали, досліджували український музичний фольклор та всіляко використовували його виховний потенціал як засіб розвитку творчості.

Так, протягом усього життя М. Лисенко навчав учнів співу на основі зразків народної творчості. Вагомим внеском у розвиток музичного виховання стала «Збірка пісень у хоровому розкладі, пристосованому для учнів молодшого й підстаршого віку в школах народних» (1908), в основі якої пісні майже всіх жанрів, в тому числі й дитячі. У передмові композитор умотивовує різножанровість і підкреслює, що народна пісня – невичерпне джерело для вивчення життя народу, його історії, традицій.

К. Стеценко наголошував, що «в життя шкільної педагогіки повинно притягнути всі багатства народної поезії і пісні... Із цієї великої скарбниці

української народної творчості повинні черпати все, що б змогло закинути в чисту душу дитини ті найвищі ідеї, утворення й здійснення яких в житті принесло б народові й вітчизні щастя й долю. А яке багатство криється в цій народній скарбниці! Тут знайдемо й високоартистичне художнє слово нашого великого народу, тут знайдемо й невмирущу красу нашої рідної і чудової пісні, на якій повинні перш усього виховати себе учителі української школи. Збірники української народної творчості повинні бути у них під руками, щоб на їх вічно прекрасній красі будувати виховання українських дітей» [3, с. 300–301].

Фольклор завжди посідав провідне місце у вихованні дітей. Наші предки засобом слова й мелодії здійснювали навчання та виховання юного покоління. Тому не дивно, що питання виховання засобами фольклору є одним із провідних у народній педагогіці, у якій ще до появи наукової педагогіки, були сформульовані педагогічні положення як життєві правила та настанови, які втілені у звичаях, святах, музиці, іграх, танцях тощо.

Основними компонентами педагогічного потенціалу української музики є інтонаційна наспівність, простота мелодії та ритмічної структури, виразність і багатство гармонії, тісний зв'язок із текстом, емоційність тощо.

Народна творчість завжди була впливовим засобом творчого розвитку молоді. Безпосереднє знайомство дітей із народною творчістю, усвідомлення її виражальних засобів сприяють розвитку творчого мислення, надзвичайно збагачують творчу фантазію, розвивають уяву.

Важливе значення фольклору як засобу творчого розвитку підкреслювали видатні педагоги. Так, К. Орф вважав, що для раннього гуманітарного виховання дітей найкращим матеріалом є дитячі лічилки, забавлянки тощо. Народна творчість завжди безпосередньо і безвідмовно діє на дітей, тому обрядова поезія і казка є важливою частиною дитячого світу. Педагог наголошував на тому, що світ простих форм поезії не потребує «композитора», щоб покласти його на музику. Він сам насичений внутрішнім звучанням, і школярі мимоволі стають творцями такої найпростішої музики [2, с. 7]. Народне музикування з властивими йому прийомами (спів із підголосками та варіантні видозміни основного мотиву) називав досить важливим Б. Асаф'єв [1, с. 93]. Український фольклор як ефективний засіб виховання використовував В. Верховинець, убачаючи у ньому джерело творчого прояву дітей у царині музичних ігор та хореографічного мистецтва.

Народна музична творчість має надзвичайний творчий потенціал, завдяки таким особливостям творчого характеру як імпровізаційність, варіативність, ігровий компонент, сюжетна інсценізація.

Пісні – один із найбільш поширених жанрів фольклору, з яким дитина зустрічається раніше, ніж сама навчиться говорити і співати. Наукою доведено позитивний вплив пісні на розвиток мови, музичних і поетичних здібностей дітей. Колискові пісні особливі поетичністю, задушевністю і ліризмом. У них майстерно поєднано образи природи, навколишнього світу з мріями і почуттями. Метафоричні образи сну, дрімоти, постійні звертання до сил

природи, домашніх тварин і птахів, уживання пестливих слів і виразів, повторень і звуконаслідувань надають цим пісням особливої принадності і дають широкі можливості для імпровізації.

Імпровізаційність притаманна думам – тому жанру українського фольклору, знайомство з яким учні розпочинають на уроках музичного мистецтва у молодших класах, слухаючи «Думу про козака Голоту», «Іван Богун» тощо. Особливістю багатьох українських пісень («Їхав козак за Дунай», «Дощик» та ін.) й танців («Гопак», «Козачок» тощо) є варіативність.

Важливе педагогічне значення мають різні за своїми функціями народні ігри. Через емоційний, фізичний, психологічний розвиток, контакт із однолітками школярі навчаються, вдосконалюють свої вміння, проявляють творчість, збагачують і поглиблюють знання про народні звичаї і традиції.

У дитячому фольклорі поширені ігрові пісні, виконання яких доповнюється найпростішими рухами дітей. Вони сприяють вихованню кмітливості, колективізму, розвивають мову і музичний слух дітей. У хороводних піснях відображено різні трудові процеси (наприклад, найдавніша з них «А ми просо сіяли»). Такими піснями в давнині супроводжувалася трудова діяльність людини. Поділ учасників пісні-гри на табори пояснюється історично: колись танок-хоровод водили члени різних родів. Ігрові пісні сприяють вихованню національної самосвідомості, активізації творчих здібностей, всебічному розвитку молодших школярів. Прикладами традиційних дитячих музичних ігор можуть слугувати «Подоляночка», «Ой на горі жито, сидить зайчик», «Ой на горі мак», «Корольок» тощо.

Значна кількість зразків народної творчості спонукають до інсценізації. Наприклад, зразки українського фольклору «Ходить гарбуз по городу», «Грицю, Грицю, до роботи», «Вийшли в поле косарі» та ін.

Український музичний фольклор є дієвим засобом музично-естетичного розвитку учнів, становлення їхньої музичної культури, формування й прояву музичних здібностей, активізації творчих можливостей. Народна творчість допомагає учням швидко запам'ятати і відтворити композиційну побудову музичного твору.

Фольклор розвиває творчу фантазію дітей, а музично-творчі завдання (створення ритмічного супроводу до пісні, дотворення другого голосу, створення варіації мелодії тощо) побудовані на основі зразків української народної творчості, які є активним засобом стимулювання музично-творчої діяльності, найбільш повно розкривають творчі можливості школярів, допомагають самореалізуватися у музичній діяльності.

Отже, український фольклор, завдяки своїм характерним особливостям, слугує ефективним засобом творчого розвитку особистості. Українська народна пісня спонукає творити навколо себе красу, донести й передати її іншим. Тому розмаїття народних пісень сприяє творчому розвитку дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асаф'єв В. В. Избранные статьи о музыкальном образовании / В. В. Асаф'єв. – Л., 1973. – С. 91-95.

2. Элементарное музыкальное воспитание по системе Карла Орфа / Сост. Л. А. Баренбойм – М. : Советский композитор, 1978. – 337 с.
3. Стеценко К. Г. Українська народна пісня в національній школі: Доповідь на з'їзді вчителів народних шкіл Ямпільського повіту на Поділлі 25 квітня 1917 р. / К. Г. Стеценко // Україна. – 1989. – № 34.
4. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский // Избранные педагогические сочинения : В 3-х т. Т. 1. – М. : Педагогика, 1979. – 558 с.
5. Ушинский К. Д. Избранные педагогические произведения / К. Д. Ушинский – М. : Просвещение, 1968. – 557 с.

Гузенко Лілія Валентинівна,
*учитель початкових класів, учитель вищої категорії,
звання «Старший вчитель»
(ЗОШ № 2 м. Коростень)*

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЧЕРЕЗ ОСВІТУ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ми настільки радикально змінювали наше
середовище, що тепер для того, щоб
існувати в ньому, ми повинні змінити себе.

Вінер Норберт

Сьогодні перед школою стоїть завдання виховати таку людину, яка зуміє самостійно здобувати нові знання, розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети формували основу реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому – і професійних ситуаціях. Тому актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток життєвих компетентностей особистості [1].

Цікавим, важливим і своєчасним для формування нової особистості став курс за вибором «Уроки для стійкого розвитку» для учнів початкової школи. Вивчення курсу здійснюється за навчально-методичним комплектом, який складається з навчальної програми (авт. О. І. Пометун, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару) [4]; посібника для учнів 3-4 класів «Уроки для стійкого розвитку. Моя щаслива планета» (авт. О. І. Пометун, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару) [2]; методичного посібника для вчителя (авт. О. І. Пометун, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару, І. М. Сущенко) [3].

Розроблений підручник для 3-4 класів містить змістовну інформацію, що стане в нагоді протягом усього життя. Тематика курсів за вибором «Уроки для стійкого розвитку» вдало спланована з урахуванням психічних особливостей учнів молодшого шкільного віку, які з цікавістю і захопленням спостерігають та аналізують дії своїх однолітків – Тарасика, Галинки і казкових персонажів Домовичка й інопланетянина Екоса.

Зміст і методика проведення кожного уроку сприяють формуванню у молодших школярів ключових компетентностей:

громадянської – здатності критично мислити, брати участь в обговоренні, аргументувати думку, приймати рішення та виявляти громадянську позицію у ситуаціях, пов'язаних із питанням стійкого розвитку;

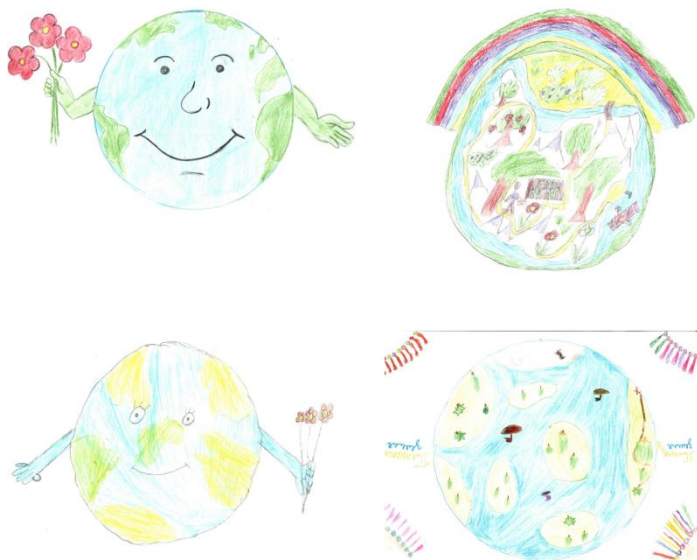
соціальної – здатності уважно слухати інших, ефективно спілкуватися і співпрацювати в парі та малих групах, відповідати за результати спільної діяльності;

уміння вчитися – здатності міркувати, порівнювати, узагальнювати, спостерігати; самостійно добувати інформацію з різних джерел, проводити нескладні самостійні дослідження щодо використання ресурсів та їх збереження у сім'ї, набувати індивідуального досвіду самоорганізації, навчальної рефлексії;

загальнокультурної – здатності застосовувати методи самовиховання, зорієнтовані на систему індивідуальних і загальнолюдських цінностей, для розробки і реалізації моделей екологічно доцільної та ресурсозберігаючої поведінки [3, с. 17].

Курс виявився дуже цікавим не тільки для дітей, а й для вчителя. Уроки «Моя щаслива планета» дійсно спонукають дітей змінити поведінку, бо колективна робота дітей над вирішенням екологічної проблеми, це – гра, але гра, яка дає відчуття безпосередньої причетності до проблеми, а значить – і формує почуття відповідальності [5, с. 12].

Уже з першої теми «Коло друзів Землі» збільшилося. Діти завзято малювали і показували друзям малюнок усміхненої планети.

А ось кілька коментарів до малюнків:

Дмитро Кирилюк: «Щоб повернути планеті усмішку, потрібно стати людьми. Ми іноді забуваємо про це».

Алла Федорович: «Щоб планета знову усміхалась, потрібно посадити так багато квітів, щоб їх було видно з космосу».

Віка Пархомчук: «Я спробую повернути планеті усмішку. Я ніколи не буду смітити на вулиці».

Тему «Важливість води для людини» ми вивчали на уроках природознавства і продовжили на уроках спецкурсу. Діти приносили багато «цікавинок», проводили досліди. Усім відомо, що вода нікуди ніколи не зникає, а лише переходить із одного стану в інший. Зникає лише питна вода. Усіх вразило те, що запаси прісної води становлять лише 1,7%. «Прісної води так мало? Що ж ми будемо пити?» – вигукували діти.

Удома разом із батьками діти досліджували, чи багато води витрачає родина. Дослідження заносили в таблицю.

Аудит		
Місце у домашньому господарстві, де використовується вода	Для чого використовується вода	Кількість води, витраченої протягом доби
Кран над раковиною у ванній кімнаті	для вмивання лиця, зубів, миття рук	10л
Душ у ванній	продувати духи	200л
Кран над ванною	для заповне- ння водою	
Пральна машина	прання	60л
Кран над раковиною на кухні	миття посуду, готів	50л
Санвузол	змивання	100л
Всього в середньому літрів за добу		420л

На наступному занятті працювали у групах і зробили висновок, що воду можна зберегти. Для цього потрібне лише наше бажання.

Згодом діти виготовили пам'ятку «Як економити воду», яку презентували учням інших класів.

Як економити воду!
1. Коли миєш руки, відкривай кран тоненькою цівочкою.
2. Для чищення зубів використовуй склянку з водою.
3. Приймай душ замість ванни.
4. Посуд мий у мисці або у посудомийній машині.
5. Овочі та фрукти мий у мисці з водою.

Г. Софія розробила проект «Тече вода, тече бистра...» про економію води у своїй родині.

Тече вода, тече бистра!..

Автор проекту:
Гузенко Софія
учениця 4 – А класу
ЗОШ №2

Познайомтесь з результатами мого дослідження!

Моя сім'я складається з 5 осіб. Кожен чистить зуби, не закриваючи кран, двічі на день.

У середньому чищення зубів триває **3 хв.** А кожної хвилини випливає **по 3 л** води!

На уроці “Моя щаслива планета” я дізналась, що запаси прісної води дуже малі.

Вже сьогодні в Сполучених Штатах Америки з'являються міста – примари, залишені людьми через відсутність прісної води.

Ось деякі підрахунки!

$3 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 5 = 90$ л

90 л води щодня витрачає сім'я, якщо кран залишається відкритим

$30 \cdot 90 = 2700$ л

2700 л води за місяць

 Мене зацікавило:

 Як можна економити воду у побуті?

 Скільки води може зекономити моя родина під час чищення зубів?

Якщо під час чищення зубів закривати кран, то витрати води становитимуть **1 л.**

$1 \text{ л} \cdot 2 \cdot 5 = 10$ л

10 л води щодня витратить сім'я, якщо закриватиме кран

$10 \cdot 30 = 300$ л

300 л води за місяць

Результат мого дослідження:

$2700 : 300 = 9$ разів

У 9 разів можна зменшити кількість води лише при чищенні зубів.

Запам'яталась і робота над темою «Чиста планета чи великий смітник». Перегляд слайдів із зображенням сміттєзвалищ, засмічених водойм та почута на уроці інформація дуже схвилювала дітей і викликала активну роботу у групах над проектом: «Що я можу зробити, щоб кількість сміття зменшилась?».

Діти з'ясували, що «лідерами» серед сміття є пластик і папір. Зменшивши кількість цих відходів, зменшимо кількість сміття. Як це зробити? Ідей було багато. Старим речам дали «друге життя». Із пластикових пляшок виготовили годівнички для пташок і повісили у шкільному садку.

Старі вінілові пластинки перетворились на настінні панно і кашпо для квітів.

Влаштували акцію «Нова іграшка». Діти із задоволенням обмінювались іграшками, якими їм уже нецікаво гратися. У класі створили ігровий куточок. На перервах грали в шахи, настільні ігри, організовували змагання і турніри. На уроці трудового навчання виготовили записничок із недописаних зошитів.

Діти з цікавістю прочитали статтю «Світ оголошує війну пластиковому сміттю». Вони не йняли віри, що у Тихому океані утворився цілий острів із пластикового сміття, площа якого дорівнює площі України.

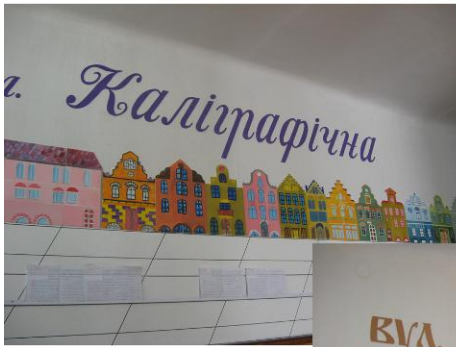
Т. Вероніка, дівчинка дуже вразлива, заявила, що не буде більше носити спортивне взуття у пластиковому пакеті. Разом із мамою пошили екторбинку зі старих джинсів. Зручно і красиво, а головне – екологічно.

На уроках праці пластилін замінили на солоне тісто.

Воно пластичне, його легко обробляти, вироби з нього довговічні, а головне – ми знаємо, що воно не шкідливе для дитини, бо складається із солі, борошна і води.

Ми надихнули на дії інших. Разом із своїми колегами та учнями старших класів зробили незвичайний подарунок для молодших школярів – шкільний коридор перетворили на казкове Місто Знань. Для роботи використали залишки пінопластових плит. Тепер на вулиці Каліграфічній демонструються зошити кращих учнів. Вироби, виготовлені власноруч, прикрашають вулицю Майстрів, а малюнки талановитих школярів – вулицю Художників.

Уже кілька років поспіль у нашій школі напередодні Нового року проходить конкурс авторських ялинок. Оригінальні ялинки потім довго прикрашають шкільний хол, класні кімнати. Та найголовніше – зберігають життя кільком деревам. Неабиякою прикрасою стають і Різдвяні зірки, сніговики, віночки, виготовлені із залишків тканини, паперових трубочок.

Під час вивчення теми «Зменшення непотрібних покупок» з'ясували, що частину товарів, які купує родина, не використовується. Потрібно серйозно задуматися над проблемою зменшення зайвих покупок, які з часом потрапляють на смітник.

Діти радо грали в гру «Не купи». Один із учнів «купує» товар, а інший переконує відмовитися від його придбання.

Наші батьки знову не залишилися осторонь. Настя Ш. разом із мамою створили своїми руками іграшки. Вони екологічні, сплетені гачком із повторно використаних ниток.

Юля Г. створила панно «Ключик» із металевих дрібничок. Так нікому не потрібні речі стали прикрасою, а не сміттям.

Усі дослідження, спостереження, аудити фіксувались у портфоліо та зошитах, для яких було розроблено спеціальні обкладинки.

На підсумковому уроці «Новий стиль мого життя» разом із дітьми узагальнювали набутий досвід, склали «Обіцянку», готувалися до свята «День Землі».

Мені хочеться вірити в те, що уроки для стійкого розвитку сформують у моїх учнів і їхніх батьків стійкі екологічні навички і стиль повсякденного життя.

*Свій голос віддаю за матінку-природу
За чистоту Землі, красу і вроду,
За екологію довілля і душі.
Ставай і ти й діла свої верши.
Красоткіна Н. Г.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмаков І. Г. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук.-метод. посіб. / За наук. ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя : Центріон, 2005.
2. Пометун О. І. Моя щаслива планета: Уроки для стійкого розвитку : навч. посіб. з курсу за вибором для учнів 3-4 кл. загальноосвітніх навч. закл. / О. І. Пометун, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару. – К. : Вид. дім «Освіта», 2011. – 144 с. : іл.

3. Пометун О. І. Моя щаслива планета: Уроки для стійкого розвитку : Метод. посіб. для вчителя 3-4 класів загальноосвітніх навч. закл. / О. І. Пометун, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару. – К. : Вид. дім «Освіта», 2011. – 112 с. : іл.
4. Пометун О. І. Навчальна програма курсу за вибором для 3-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів «Уроки для стійкого розвитку. Моя щаслива планета» / О. І. Пометун, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару. – К. : Вид. дім «Освіта», 2011. – С. 96–106.
5. Тесленко Л. Г., Пилипчатіна Л. М. На уроках у харківських школярів – гості із Швеції / Л. Г. Тесленко, Л. М. Пилипчатіна // Електронний журнал «Надихаємо на дії». – 2010. – № 6 (2).

Козак Таміла Петрівна,
учитель початкових класів,
учитель I кваліфікаційної категорії
(Житомирська ЗОШ I–III ступенів № 36)

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

В останні роки спостерігається значне погіршення здоров'я населення, особливо дітей. Сучасні школярі – основний трудовий потенціал населення, здоров'я якого – індикатор доброботу країни.

Збереження і зміцнення здоров'я молодого покоління – найважливіша функція шкільної освіти. На законодавчому рівні вона визначена законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту». Одним із пріоритетних напрямів реформування виховання учнів, як зазначено в Державній національній програмі «Освіта», є забезпечення їхнього повноцінного фізичного розвитку, охорона та зміцнення їхнього здоров'я.

Актуальність дослідження. Проблема збереження та зміцнення морального, фізичного та психічного здоров'я є одним із першочергових завдань загальноосвітньої школи, на чому наголошує концепція загальної середньої освіти. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті від 17.04.2002 за № 347 зазначається, що пріоритетним завданням системи освіти є навчання людини відповідально ставитися до власного здоров'я та здоров'я оточення. Саме тому освітні заклади сьогодні мають створити оптимальні умови для збереження й зміцнення здоров'я учасників навчально-виховного процесу.

Мета нашої статті – вивчення шляхів формування в учнів початкових класів ціннісного ставлення до здорового способу життя.

Останнім часом обґрунтовану тривогу викликає здоров'я школярів. За даними НДІ Гігієни та профілактики захворювань дітей, підлітків та молоді, близько 90 % дітей шкільного віку мають відхилення фізичного та психічного здоров'я [1, с. 1 – 4]. Тому одним із пріоритетних завдань нового етапу реформи системи освіти має стати формування в учнів цінностей здоров'я і здорового способу життя.

Вважається, що для формування у школярів установки цінувати власне життя та здоров'я як найбільший дар треба розпочинати саме з 1-го класу, використовуючи різні здоров'язберігаючі технології на уроках та перервах. Молодший шкільний вік – досить важливий період для формування здорового способу життя дитини. По-перше, у цей час організм дитини інтенсивно росте. По-друге, відбувається адаптація до нових шкільних умов. По-третє, навчання – напружена розумова праця, пов'язана з напругою великої кількості центрів кори великих півкуль. Від того, які умови для навчання та розвитку дитини створені у школі, у першу чергу залежать здоров'я та формування здорового способу життя людини, яка розвивається [6, с. 3].

Науковими дослідженнями встановлено, що стан здоров'я, у великій мірі, залежить від способу життя людини. У зв'язку з цим, у психолого-педагогічній та спеціальній літературі ведеться досить активна дискусія про визначення й обґрунтування такого способу життя, який би дав можливість максимально підвищити рівень здоров'я у дітей, молоді та дорослих.

У філософському розумінні спосіб життя – це синтетична характеристика сукупності типових видів життєдіяльності людей (індивідів та соціальних утворень) у поєднанні з умовами життя суспільства. Спосіб життя охоплює всі сфери суспільства: працю і побут, суспільне життя і культуру, поведінку (стиль життя) людей та їхні духовні цінності. Тобто, поведінка, або стиль життя, є одним із найважливіших елементів способу життя в цілому, який не може не впливати на здоров'я окремої особи або на здоров'я тих чи інших соціальних груп населення.

Навчити дітей берегти і зміцнювати своє здоров'я – одне з найважливіших завдань сучасної школи, яке має стати атрибутом будь-якої освітньої діяльності у навчальному закладі та за його межами.

Як показують наукові дослідження, ведення здорового способу життя прямо впливає на збереження, зміцнення і відновлення здоров'я і опосередковано – на успіх у навчанні, сприяє інтелектуальному й духовному розвитку особистості. Він впливає на фізичний стан організму, сприяє гармонійному розвитку тіла людини та високому рівні функціонування систем організму. Людина, яка веде здоровий спосіб життя, вільніше долає психоемоційні труднощі, стресові ситуації. Здоровий спосіб життя позитивно впливає на духовне здоров'я: на ціннісні орієнтири, оптимізм, моральні й вольові якості. Більшість науковців і практиків вважають, що здоровий спосіб життя включає трудову діяльність, оптимальний руховий режим, відмову від шкідливих звичок, особисту гігієну, загартування, раціональне харчування [2, с. 84–92].

Немає у людини цінності більшої ніж здоров'я. Здоров'я людей належить до числа глобальних проблем, що мають життєво важливе значення для всього людства. Саме тут загострення сьогоденних та майбутніх протиріч може призвести в перспективі до катастрофічних наслідків.

Здоров'я – це не відсутність хвороби, а фізична, соціальна, психічна гармонія людини, доброзичливі, спокійні взаємини з людьми, з природою, зі самим собою.

Для вирішення всіх наукових і практичних питань, пов'язаних зі здоров'ям, важливе значення має сучасне визначення самого поняття здоров'я. В науковій літературі можна віднайти дуже багато визначень «здоров'я». За даними Е. Г. Булич, Г. В. Муравова, існує 99 визначень поняття здоров'я.

Світова наука розробила цілісний погляд на здоров'я як феномен, що інтегрує принаймні чотири його сфери або складові: фізичну, психічну (розумову), соціальну (суспільну) і духовну. Всі ці складові невід'ємні одна від одної, вони тісно взаємопов'язані і саме разом визначають стан здоров'я людини. Для зручності вивчення, полегшення методології дослідження феномена здоров'я наука диференціює поняття фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я. Цей принцип диференціації був закладений у групування індикаторів опитування з урахуванням змісту кожної сфери.

До сфери фізичного здоров'я включають такі чинники, як індивідуальні особливості анатомічної будови тіла, перебігу фізіологічних функцій організму в різних умовах спокою, руху, довкілля, генетичної спадщини, рівня фізичного розвитку органів і систем організму.

До сфери психічного здоров'я зараховують індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини, наприклад, збудженість, емоційність, чутливість. Психічне життя індивіда складається з потреб, інтересів, мотивів, стимулів, установок, цілей, почуттів тощо. Психічне здоров'я пов'язане з особливостями мислення, характеру, здібностей. Усі ці складові та чинники обумовлюють особливості індивідуальних реакцій на однакові життєві ситуації, вірогідність стресів, афектів.

Духовне здоров'я залежить від духовного світу особистості, зокрема складових духовної культури людства – освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики. Свідомість людини, її ментальність, життєва самоідентифікація, ставлення до сенсу життя, оцінка реалізації власних здібностей і можливостей у контексті власних ідеалів і світогляду – усе це обумовлює стан духовного здоров'я індивіда.

Соціальне здоров'я пов'язане з економічними чинниками, стосунками індивіда із структурними одиницями соціуму – сім'єю, організаціями, з якими формуються соціальні зв'язки, праця, відпочинок, побут, соціальний захист, охорона здоров'я, безпека існування тощо. Упливають міжетнічні стосунки, вагомість різниці у прибутках різних соціальних прошарків суспільства, рівень матеріального забезпечення.

Зрозуміло, що у реальному житті всі чотири складові – соціальна, духовна, фізична, психічна – діють одночасно. Інтегрований вплив цих складових визначає стан здоров'я людини як цілісного складного феномена [4, с.118–123].

Привчання до здорового способу життя неможливе без участі батьків, а у просвітницькій роботі та створення мотивації важливе місце належить представникам громадськості. Це вимагає об'єднання зусиль усіх суб'єктів виховного процесу, узгодження їхніх дій і відносин.

Успіх у роботі з формування здорового способу життя залежить від особливостей конкретного навчально-виховного закладу: умов, традицій, професіонального складу педагогічного колективу, матеріальної бази.

Зміст необхідної й достатньої професійної діяльності педагогів, спрямованої на формування культури здоров'я учнів та забезпечення ефективної життєдіяльності учнівського колективу, у процесі якої відбувається закріплення необхідних для здоров'я умінь і навичок, має бути запрограмований на рівні класів.

Структура формування здорового способу життя складається із таких завдань:

- Ознайомлення учнів із поняттями «культура здоров'я» та «здоровий спосіб життя». Формування мотивації до здорового способу життя; залучення дітей до дотримання норм здорового способу життя.

- Розширення уявлень дітей про здоровий спосіб життя, соціальну та духовну сутність здоров'я. Формування відповідальності за власне здоров'я, уміння і прагнення дбати про нього.

- Розширення уявлень дітей про різні способи збереження здоров'я. Соціальний аспект здоров'я. Формування відповідальності за своє здоров'я перед суспільством, громадою, сім'єю.

- Ознайомлення учнів із різними оздоровчими системами. Духовність і здоров'я, психічне здоров'я людини і способи його підтримання. Розвиток здатності до побудови та корекції власної життєдіяльності як умови збереження і зміцнення здоров'я.

- Підвищення компетентності учнів із питань здоров'я. Навчання методів психоемоційного розвантаження [3, с. 56–59].

Валеологічна концепція впливу фізичних навантажень на організм повинна ґрунтуватися на тому, що рухова активність є необхідною умовою підтримки стану здоров'я, фактором удосконалення механізмів адаптації, головним чинником фізичного розвитку у житті дитини. Для дітей рух – один із найбільш активних засобів невербального спілкування, самовираження і пізнання. Через рух усвідомлюється власне «Я» і навколишній світ. Тому дітям треба дати можливість брати участь у добре продуманому і здійснюваному процесі фізичного виховання. Для досягнення даних цілей варто виробити повноцінну програму фізичного виховання, яка у своїй основі була б орієнтована на валеологічний підхід із позицій оптимального рухового розвитку і всебічного розвитку особистості [5, с. 77–78].

Формування здорового способу життя сприяє включенню в повсякденне життя школяра різних нових для нього форм поведінки, корисних для здоров'я (фізкультурні хвилини під час уроків, уроки здоров'я, використання валеологічного компонента на різних уроках).

Уроки фізичної культури є основною формою фізичного виховання учнів. Вони обов'язкові для всіх школярів (за винятком тих, хто за станом здоров'я віднесений до спеціальної медичної групи). Уроки повинні активно сприяти успішному здійсненню позакласної і позашкільної роботи з фізичного

виховання, формуванню в учнів інтересу і звички до занять фізичними вправами в повсякденному житті. Необхідно підвищувати вплив уроків фізкультури на вдосконалення інших форм фізичного виховання. Відомо, що навіть при якісному проведенні уроків їхній безпосередній вплив на фізичний розвиток учнів недостатній.

Дослідно-експериментальна робота з формування у молодших школярів ціннісного ставлення до здорового способу життя в процесі навчання

Організаційний етап. Метою експериментальної роботи є діагностика ступеня сформованості валеологічних цінностей у дітей. Для цього школярі заповнювали анкети, відповіді яких опрацьовувалися з метою оцінювання сформованості програми здорового способу життя. В експерименті брали участь 20 учнів 3-В класу Житомирської ЗОШ № 36 ім. Я. Домбровського.

Аналіз результатів. Обробка отриманих результатів показала недостатньо усвідомлене ставлення дітей до формування здорового способу життя: 17 осіб (85 %) із 20-ти учнів зазначили, що не виконують режим дня; 16 осіб (80 %) не використовують загартовуючі процедури.

Але, як позитивний момент у формуванні здорового способу життя, можна відзначити, що учні виконують правила особистої гігієни – 13 чол. (65 %), регулярно гуляють на повітрі – 10 чол. (50 %), раціонально харчуються – 12 чол. (60 %).

Аналіз відповідей на запитання «Як ти дізнаєшся про своє здоров'я?» виявив, що більшість дітей отримують інформацію про своє здоров'я від вчителя 11 чол. (55 %).

Результати відповідей на запитання «Про правильну поставу» такі: 12 осіб (60 %) не «тримають» природної постави, 16 чол. (80 %) не включають у зарядку вправи, що формують правильну поставу. Але більша половина учнів 15 чол., (75 %) носять ранець на обох плечах, що важливо для формування правильної постави.

Учнями недостатньо освоєні елементи рухового режиму: 17 чоловік (85 %) не відвідують спортивні секції, 11 осіб (55 %) не регулярно займаються фізичною культурою у школі і вдома, але 17 чол. (85 %) із 20-ти учнів можуть самостійно провести фізкультхвилинку в класі.

Аналіз анкетних відповідей про психічне здоров'я учнів експериментальної групи показав, що у більшості учнів (65 %) стійкий емоційний стан, але ситуації в школі в 4-х чоловік (20 %) іноді викликають занепокоєння і відчуття тривоги.

Висновки. Актуальність теми, розглянутої в даній роботі, у наші дні все більше зростає. Засоби масової інформації щодня повідомляють про хвороби дітей, про невтішний стан здоров'я молодого покоління нашої країни. Усе частіше ця проблема стає проблемою не лише лікарів, а вихователів і учителів.

Проведено дослідно-експериментальну роботу щодо формування в молодших школярів ціннісного ставлення до здорового способу життя у процесі навчання. Обробка отриманих результатів показала недостатньо усвідомлене ставлення дітей до формування здорового способу життя.

Отже, повноцінне і різнобічне навчання, виховання і розвиток учнів забезпечує тільки якісна шкільна освіта. Початковій школі належить особливе місце у структурі загальної середньої освіти, адже цей період є початком навчальної діяльності, яка вимагає від дитини не лише значного розумового напруження, а й великої фізичної витривалості, вольових зусиль. Тому потрібно формувати в дітей уміння самостійно піклуватися про власне здоров'я та виховувати культуру здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойченко Т. Є. Валеологія – мистецтво бути здоровим / Т. Є. Бойченко // Здоров'я та фізична культура. – 2005. – № 2. – С. 1–4.
2. Борисова І. П. Забезпечення здоров'язберігаючих технологій в школі / І. П. Борисова // Довідник керівника освітньої установи. – 2005 – № 10. – С. 84–92.
3. Валеологічна освіта та виховання: сучасні підходи, доступність і шляхи їх розвитку в Україні : зб. наук.-практ. статей / За заг. ред. В. М. Оржеховського. – К. : Майстер, 1999. – 120 с.
4. Литвин-Кіндратюк С. Д., Кіндратюк Б. Д. Народознавство та організація здорового способу життя школярів / С. Д. Литвин-Кіндратюк, Б. Д. Кіндратюк; / АПН України; Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – 279 с.
5. Петрик О. І. Медико-біологічні та психолого-педагогічні основи здорового способу життя: Курс лекцій [Навч. посіб. для студентів ун-тів та пед. ін-тів]. / О. І. Петрик. – Львів : Світ, 1993. – 119 с.
6. Свириденко С. О. Формування здорового способу життя молодших школярів у позакласній виховній роботі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. (13.00.01) / С. О. Свириденко; / Ін-т проблем виховання АПН Ураїни. – К., 1998. – 16 с.

Компаній Олена Вікторівна,
*кандидат педагогічних наук,
науковий кореспондент
(КВНЗ «Академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради)*

ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ТЕКСТОТВОРЕННЮ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі центральним, провідним завданням у формуванні мовленнєвої компетенції є розвиток текстотворення. Це обумовлено його соціальним значенням та роллю в організації спілкування як одного із базових якостей особистості школяра, спроможного грамотно формулювати думки, висловлювати їх в усній чи писемній формі.

Аналіз досліджень і публікацій. На різних етапах розвитку лінгводидактичної науки питання навчання створювати тексти перебували в центрі уваги багатьох учених (І. Арнольд, М. Бахтіна, О. Горошкіної, Л. Доблаєва, М. Пентилюк, О. Москальської, Л. Мацько, Т. Радзієвської, В. Статівки та ін.). Однак незважаючи на значні досягнення лінгводидактики, у проблемі текстотворення є широке коло питань, які потребують роз'яснень. І одне з них є метою цієї статті виявити засоби, що забезпечують формування вмінь створювати тексти.

Виклад основного матеріалу. Засоби навчання – це матеріально-технічні засоби, що виконують специфічні допоміжні функції в навчальному процесі [8].

Проаналізувавши різні погляди науковців (М. Сметанського, В. Чайки та ін.) стосовно їх видів, ми дійшли до висновку, що ефективними під час формування вмінь створювати тексти є візуальні (ілюстрації та їхні серії, малюнки, картки, схеми); вербально-візуальні (тексти-зразки, моделі, пам'ятки); аудіовізуальні (інтерактивна дошка, мультимедіа, кінофільми, мультфільми); природні ситуації, що дають змогу спостерігати тощо. Розглянемо деякі з них.

Важливу роль у текстотворенні відіграють тексти-зразки. Вони служать «матеріалом для аналізу» [5], готують учнів «до якісного сприймання у ході переказу та адекватного його відтворення» [3, с.74], використовуються для «наочного демонстрування учням, в якому вигляді повинні бути їх тексти, твори» [4, с.43] та «пошукової діяльності вибору слів, конструювання речень, цілого тексту» [6, с. 370].

Окрім того, на основі текстів-зразків здійснюється моделювання не тільки текстів, але й словосполучень, речень. О. Атарщикова зазначає, що «модель – це зразок, що слугує стандартом (еталоном) для загального використання; це теж саме «тип», „схема”» [1, с. 29]. Як правило, вона може бути словесною і графічною. Погоджуємося з думкою Н. Богуславської, В. Капінос, А. Купалової, які зазначають, що на етапі ознайомлення з типами текстів доречним є застосування графічної моделі у вигляді схеми [2, с. 221]. У процесі роботи над конкретним висловлюванням школярі перетворюють композиційну схему в план.

У текстотворенні прикладом моделі на рівні словосполучення може бути завдання – створити словосполучення з префіксом з (пити чай (з ким?)...); на рівні речення – закінчити речення, застосувавши сполучник а; на рівні тексту – скласти текст за опорними словами, написати або переказати твір за готовим планом, відредагувати деформований текст.

Отже, тексти-зразки допомагають усвідомити будову найвищих елементів мовної системи, осмислити зміст і структуру тексту, а також підготувати школярів до більш серйозної роботи над створенням власного твору.

До вербально-візуальних засобів належать пам'ятки, що представляють собою певну послідовність дій під час вирішення якогось питання. З точки зору текстотворення пам'ятку доцільно застосовувати у процесі самостійної роботи школярів над письмовим переказом і твором.

Іншим засобом, що сприяє формуванню вмінь створювати тексти, є аудіовізуальний. Серед усього його різноманіття цікавими, на нашу думку, є мультимедійна презентація та інтерактивна дошка, основне призначення яких полягає у представленні звуковій статистичної і динамічної інформації, зацікавленості школярів, розвитку комунікативних здібностей, умінь, накопиченні фактичних знань.

Мультимедійна презентація поєднує в собі динаміку, звук і зображення, тобто ті чинники, які найдовше утримують увагу дитини [7, с.172]. Створена у

програмі Microsoft Power Point, вона складається зі слайдів, об'єднаних однією тематикою, що включають серію картинок, портрети письменників, їхні роботи, мультиплікаційних персонажів або персонажів із твору, план тексту, різні завдання (над планом, словом, реченням тощо). Отже, можна констатувати, що презентація є незамінним інструментом при підготовці до створення тексту.

Молодший шкільний вік характеризується індивідуальною (візуальною, аудіальною) системою сприйняття, низькою мірою розвиненості пізнавальних здібностей, тому при створенні презентації під час навчання текстотворення варто дотримуватися таких вимог: 1) кількість слайдів на уроці не повинна перевищувати 15; 2) не нагромаджувати зміст слайду великою кількістю текстової й ілюстративної інформації (не більше двох-трьох речень, картинок); 3) оформлювати все в одному стилі (фон, назва, розмір); 4) розмір шрифту має бути не менше 24-28 пунктів; 5) підбирати правильне поєднання кольорів для фону і шрифту (наприклад, фон – світлий, а шрифт – темний); 6) не використовувати музичний супровід, якщо, звичайно, він не несе смислове навантаження.

Цікавим засобом на уроках української мови є інтерактивна дошка – це сенсорний екран, приєднаний до комп'ютера, зображення з якого передається через проектор. Спеціальне програмне забезпечення цих дощок дозволяє працювати з текстами і об'єктами, аудіо- та відеоматеріалами, Інтернет-ресурсами, робити записи рукою у відкритих документів і зберігати інформацію.

На інтерактивній дошці інформація легко змінюється. Використовуючи електронних маркер, можна переміщувати картинки, надписи та інші об'єкти в потрібне місце. Вчитель пояснює нову тему, запитує або робить висновки, що водночас демонструються на екрані.

Широкі можливості відкриває така дошка під час роботи з текстом. У ньому можуть бути позначені кольором слова, словосполучення, речення, що вказують на основну думку, дозволяють створити послідовність змісту. На уроках підготовки до побудови власного твору демонструються репродукції картин, здійснюється відбір матеріалу (слова, словосполучення) та ін.

Висновки. З усього вищезазначеного можна констатувати, що такі засоби навчання, як візуальні (ілюстрації та їхні серії, малюнки, картки, схеми); вербально-візуальні (тексти-зразки, моделі, пам'ятки); аудіовізуальні (інтерактивна дошка, мультимедіа, кінофільми, мультфільми) дозволяють підготувати матеріал ілюстративного та інформаційного характеру, що в свою чергу стимулює сприймання, осмислення інформації, допомагає створювати тексти.

Перспектива подальшої роботи заключається в розробленні методики формуванні вмінь створювати тексти в інформаційно-навчальному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атарщикова Е. Н. Алгоритмы построения уроков по развитию речи : методические рекомендации / Е. Н. Атарщикова. – Ставрополь : Изд-во СГПИ, 2008. – 156 с.
2. Богуславська Н. Е. Методика развития речи на уроках русского языка / Н. Е. Богуславська, В. И. Капинос, А. Ю. Купалова; под ред. Т. А. Ладыженской. – [2-е изд., исправ и допол.]. – М. : Просвещение, 1991. – 240 с.

3. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю : моногр. / О. М. Горошкіна. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 362 с.
4. Ипполитова Н. А. Текст в системе обучения русскому языку в школе / Н. А. Ипполитова. – М. : Флинта, Наука, 1998. – 176 с.
5. Львов М. Р. Словарь-справочник по методике русского языка [Електронний ресурс] / М. Р. Львов. – Режим доступа : <http://allrefs.net/c12/3mvrk/>
6. Львов М. Р. Методика русского языка в начальных классах / М. Р. Львов, В. Г. Горещкий, О. В. Сосновкая. – [3-е изд., стер.]. – М. : Изд-ий центр «Академия», 2007. – 464 с.
7. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / [О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2001. – 255 с.
8. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. / В. М. Чайка. – К. : Академвидав, 2011. – 240 с.

Костюк Ірина Олександрівна,
аспірант кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет ім. І. Франка),
вчитель початкових класів
(Житомирська ЗОШ № 14 I-III ступенів)

СПЕЦИФІКА СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В умовах модернізації сучасної загальної освіти важливого значення набуває оптимізація навчально-виховного середовища початкової школи. Враховуючи національні освітні пріоритети удосконалюється педагогічна система початкової освіти, розв'язується низка педагогічних проблем, пов'язаних із раціоналізацією навчально-виховного процесу, яка спонукає до формування освітньо-розвивального середовища в початковій школі.

Специфіка створення освітнього розвивального середовища досліджувалася зарубіжними науковцями: Ш. А. Амонашвілі, В. С. Біблером, В. В. Давидовим, Л. В. Занковим, В. В. Рубцовим, Д. Б. Ельконіним, В. А. Ясвіним, Н. Гонтаровською та ін. Проблеми організації освітнього простору вивчаються вітчизняними педагогами: А. Цимбалару, О. Савченко, І. Карабаєвою, К. Крутій, К. Шевченко, О. Писарчук, Л. С. Пісоцькою, О. В. Фурманом та ін. Однак, процес формування освітньо-розвивального середовища в початковій школі не є достатньо вивченим і потребує детального дослідження.

Метою статті, як складової нашого дослідження, є аналіз специфіки створення освітньо-розвивального середовища у початковій школі.

Освітньо-розвивальне середовище містить систему умов і впливів, які сприяють активному розвитку, навчанню, вихованню особистості дитини, її здатності до самостійної діяльності, умінню пристосовуватися до змін, бути конкурентоспроможною. В. А. Ясвіним освітньо-розвивальне середовище ототожнюється з освітнім середовищем, яке здатне забезпечити комплексом можливостей для саморозвитку всіх суб'єктів освітнього процесу [7, с. 221].

Головним організатором формування освітньо-розвивального середовища у початковій школі постає вчитель, який долучає до своєї діяльності

батьківську та учнівську громадськість. Організація освітньо-розвивального середовища, як і будь-яка інша педагогічна діяльність передбачає попередню підготовку педагога. А. Д. Цимбалару виокремлено завдання, вирішення яких сприяє повноцінному формуванню освітньо-розвивального середовища у початковій школі. Педагогом описується важливість змістовного та інформаційно-методичного забезпечення підготовки вчителів до педагогічного проектування освітнього простору в школі I ступеня. З метою формування освітньо-розвивального середовища наголошується на структуруванні методичної роботи із підбором необхідних форм і методів, активізації професійного само- і взаєморозвитку та вдосконаленні педагогів в контексті вирішення проблеми [6, с. 174]

I. Карабаєва стверджує, що розвивальне освітнє середовище формується у три етапи: становлення, функціонування, удосконалювання.

1. Становлення (проектування) – розробка педагогом відповідної концепції й програми розвитку, формування необхідної документації, створення органів управління, визначення фінансових і матеріальних можливостей, пошук додаткових джерел фінансування[3, с. 154].

В. А. Ясвін виділяє такий алгоритм проектування освітнього середовища:

1. Визначення освітньої ідеології і стратегії реалізації.

2. Визначення конкретно-змістовних цілей і завдань передбачуваного освітнього процесу в даному середовищі.

3. На основі поставленої мети і завдань розробка відповідного змісту освітнього процесу з урахуванням ієрархічного комплексу потреб усіх його суб'єктів (учнів, батьків, адміністрації, себе самого та інших педагогів)

4. Розробка проекту технологічної організації освітнього середовища.

5. Просторово-предметна організація освітнього середовища.

6. Розробка проекту соціальної організації освітнього середовища.

7. Проведення експертизи розробленого проекту освітнього середовища [7, с. 277-280].

В. А. Ясвіним стверджується, що формування освітнього середовища охоплює три складові: технологічну, просторово-предметну та соціальну, — організація яких передбачає вплив на інтелектуальну, психічну, емоційно-вольову діяльність дитини. О. С. Нечаєвою виділяються категорії оточення школяра (природа, сім'я, суспільство), які беруть участь в утворенні освітньо-розвивального середовища і вплив на які забезпечує вплив на формування особистості учня.

Отже, етап становлення (проектування) освітньо-розвивального середовища є підготовчим і відображає:

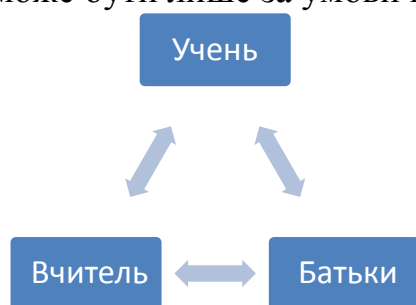
- аналіз та вивчення необхідної науково-педагогічної літератури, нормативно-правової бази;

- формування програми створення освітньо-розвивального середовища;

- підбір засобів для організації освітньо-розвивального середовища.

2. Етап функціонування характеризується створенням необхідних умов для плідного функціонування позначеного середовища, залученням до роботи

найбільш підготовлених і творчих кадрів, батьків, які розуміють і підтримують концепцію розвитку цього середовища [3, с. 154]. На цьому етапі відбувається реалізація освітньо-розвивального середовища в навчально-виховний процес. Формування освітньо-розвивального середовища передбачає тристоронню суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників навчально-виховного процесу: «вчитель – учень – батьки» (Мал. 1), – в ході якої відбувається розвиток та саморозвиток всіх її суб'єктів. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія між учасниками навчально-виховного процесу забезпечується оптимальним підбором вчителем необхідних форм, методів та засобів як навчання, так і виховання. Проблема взаємовідносин сім'ї і школи досліджується зарубіжними вченими (К. В. Гувер-Демпсі, Дж. М. Т. Вокер, Х. М. Лендлер, Д. Вексель, С. Л. Грін, А. С. Вілкінс та ін. [4, с. 129]), які стверджували, що повноцінно ефективним навчально-виховний процес може бути лише за умови взаємодії сім'ї та школи.

Мал. 1. тристоронню суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників навчально-виховного процесу: «вчитель – учень – батьки»

3. Етап удосконалювання полягає у проведенні інноваційної дослідницької роботи, поширенні додаткових освітніх послуг відповідно до потреб учасників педагогічного процесу, збагачення новими формами, методами, засобами. [3, с. 154]. В основі лежить встановлення причинно-наслідкових зв'язків, аналіз, систематизація, узагальнення та корекція діяльності.

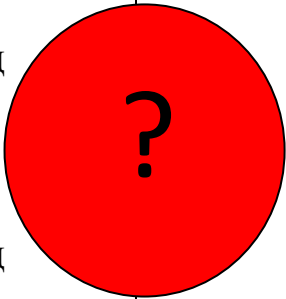
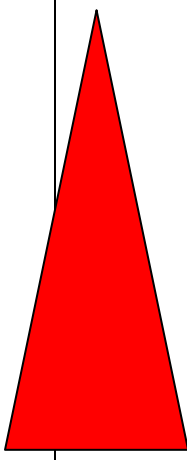
Однією з основних умов формування освітнього розвивального середовища, як стверджує О. Т. Писарчук, є створення умов для вільної самостійної діяльності дитини. О. Я. Савченко описується важливість використання самостійної роботи на різних етапах уроку. З метою розвитку пізнавальних здібностей школярів педагогом наголошується на використанні самостійної роботи для ознайомлення дитини з новим матеріалом. У практичній діяльності дітям пропонується знайти що таке переставний закон множення та довести його, показати результат вчителю, презентувати класові (пояснити); підготувати повідомлення про корисні копалини рідного краю, біографію письменника тощо. Для забезпечення вільної самостійної роботи застосовуються завдання з використанням карток:

- *досягни вершини* (Табл. 1) (учнем або парою учнів обчислюються вирази з низу до верху; далі шукається число вершини додаючи (віднімаючи, множачи або ділячи, в залежності від знака на вершині) отримані результати у першому та другому стовпцях);

- *обчисли якнайшвидше* (Табл. 1);

- обчисли зручним способом; розв'яжи за схемою (Табл. 1)(учнем або парою учнів знаходиться розв'язок задач та визначається скільки всього показників (кілограмів, годин, літрів, метрів, гривень тощо) вийшло);
- обчисли на полях тощо.

Табл. 1

Перший день: 36 дет. – 4 год 72 дет. - ? год			Третій день: 48 дет. – 6 год 56 дет. - ? год	
Другий день: 63 дет. – 9 год 30 дет. - ? год			Четвертий день: 81 дет. – 9 год 45 дет. - ? год	
+		-2	7·3	7·8+5
-19		·7	7·5	7·5+6
·6		-21	7·2	7·3+7
:7		·7	7·4	7·7+8
+2		:7	7·7	63:7-5
·9		-28	7·9	42:7+29
:7		·8	7·8	28:7+19
+28		:7	7·10	14:7+14
·7		-14	7·6	35:7+23
-3		7·9	7·1	56:7+12
35:7				

О. Т. Писарчук стверджує, що створення творчої комфортної взаємодії серед школярів, під час спілкування з вчителями, вихователями, батьками є необхідною умовою формування освітньо-розвивального середовища. У практиці важливого значення набуває читання додаткової літератури, результати якого відображаються на «Дереві читання». Це завдання дозволяє розвинути пізнавальні здібності школяра, його мотиваційну сферу. У ході роботи дітям вручаються розмальовки дерев і пропонується за 5 прочитаних сторінок розфарбувати 1 листок дерева. Важливим є залучення батьків до такої діяльності та співпраця з ними, яка полягає у обговоренні прочитаного з дітьми, контролі, корекції. На основі цього влаштовуються літературні вечори «Моя улюблена книга», «Я і моя сім'я» тощо.

Важливими умовами формування освітнього розвивального середовища, які виокремлюються О. Т. Писарчук є використання різних методів і засобів активізації діяльності, яка забезпечує особистісно-орієнтовний розвиток дитини; раціональне облаштування предметно-ігрового середовища; забезпечення доброзичливої атмосфери, де б дитині надавалося право на активність, довіру, помилку [5, с. 51]. Тут має місце застосування інтерактивних методів навчання і виховання, організація гуманних взаємин між

суб'єктами навчально-виховного процесу, спрямованих на формування комфортного середовища для розвитку, навчання, виховання дитини.

Отже, процес створення освітньо-розвивального середовища у початковій школі потребує ретельної підготовки педагога, яка полягає у теоретичному вивченні та обґрунтуванні проблеми, розробці шляхів її вирішення та їх практичній апробації, корекційній роботі. Організація освітньо-розвивального середовища потребує суб'єкт-суб'єктних відносин на рівні «вчителі – батьки – діти», які засновані на засадах гуманізму і спрямовуються на досягнення саморозвитку суб'єктів цього простору. Роботі сприяє застосування форм, засобів, методів, які спонукають до вільної самостійної діяльності та взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвицька С.С., Осадча З.А. Педагогічна система А.С. Макаренка як одне із важливих джерел розвитку сучасного родинно-шкільного виховання / Вітвицька С.С., Осадча З.А. // Національна освіта у контексті творчості А. Макаренка: зб. наук. праць / За ред. проф. М. В. Левківського. – Житомир: ЖДЦНТІЕІ, 2003. – С. 24-28.

2. Енциклопедія освіти / АПН України / [голов. ред. В. Г. Кремень] — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1036 с.

3. Карабаєва, І. Сучасні підходи до понятійно-термінологічного забезпечення процесу створення розвивального освітнього середовища ДНЗ / І. Карабаєва. // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – К. : Срібна хвиля, 2013. – Том IV : Психологія розвитку дошкільника, вип. 9. – С 148-158.

4. Качур В. Взаємодія сім'ї і школи як чинник реалізації шкільних стандартів у США. / В. Качур // Порівняльно-педагогічні студії: наук.-пед. журн. – Умань : Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, 2011. – № 1. – С. 129–134.

5. Писарчук О. Т. Особливості формування освітньо-розвивального середовища дошкільних освітніх закладів / О. Т. Писарчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. — 2012. — № 2. — С. 44–51.

6. Цимбалару А. Д. Підготовка вчителя до педагогічного проектування освітнього простору в школі I ступеня в системі внутрішньошкільної методичної роботи / А. Д. Цимбалару // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2012. - Вип. 12. – С. 175-180.

7. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / Ясвин В. А. – М.: Смысл, 2001. – 366 с.

Кравченко Юлія Леонідівна,

*студентка 51-ї групи навчально-наукового інституту педагогіки,
спеціальності «Початкова освіта», спеціалізації «Англійська мова»
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);*

Самойлюкевич Інна Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, професор

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В українському суспільстві існує велика потреба у фахівцях з якісно високим рівнем іншомовної підготовки, основи якої доцільно закладати якомога раніше, у дитинстві, коли схильність до вивчення мов набагато більша, ніж у дорослих. Згідно з новим Державним стандартом початкової загальної освіти з 2012 року іноземна мова впроваджується як обов'язковий предмет з 1-

го класу в усіх типах загальноосвітніх навчальних закладів України. Метою навчання іноземної мови в початкових класах є формування елементарної комунікативної компетентності, яка передбачає оволодіння уміннями усного та писемного мовлення як засобу спілкування та самовираження у типових комунікативних ситуаціях.

Домінуючою методичною стратегією викладання іноземної мови в початковій школі є застосування компетентнісного підходу. Сутність компетентнісного підходу полягає у спрямуванні навчального процесу на набуття учнями важливих компетентностей, тобто загальних здатностей особистості виконувати певний вид діяльності. Компетентність базується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню та є показником успішності особистості. Іншомовне навчання має бути спрямоване на формування компетентності як загальної здатності, що базується на знаннях, досвіді та цінностях особистості. Визначальним принципом такого підходу у вивченні іноземних мов є орієнтація на володіння мовою як засобом спілкування в реальних життєвих ситуаціях, актуальних для учнів. Сприйняття світу, людей та ідей є можливим через формування основних мовленнєвих навичок і вмінь у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, читанні, говорінні та письмі [1, с. 45].

Аудіювання є одним із чотирьох умінь, над формуванням яких працює вчитель іноземної мови на уроці іноземної мови. Сприймання на слух не є пасивним процесом, це напружена робота органів слуху, пам'яті, логічного мислення. Аудіювання є ключовим моментом спілкування: не почувши чи не зрозумівши співрозмовника, вам нічого буде йому відповісти. Тому робимо висновок: без уміння сприймати на слух комунікативна діяльність неможлива. На думку багатьох учителів і методистів, аудіювання – це саме те вміння, яке викликає найбільші труднощі під час спілкування з носіями мови, а значить, потребує пильної уваги та розуміння його особливостей із боку вчителя, а також застосування спеціальної програми під час навчання. Компетентність в аудіюванні є здатністю слухати автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту в умовах прямого й опосередкованого спілкування [2, с. 19–30].

Проблема навчання іншомовного аудіювання школярів привертала увагу багатьох учених (О. Б. Бігич, С. В. Гапонова, Л. С. Панова, С. В. Тезікова, А. Тейлор, В. Занглігер та ін.). О. Б. Бігич розглядала питання, що стосуються загальної характеристики іншомовної аудитивної компетентності, цілей її формування в учнів початкової, основної і старшої школи та описує теоретичне підґрунтя у навчанні аудіювання. С. В. Гапонова свої праці присвячувала дослідженню особливостей текстів та аудіотекстів для навчання аудіювання, а також звертала увагу на розвиток особистості у процесі навчання аудіювання. Л. С. Панова розкриває вплив пісень та їх використання під час навчання аудіювання, а також реалізацію різноманітних методів на уроках англійської мови. С. В. Тезікова аналізує ймовірні труднощі при навчанні аудіювання

текстів, що звучать іноземною мовою, також дає методичні рекомендації з розвитку вмінь іншомовного аудіювання в самостійній роботі учнів [4, с. 135].

Зарубіжні методисти також шукають нові шляхи оптимізації навчання аудіювання, зокрема за допомогою прийомів драматизації, театралізації та візуалізації [6, с. 8]. Прийом драматизації розвиває комунікативну, творчу та культурну компетенції, сприяючи формуванню в учнів навичок соціального спілкування. Драматизація важлива для розвитку навичок спілкування іноземною мовою, розширює світогляд, учні стають емоційно багатшими, упевненішими в собі. Процес драматизації активізує навіть не уважних та зазвичай неактивних учнів. Театралізована постановка є важливим і необхідним засобом у процесі вивчення іноземної мови, позаяк завдяки їй легко долають таку перешкоду, як «мовний бар'єр». Виникає ситуація гри, рольової взаємодії, всі залучені в загальний творчий процес. Спільна робота розвиває вміння слухати партнера, створює умови для взаєморозуміння і взаємодопомоги, закріплює відповідальність за успіх загальної справи, створює сприятливий психологічний клімат. Візуалізацію розуміють як процес формування та використання ментальних образів із певною метою [6, с. 8]. Ментальні образи не обмежуються лише візуальними, а також включають слухові, тактильні, кінестетичні, нюхові, смакові. Візуалізація як один із принципів навчання передбачає вивчення матеріалу на основі живого й безпосереднього сприймання учнями явищ, процесів, засобів дії або їхніх зображень, які вивчаються. Згідно з принципом наочності візуалізація створює умови для чуттєвого сприймання навчального матеріалу, приносить іншу дійсність у навчально-виховний процес. Проте використання прийомів візуалізації у процесі навчання аудіювання учнів початкової школи залишається одним із недостатньо висвітлених питань і тому потребує цілеспрямованого дослідження.

Мета статті – дослідити резервні можливості використання прийомів візуалізації в процесі навчання аудіювання учнів початкової школи.

Поділяючи думку Ф. С. Бальцевича, зазначимо, що особливістю викладання іноземної мови у школі є те, що учні вивчають її у штучних умовах, коли необхідне широке використання засобів наочності, що виконує різні функції. Наочність служить опорою в розумінні сприйнятого на слух матеріалу, в іншому – забезпечує правильне осмислення його на етапі ознайомлення, у третьому – завдяки наочності створюються умови для практичного використання матеріалу, кращого його розуміння та активного використання учнями [3, с. 137].

Теорія множинного інтелекту, запропонована американським психологом Говардом Гарднером, обґрунтовує важливу роль візуального інтелекту, який має свою структуру, функції, мову і тому є особливим потенціалом для розвитку. Візуальний інтелект – інтелект, задіяний для розуміння картин та образів, передбачає здатність уявляти, машинально малювати, працювати над проектом дизайну тощо. Такий інтелект розвивається шляхом загострення сенсомоторного сприйняття. Художник, скульптор, архітектор, садівник,

інженер – усі вони переносять свої уявні образи на створювані або змінювані ними предмети. Зорові сприйняття комбінуються з попередніми знаннями, досвідом, емоціями й образами, що дозволяє створювати нове бачення для інших. Учні з розвиненим візуальним інтелектом здатні тонко сприймати кольори, лінії, форми та взаємозв'язки, що існують між цими елементами.

Дослідниками у галузі нейрології встановлено двосторонній зв'язок між словами та ментальними образами: коли ми чуємо слово, у нашій уяві з'являється його образ, і навпаки: поява ментального образу уможлиблює його поєднання зі словом [6, с. 8]. Використання прийомів візуалізації особливо сприяє процесу аудіювання іноземною мовою, адже стимулює творчу уяву, забезпечує кращу обробку інформації та її розуміння, допомагає довготривалому утриманню почутого у пам'яті. Серед найбільш ефективних прийомів візуалізації дослідники виокремлюють такі: асоціювання слів із невербальними та вербальними образами, внутрішнє промовляння слів (*internal imaging*), повна ментальна реакція (*Total Mental Response*), ментальне «малювання» [6, с. 9]. Асоціювання слів із невербальними образами передбачає використання малюнків, рухів, звуків до ключових слів тексту для аудіювання. Для асоціювання слів із вербальними образами використовуються записи слів, в яких підкреслено кожен літеру. Наступним кроком є вилучення літер так, щоб залишився лиш пунктир, який нагадує учням про певні літери. Внутрішнє промовляння слів має місце тоді, коли учням пропонується почути певне слово у внутрішньому мовленні, потім промовити його шепотом і нарешті вимовити його вголос. Цей прийом дає можливість опрацювати почуте за допомогою внутрішнього слуху і створити стійкі слухові образи слів. Повна ментальна реакція залучає рухи та надає учням час для обробки змісту почутого через ментальні образи. Учні слухають текст, у якому описуються різні дії, та відтворюють їх у процесі аудіювання. Ментальне «малювання» відбувається за допомогою розпитування учнів про те, чого у тексті не було сказано, але відповіді пов'язані з тими ментальними образами, які слухачі створювали під час аудіювання [6, с. 10].

Звернемо увагу на процес навчання аудіювання, досягнення цілей якого проходить поетапно. На кожному етапі формуються відповідні механізми аудіювання мовленнєвих одиниць різних рівнів: аудіювання на рівні фрази, що передбачає дії, спрямовані на розуміння завдань, у яких використовується як знайомий для дітей, так і новий матеріал, і є важливою реакцією на почуте (виконання певних дій, показ картинок, відповідь за допомогою засвоєних мовленнєвих зразків); аудіювання на понадфразовому рівні, що реалізується через дії з монологічним мовленням, мікродіалоги, які побудовані на знайомому матеріалі, елементом контролю є реакція учнів (вербальна і невербальна); аудіювання на рівні цілого тексту, у процесі якого досягається розуміння зв'язного мовлення, використовується знайомий матеріал, що містить ряд завдань (формулювання заголовків, вибір з ряду готових, виявлення кількості учасників у бесіді, використання тексту множинного вибору тощо).

Традиційна система вправ для формування компетентності в аудіюванні містить дві підсистеми: першу складають вправи для формування мовленнєвих навичок аудіювання, друга передбачає вправи для розвитку мовленнєвих умінь аудіювання. Спостереження за навчальним процесом у початковій школі доводить, що перша підсистема є домінуючою, яка передбачає формування слухових, лексичних та граматичних навичок, позбавляючи учнів можливості зосереджуватися на змісті почутого. Тому у контексті нашого дослідження увага зосереджена на другій підсистемі вправ, спрямованих на поетапне навчання аудіювання як виду мовленнєвої діяльності [5, с. 55].

Наведемо приклади рецептивних, рецептивно-репродуктивних і продуктивних вправ, що дають змогу застосовувати прийоми візуалізації у навчанні аудіювання учнів початкової школи.

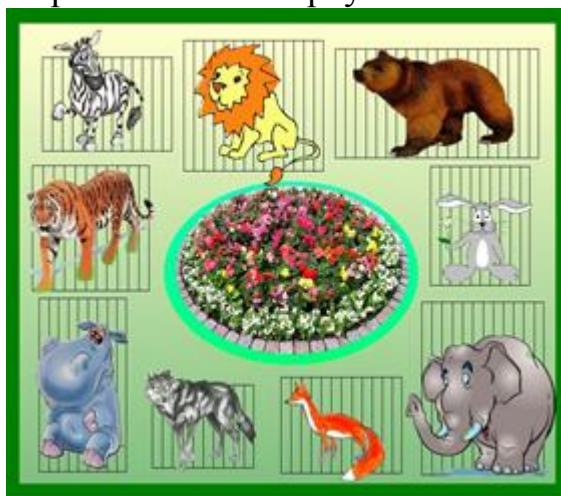
1. Рецептивні вправи, що використовуються на рівні фрази:

1.1. Вправа, спрямована на актуалізацію знань учнів із теми «Animals», що передбачає сприймання на слух і розуміння тексту, побудованому на знайомому матеріалі.

Завдання: Last week-end Ann and Jack visited the zoo. Listen to the story and draw the children's way.

Текст: First, we went to see the elephant, tiger, lion. Next, we saw the hippo, giraffes. Last, we walked in front of the bears, seals.

Опора: малюнок із зображенням зоопарку.

Приєм візуалізації: внутрішнє промовляння.

Хід виконання: прослухати казку і намалювати, яких тварин діти побачили в зоопарку (в такій послідовності, як звучить у тексті).

Спосіб контролю: фронтальна перевірка.

1.2. Вправа-гра «Крокодил», спрямована на перевірку знань учнів, що передбачає сприймання на слух і розуміння тексту, побудованому на знайомому матеріалі.

Завдання: Listen and show.

Опора: малюнки тварин та опис до них.

It is got small eyes. It's got a long tail. It's got sharp teeth. It's got a big mouth. It's green. It can swim very well. (It's a crocodile).

Прийом візуалізації: повна ментальна реакція.

Хід виконання: учитель описує тварину, діти намагаються показати її за допомогою рухів тіла.

Спосіб контролю: фронтальна перевірка повної фізичної реакції учнів.

2. Рецептивно-репродуктивні вправи, що виконуються на рівні слова, фрази та понадфразової єдності:

2.1. Вправа, спрямована на закріплення знань учнів із теми, що передбачає сприймання на слух і розуміння тексту.

Завдання: Listen, guess and do/ compare these animals.

Опора: текст і пластилін.

It has got big ears and small eyes. It has got big legs and a long trunk. It's gray.
(an elephant)

This animal is small, it often lives in people's houses. Some people are scared of it and this animal is scared of cats. (a mouse)

Прийом візуалізації: повна ментальна реакція.

Хід виконання: учитель розповідає про тварин, учні дізнаються, що це за тварина, і виліплюють її з пластиліну. Робота здійснюється в парах.

Спосіб контролю: фронтальна перевірка.

3. Рецептивно-репродуктивні вправи, що виконуються на рівні тексту.

3.1. Вправа, спрямована на закріплення знань учнів із теми та імітацію звуків тварин.

Завдання: Listen, sing and dance.

Опора: відео зі словами «Were going to the zoo»

We're going to the zoo to see a kangaroo.

We're going to the zoo to see a kangaroo and a lion too.

We're going to the zoo.

The monkeys swing and climb. They know it's feeding time.

The polar bear and seals enjoy their fishy meals.

Приєм візуалізації: асоціювання слів із невербальними образами.

Хід виконання: учні отримують завдання заспівати пісню з вивченої теми під музику, використовуючи текст із відео.

Спосіб контролю: самоконтроль.

4. Продуктивні вправи, що виконуються на рівні тексту.

4.1. Вправа, спрямована на самостійне використання учнями знань виучуваної теми, що передбачає сприймання на слух і розуміння діалогічних реплік та відповідну повну ментальну реакцію на них.

Завдання: Your friend from Australia comes to visit you. He wants to know what pets you have at home. Tell him about your pets.

Опора: question plan

- Have you got a pet?
- What pet have you got?
- What's her name?
- What colour is your pet?
- Is your pet big or little?
- Is your pet clever?
- What can your pet do?
- Do you play with your pet?
- Who looks after your pet?

Приєм візуалізації: ментальне «малювання».

Хід виконання: учитель дає завдання з опорою на план, діти працюють у парах.

Спосіб контролю: взаємоконтроль, вибірковий контроль 4-6-ти учнів із різних пар.

Отже, на будь-якому етапі навчання аудіювання вправи з використанням прийомів візуалізації виконують виховну, розвиваючу й детермінуючу функції, бо підвищують продуктивність перебігу психічних процесів учнів, посилюють пізнавальну мотивацію молодших школярів, сприяють ознайомленню з мовленнєвою та соціальною поведінкою іншої нації, розширюють загальнокультурний світогляд, забезпечують засвоєння реалій іншої культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бальцевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К. : Вид. центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Бігич О. Б. Методика формування іншомовної компетентності в аудіюванні [Текст] / О. Б. Бігич // Іноземні мови. – 2012. – № 2. – С. 19–30.
3. Коломінова О. О. Реалізація принципів навчання англomовного аудіювання в навчально-методичному комплексі для початкової школи / О. О. Коломінова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2009. – № 2. – С. 137–145.

4. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підруч. / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова [та ін.]. – К. : Академія, 2010. – С. 129-140.
5. Ніколаєва С. Ю. Тестовий контроль лексичних навичок аудіювання (англійська мова) / С. Ю. Ніколаєва, О. П. Петрашук. – К. : Ленвіт, 1997. – 92 с.
6. Arnold J., Puchta H. and Rinvolucris M. Imagine That! – HELBILING LANGUAGES, 2007. – 191 p.

Мартинюк Ольга Русланівна,
*студентка 5-го курсу Навчально-наукового інституту педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);*

Мазко Олена Петрівна,
*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри англійської мови з методиками викладання
в дошкільній та початковій освіті
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

ПСИХОЛОГО-ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПИСЕМНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. У ХХІ столітті освіта є одним із найважливіших інструментів формування майбутнього кожної людини. Молода українська держава потребує діяльних, інтелектуально розвинених громадян, фахівців різних галузей, які б на достатньому рівні володіли іноземною мовою, ефективно користувалися нею для обміну інформацією, встановлення контактів, досягнення порозуміння в діалозі культур. Зміни в інформаційному суспільстві неминуче ведуть до перебудови всієї системи іншомовної освіти в Україні, яка передбачає оновлення змісту та методів навчання іноземних мов як в усній, так і в письмовій формі. Так, зокрема у Рекомендаціях Державного Стандарту України з англійської мови для загальноосвітніх навчальних закладів та Рекомендаціях Ради Європи зазначається, що писемне мовлення повинно охоплювати широкі сектори суспільного життя, в яких діє соціальний агент, а саме – особисту, професійну, суспільну та освітню сфери спілкування [2, с. 10].

Методичні спостереження та власні спостереження за процесом навчання писемного мовлення у загальноосвітніх навчальних закладах, аналіз письмових робіт іноземною (англійською) мовою, а також аналіз низки підручників свідчать про те, що в учнів виникає досить багато труднощів при створенні певних повідомлень. Найчастіше вони пов'язані з невідповідністю сферам писемного мовлення, структурно-композиційним оформленням тексту, відсутністю поетапності створення продуктів писемного мовлення та мотивації до їх написання тощо. Однією з причин є те, що сучасна школа переглядає роль письмової комунікації у навчанні іноземних мов: якщо традиційно письмо сприймалося лише як засіб навчання, то сьогодні воно виступає й метою навчання. Окрім того, аналіз підручників, за якими працюють учні початкової школи, підтвердив, що

більшість вправ і завдань, орієнтованих на формування умінь писемного мовлення, носять не комунікативний характер і не передбачають поетапної підготовки учнів до створення конкретних письмових повідомлень.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання формування писемної мовленнєвої компетентності на уроках іноземної мови досліджувалося як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці. Так, ученими були розглянуті психологічні характеристики учнів різних вікових груп та їх роль у процесі навчання писемному мовленню (Г. Ю. Айзенк, Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, О. О. Покатилова, Я. А. Пономарьов, Д. І. Фельдштейн, З. В. Юрченко), особливості формування писемної мовленнєвої компетентності учнів початкової школи (Л. В. Калініна, О. І. Мельничайко, І. В. Самойлюкевич, Т. Hedge), лінгвістичні особливості писемного мовлення (Т. Я. Гнаткевич, Т. Б. Недайнова, О. М. Пилип'юк,) і т. д. Однак, враховуючи швидкий розвиток суспільства та його вплив на освітню сферу зокрема, варто визначити психолого-лінгвістичні засади формування писемної мовленнєвої компетентності молодших школярів.

Відтак, **мета статті** – розглянути та узагальнити психологічні та лінгвістичні особливості формування іншомовної писемної мовленнєвої компетентності учнів початкової школи, котрі будуть враховані при створенні відповідного комплексу вправ.

Виклад основного матеріалу. Створення комплексу вправ для формування іншомовної писемної мовленнєвої компетентності учнів початкової школи потребує врахування психічних характеристик молодших школярів, тому необхідно узагальнити відомості про особливості розвитку їхньої пізнавальної, інтелектуальної та емоційної сфер, що актуалізуються у процесі вирішення певних навчальних задач.

Психічний і особистісний розвиток дитини у молодшому шкільному віці особливий через зміну способу життя та зумовлюється принципово новою соціальною ситуацією розвитку особистості – переходом від ігрової діяльності до навчання у початковій школі. На цьому віковому етапі провідною стає навчальна діяльність, яку ми розуміємо як цілеспрямовану, основану на пізнавальному інтересі, діяльність учнів, результатом якої є розвиток особистості, інтелекту, здібностей, засвоєння знань, оволодіння необхідними вміннями та навичками.

У молодшому шкільному віці центром психічного розвитку особистості стає формування таких психічних процесів, як пам'ять, увага та мислення, що виявляються в умінні свідомо ставити цілі, шукати й знаходити засоби їх досягнення, долати труднощі та перешкоди. Пам'ять характеризується довільністю, хоча мимовільна пам'ять теж активно використовується. Учні ще не вміють правильно організувати процес запам'ятовування, виокремлювати опорні пункти для засвоєння, користуватися логічними схемами, у них існує потреба у дослівному запам'ятовуванні матеріалу. Однак, унаслідок переважання І сигнальної системи у процесі навчання формується логічна пам'ять, яка відіграє основну роль у набутті знань,

посилюється роль словесно-логічного, смислового запам'ятовування; розвивається наочно-образна пам'ять, що полягає у запам'ятовуванні конкретних предметів, фактів, подій. У цьому віці дитина оволодіває можливістю усвідомлено керувати своєю пам'яттю, регулювати її прояви. Молодший шкільний вік характеризується нестійкою увагою, що заважає зосередитись учневі на уроці, а також потребою у грі, початком вироблення власної думки, уявлень про цінності, значущість учіння. Також діти вчаться організовувати свою навчальну діяльність та самоаналізувати виконану роботу. У початковій школі в учнів переважає наочно-образне мислення. Протягом цього віку формуються такі мислительні операції, як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення. Л. С. Виготський звертав увагу на інтенсивний розвиток інтелекту у цьому віці. Перед тим як навчати учнів викладати свої думки в письмовій формі, учнів треба навчити висловлюватися в усній формі. Вони повинні вміти логічно будувати свої висловлювання, мати відповідну базу (лексичну, граматичну тощо), що дасть їм можливість висловити свою думку стосовно певної теми. Не менш важливим є стимулювання учнів до діяльності. Щодо емоційної сфери, то для дітей характерний життєрадісний, бадьорий настрій, проте необхідно пам'ятати про емоційну вразливість молодших школярів. Окрім того, розвивається почуття симпатії, формуються моральні почуття дружби, товариськості, обов'язку, гуманності тощо.

Навчаючи англійської мови в початковій школі, варто враховувати зазначені вище психологічні характеристики учнів, що уможливить оптимізацію навчального процесу та підвищить мотивацію школярів щодо опанування англійськомовним писемним мовленням. Варто також дотримуватись послідовності від мовлення до мови, іншими словами, навчати системі мови через мовлення у процесі організованого цілеспрямованого спілкування. Звідси, як перший компонент змісту навчання виступає лінгвістичний компонент, який включає мовний матеріал: підібрані фонетичний, граматичний, лексичний мінімуми і мовленнєвий матеріал: зразки висловлювань різної величини, у відповідних різноманітних ситуаціях і темах.

Створення будь-якого писемного повідомлення передбачає використання специфічних лінгвістичних засобів для їх оформлення. Аналіз автентичних зразків писемного мовлення, проведений на матеріалах підручників, навчальних посібників, газет, журналів, Інтернет-ресурсів тощо, дозволив виокремити лексичні, лексико-граматичні та пунктуаційні характеристики писемного мовлення як виду інтерактивної діяльності.

Лексичні характеристики визначаються словниковим запасом учнів, за допомогою яких вони виражають думки при написанні певного писемного повідомлення. *Лексико-граматичні характеристики* – особливості вживання граматичних структур у поєднанні з використанням відповідного лексичного матеріалу. *Пунктуаційні характеристики* – це особливості вживання розділових знаків у різних видах писемного мовлення.

Варто зазначити, що будь-який акт мовленнєвої діяльності здійснюється у контексті певної ситуації, що належить до певної сфери мовленнєвої діяльності: суспільної, особистої, освітньої та професійної сфер. Особиста сфера охоплює родинні стосунки та індивідуальні соціальні види діяльності. Професійна сфера охоплює все, що пов'язане з людською діяльністю і стосунками у процесі виконання професійних обов'язків. Освітня сфера пов'язана з навчальним або тренувальним контекстом (як правило, у певному закладі), мета якого – оволодіння специфічними знаннями або вміннями. Суспільна сфера стосується всього, що пов'язане із звичайними соціальними видами взаємодії, такими, як ділові та адміністративні установи, сервіс, культура та дозвілля суспільного характеру, засоби зв'язку тощо.

Розглянемо лексичні, лексико-граматичні та пунктуаційні характеристики писемного мовлення у початковій школі згідно із зазначеними сферами спілкування. Зауважимо, що на початковому ступені навчання спілкування відбувається в межах особистої, професійної та освітньої сфер, у той час, як створення продуктів писемного мовлення, що охоплюють суспільну сферу, є частковим.

В особистій сфері на молодшому етапі навчання відбувається написання привітальних листівок зарубіжному ровеснику до одного зі свят, характерного для країни, мова якої вивчається, а також до дня народження; написання листа зарубіжному другу; написання листів, привітальних листівок для рідних і близьких. Відповідно, для цього використовується лексика неофіційного та напівофіційного стилю, що характеризується вживанням звертань (наприклад, *Dear John, Dear Mary*), заключних фраз (наприклад, *Write back soon!*) тощо. Щодо лексико-граматичних характеристик в особистій сфері, то вони характеризуються використанням коротких простих речень, звертань, основними часовими формами є Present Simple, Past Simple, Future Simple, Present Continuous, Present Perfect та структура *to be going to*. При написанні особистих листів, листівок і т. д. вживаються наступні розділові знаки: після кожного рядка у написанні адреси ставиться кома, а в кінці останнього – крапка; після звертання на початку ставиться кома або розділовий знак взагалі не вживається; при підписуванні після першого слова ставиться кома, а після імені – крапка.

Для професійної сфери спілкування характерним є використання окремих форм написання запрошень на день народження, наприклад, їх орфографічного оформлення, застосування спеціального вокабуляру, складання нотаток для себе або для інших людей, написання коротких повідомлень. Відповідно, для цього використовується лексика неофіційного та напівофіційного стилю, що характеризується вживанням звертань (наприклад, *Dear Uncle Ted, Dear Aunt Susan*), пояснення ситуації (наприклад, *It's Mum's/ Father's fortieth birthday on the, Please come to Mum's/ Father's surprise party at, Can you play your guitar for us at the party?*), заключних фраз (наприклад, *Best wishes, Mike*) тощо. Щодо лексико-граматичних

особливостей у професійній сфері, то вони характеризуються використанням коротких простих речень, звертань, основною часовою формою є Present Simple. Пунктуаційні особливості співпадають із характерними для написання повідомлень у особистій сфері. Окрім того, необхідно також пам'ятати, що дні тижня, місяці, посади (*Mr and Mrs Black; Dr. Gray*), національності (*French, English*) пишуться завжди з великої літери.

В освітній сфері на молодшому етапі навчання відбувається написання невеликого опису (не більше двох абзаців), заповнення нескладних анкет, формулярів чи опитувальних листів тощо. Відповідно, для цього використовується лексика неофіційного та напівофіційного стилю, що характеризується вживанням сталих фраз (наприклад, *My name is, I'm from, I'm a, I live in* тощо), коротких простих незакінчених речень або питань, основною часовою формою є Present Simple. Пунктуаційні характеристики в основному співпадають зі зазначеними вище.

Висновки. Отже, із метою успішного формування іншомовної мовленнєвої компетентності учнів початкової школи необхідно створити відповідний комплекс вправ із врахуванням психологічних характеристик молодших школярів, наповненням якого стануть проаналізовані лінгвістичні особливості писемного мовлення на початковому етапі навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М. Й. Загальна психологія : навч. посіб. / М. Й. Варій. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : «Центр учбової літератури», 2007. – 968 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Мазко О. П. Інтерактивні технології формування культури педагогічної взаємодії майбутнього вчителя іноземних мов : навч.-метод. посіб. / О. П. Мазко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2014. – 96 с.
4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2005. – 192 с.

Матиль Людмила Владиславівна,
*учитель початкових класів,
вища кваліфікаційна категорія, старший вчитель
(Коростенський міський ліцей)*

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА УМОВИ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Необхідність і актуальність вивчення компетентнісного підходу в системі освіти обумовлена постійно вимогами ринку праці, що зростають, стрімкими технологічними змінами, глобалізацією.

Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України 20 квітня 2011р. № 462, ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів.

Мета цієї статті – охарактеризувати на теоретичному рівні ключові компетентності молодших школярів та умови їх формування.

О. І. Пометун зазначає, що під «компетентнісним підходом» варто розуміти спрямованість освітнього процесу на формування ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу, на думку автора, буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися у процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [6, с. 65].

Ключові компетенції належать до надпредметного рівня змісту освіти, є визначальними.

Провідні українські дидакти Т. М. Байбара, О. Я. Савченко за основу розроблення ключових компетенцій узяли принцип відповідності їх сферам суспільного життя, в яких особистість може успішно актуалізуватися і реалізувати себе завдяки володінню відповідними компетентностями.

До ключових компетенцій, які пропонуються для початкової ланки освіти, відносять:

- уміння вчитися;
- громадянська;
- загальнокультурна;
- інформаційно-комунікативна;
- здоров'язбережувальна;
- соціальна [5].

Для формування у молодших школярів **уміння вчитися** необхідно забезпечити комплекс умов, якими є: стимулююче навчальне середовище, висококваліфікований учитель, обов'язково сприятливе родинне виховання, цілеспрямоване керівництво формуванням цих складників уміння вчитися.

Основні засоби формування в учнів умінь навчатися – використання систем розвивальних вправ і завдань.

Фундаментом самостійної навчальної діяльності є індивідуальна мислительна діяльність учня. Основу всіх розумових дій складають процеси аналізу і синтезу, тобто розкладання і об'єднання. Обов'язковою ознакою самостійного учіння є оволодіння учнями контролем і самоконтролем. Щоби знання перетворилися в уміння, треба довести їх застосування до рівня усвідомленості і дієвості. Неможливо досягти навчальної самостійності учня без формування позитивних мотивів учіння.

Найважливішими стимулами для формування позитивного ставлення до навчання є використання дидактичних ігор, інсценізація, створення ситуацій програмованого успіху, різні засоби педагогічної підтримки.

Уміння вчитися буде більш продуктивним, якщо учень здатен керувати своєю увагою. Увага загострює і посилює психічні процеси: пам'ять, мислення, уяву.

Головне, що варто враховувати кожному вчителю, – це гармонійне поєднання звичних, традиційних форм роботи з інноваційними. Корисне все,

що примусить дитину зрозуміти, запам'ятати, засвоїти, привнести до власної ціннісної системи.

Сучасні тенденції розвитку України як демократичної правової держави актуалізували проблему **громадянського виховання** особистості в суспільстві. Перед соціальними інституціями освіти поставлено завдання формувати громадянина, найвищою цінністю якого є любов до Батьківщини та свого народу.

Проблема громадянського виховання розробляється на державно-програмному, концептуальному та практичному рівнях. Так, державні документи, зокрема Конституція України, Закон України «Про громадянство України» визначають права й обов'язки громадян України. «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» одним із пріоритетів розвитку освіти називає національне і громадянське виховання, яке має здійснюватися упродовж усього процесу навчання дітей та молоді [4].

Для реалізації громадянського виховання важливо забезпечити поєднання громадянських знань і вмінь, досвід соціально-політичного життя, громадянські якості, усвідомлення демократичних норм та установок поведінки. Найбільш ефективними для формування громадянської компетентності є колективні творчі справи; використання проектних, інтерактивних, інформаційно-комунікативних технологій.

На сучасному етапі умови розвитку засобів навчання сучасної шкільної освіти зумовлюються інтеграційними процесами, домінантними складовими яких є **нові інформаційні технології (НІТ)**.

Характерною рисою НІТ є та, що вони надають практично необмежені можливості для самостійної та спільної творчої діяльності вчителя й учнів. Із авторитарного носія істини вчитель перетворюється на учасника продуктивної діяльності своїх вихованців.

Використання комп'ютерної системи стає невід'ємною складовою вивчення будь-якого предмета. Мультимедіа-технології як найбільш ефективний і багатофункціональний засіб, що інтегрує в собі могутні розподілені освітні ресурси, може забезпечити формування і прояв ключових компетенцій учня, насамперед, інформаційної та комунікативної.

Формування **загальнокультурної компетентності учнів** – найактуальніша тема, що допоможе дитині скласти уявлення про світ.

Рівень загальнокультурної компетентності учнів значно підвищується, якщо:

- робота вчителя, спрямована на формування загальнокультурної компетентності учнів, проводиться систематично та послідовно;
- встановлюється взаємозв'язок із заняттями з інших розділів програми, тобто ознайомлення з довкіллям, природою та художньою літературою;
- цілеспрямовано добирається дидактичний матеріал, що містить можливості для творчої роботи та його структурними елементами.

У Національній доктрині розвитку освіти одним із пріоритетних напрямків державної політики в галузі освіти є пропаганда здорового способу життя.

Метою освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» нової реакції Державного стандарту початкової загальної освіти «є формування здоров'язбережувальної компетентності шляхом набуття учнями навичок збереження, зміцнення використання здоров'я та дбайливого ставлення до нього, розвитку особистої фізичної культури» [1]. Під поняттям **здоров'язберігаючої компетентності** варто розуміти характеристики властивостей учня, спрямовані на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого й оточення [1].

За роки навчання в школі учні мають здобути глибокі, різнобічні знання про здоров'я людини з різних галузей науки, що є підґрунтям для формування умінь і навичок, які допомагають людині підтримувати власне здоров'я.

Увага з боку представників наукової громадськості також привернена до теми формування **соціальної компетентності** учнів.

У психології під соціальною компетентністю розуміється наявність упевненої поведінки, при якій різні навички відносин із людьми є автоматизованими й дають можливість мобільно змінювати свою поведінку залежно від ситуації. В основі складових цієї якості психологи виокремлюють: здатність брати на себе відповідальність, брати участь у прийнятті рішень і регулювати конфлікти; життєдіяльність у різнокультурному суспільстві, що передбачає розуміння відмінностей між культурами, повагу та здатність жити з людьми інших культур; оволодіння усним і письмовим спілкуванням; бажання і здатність до саморозвитку й самонавчання [1].

Завдання вчителя полягає в планомірному поступовому формуванні у молодшого школяра здатності: приймати рішення відносно себе і прагнути до розуміння власних почуттів і вимог; опанувати неативні емоції та власну невпевненість; знати, як досягати мети найефективнішим чином; правильно розуміти бажання, очікування й вимоги інших людей, враховувати їхні права; розуміти, як у певних обставинах поводитися, беручи до уваги інтереси інших людей, власні вимоги; усвідомлювати, що соціальна компетентність не поєднується з агресивністю, а передбачає повагу прав і обов'язків інших.

Отже, фундаментальність початкової освіти – не лише у міцно засвоєних учнями уміннях, навичках, а й у ключових компетентностях, які мають стати найважливішим надбанням розвивальної шкільної освіти. Формування кожної з них вимагає системного впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова освіта. – 2011. – № 18 (594), травень. – С. 5–39.
2. Закон України «Про освіту» // Інформаційний вісник МОН України. – 2002. – № 9. – С. 2–30.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи (зі змінами). – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 256 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 24 с.

5. Савченко О. Уміння вчитися – ключова компетентність шкільної освіти / О. Савченко // Освіта України. – 2006. – № 62–63. – С. 4.
6. Трофименко С. Компетентнісний підхід до освітнього процесу як вимога сучасності / С. Трофименко // Управління школою. – 2007. – № 19. – С. 50–51.

Нікітчук Світлана Михайлівна,
учитель початкових класів, учитель вищої категорії
(НВК № 12 м. Коростень)

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Пріоритетним напрямком виховання дітей її молоді в національній системі освіти є патріотичне виховання. Актуальність патріотичного та духовного виховання юного покоління зумовлюється процесом формування в Україні громадянського суспільства, становлення єдиної нації.

Патріотизм сьогодні є нагальною потребою і для людей, і для держави, адже високий рівень патріотизму громадян забезпечить повноцінний гармонійний розвиток як особистості в державі, так і суспільства в цілому.

Патріотичне та духовне виховання молодого покоління забезпечить цілісність народу України, його національне відродження, об'єднання різних етносів і регіонів країни, соціально-економічний і демократичний розвиток України, розбудову та вдосконалення суверенної правової держави, соціально-політичну стабільність у державі та гідне представлення нашої країни у світі.

Який же патріотизм, які якості і риси повинні мати школярі, зокрема учні початкових класів? Серед характерних ознак патріотизму визначаються розуміння і сприйняття української ідеї; сприяння розбудові державної незалежності; засвоєння національних цінностей: української культури, мови, прищеплення шанобливого ставлення до історичної пам'яті; військово-патріотичне виховання.

Методи, форми виховної діяльності з патріотичного виховання мають бути цікавими, емоційними, доступними для дітей молодшого шкільного віку, щоб учні мали змогу виявити творчість, ініціативу, самостійність, відчували від участі насолоду, радість та задоволення.

Актуальність теми висвітлена в «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»: «Побудувати ефективну систему національного виховання на засадах загальнолюдських громадянських цінностей, формувати соціально зрілу творчу особистість громадянина-патріота України» [1].

У Національній доктрині розвитку освіти України передбачено, що у сучасній системі освіти має цілеспрямовано здійснюватися громадянське виховання особистості, яка усвідомлює свою приналежність до української нації. Освіта утверджує і надалі має утверджувати цінності української національної ідеї.

О. Я. Савченко у посібнику «Виховний потенціал початкової освіти» наголошує: для того, щоб виховати людину культури, винятково важливо повною мірою використовувати засоби літератури і мистецтва у духовному збагаченні кожної дитини, зокрема у вихованні патріотизму [4].

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти зазначено, що програмовий шкільний матеріал сприяє «вихованню любові до народу, його мови, звичаїв, національних традицій, культури, духовних та естетичних цінностей» [3].

Метою патріотичного виховання, як стверджують автори «Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти», є «формування національної свідомості, самосвідомості та патріотизму у вихованців різного віку» [3].

Стрижнем системи виховання в українській школі стає національна ідея, яка відіграє роль консолідуючого фактора у становленні молодого покоління, формування у нього активної громадянської позиції, відповідальності за народ, країну. Розвиток сучасної системи шкільної освіти передбачає її переорієнтацію від авторитаризму в навчанні і вихованні школярів до гуманних взаємин, доброзичливого і толерантного ставлення до дітей, упровадження принципів демократизації і гуманітаризації, застосування особистісно-розвивальної методології та відповідних інноваційних методик.

Патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання і передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності відстоювати державні інтереси Батьківщини. До засобів патріотичного виховання належать рідна мова, вітчизняна історія, українська література, рідна природа, українська культурно-духовна спадщина тощо [2].

Останнім часом дедалі більшого поширення набуває погляд на патріотизм як на найважливішу цінність, що інтегрує у собі соціальний, духовний, моральний, культурний, історичний та інші компоненти. Можна надати таке визначення: патріотизм – система найвагоміших цінностей, притаманних усім сферам життя й держави, що є найважливішим духовним надбанням особистості, характеризує вищий рівень її розвитку та виявляється у її активно-діяльній самореалізації задля Батьківщини.

Найважливішою складовою виховного процесу в сучасній українській школі є формування патріотизму й відповідної культури міжнаціональних взаємин, що має величезне значення в соціально-громадянському і духовному розвитку особистості учня. Більшість моральних рис людини закладаються у дитячі, шкільні роки. Любов до рідного краю, бажання бачити рідне місто (село) гарним, квітучим, а державу – вільною, незалежною, багатою... Картини рідної природи: гори й озера, степові далі і дрімучі ліси, – усе це водночас формує у дітей симпатію до рідного краю, а чудові місцеві легенди, казки, музика, пісні, історичні оповідання й пам'ятки культури залишають великий слід у дитячій душі, незважаючи на те, де живуть діти.

Молодший шкільний вік характеризується підвищеною сприйнятливістю зовнішніх впливів, вірою в істинність усього, чого навчають, у безумовність й необхідність моральних норм. Саме у цьому віці виникають великі можливості систематичного й послідовного морального становлення дітей.

Початкова школа намагається формувати в учнів почуття патріотизму, інтернаціоналізму, товариства, активне ставлення до дійсності, глибоку пошану до людей праці. З малих років необхідно дати дітям уявлення, навіть найпростіше, про місце і роль їхньої країни у світі. Той, хто працює із молодшими школярами, погодиться зі мною, наскільки важко сформувати в дітей віком 6-10-ти років певні уявлення про малу і велику Батьківщину. Але робити це вкрай необхідно. Без любові до Батьківщини і поваги до її історії та культури неможливо виховати громадянина і патріота, сформувати в дитини відчуття власної гідності, прищепити інші людські чесноти. Дефіцит моральних цінностей і зневага моральними нормами сьогодні, на жаль, стають повселюдним явищем. Тому проблема підвищення рівня патріотичного виховання, на мою думку, набуває особливої актуальності.

Із молодшими школярами можна спілкуватися про багато речей, які, на перший погляд, здаються дрібничками. Наприклад, про те, чому ви носите жовто-блакитну стрічку на одязі або чому на вашій автівці майорить український прапорець. Поділіться із дитиною переконаннями, чому прапор для вас дорогий, що означають кольори на ньому, чому його не можна псувати.

Гуляючи містом чи селом, звертайте увагу школяра, над якими будинками і чому висять великі українські прапори. Попросіть їх відшукати прапори, які вивішують у вікнах багато жителів вашого міста чи односельчан, поміркуйте разом, що вони цим хочуть сказати оточуючим.

Звісно, звертати увагу можна не лише на національні символи і традиції України. Навіть викладаючи папірець у смітник, потрібно пояснювати малюкові, що ви любите свою вулицю і хочете, щоб вона була чистою і красивою.

Такі розмови допоможуть розкрити дитині поняття «справжній патріот». Справжній патріот має любити свою державу. Треба пам'ятати: ти тут народився, ти тут виріс, це – твоя домівка, ріднішої землі ти не знайдеш, як би ти не намагався. Якщо ти хочеш називати себе справжнім патріотом, виховай у собі почуття любові до Батьківщини. Пишайся нею.

Справжній патріот має поважати свою культуру та звичаї. Культурна історична спадщина – це невід'ємна частина твоєї нації та держави. Як може людина називати себе патріотом, якщо вона не знає (і не хоче знати) історії свого народу, його звичаїв, обрядів та пісень? Усе це – частина твого народу, яка живе в кожному з нас. Нація, яка забуває свої звичаї та культуру, перестає бути нацією. Народ, який не хоче знати своєї історії, проявляє свою неповагу до Батьківщини. А не поважаючи свою Батьківщину – ти не поважаєш себе [5, с. 39– 41].

Стрижнем усієї системи національно-патріотичного виховання (раніше я вже звертала увагу саме на це) має стати національна ідея, рушійна сила

становлення, розвитку та функціонування будь-якої нації. Такою ідеєю на сьогодні є «Україна – єдина країна!», «Ми – нація єдина!».

Саме цій ідеї вже другий рік поспіль присвячується тематика Перших уроків у новому навчальному році.

Події останніх двох років, коли Україна ціною життя Героїв Небесної Сотні, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, дають підстави стверджувати, що переважна більшість громадян України, серед яких є і діти, виявили високу патріотичну свідомість та міцну громадянську позицію. Тому одним із найважливіших завдань для нас, педагогів, на мою думку, є продовження роботи з формування у дітей громадянських якостей, розуміння приналежності до Українського народу.

«Щасливі ми, що народилися на такій чудовій, багатій, мальовничій землі – на нашій славній Україні! Тут жили наші діди і прадіди, тут живуть наші батьки, тут корінь роду українського, що сягає сивої давнини. Материнський образ України встає з полинових степів і глибинної чорноземної скиби, як барва зоріє із зажури поліських озер, що чистими очима довірливо дивляться на світ, виростає недосяжно на повен зріст із карпатських верховин. Нема життя без України, бо Україна – це мати, яку не вибирають, бо Україна – це доля, яка випадає раз на віку, бо Україна – це пісня, яка вічна на цій землі» [5, с. 63].

Саме цими словами я зі своїми вихованцями розпочала Перший урок у новому навчальному році. А далі ми поринули у подорож в багатовікову історію українського народу, в часи козаччини, коли почалася національно-визвольна боротьба за побудову незалежної самостійної держави.

Формуванню системи патріотичних уявлень, знань, переконань, безумовно, сприяють уроки курсу «Я у світі», природознавства, літературного читання, української мови, на яких молодші школярі ознайомлюються із державними та народними символами України, деякими історичними відомостями з її минулого, видатними особистостями, відомими у всьому світі, природними багатствами, культурними пам'ятками, найкращими творами українського народу.

Роботу з патріотичного виховання, на мою думку, доцільно проводити систематично – не тільки на уроках, а й на позакласних заходах національного спрямування, різноманітних за формою проведення (народознавчі, фольклорні, родинні свята, мандрівки, інтелектуальні ігри, конкурси, турніри).

Саме під час їх підготовки і проведення школярі мають можливість дізнатися щось нове про Батьківщину, самостійно дібрати пізнавальний матеріал, розвинути власні творчі здібності та відчути справжню гордість за те, що вони – громадяни України.

Важливою формою позакласної роботи з дітьми, на мій погляд, завжди була і залишається виховна класна година, провідну роль у якій відіграє педагог. Під час класної години учні беруть участь у спеціально організованій діяльності, що сприяє формуванню у школярів цілісної системи ставлення до навколишнього світу.

Виховні години мають на меті створення умов для становлення особистості учня, усебічного розвитку його здібностей і творчих навичок, розширення кола знань дитини (про природу, суспільство, людину), формування моральних якостей, патріотичних почуттів.

Вважаю доцільним проводити зі своїми вихованцями тематичні виховні години, бесіди за темами: «Славетні українці», «Козацькому роду нема переводу», «Національні символи України», «Диво калинове», «Сторінками життя України», «Рідне місто – моя мала батьківщина», «Витвори українців-народних умільців», «Україна – наш спільний дім» [6].

Проводимо з моїми учнями конкурси малюнків, оберегів, організуємо написання листів та малюнків воїнам АТО.

Одним із напрямів патріотичного виховання сьогодні є «Уроки мужності». Тематика таких уроків, на мій погляд, із молодшими школярами може бути пов'язана із Другою світовою війною, визволенням Житомирщини від німецько-фашиських загарбників, подвигом українського народу під час Чорнобильської катастрофи, Майдану, антитерористичної операції. Також «Уроки мужності» можуть бути приурочені до визначних дат: Дня українського козацтва, Дня захисника України, Дня Збройних Сил України, Дня соборності України, Дня Гідності та Свободи тощо.

Основний лейтмотив таких уроків – мужність українців, які стали на захист Батьківщини, вірність своєму народові, готовність віддати життя за мир і спокій у рідній державі. Важливою темою для обговорення, на мою думку, є також питання єдності українського народу, свідомості й щедрості наших людей, які допомагають забезпечувати війська захисним спорядженням, продовольством, приймають у себе родини, які були змушені покинути рідні домівки, та надають іншу допомогу.

Патріотизм – соціальне почуття, змістом якого є любов і відданість Батьківщині, гордість за її минуле й сьогоднішнє, прагнення захищати інтереси Вітчизни. Але в умовах українських реалій, коли багато речей викликають у суспільстві негативне ставлення, виховувати справжніх патріотів дуже складно. Чи є сьогодні альтернатива патріотизму? Мабуть, ні. І якщо в суспільстві буде панувати нігілізм, нехтування долею рідної країни, це, на мій погляд, призведе до бездержавності і ще гіршого життя...

Якщо буде світло в душі, буде краса в людини. Якщо є краса в людини, буде гармонія в домі. Якщо є гармонія в домі, буде порядок у нації. Якщо є порядок у нації, буде мир у світі.

Для мене патріотичний напрямок роботи був і залишається пріоритетним.

Формування громадянина-патріота України, підготовленого до життя, із високою національною свідомістю, виховання громадян, які здатні побудувати громадянське суспільство, в основу якого були б закладені та постійно втілювалися демократія, толерантність та повага до прав людини, набуває сьогодні особливого значення. Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття того, що в моєму класі, школі, місті, країні все мене стосується, усе залежить від мене.

Зусилля педагогів, на мою думку, мають бути спрямовані на реалізацію проектів щодо виховання учнів у дусі патріотичного обов'язку, готовності до військової служби та захисту України, повазі до чинного законодавства та засад демократичної, правової держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року / Схвалена Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 : Електронний ресурс. – База доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
2. Концепція національно-патріотичного виховання молоді / Схвалена Міністерством освіти і науки України від 27 жовтня 2009 року №3754/981/538/49 : Електронний ресурс. – База доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3754/2009>.
3. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти / Затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 р. : Електронний ресурс. – База доступу : www.mon.gov.ua/...standart/post_derzh_stan.d.
4. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посіб. для вчителів і методистів початкового навчання. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К. : Богданова А.М., 2009. – 226 с.
5. Дітям про державну та народну символіку України / Упоряд. Л. М. Римар. – Х.: Вид. група «Основа», 2004. – 96 с.
6. Години спілкування. 1-4 кл.-Х. : Вид. група «Основа», 2013.

Ободзинська Ольга Вікторівна,
учитель початкових класів
(Житомирська міська гімназія № 3)

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Одним із показників духовної культури особистості, її моральності, внутрішньої й зовнішньої краси є культура мовлення. У мовленнєвій культурі проявляється інтелект і рівень мислення людини, її освіченість і вихованість, ціннісні орієнтації, краса слова і духу як ознаки духовного багатства.

Особливо актуально сьогодні формувати мовленнєву культуру в молодших школярів, які більше ніж дорослі зазнають впливу субкультури, моди на спрощення стилю спілкування, зневажливого ставлення до буденного мовлення, що призводить до засміченості їхньої мови. У молодшому шкільному віці закладається фундамент культури мислення, мовлення і спілкування, розвиваються комунікативні здібності, пізнавальна активність, образне, творче мислення. Саме початкова школа покликана сформувати в дітей інтерес до краси й мудрості живого слова, пояснити його значення у житті людини.

Перший клас для будь-якого учня – це значний крок у його соціалізації. Саме тому мовленнєва культура як основа комунікаційних здібностей є й фундаментом людської соціалізації, соціальної активності, а отже, й розвитку здібностей дитини. Для активізації розвитку дитини відповідно до сучасних потреб прийнято ряд документів, які визначають шляхи реалізації наскрізного завдання в галузі мовної освіти. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, окреслюючи перспективи вдосконалення навчально-виховного процесу, наголошує на тому, що «освіта сприяє формуванню високої мовної

культури та мовної компетентності громадян, поваги до державної мови». Відтак, особливого значення набуває робота, спрямована на формування культури українського мовлення, починаючи з початкової ланки загальноосвітньої школи.

Проблеми мовленнєвої культури молодших школярів завжди були в центрі уваги видатних педагогів та методистів минулого (А. Дістервега, О. Духновича, Я. Коменського, М. Корфа, В. Острогорського, Й. Песталоцці, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін). Різні аспекти формування мовленнєвої компетенції молодших школярів розглянуто у працях сучасних дослідників, а саме: К. Арутюнова, М. Вашуленка, Р. Гладіної, О. Горошкіна, С. Єрмоленка, В. Жадько, Ю. Жадько, В. Костомарова, Т. Ладиженської, І. Левяш, М. Львова, Л. Мацько, В. Ніколаєвої, Л. Паламар, Н. Політової, Г. Сагач, О. Смолинського, В. Соколової, В. Сьоміної, В. Троїцького.

Завдання статті – узагальнити практичний досвід учителя молодших класів, що базується на теоретичних та практичних набутках педагогів минулого та сучасного.

Уроки навчання грамоти базуються на опрацюванні «Букваря». Це перша книга, за допомогою якої школяр ступає на стежину знань, здобуває перші навички читання й письма. Роль цієї книги важко переоцінити. Але разом із тим учитель має опрацьовувати з учнями зошити та посібники, що становлять цілий навчально-методичний комплект навчання грамоти за новою навчальною програмою. Матеріал підібраний відповідно до вікових і психічних особливостей учнів і дозволяє сформувати мовленнєву компетенцію школярів при правильному його опрацюванні, але кожен учитель знає особливості свого класу і тому завжди шукає методи й методики, які зможуть краще вплинути на особистість молодшого школяра.

Тому пропоную розглянути нашу проблему з декількох аспектів:

- розвиток мовлення на вимовному рівні;
- робота зі словом;
- робота з реченням;
- робота з текстом.

Розвиток мовлення на вимовному рівні

Молодші школярі часто мають проблеми з вимовою певних звуків. Це ускладнює як спілкування, так і навчання грамоти й розуміння аудійованого тексту. Саме тому для розвитку мовлення та виправлення вимови варто пропонувати учням читати різноманітні скоромовки.

Незамінним помічником учителя у доборі такого мовного матеріалу стане логопедичний практикум «Щоб ротик був слухняним» [1]. У книзі зібрана величезна кількість матеріалів, що допомагають правильно «поставити» той чи інший звук, тренуватись у його правильній вимові, що дуже важливо для першокласників.

Наприклад.

Промов чистомовки. Вимовляй чітко звук [p]:
РА-РА-РА – висока гора.

РУ-РУ-РУ – розпочнемо ми гру.

РИ-РИ- РИ – ідемо з гори.

РУ-РУ- РУ – закінчили гру [1, с. 39].

Згодом за допомогою чистомовок можна розвивати творчі комунікативні здібності, пропонуючи учням самостійно доповнювати їх і придумувати свій текст чистомовок.

Додай до повторюваних складів придуману чистомовку:

ЖА-ЖА-ЖА – ми побачили ... (вужа)

ЖИ-ЖИ-ЖИ – ти ... (мені допоможи)

ЖУ-ЖУ-ЖУ – ... (з нашим вужиком дружу)

УЖ-УЖ-УЖ – ... (десь подівся вуж) [1, с. 66].

Мною помічено, що особливий інтерес під час опрацювання скоромовок в учнів викликає поєднання їх із рухливими вправами та грою. Цікавою формою вивчення скоромовки є змагання між рядами, окремими групами, хлопцями й дівчатами тощо.

Робота зі словом

Чи не найголовнішим, на мою думку, напрямом роботи зі словом є збагачення словникового запасу учнів. Звичайно, роботу над цим варто розпочинати задовго до вступу дитини до школи. Але вік шестирічок сприяє також оволодінню великою кількістю мовних одиниць. Уводити їх у мовлення допомагає матеріал «Букваря».

Наприклад, цікаво можна познайомити учнів зі словами «ескалатор, екскаватор» під час закріплення букви Ее [2, с. 66]. У більшості школярів виникають труднощі з розрізненням значення цих слів, але при правильному доборі демонстраційного матеріалу і відповідних бесідах про метро, в якому є ескалатор, і будівництво, яке не можливе без екскаватора, вдається уникнути цих труднощів. Доцільно провести гру «Плутанку» для розвитку вміння розрізняти значення слів, пропонуючи учням різні малюнки і даючи правильний чи неправильний коментар до ілюстрацій.

Надзвичайно важливо активізувати лексичні одиниці, тому постійно варто проводити вправи типу «Встав слово», «Слово загубилося», вводити нові лексичні одиниці в речення.

Під час роботи із словом важливо уникати нелітературних слів і неправильної їх вимови. Тому на уроках навчання грамоти доцільно вводити у формі гри казкового героя Незнайку, за яким потрібно буде уважно спостерігати і виправляти помилки. Гра дозволяє учням природно, без напруження, відповідно до їхньої ключової вікової діяльності засвоювати матеріал.

Робота з реченням

Для розвитку мовленнєвої компетенції важливо не тільки працювати над словами, а й удосконалювати граматичний лад мовлення. Поступово потрібно вчити учнів будувати власні висловлювання – речення. Спочатку це відбуватиметься за зразком, але згодом доречно переходити до творчих вправ.

Наприклад, можна розглянути таку систему вправ до речення з підручника: «Ялта – красиве місто на березі Чорного моря» [2, с. 102].

1. Прочитайте речення з інтонацією захоплення.

Ми маємо багато можливостей відпрацьовувати інтонацію і формувати в учнів навичку виразного читання, ораторського мистецтва, артистичні здібності. Окрім того, у нас є можливість з'ясувати, чи знають школярі, де знаходиться Чорне море, розширити їх кругозір, зацікавити певними фактами про море чи місто Ялта.

2. Дайте відповіді на питання:

Де знаходиться Ялта? Яке місто Ялта? На березі якого моря знаходиться Ялта? Яке місто знаходиться на березі Чорного моря?

3. «Розсипані намистинки».

Із розкиданих слів «Ялта, на, березі, моря, Чорного, місто, красиве» потрібно скласти речення.

4. «Подружи речення».

Із двох речень «Ялта – красиве місто на березі Чорного моря. Київ – столиця України на березі Дніпра» потрібно утворити одне речення: «Ялта – красиве місто на березі Чорного моря, а Київ – столиця України на березі Дніпра».

5. «Виправ помилку»: *Ялта – красиве місто у березі Чорного моря.*

У цьому реченні необхідно змінити прийменник «у» на «на». Такого типу вправи будуть не тільки формувати мовленнєву компетентність, а й сприяти розвитку уважності учнів.

6. Побудувати речення на задану тему

На початкових етапах потрібно спонукати дітей, пропонувати їм опорні схеми, малюнки, згодом у цьому потреби не буде.

Робота з текстом

Спочатку учні мають розуміти, що можна називати текстом. Їм пропонується розглянути речення, пов'язані за змістом і ні. Тоді, коли школярі розумітимуть чітку різницю між такими реченнями, вони зможуть визначати тему, добирати заголовки до текстів. Спочатку можуть виникати труднощі у самостійному доборі заголовків, тому доцільно запропонувати їм обрати один із декількох варіантів текстів.

Висновки. Робота над розвитком мовленнєвої компетенції школярів молодших класів – важливе й одне з перших завдань учителя. Вона передбачає кілька етапів, серед яких важливим є етап постановки правильної вимови, досягти якої можливо завдяки чистомовкам та мовленнєвим вправам. Одночасно з цим потрібно працювати над поповненням словникового запасу, правильним розумінням слів, інтонуванням граматичною чистотою побудови речень.

Лише після цього, як засвоєні знання, уміння й навички на попередніх етапах, можна переходити до формування вмінь висловлювати свої думки.

Без мовленнєвої компетентності учнів жоден з інших предметів на буде повноцінно засвоєним, саме тому її формування є предметом посиленої уваги на уроках в першому класі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макарова С. Щоб ротик був слухняний. Логопедичний практикум / С. Макарова. – Тернопіль : Підручники й посібники, 2009. – 160 с.
2. Вашуленко М. С. Буквар : підруч. для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М. С. Вашуленко, О. В. Вашуленко. – К. : Вид. дім «Освіта», 2012. – 152 с.
3. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – К. : Літера ЛТД, 2010. – 364 с.

Орлова Ольга Миколаївна,

вчитель початкових класів, учитель другої категорії

(Житомирський міський колегіум)

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ КРЕАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Світ, в якому ми живемо, дуже швидко змінюється. Ми постійно адаптуємося до життя в ньому. Зміни у суспільному житті і свідомості спонукають забезпечити формування креативної особистості учня завдяки якісній освіті та розвитку його творчих можливостей самовдосконалення.

Мета державної політики щодо розвитку освіти, як записано в Національній доктрині розвитку освіти, полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя. Одне із головних завдань – формування у дітей та молоді сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання. При цьому особливого значення набуває креативність особистості, її здатність до творчого нестандартного мислення, уміння ефективно вирішувати складні проблеми власної життєдіяльності. Тому мета сучасної школи – сприяти розвитку життєвих компетентностей учнів і формуванню в них життєвих навичок, необхідних для становлення основ індивідуально-особистісної життєтворчості, а саме:

- самостійного набуття життєвого досвіду (через організацію навчально-пошукової, дослідницької діяльності учнів);
- життєвого прогнозування;
- прийняття рішень і планування дій;
- розв'язання типових життєвих завдань (шляхом організації тісної співпраці з батьками як першими вчителями і партнерами дітей);
- самоорганізації та самовиховання (через створення навчальних ситуацій, організацію дискусій, що спонукають дітей до активного обміну думками);
- творчого потенціалу [6, с. 24].

Розвиток творчого потенціалу особистості є одним із актуальних завдань сучасного суспільства. Тому і перед школою сьогодні, коли дитині потрібні не тільки знання, але й високий творчий потенціал, компетентність, сформованість особистісних якостей, які допоможуть знайти своє місце у житті, стати активним членом суспільства і щасливою, упевненою у власних силах людиною, поряд із традиційними завданнями, постають завдання творчого розвитку особистості. Найсприятливішим для розкриття й прискореного розвитку здібностей є молодший шкільний вік. Це найвідповідальніший етап дитинства, коли дитина хоче вчитися, учитися вчитися і вірить у свої сили. Розвиток творчого потенціалу вчителя є необхідною умовою творчості й організації педагогічного процесу.

Кожна дитина має певні здібності. Завдання вчителя – відшукати ці пагінці таланту і розвивати їх, дати можливість кожній дитині відчувати радість досягнення, усвідомлення своїх здібностей, допомогти дитині зрости в умовах успіху. У навчанні цінна не лише сама істина, але й сам процес її здобування, пошуку, спроби, помилки, усвідомлення прийомів розумової роботи – усе, що розвиває творчу думку школяра, привчає мислити і діяти самостійно. З перших днів навчання потрібно організувати у класі творче, духовне колективне життя, в якому діяльність кожного учня дарує йому радість активного пізнання, сповнює щастям спілкування з ровесниками [5, с. 12].

Для розвитку творчих здібностей більшості школярів важливою є саме роль учителя. Завдання педагога – управляти процесами творчого пошуку йдучи від простого до складного: створювати ситуації успіху, що сприяють творчій активності школяра.

Переживання успіху викликає позитивне ставлення до творчої діяльності. Необхідно уникати негативної оцінки, варто частіше хвалити дитину, формувати у неї впевненість у своїх силах. Потрібно радіти її успіхам разом із нею, підтримувати, передавати свою мудрість і досвід. І тоді дитина буде впевнена в собі та досягне успіху. Тільки відкриваючи для себе щось нове, людина здобуває знання. Завдання вчителя навчити учня використовувати набутий ним досвід для розв'язання проблем і досягнення успіху.

Невід'ємною складовою частиною педагогічної діяльності в початковій школі є ігрові технології. Гра для дитини – супутник життя. «Дитина граючи живе, і живучи грає». Саме гра є тим видом діяльності, у якому учні навчаються спілкуватися, набувають перших навичок поведінки в колективі, пізнають різноманітні явища світу. На уроці чи то в позакласний час доцільна гра, яка залучає до пошуку, винахідливості, збуджує бажання перемогти, розвиває самостійність у мисленні, творчі задатки. Часто на уроки до дітей приходять герої улюблених казок, зустріч із якими у формі гри поступово переростає у навчальну працю.

Ігрова діяльність знімає психічне напруження. Під час гри в дітей формується вміння спілкуватися, дослухатися до думки товаришів і висловлювати свою думку.

Ефективним засобом формування особистості є інноваційні технології навчання. Тому в своїй роботі поєдную групові й індивідуальні форми роботи, застосовую елементи інтерактивного навчання, надаю перевагу таким інтерактивним прийомам і методам, як: «Мікрофон», «Асоціативний куш», «Мозкова атака», «Рефлексія». Незважаючи на розмаїття нововведень, основною формою організації навчальної діяльності учнів залишається урок.

Урок – це творчість, а творцями його є самі учні. Уроки потрібно будувати так, щоби вплинути на почуття і розум дітей, добираючи вправи стимулювання пізнавальної активності учня. При цьому надавати дітям можливість вільно висловлювати свої припущення, а потім критично аналізувати і відбирати правильні відповіді. Головне – не кінцева відповідь, а сам процес розумової роботи, різні варіанти досягнення результату. Природа пошуку в усіх випадках одна: відповіді на запитання «як?», «чому?», виявити допитливість, а згодом – стійкий інтерес до навчання, бажання вчитися, збагачувати свої знання.

Передусім для розкриття здібностей учнів необхідно створити в класі творчу, доброзичливу, емоційно-позитивну атмосферу. Перед уроком можна запитати у дітей, який у них настрій, що їх хвилює, що радує. Потім запропонувати їм узяти «чарівний мішечок» і кинути туди всі свої негативні емоції. Я також «жбурляю» свої негативні емоції, «мішечок» зав'язується і викидається в кошик для сміття.

Якщо діти приходять на урок утомлені, треба їх «струснути» і розвеселити, запропонувавши ігри «Ха-ха-ха» або «Кричу досхочу». Вони допомагають позбутися негативних емоцій.

Продуктивними у розвитку творчих здібностей учнів є нестандартні уроки, які широко використовую в практиці своєї роботи: інтегровані, театралізовані, міжпредметні.

Проведення нестандартних уроків дає найбільшу можливість розвивати творчі потенціали особистості. Це – урок-подорож, урок-казка, урок-концерт, інтегровані уроки, урок-гра «Що? Де? Коли?», урок-КВК тощо. Уроки мають захоплювати учнів, пробуджувати у них пізнавальний інтерес та мотивацію, навчати творчо мислити і діяти самостійно. Упровадження нових освітніх технологій навчання – це передумова розвитку творчих потенціалів учнів.

Потрібно застосовувати у своїй роботі такі засоби пізнання, які розширюють можливості органів чуттів сприймати та запам'ятовувати. А саме – відеодемонстрації, мультимедіа-презентації, навчальні фільми. Ці ресурси допомагають:

- створити психологічну атмосферу уроку під час організаційного етапу, за якої досягається успіх навчальної діяльності.
- Оцінити базові знання учнів під час перевірки.
- Дати можливість учням оголосити тему та мету уроку.
- Ознайомити з новою інформацією.
- Закріпити нові знання.

Велику роль у розвитку творчих потенціалів особистості в сучасній освіті відіграють Всеукраїнські, Міжнародні конкурси. Учні початкової школи беруть участь у таких конкурсах як: «Кенгуру», «Колосок», «Геліантус», «Соняшник».

Особливу увагу приділяю виховній роботі. Готую і проводжу виховні заходи («Осінні пригоди першокласників», «Посвята в школярі», «Новорічний карнавал», «Ой хто- хто Миколая любить», «Рідну матусеньку зі святом вітаю», «Новорічний карнавал», «Прощавай початкова школа», «Родина, родина...» та ін.) спільно з батьками, що сприяє зближенню і взаєморозумінню. Для проведення виховних годин підбираю цікавий матеріал, що спонукає дітей любити, шанувати і берегти історію нашого народу.

Вважаю, що найважливішими моральними якостями молодших школярів, які свідчать про рівень культури особистості, її вихованість, є ввічливість, привітність, делікатність, доброзичливість, сердечність, тому з дітьми працюю над формуванням культури поведінки шляхом проведення тематичних бесід, виховних годин, ігор, танців.

У початкових класах ми готуємо дітей до навчання в середній ланці, тому необхідно розвивати їхні творчі здібності. У дитині треба обов'язково підтримувати будь-яке її прагнення до творчості. Видатний педагог В. О. Сухомлинський мудро підкреслив, що проводжаючи дитину до школи, кожна мати вірить у те, що справжній учитель побачить у її дитині щось таке, чого не бачить вона, і буде розвивати помічені здібності.

Що ж розвиток творчих потенціалів дає дитині? Така робота веде її до успіху, переконує дитину в тому, що вона успішна людина і може досягати цього успіху, починаючи з початкової школи.

Процес розвитку творчих потенціалів учнів тривалий і трудомісткий. Він не дає швидких результатів, але дуже важливий для майбутнього успішного навчання учнів, творчого розвитку і життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ватаманюк Г. Інтелектуальна гра як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності старших дошкільників та молодших школярів / Г. Ватаманюк // Початкова школа. – 2008. – № 6. – С. 40-43.
2. Карпенко Т. Формування ключових компетентностей / Т. Карпенко // Початкова освіта. – 2013. – № 1-2. – С. 2-3.
3. Ковальова В. І. Формування творчих та пізнавальних здібностей учнів з використанням технології розвитку критичного мислення (компетентнісно орієнтована освіта) / В. І. Ковальова // Початкове навчання та виховання. – 2009. – № 16-18. – 2009. – С. 49-53.
4. Мартиненко О. А. Як розвинути інтелект вашої дитини / О. А. Мартиненко. – Х. : Вид-во «Ранок», 2009. – 54 с.
5. Оліяр О. Д. Розвиток творчих потенціалів особистості учня в сучасній початковій школі / О. Д. Оліяр // Збірник наукових тез III Міжнародного Форуму 26 – 29 квітня 2012. – № 2. – С. 12.
6. Шейко Г. К. Інноваційні методи роботи в початковій школі / Г. К. Шейко. – Х.: Вид-во «Ранок», 2008. – 208 с.

Пушкалюк Тетяна Михайлівна,
*студентка 31 групи навчально-наукового інституту педагогіки,
голова студентського наукового товариства
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Актуальність дослідження. До найважливіших наукових та практичних проблем учительської праці належить широке коло питань розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів.

Сьогодні з-поміж важливих завдань, що постають перед системою освіти, особливої актуальності набуває проблема розумового виховання молодшого школяра. Одним із центральних питань розумового виховання є розвиток пізнавальної самостійності.

Умовою успіху в розвитку пізнавальної самостійності є висока пізнавальна активність учнів початкової школи. Ефективне засвоєння знань передбачає таку організацію пізнавальної діяльності молодших школярів, за якої навчальний матеріал стає предметом активних розумових і практичних дій кожної дитини.

Формуванню в молодших школярів пізнавальних процесів сприяє застосування в навчанні різноманітних пізнавальних завдань. Їх розв'язання поєднується з необхідністю подолання учнями пізнавальних труднощів, які «плануються» вчителем і за умови їх посиленості для дітей мають позитивний вплив на розвиток їхньої мотиваційної, інтелектуальної, емоційно-вольової сфери, сприяють оволодінню стрижневими поняттями певної галузі знань, прийомами й методами начально-пізнавальної діяльності.

Пізнавальні здібності розглядаються як джерело самостійного здобуття знань.

Дослідженнями М. О. Данилова, І. Я. Лернера, М. І. Мамутова, І. Т. Огороднікової та інших вчених встановлено, що пізнавальна самостійність школярів є найважливішою умовою успішності їх навчання і розвитку. Проте, незважаючи на велику кількість публікацій із цієї проблеми зазначені дослідження не вичерпують усіх аспектів багатогранної проблеми активізації пізнавальної самостійності молодших школярів. Практика переконує, що все таки залишається низький рівень сформованості пізнавальної самостійності учнів. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Державній національній програмі «Освіта», Законі України «Про освіту» зазначається, що основна мета української системи освіти – створити умови для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України, сформувати покоління, яке здатне навчатися упродовж усього життя, самостійно вирішувати життєво важливі питання.

Мета статті: обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів.

У сучасних психологічних дослідженнях проблема пізнавальної самостійності вивчається в різних напрямках. Так, досліджується структура й динаміка розвитку пізнавальної самостійності, вплив спілкування на її розвиток, розвиток пізнавальної самостійності в сім'ї, вплив різних видів діяльності на пізнавальну самостійність та інші аспекти. Тому дослідження проблеми пізнавальної самостійності на контингенті учнів початкових класів є актуальним для сучасної психології.

Результати дослідження показали існування різноманітних підходів щодо визначення природи даного явища. У психології досі ще немає єдиного підходу до визначення поняття «пізнавальна самостійність». У працях багатьох вчених така дефініція розглядається у тісному взаємозв'язку з сутністю поняття «активність». Деякі науковці вважають пізнавальну самостійність формою виявлення самостійності (М. І. Махмутов, Р. Г. Лемберг, Н. О. Половнікова).

Важливим стимулом пізнавальної самостійності є пізнавальний інтерес, він виступає у вигляді цілеспрямованої пізнавальної діяльності. Діяльність – це свідомо активність, що виявляється в системі дій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

Отже, пізнавальні здібності виступають як вибіркова спрямованість особистості до області пізнання, її предметної сторони і самого процесу оволодіння знаннями. Пізнавальний інтерес – інтерес, пов'язаний з ядром пізнавальної діяльності.

Формування пізнавальних інтересів на різних етапах вікового розвитку має свої особливості. У молодшому шкільному віці вони залежить від навчального досвіду учнів, розвитку їх мислення.

Процес формування пізнавальних здібностей тісно пов'язаний з розвитком навчальних умінь та навичок. Без оволодіння школярем такими уміннями його інтерес залишається поверховим.

Основою розвитку пізнавальних здібностей дітей є розвиток пізнавальних процесів, серед яких виділяється уява, пам'ять та мислення.

Особливе місце в дітей молодшого шкільного віку займають пізнавальні здібності, для яких характерним є власне висока загальна мисленнева активність, схильність до розумового напруження незвичайна за ступенем виразності, вміння легко оперувати логічними операціями – систематизацією, класифікацією, узагальненням, творчі прояви у виконанні різноманітних завдань, прагнення успіху. Такий підвищений потяг розумового навантаження, підсилена потреба щодо пізнавальної діяльності дитини розглядаються більшістю фахівців як загальний чинник і передумова розвитку високого рівня пізнавальної самостійності. Суттєвою при цьому є роль і місце психолого-педагогічних, насамперед, ігрових умов та розвитку творчо-ігрового потенціалу дитини молодшого шкільного віку.

Проблема розвитку пізнавальних самостійності не є новою й широко розглянута у філософській, психолого-педагогічній і методичній літературі, де визначено суть здібностей, природу пізнавального інтересу, його структуру,

шляхи формування та етапи розвитку пізнавальних здібностей, залежність від вікових особливостей.

Сучасне життя потребує кардинальної зміни педагогічної свідомості, інтенсивного пошуку ефективних засобів організації навчання та виховання дітей. Вирішення цих питань покладає велику відповідальність на сучасного вчителя, вимагає серйозної підготовки, володіння активними та інтерактивними методами навчання і виховання.

На основі аналізу сучасної теорії та практики формування пізнавальної самостійності учнів ми зробили спробу цілісно розкрити сутність цього явища як системи.

Самостійність людини у наукових дослідженнях трактується як поняття, що охоплює будь-яку діяльність і визначається як спосіб існування органічної матерії взагалі, а також як існування людини зокрема.

Самостійність особистості – самостійна категорія, соціальне явище, що має специфічні особливості [1, с. 31]. Пізнавальна самостійність розглядається як специфічна властивість особистості школяра, спрямована на активне набуття знань в інтересах суспільства [10, с. 4]. У результаті аналізу літературних джерел вважаємо, що пізнавальна самостійність є складною системною властивістю суб'єкта, яка інтегрує важливі якісні характеристики його пізнавальної діяльності: пізнавальну самостійність, ініціативність, а також повноту й мобільність його знань, умінь і навичок, що формуються у цьому процесі [8, с. 5].

Пізнавальна самостійність реалізується через пізнавальну потребу, ініціативу, саморегуляцію, самоактуалізацію, які є визначальними характеристиками пізнавальної самостійності. Пізнавальна самостійність має мотиваційно – вольову природу, оскільки пов'язана з вольовими рисами особистості (цілеспрямованість, організованість, самостійність, рішучість), а також з усіма утвореннями особистості, які є проявами її внутрішньої активності (цілісними орієнтаціями, спрямованістю).

Важливим стимулом пізнавальної самостійності є пізнавальний інтерес, який виступає у вигляді цілеспрямованої пізнавальної діяльності. Діяльність – це свідомо активність, що виявляється в системі дій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

Пізнавальні здібності виступають як спрямованість особистості до області пізнання, її предметної сторони і самого процесу оволодіння знаннями. Пізнавальний інтерес – інтерес, пов'язаний з ядром пізнавальної діяльності.

Формування пізнавальних здібностей на різних етапах вікового розвитку має свої особливості. У молодшому шкільному віці вони характеризуються досить виявленим емоційним відношенням, обумовлені зовнішніми факторами, не завжди локалізовані, що залежить від навчального досвіду учнів, розвитку процесів мислення.

Процес формування пізнавальних здібностей тісно пов'язаний з розвитком навчальних умінь і навичок. Уміння, необхідні для вирішення пізнавальних завдань, отримали назву пізнавальних умінь. Наявність

пізнавальних умінь збагачує процес накопичення знань, які дають можливість учню самостійно виконати пізнавальну роботу, що підвищує його можливості пізнання, додає віри в свої сили, створює умови для самоствердження особистості й для розвитку пізнавальних здібностей.

Основою розвитку пізнавальних здібностей дітей вважається розвиток пізнавальних процесів, серед яких виділяється увага, пам'ять та мислення.

Пізнавальна самостійність має мотиваційно – вольову природу, оскільки пов'язана з вольовими рисами особистості (цілеспрямованість, організованість, рішучість), а також з усіма утвореннями особистості, які є проявами її внутрішньої активності.

Розглядаючи умови формування інтересу учнів до навчання, ми встановили об'єктивну залежність їх впливу на навчальну діяльність, та на окремі сторони їхньої мотиваційної сфери (значення навчання, мотиви, мета, емоції).

Процес і результат формування пізнавальної самостійності учнів пов'язаний з активністю їхньої пізнавальної діяльності, позицією в процесі навчання. Значущість і привабливість навчальної діяльності може бути посилена включенням у навчальний процес різних видів діяльності, які дають змогу вчителю об'єктивно використовувати специфічні властивості навчальних предметів, організовувати різні види навчально – пізнавальної діяльності учнів, актуалізувати їхній досвід, наявні знання, інтереси, нахили [6, с. 98].

Важливе значення має і вплив спілкування на становлення інтересів у навчанні. Взаємозбагачення учнів при спілкуванні приводить до виникнення нових і зміцнення наявних інтересів, можливостей самовираження у колективі, взаємодопомоги учнів. Все це підтримує інтерес до діяльності, сприяє його розвитку. Фактор відношень, викликаних спільною навчальною працею, створює численні зв'язки предметної основи навчання зі змістом, процесом і результатом діяльності, з її співучасниками (вчителем та учнями, учнями між собою) з власним статусом у діяльності. Усі ці зв'язки є істотними у сфері впливу на розвиток пізнавальної самостійності у учнів.

Отже, впровадження в навчальний процес раціонального комплексу різних видів діяльності – пізнавальної, ігрової, практичної, художньої, суспільної у їхньому органічному взаємозв'язку сприяє просуванню учнів у процесі зміни характеру навчально-пізнавальної діяльності, оскільки за цих умов формується система внутрішніх зв'язків. Специфіка розвитку пізнавальних інтересів учнів і зміна характеру їхньої діяльності полягає в цьому випадку у зверненні до предметної сфери, в якій у різних учнів, звичайно, виявляються й свої індивідуальні відмінності. Учні, які краще володіють засобами пізнавальної самостійності, мають глибші знання, вищий рівень розвитку пізнавальних інтересів, збагачують ними товаришів, підвищують їхній інтерес до пізнання і, водночас, самі збагачуються знаннями та вміннями в інших видах діяльності, що впливає на розвиток їхніх особистих інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павлютенков Є. М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях) / Євгеній Михайлович Павлютенков. – Харків : Вид. група "Основа", 2008. – 128 с. № 10 (22). – С. 16 – 22.
2. Балаєва Н. І. Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках у початкових класах / Н.І. Балаєва // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 278. – С. 8–10.
3. Барко В. Як визначити творчі здібності дитини? – К.: Україна, 1991. – 49 с.
4. Бівол О. С. Проблемно-пошукові методи навчання на уроках у по-чаткових класах як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів / О. С. Бівол // Таврійський вісник освіти. – 2012. – № 3 (39). – С. 103–107.
5. Борецький А.О. Самостійність у пізнанні / А.О. Борецький // Початкова школа. – 2006. – № 9. – С. 2–3.
6. Ватаманюк Г. В. Інтелектуальна гра як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності старших дошкільників та молодших школярів // Початкова школа. – 2008. – № 6. – С. 40 – 44.
7. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огородійчук та ін. – К.: Просвіта, – 2001. – С. 144–152.
8. Заброцький М. В. Вікова психологія: навч. посіб. / М.В. Заброцький. – К.: МАУП, 2003. – 92 с.

Самойленко Ірина Романівна,

вихователь

(ДНЗ № 14 м. Новограда-Волинського)

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства все з більшою гостротою постає проблема відродження культури та духовності, що базується на формуванні потужної системи глибинних морально-етичних цінностей. Система цінностей людини є «фундаментом» її ставлення до світу, осередком духовного життя суспільства. Науковці та практики констатують зниження загальних моральних норм у вихованні дітей, коли на другий план відсуваються «вічні» моральні норми та цінності, що закладають протягом дошкільного віку основи цілісності особистості дитини. У майбутньому такий підхід призводить до значних психологічних проблем та порушень у розвитку кожної окремої дитини і до деградації суспільства в цілому. Саме тому особливої актуальності в наш час набуває усвідомлення дорослими необхідності формування ціннісних орієнтацій у розвитку сучасної дитини-дошкільника. Це спонукає до використання культурної і педагогічної спадщини українського народу, пошуку оптимальних шляхів морального й етичного виховання дітей на основі відродження народних звичаїв і традицій.

Мета даної статті полягає у визначенні ролі народної педагогіки як одного з пріоритетних напрямів формування духовно-моральних цінностей у дітей дошкільного віку; розглядає методи і форми роботи з дітьми в умовах дошкільного закладу й ефективні чинники взаємодії з батьками.

Національна доктрина розвитку освіти визначає актуальним завданням – формування національних та загальнолюдських цінностей як одного із пріоритетних напрямів розвитку освіти [3]. У Базовому компоненті дошкільної освіти підкреслено, що дошкільна ланка, як перша самоцінна ланка, має гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські та національні цінності. Увага педагогів має спрямовуватися на головні лінії розвитку фізичного, психічного та морально-духовного здоров'я, особистісних цінностей як своєрідного життєвого стрижня, ціннісної етичної орієнтації з формування навичок практичного життя, емоційної сприйнятливості та сприяння розвитку індивідуальності дитини [1]. Чинні освітні програми для дітей дошкільного віку передбачають прилучення дітей до системи цінностей, культури, традицій українського народу, формування в дошкільників цілісної картини світу.

На думку С. Ладивір, цінності відіграють особливу роль під час становлення особистості в дошкільному віці, є регуляторами поведінки, значимими критеріями й стимулами дій особистості в процесі взаємодії з навколишнім світом, стимулюючи її до самовизначення та самоствердження. Науковець переконана, що надважливим завданням педагогів дошкільних навчальних закладів є набуття цінностей кожною особистістю [2].

Очевидно, що основою моральних ціннісних орієнтацій є свобода вибору. Вони виступають регулятором поведінки дитини. Формування цінностей у дошкільників має низку особливостей: ціннісні орієнтації визначаються свідомістю і підсвідомістю, формуються у процесі набуття дітьми особистого досвіду за умови створення змістовного, емоційно-позитивного та виховного середовища, забезпечення повноцінної емоційної активності, забезпечення діяльній активності з допомогою вирішення моральних задач, практикою вчинків, моральних виборів [4].

Широкий спектр виховних можливостей щодо формування цінностей у дітей має народна педагогіка, засоби, форми і методи якої органічно поєднуються з академічною педагогікою та дозволяють у природний, зрозумілий спосіб долучати дітей до засвоєння моральних цінностей, норм поведінки (або культури моральних почуттів). Найбільшу доцільність і результативність виховного впливу забезпечили засоби народної педагогіки: мова, фольклор (малі фольклорні жанри, народні казки і пісні), гра (народні ігри), традиції (національні звичаї, обряди), праця [5].

Основним завданням педагогів є створення в дошкільному закладі розвивального простору, де дитина має змогу обирати діяльність, спосіб поведінки та розв'язання завдання, висловлювати оцінне ставлення, яке дорослий має вислухати й неодмінно відповідно зреагувати. Відтак можна сподіватися на прищеплення кожному дошкільнику соціально значимих ціннісних орієнтацій. У контексті засвоєння національних цінностей предметно-розвивальне середовище дає можливість виконати цю задачу, адже предметні цінності часто засвоюються на рівні підсвідомості.

Доцільним вважаємо створення в групі дієвого і постійно змінюваного національного куточка, в якому розміщуються народні іграшки, ігри, предмети до побуту відповідно до віку дітей. Окрім предметів та виробів національного мистецтва, куточок прикрашаємо виробами, які виготовляють і використовують у народі відповідно до обрядових циклів (осіннього, зимового, весняного, літнього). Зміни в експозиції національного куточка пов'язуємо з пізнавальною темою тижня, місяця. Ефективною формою роботи зі створення розвивального предметно-ігрового середовища є міні-музеї, музей однієї іграшки (народна іграшка), експозиції, виставки (народних майстринь (умільців), родинні, тематичні).

Для формування моральних якостей і навиків моральної поведінки у старших дошкільників засобами народної педагогіки визначаємо такі педагогічні умови діяльності навчального закладу: 1) проведення окремих навчальних занять народно-педагогічного спрямування; 2) забезпечення пріоритетності морального виховання народно-педагогічними засобами в системі виховної роботи; 3) інтегрування засобів народної педагогіки у зміст навчально-виховного процесу, що забезпечують реалізацію змістовних і процесуальних компонентів системи морального виховання; 4) роль у формуванні цінностей дорослого, який є не тільки прикладом для наслідування, а й організатором виховного процесу.

В умовах діяльності сучасного дошкільного навчального закладу ефективними формами та методами співпраці вихователя з дитиною щодо формування цінностей у дітей дошкільного віку засобами народної педагогіки є: тематичні заняття та з використанням елементів («хвилинки народної мудрості», фольклор); тематичні мініатюри; бесіди, розповіді; екскурсії, відвідування музеїв; читання та інсценування творів усної народної творчості; трудова діяльність і різні види народних ігор; розв'язування проблемних ситуацій, дискусії, кросворди та ребуси; наочні методи (використання макетів, розгляд картин, ілюстрацій); художньо-продуктивна діяльність; тематичні вечори, розваги, свята, виставки.

Педагогам важливо врахувати, що формування цінностей дитини засобами народної педагогіки буде ефективним за умови дотримання таких принципів: цілеспрямованого використання народознавчого матеріалу та художніх творів, інтеграції різних видів дитячої діяльності, активізації особистого досвіду дітей, формування у дошкільників уміння активно застосовувати у практичному житті набуті знання, емоційне забарвлення матеріалу, що подається.

Засвоєння цінностей і норм є тривалим процесом. Вони не успадковуються, а формуються цілеспрямовано, системно, із використанням певних принципів і методів діяльності з дітьми. Національне виховання має здійснюватися на всіх етапах навчання дітей, але створити фундамент, на основі якого можна буде вже зводити «будівлю» майбутнього громадянина-патріота не лише можливо, а й потрібно, особливо якщо врахувати всі переваги, що створює дошкільний вік для результативного виховного процесу. Саме старший дошкільний вік є вирішальним для становлення та формування

особистості дитини, її моделі поведінки в навколишньому світі. Важливо, щоби цінності, які ми формуємо в дитини, переросли в усвідомлену необхідність діяти так, а не інакше.

Очевидно, що ця робота має здійснюватися при тісній співпраці з родинами. Досвід роботи у дошкільному навчальному закладі дозволяє визначити основні чинники ефективної взаємодії з батьками: 1) запрошення батьків до співпраці; 2) отримання позиції рівноправності; 3) визнання важливості ролі батьків у співпраці; 4) вияв любові, захоплення їхньою дитиною; 5) пошук нових форм співпраці.

Висновки. Дошкільний вік є найсприятливішим для морально-духовного розвитку особистості. Формування моральних цінностей і норм є тривалим процесом. Вони формуються цілеспрямовано, системно, із використанням певних принципів та методів діяльності з дітьми. Повноцінне здійснення завдання формування духовно-моральних цінностей дитини значною мірою визначається налагодженням взаємодії сім'ї та дошкільного закладу, яка здатна більш ефективно активізувати творчий потенціал не лише дитини, але педагогів і батьків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. керів. А. М. Богуш. – К. : Спеціальний випуск журналу «Вихователь-методист дошкільного закладу», 2012. – 64 с.
2. Ладивір С. Поле ціннісних орієнтацій старших дошкільників / С. Ладивір // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. – № 8.
3. Про національну доктрину розвитку освіти [Електронний ресурс] / Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua>.
4. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників : навч. посіб. / Т. І. Поніманська – К. : Вища школа, 1993.
5. Стельмахович М. Українська народна педагогіка : навч.-метод. посіб. / М. Стельмахович – К. : ІЗМН, 1997.

Сварицевич Оксана Григорівна,

завідувач

(ДНЗ № 13 м. Новограда-Волинського)

ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО БАТЬКІВЩИНИ – НАГАЛЬНЕ ПИТАННЯ В КРАЇНІ

...Щоб виплекать любов, самим любити треба
І віддано народові служить.
Тоді й дитячко, що зростає біля тебе,
Вітчизну зможе щиро полюбить.

Н. Андрусич

Перед освітянами гостро й відверто стоїть тема патріотичного виховання. За останні роки вона змінила тональність – із повсякденної на пронизливо актуальну. Ситуація в країні поділила людей на громадян і населення, а перед нами, педагогами, поставила нагальне завдання: виховувати дітей свідомими українцями, відданими своєму народові.

Як виховати не показний, а глибокий, дієвий патріотизм? Як достукатися до дитячих сердечок і посіяти в них, незалежне від особистого національного коріння, почуття приналежності до української нації, вдячності своєму народові, країні, без чого немає любові; як закласти в них щире бажання жити і діяти для людей, для рідного краю? Як навчити дружелюбності й толерантності до чиеїсь «інакшості» й водночас критичності та об'єктивності мислення, що забезпечує від маніпулювання свідомістю? Як прищепити шляхетне прагнення більше віддавати, ніж брати – психологію доброти і щедрості, що є основою добробуту громади, розквіту держави? Як вселити в серця маленьких українців справжню любов до Батьківщини, а не показний патріотизм?

Кажуть, гарних та успішних любити легше: байдуже, ідеться про людину чи про країну. Проблема національно-патріотичного виховання є нині однією з найгостріших. Бути патріотом – означає любити материнську мову, свій дім, батьків і всіх людей, природу рідного краю, звичаї, шанувати традиції народу, людську працю, прагнути не лише зберігати духовні скарби народу, а й примножувати їх. Саме ці проблеми і є визначальними у громадянському вихованні дітей дошкільного віку. Патріотизм – це, образно кажучи, сплав почуття й думки, осягнення святині – Батьківщини – не тільки розумом, а, передусім, серцем. Він починається з любові до людини. Недаремно кажуть: «Успішною буде країна, де квітне любов до людини». З материнським молоком дитині передається любов до Батьківщини. А починається вона з колиски. Основи патріотизму закладаються в родині, тому до освітнього процесу ми активно залучаємо батьків.

Традиції, українські традиції – це чарівний світ. Не діти йдуть до народних традицій, а традиції прийшли до них. Хіба це не диво: переступивши поріг дитячого садка, потрапити зовсім в інший час, переплетений із сучасністю? Інтер'єр закладу просякнутий традиційно українським дизайном, утіленим власноруч творчим колективом. Ми створили цікавий куточок «Калинова Україна – це моя Батьківщина». Дуже важливо змалку навчати дошкільників усвідомлювати себе частинкою своєї країни, любити й берегти свій рідний край, аби вони з гордістю могли сказати «Я – українець / українка!» і пишалися своєю Батьківщиною.

«У цей буремний для країни час милосердя об'єднало нас» – це куточок пам'яті, печалі і шани. Неабияке значення для виховання свідомого громадянина є прищеплення шанобливого ставлення до героїв війни, ветеранів, до пам'яті про тих, хто загинув, захищаючи Вітчизну; поваги до воїнів – захисників кордонів Батьківщини. Діти із щирою вдячністю разом із батьками та вихователями розглядають матеріали, створені разом про наших сучасних героїв-атовців, які сьогодні захищають СУВЕРЕННІСТЬ УКРАЇНИ.

«Ми маленькі Звягельчани» – це куточок-візитівка нашого міста, де, звісно, ідеться про символи й історію рідного краю. Діти разом із батьками вивчали історію міста, відвідували пам'ятні місця і ділилися своїми враженнями. Світлина «Родинний український оберіг» забезпечує фізичне, соціально-емоційне, духовне, інтелектуальне благополуччя і дитини, і родини.

Ми даруємо їм діалог з історією, через музейні осередки, виховуючи національну самосвідомість, патріотичні почуття. Вони дають можливість милуватися творчими доробками народу минулих часів, прищеплювати повагу до традицій.

У кожного народу є таємничі джерела, з яких людина набирається сили, стає собою. Ці незвичайні джерела – культура народу, традиції народу, пам'ять народу. Використання народної іграшки урізноманітнює ігрову діяльність дітей, збагачує, розширює сферу пізнання дитиною світу і свого народу, розвиває традиційні для національної, господарської, побутової культури навички. Її використання у вихованні сприяє прилученню дитини до духовного, естетичного, побутового досвіду народу. Народна іграшка має не лише екологічну, а й духовну чистоту. Тому ми створили музейну кімнату народної іграшки «Забавка». Зроблена з любов'ю, вона розвиває кмітливість, фантазію, духовний світ дитини, дає перші професійні навички, пробуджує відчуття рідного коріння.

Формування національної свідомості дітей неможливе без їх прилучення до культурної спадщини народу. Окрім ознайомчих занять, виставок виробів народного мистецтва, гурткової роботи, ми час від часу організуємо в садку фестивалі творчості, ярмарки, майстер-класи з батьками, фізкультурні розваги, фотовиставки, посиденьки тощо, під час яких малята мають змогу побачити таланти свого народу в різних видах діяльності.

Кожен із таких заходів присвячений певному виду народного мистецтва: гончарству, розпису по дереву, виготовленню ляльок-мотанок, оберегів, народних іграшок. Діти разом із батьками і педагогами мали змогу відвідати кожен із них, послухати цікаві розповіді, розглянути цікаві експозиції, які створили педагоги з виробів, виготовлених руками малечі а батьків, пограти у рухливі та музичні народні ігри, взяти участь у майстер-класах, цікавих дефіле і конкурсах, посмакувати і пригостити пирогами і варениками, ліпленими своїми руками. Яскраво й емоційно пройшов захід «Як козаки картоплю рятували», де і діти, і батьки мали змогу скуштувати національні страви з картоплі.

Проводилися цілеспрямовані заходи для дітей різновікових груп. Так, наприклад, на хвилі патріотичного піднесення традиційний український одяг набуває дедалі більшої популярності. На родинній зустрічі «А над світом українська вишивка цвіте» батьки і працівники нашого закладу продемонстрували різні види вишиванок. Вихователі розповіли дітям, що вишиванка – це не просто красиве вбрання, а символ приналежності до народу України, духовної культури багатьох поколінь, тож носити її треба гідно. Діти, які займаються у гуртку «Вишиваночка», презентували свої роботи.

Корисним було родинне свято «Найкраща та з рушниками хата, де вміє мати колісанки співати». Багато нового дізналися і діти, і батьки про рушник як оберіг, його значення в житті українського народу. Мистецькі посиденьки (до Андріївських вечорниць) були присвячені народним зимовим гулянням. Діти ліпили вареники, вправлялись у лущенні кукурудзи, квасолі для пирогів. Училися мистецтву пригощання по-українськи не лише діти, а й батьки.

Важливе значення у нас мають і благодійні акції, які дають змогу проявити свої патріотичні почуття, зробити щось корисне на благо співвітчизників, відчути їхню вдячність, радість від доброї справи. У дітей були неодноразові можливості зустрічатись і спілкуватись з тими, кому вони допомагають. Саме це і стало у нас найефективнішим засобом виховання дієвого патріотизму, на протигагу показному. Колектив ДНЗ підготував дитячий концерт для військовослужбовців. Їхньою подякою стали солодоші дітям. Такі тематичні тижні, як «Україна – єдина родина», «Ми діти твої, Україно!», «Розгорнемо наш український стяг, з любов'ю до країни у серцях», «Яким я уявляю прапор нашої країни», «Чужого навчається і свого не цурайтесь!» сприяють вихованню у дітей почуття приналежності до великого народу. Вони об'єднують усіх маленьких українців, спонукають пам'ятати про своє коріння, єднатися не лише у національні свята, а щодня й щогодини, бо ми всі – одна родина.

Блакиттю і житом увінчаний край,
Колиско моя, Україно!
Прошу, назавжди всіх людей об'єднай
Любов'ю сердець воедино!

Н.Гуркіна

Ми розуміємо, що національно-патріотична самосвідомість не виникає сама собою. Її становлення відбувається в результаті накопичення досвіду емоційного сприйняття та осмислення певних особистісних явищ і залежить від засобів і методів виховання, від умов, у яких живе дитина. Саме в дошкільлі дитина має усвідомити своє «Я», своє коріння, культуру, з чого згодом проростає поняття «Ми», бажання жити в мирі та злагоді з собою і Всесвітом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стаєнна О. Виховуємо патріотизм засобами народознавства / О. Стаєнна // Палітра педагога. – 2015. – № 4. – С. 3.
2. Пентій О. Виховання патріотично налаштованої особистості дошкільника / О. Пентій, І. Новосолова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. – № 8. – С. 16.
3. Якименко Т. Як народжується любов до Батьківщини / Т. Якименко // Дошкільне виховання. – 2014. – № 11. – С. 8.

Стець Ірина Анатоліївна,
*учитель початкових класів,
вища кваліфікаційна категорія, старший вчитель
(Коростенський міський ліцей)*

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО РОБОТИ З ПІДРУЧНИКОМ

Не в кількості знань полягає освіта,
а в повному розумінні й майстерному
застосуванні в житті всього того, що знаєш.

Фрідріх Дістервег

Зміни у соціальному житті та сучасний період розвитку країни потребує нового рівня освіти, який відповідав би європейським стандартам. Великий

обсяг фактичних знань у сьогоденні втратив свою цінність, адже відбувається стрімкий потік інформації, прискорення темпу життя, що впливає на сучасну людину і потребує від неї не володіння певним запасом знань, а знання про те, як і де їх застосовувати. Але ще важливішим стає завдання швидко знаходити необхідну інформацію, обробляти її та створювати нову, використовуючи для цього різні методи та різноманітні джерела. Тож нові тенденції сучасної освіти вимагають змін характеру навчального процесу і способів діяльності учнів. Ці зміни першочергово полягають у створенні таких умов навчальної діяльності, коли в процесі навчання необхідно активно застосовувати наявні теоретичні знання для вирішення практичних завдань.

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти діяльнісний підхід визначається як «спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей доколективної діяльності та самоосвіти» [1].

Аналіз джерел. Основна ідея діяльнісного підходу в навчанні пов'язана не з самою діяльністю як такою, а з діяльністю як засобом становлення та розвитку школяра. Традиційно метою шкільної освіти було оволодіння учнями системою знань, основами наук, унаслідок чого пам'ять учнів перевантажувалася чисельними фактами, поняттями, іменами, датами, формулами. Утім, набуті знання не завжди віддзеркалюються в діях, окрім того, життєвий успіх людини обумовлюють не знання як такі, а вміння їх застосовувати у конкретній життєвій ситуації. Отже, діяльнісний підхід – це навчання, що реалізує принцип діяльності, за якого дитина не отримує готові знання, а здобуває їх сама в процесі власної навчально-пізнавальної діяльності [8].

«Діяльність виступає основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості, формою активної цілеспрямованої взаємодії дитини з навколишнім світом» [3].

Т. Мегем вважає, що «діяльнісний підхід у навчанні передбачає: переорієнтацію навчання з традиційного засвоєння і запам'ятовування готових форм знань на процес їх отримання і функціонування; формування основних видів діяльності – спілкування, пізнавальної і навчальної діяльності, співвідношення і пріоритет яких змінюватимуться впродовж навчання; цілеспрямоване формування основних умінь і навичок як розумових дій на основі поетапного їх відпрацювання» [4, с. 148].

Отже, акценти в освіті змінилися із засвоєння фактів на оволодіння способами взаємодії людини з оточенням, що призвело до зміни характеру навчального процесу та способу діяльності вчителя та учнів. А це, у свою чергу, потребує й нових підходів до роботи з підручником.

Актуальність теми обумовлена питанням, як організувати роботу з підручником, щоб гарантувати досягнення учнями результатів навчання. Згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти, школа першого ступеня покликана розвивати здібності учнів, створювати умови для самовираження в

різних видах діяльності, повноцінного оволодіння всіма компонентами навчальної діяльності, зокрема умінням учитися, одним із провідних серед яких визнано уміння працювати з підручником.

Дослідженню можливостей шкільного підручника у реалізації компетентнісного підходу в освіті присвятили свої роботи С. П. Бондар, І. Ф. Гудзик, В. В. Мелешко, О. Я. Савченко, О. В. Онопрієнко, С. П. Паламар; особливості підручника для початкової школи розкрили Л. В. Занков, Я. П. Кодлюк, А. В. Полякова, О. Я. Савченко; формування у школярів позитивних мотивів навчання, пізнавальних потреб та інтересів досліджували Н. М. Бібік, В. М. Матюхіна, Г. І. Щукіна тощо.

Мета статті – розкрити шляхи діяльнісного підходу до роботи з підручником.

Донедавна шкільний підручник був зорієнтований переважно на інформаційну і відтворюючу функції, які обслуговували таку модель навчання: учитель передає знання, а учень опановує їх на рівні засвоєння. Сучасна освіта вимагає особистісноорієнтованої моделі навчального процесу. А це – антипод традиційних педагогічних систем, розрахованих на слухняних виконавців, а не на співпрацю всіх учасників навчального процесу [7, с. 69].

Особистісноорієнтована модель навчання зумовлює визначальну роль діалогу і полілогу як форми організації співробітництва, а певною мірою і суперництва (хоча перше результативніше, особливо для опанування комунікативного і соціального досвіду). Тому в підручниках мають передбачатися завдання для діалогу з різною метою (учень – учитель, учень – учні, учень – учень), завдання для роботи в парі, групі, фронтальної та індивідуальної. Особливо важливим є введення навчальних завдань на вільний вибір. Ситуації вільного вибору, а також наявність обов'язкового і необов'язкового матеріалу посилюють мотиваційну функцію підручників, стимулюють розвиток самооцінки, запобігають гіперопіці учнів [7, с. 70].

У навчальному процесі підручник є носієм змісту й моделлю процесу навчання і водночас розкриває послідовність викладу навчального матеріалу, складає основи сценарію навчального процесу. Діяльнісний підхід до роботи з підручником дає можливість вибрати спеціальні методичні технології організації роботи. Суттєвим є вибір форми навчання: колективної, групової, індивідуальної, в парах (відповідно до цілей навчання, складності матеріалу, індивідуальних можливостей та ін.) і реалізація через сукупність конкретних прийомів, які є складовими методу навчання.

Структура організаційної роботи з підручником:

1. Осмислення інформації: аналіз програми, змісту підручника, додаткової літератури.
2. Планування навчально-пізнавальної діяльності учнів. Вибір типу уроку, конкретних методичних прийомів, технологій роботи учнів з матеріалом підручника, способи подачі нового матеріалу.
3. Аналіз матеріалу підручника щодо створення класифікованих завдань.
4. Визначення форм взаємодії з учнями.

Досить повно стратегію формування прийомів пізнавальної діяльності учнів під час роботи з підручником висвітлила у своїх працях професор В. Ф. Паламарчук. На думку дослідниці, стратегія формування прийомів пізнавальної діяльності учнів у роботі з підручником визначається такими основними етапами: кумуляція (нагромадження практичного досвіду роботи, володіння прийомами); констатація наявного рівня (або діагностика); мотивація; осмислення суті й структури прийому; застосування на практиці; узагальнення і перенесення у нові умови [5].

Робота з підручником дуже різноманітна, але за ступенем пізнавальної активності учнів можна виокремити такі три види:

- 1) попереднє ознайомлення з матеріалом, який вивчається;
- 2) робота тренувального характеру;
- 3) творча робота у процесі використання підручника.

Уміння учнів формуються тільки в діяльності, у процесі активного застосування знань у різних пізнавальних і практичних ситуаціях. Тому принцип активності і свідомості учнів у навчанні має бути центральним в організації уроку такого типу. Для формування умінь необхідні такі умови: 1) знання учнів про об'єкти і процеси, які вивчаються; 2) знання про способи пізнавальних і практичних дій, про прийоми навчальної роботи; 3) вправи у застосуванні цих знань при виконанні спеціальних навчальних завдань. У структурі уроку можуть бути такі етапи:

1. Актуалізація опорних знань і практичного досвіду учнів (попередні вправи).
2. Мотивація навчальної діяльності учнів і повідомлення теми, мети і завдань уроку.
3. Вивчення нового матеріалу (вступні вправи).
4. Первинне застосування здобутих знань (пробні вправи).
5. Застосування учнями знань і дій у стандартних умовах (тренувальні вправи).
6. Творче перенесення знань, навичок і вмінь у нові або змінені умови (творчі вправи).
7. Підсумки уроку і повідомлення домашнього завдання.

Основою будь-якої методики навчання є активація під час сприйняття навчальної інформації майже всіх рецепторів: слухових, зорових, тактильних. За статистикою, людина сприймає за допомогою зору 90 % інформації, з них 70 % – за рахунок читання. Отже, необхідно не просто вміти читати, а й оволодіти навичками читання як одним із засобів інтелектуальної діяльності [2, с. 56–78]. Серед застосовуваних діяльнісних технологій роботи учнів зі складовими підручника найпоширенішими є:

- зіставлення нових знань із набутими;
- постановка запитань до тексту і відповіді на них;
- встановлення в прочитаному причинно-наслідкового зв'язку;
- додаткове опрацювання незрозумілих місць у тексті;
- динамічне читання (різні види читання);

- опрацювання способом заміни розповідних речень тексту на питальні;
- активізація пізнавальної діяльності – дидактичні ігри;
- визначення змісту розділу, пошук за допомогою змісту потрібного матеріалу;
- розгляд й аналіз таблиць, малюнків, ілюстрацій у нерозривному зв'язку з текстом підручника та знаннями, здобутими на уроках;
- виокремлення головних і другорядних ознак за малюнком, ілюстрацією;
- створення характеристики об'єкта, предмета за малюнком, ілюстрацією;
- формування візуальних умінь і навичок – побудова асоціативного куща;
- навчання самоконтролю навчальних досягнень із використанням спеціально розроблених завдань у поєднанні з комп'ютерною підтримкою.

Застосовані діяльнісні технології організації роботи учнів з підручником дають високі показники в засвоєнні алгоритму дій, умінні виявляти та усвідомлювати суттєве, робити та формулювати висновки, застосовувати знання у реальному житті [6].

У процесі організації роботи учнів з підручником на уроках у ланцюзі підручник – учитель – учень ланкою зв'язку є інформація. Через друковане слово підручника передається інформація.

Діяльнісний підхід до роботи з підручником стає продуктивним, якщо у процесі читання вони коментують, аналізують навчальний матеріал, ілюструють, знаходять головну думку в прочитаному, встановлюють взаємозв'язки, формулюють висновки, з'ясовують зв'язок із попередніми темами, порівнюють процеси та явища, розв'язують ситуаційні завдання.

О. Я. Савченко наголошувала, що «сучасний урок повинен будуватися не за якоюсь усталеною схемою, а мати гнучку структуру, тому підручник прогнозує діяльність учнів, спрямовану на розв'язування певних навчальних завдань. Структура підручника, текст і позатекстові позначення, символи, колір, ілюстрації мають давати чітке уявлення, чого і як слід навчати за цим підручником. Такий підхід може сприйматися і як спроба стримати творчість учителя. Однак, якщо йдеться про підручники нового покоління, саме технологічність нового підручника здатна забезпечити його випереджальну роль щодо масової практики, пришвидшити запровадження нових ідей. Адже для того й створюються нові підручники, щоб процесуально втілити надбання педагогічної науки та авторські знахідки. Сучасний підручник, навіть для початкової школи, повинен поступово, але послідовно й наполегливо готувати дітей до самонавчання. Цей аспект має принципове значення, адже учневі треба адаптуватися в суспільстві, яке постійно змінюється і потребує ініціативних людей, здатних самостійно мислити» [7, с. 70–71].

Стаття не розглядає всі аспекти визначеної проблеми. Перспективним напрямом розвідок вважаємо дослідження процесу вдосконалення формування діяльнісного підходу до роботи з підручником.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Довгань Г. Д. Інтерактивні технології: [Навч.- метод. посіб.] / Г. Д. Довгань. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 126 с.
3. Жемеров О. О. Робота з підручником географії у загальноосвітній школі : метод. посіб. / О. О. Жемеров, О. М. Карпенко. – Х. : ХНУ, 2010. – 20 с.
4. Мегем Т. Є. Діяльнісний підхід до навчання (комунікативний аспект) / Т. Є. Мегем // Педагогічні науки. Випуск 15. – С. 184–186.
5. Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала / В. Ф. Паламарчук. – Тернопіль, 2000. – 152 с.
6. Пишко О. Л. Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць. [ред. кол. ; наук. ред. – О. М. Топузов]; Національна академія педагогічних наук України; Інститут педагогіки. – В. 12. – К. : Педагогічна думка.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. для вищ. навч. закл. / О. Я. Савченко. – 2-е вид. – К. : Грамота, 2013. – 503 с.
8. Чиждова Н. Деятельностный подход в об учениках – главное условие реализации ФГОС [Электронный ресурс] / Н. Чиждова. – Режим доступа : <http://www.uchmet.ru/library/material/138281/>

Шевля Алла Сергіївна,
учитель музичного мистецтва
(Новоград-Волинський НВК
«Гімназія імені Лесі Українки – школа І ступеня»)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПЕРШОМУ КЛАСІ

Музичне виховання – це не виховання музиканта,
а перш за все виховання людини.

В. Сухомлинський

Навчити відчувати красу навколишнього світу через проникнення музики в серце людини, спонукати до роздумів над суттю людського буття і значенням музики в житті людства – завдання найбільшої ваги для вчителя на шляху музичного виховання дитини та широкий простір для пошуків форм та методів роботи. Призначення всього виховання, і вокального зокрема, – не тільки допомогти дитині досягнути поставленого результату, а й максимально полегшити шлях до його досягнення [1]. Мета його, на думку Д. Кабалевського, формувати музичну культуру як невід’ємну частину духовної культури особистості [2].

Видатні європейські педагоги розробляли виховну систему для розвитку музичної діяльності дітей, пробудження їхнього творчого потенціалу здобуття високих цінностей. Зокрема, З. Кодай стверджував, що музика – могутнє джерело душевного збагачення, і наша справа – відкрити його всім людям [3]. Ці

слова співзвучні ідеям М. Леонтовича, який підкреслював, що музичне виховання – духовна складова нашого суспільства [4], а С. Старобинський вважав, що ріст творчого зародку в свідомості дитини залежить не тільки від емоційного сприйняття, здібностей, захопленості, але й від системи навчання [5].

Отже, цілеспрямований педагогічний процес має бути такою організацією музичної діяльності учнів на уроці, в якій би при відпрацюванні навичок й активізувались одночасно розвивальні, виховні і навчальні аспекти. На уроці використовуються всі внутрішні ресурси різних здібностей дітей, їх взаємодія й активізація свідомості. У результаті здійснюється один із найважливіших принципів педагогіки – принцип комплексності виховання.

Мета даної статті – проаналізувати і запропонувати методи розкриття вокальних навичок дітей і засвоєння певних умінь у мистецтві співу на уроці музичного мистецтва. Набуваючи співочого досвіду, дитина отримує впевненість у своїх силах, піднімає самооцінку, самостверджується, закріплюючи свої навички на шкільній сцені, навіть, позбувається комплексів. А в майбутньому житті, незалежно від вибору професії, завжди через об'єднуючу силу співу знайде спільну мову з будь-якою людиною, зможе наповнити доросле життя яскравою участю в самодіяльності навчального закладу чи створити творчу команду однодумців серед колег. Ми зупинимось на окремій категорії школярів і особливостях вокальної методики з ними – учнях першого класу.

Перший клас – це найцікавіша ланка в роботі учителя, хоча не заперечуємо того твердження, що кожен етап, кожен клас дає нові знахідки в розкритті творчого потенціалу дитини. Але найщиріші емоції, відкриті захоплені очі, безпосередні милі вчинки – це характеристика саме їх – маленьких відкривачів знань – першокласників. Учитель для них – взірець, мудрий наставник, друг, помічник. Діти наслідують, вбирають і намагаються виконати певні завдання, які потрібно прилаштувати до світу першокласника – світу іграшок, ігор, руху...

Перше враження від класу музики є дуже важливим фактором у формуванні ставлення дитини до уроку. Викладачеві предмета естетичного циклу бажано особливу увагу звернути на оформлення кабінету. Окрім обов'язкових елементів (нотної дошки, звуковідтворюючої апаратури, музичних інструментів, портретів композиторів і т. і.) бажано мати в наявності стенди-виставки дитячих робіт (малюнків, поробок) до прослуханих музичних творів, улюблених пісень, музичних казок, мультфільмів. Діти, бачачи перед собою яскраві кольори, улюблених персонажів, легше адаптуються в новому середовищі, чудово налаштовуються на сприйняття, а значить – гнучко працюють.

Якщо, наприклад, на уроці точних наук мислення дитини спрямоване в одному векторі – вирішення задач та прикладів, то на музичному уроці дуже важливим є швидка реакція або швидке перелаштування. З вокальних вправ, відповідно до яких дитина намагається відтворити висоту звуку (задіяні слухові здібності), – на музично-теоретичний розділ, у якому точно розраховується

ритм мелодії (наявність математичних здібностей); зі слухання музики, коли охоплюється широкий спектр і чуттєвих, і аналітичних здібностей, – на виконання вокального твору, в якому поєднується і вмиле інтонування, і артистичні здібності.

Першокласник переступає поріг класу і дізнається, що парта – це його хатинка, стілець – двері хатинки. Їх треба відчиняти і зачиняти охайно. Ми живемо в чарівному музичному лісі, де панує королева Музика. Навколо так багато незвичайного: літають і ховаються світлячки (у вокальній поспівці «Світлячок» у нисхідному напрямку при зміні мажорного та мінорного тризвуку по черзі треба відтворити у виразах обличчя зміну настрою у фразі «Світлячок полетів» та зміну тембру голосу).

А скільки хатинок різних звірів поруч! Тут і вовчики, і зайчики, і навіть – крокодили. У вокальній вправі «Лісові хатинки» діти об'єднуються в пари і розподіляють між собою ролі: вовчиці і вовчика, зайчихи і зайчика, бегемота і бегемотики... (у нисхідному русі від п'ятого ступеня до першого терціями виспівують діалог). Наприклад: – Зайчику, зайчику, де ти був, де ти був?

Відповідь: – Я співав, танцював і про справи забув! У вовчика відповідь інша: – Я гуляв, полював і про справи забув! У крокодила: – А я зуби точив... У бегемота: – Я в болоті лежав... І звірів, і пропозицій, про кого будемо співати наступного разу, – безліч. А це значить, що діти занурюються у процес творчості, співпраці з учителем.

В ігровому моменті вирішуються задачі точного інтонування в нисхідному напрямку, пошуку тембрального спектру при відтворенні різнохарактерних образів, а також уміння чути себе і свого товариша. У лісовому просторі діти краще знаходять образи героїв пісень: черепашки в пісні «Плаче черепаха»; ведмежатка – у пісні «Ой-я, жу-жу»; мишеняти – у пісні «Ой, до нори, мишко...». У музичному лісі першокласники із задоволенням перетворюються на мисливців за довгими та короткими звуками, руками-хлопавками полюють на *-ті і -та*. Вправним мисливцем стане той, хто у вокальній вправі чи пісеньці точно відтворить тривалість звука.

Наше перебування в чарівному лісі добре співпадає із запропонованими програмою 1-го класу творами для слухання. Наприклад: Е. Гріг «Пташка», «Похід гномів»; М. Дремлюга «Ведмежатка в лісі»; Р. Шуман «Сміливий вершник»; С. Прокоф'єв «Ходить місяць над лугами» та ін. Ми «вживаємося» в образи героїв цих творів і краще запам'ятовуємо їх назви та авторів. Специфіка викладання предмета (1 раз на тиждень) стимулює вчителя до пошуку нових прийомів для закладання знань у скарбничку музичної пам'яті. Доводиться тренувати довготривалу пам'ять. У час перевантаження технічними засобами дитина швидко втомлюється, через знижені навички читання, не тренується і пам'ять.

Розвинутою музично сповна є та дитина, яка не тільки вмиле співати, добре читає ноти, а й знає музичні твори та їхніх авторів. Уже з перших кроків стимулом для таких знань є номінація «Музичний ерудит», що надається тій дитині, яка наступного уроку без вагань згадає назву музичного твору та його

автора. Діти люблять перемагати. Тому згодом до одного переможця додається ще немала кількість номінантів.

Варто зазначити, що діапазон дітей початкової ланки обмежений, розширення його відбувається поступово, ненав'язливо, із допомогою простих вокальних вправ, які засвоюються краще в образному просторі. Отже, єдність усіх названих чинників, спрямованих на вирішення вокально-технічних, художньо-виконавських та духовно-моральних задач, є неодмінною умовою яскравого виразного співу на уроках музичного мистецтва.

Висновки. У сучасному світі, коли гуманізація стала провідним критерієм успішності навчально-виховного процесу, розкриття загальнолюдських цінностей, одне з вагомих місць у процесі формування гармонійної особистості займає урок музичного мистецтва, де дитина відкриває свої творчі можливості та розвиває їх. Через музичні твори вона пізнає світ, його історію, звичаї, традиції. Урок музичного мистецтва розвиває вміння і навички, які необхідні дитині завжди: пам'ять, образне мислення, координацію співу та руху, чуття ритму, фантазію і уяву. Набувши певних знань та умінь, дитина вчиться порівнювати та аналізувати музичні твори, критично мислити та оцінювати можливості голосу людини, готується до творчості. Працюючи з кожною дитиною індивідуально та над розвитком потенціалу всього класу, вчитель удосконалює методи роботи, нові форми розкриття вокальних можливостей не тільки обдарованих, але й дітей із нерозвиненими музичними даними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини / Н. О. Ветлугіна. – К.: Муз. Україна, 1978. – 175 с.
2. Кабалевский Д. Б. Воспитание ума и сердца: кн. для учителя / Д. Б. Кабалевский. – М. : Просвещение, 1984. – 206 с.
3. Кодай З. Избранные статьи / З. Кодай. – М. : Сов.композитор, 1983. – 105 с.
4. Леонтович М. Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах України / М. Д. Леонтович // З педагогічної спадщини композитора / Упор. Л. О. Іванова. – К. : Муз. Україна, 1989.
5. Старобинский С. Урок музыки с книгой в руках / С. Старобинский // Музыкальное воспитание в школе. / составитель О. А. Апраксина. Выпуск 13 – М., . Изд-во «Музыка». 1978. – 96 с.

Шкабура Ніна Олександрівна,

учитель початкових класів

(Малинська ЗОШ I-III ступенів № 2 Житомирської області)

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ

Актуальність. У працях видатних психологів та педагогів засуджувалися учіння «з-під палиці» як малопродуктивне. У світовій літературі багато написано про те, які страждання терпіли школярі всіх часів від такого навчання. А тим часом на початку навчання всі діти прагнуть учитися. Інтелект-карти дозволяють розглядати будь-яку проблему і викликають бажання вчитися в учнів.

Мета статті – визначити значення методу інтелект-карт у формуванні позитивної мотивації учіння молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою створення інтелект-карт займаються американські вчені, зокрема Т. та Б. Бюзени, Хорст Мюллер, В. И Копил та ін. Серед вітчизняних науковців О. В. Аксьонова, Н. В. Терещенко.

Виклад основного матеріалу. О. Я. Савченко зазначає, що мотив – це спонукання до діяльності, відповідь на те, заради чого вона відбувається. Мотиви спрямовують, організовують пізнання, надають йому особистісного значення. Мотиви, які безпосередньо не пов'язані з діяльністю, але впливають на її успішність, є зовнішніми. До них, наприклад, можна зарахувати позитивне ставлення дитини до школи, допитливість, довіру до вчителя, прагнення бути дорослим, прагнення мати шкільні речі тощо. Внутрішні мотиви пов'язані безпосередньо із самим процесом учіння, його результатами. Внутрішня мотивація учіння в молодших школярів нестійка, інтерес виявляється переважно до результату. Вольові зусилля до подолання інтелектуальних труднощів, наполегливість у досягненні навчальної мети молодші учні виявляють залежно від ситуації: цікаве завдання, змагальність, підтримка дорослих, товариша тощо [1, с. 234].

В. І. Бондар характеризує учіння як необхідний компонент будь-якої діяльності, його результатом є не лише предметні знання, уміння й навички, а й способи діяльності, набуття здатності не тільки до активної взаємодії з учителем та учнями, а й формування готовності до самонавчання, самопізнання [5, с. 264].

Т. І. Чернецька розглядає учіння як особливу форму активності суб'єкта. Результатом учіння є навченість учня, яка має вияв у розвитку особистісних якостей, засвоєнні знань, формуванні компетентностей, оволодінні уміннями і навичками [6, с.352].

О. Я. Савченко зазначає, що мотиви учіння в кожній дитини – глибоко особистісні, індивідуальні. Зовнішня поведінка учня, його ставлення до школи, товаришів, оцінювання багатьох подій – це все «вершки» від багатьох корінців, що живлять бажання дитини вчитися, долати труднощі. Живильні сили для всього дерева учіння йдуть насамперед від почуттів маленького школяра, від того, як його зустрічає школа і перший учитель [1, с. 235].

Якщо надії малюка на радість шкільного життя справджуються, зміцнюється допитливість, виникає інтерес, який і є сильним мотивом учіння. Коли ж мотив, заради якого учень вчиться, змінюється, це принципово позначається і на всій його навчальній діяльності. У малюків, які вступають до школи, відмінності в підготовці очевидні: один почав читати ще в 5 років, для іншого учня книжка – лише іграшка; один нетерпляче чекає першого вересня, а другий – як злякане пташеня, яке потрапило у клітку. Як же орієнтуватися у цій різноманітності відмінностей? Вдумливий учитель користується своїми безвідмовними інструментами – умінням спостерігати, створювати ситуації, що

потребують саморегуляції поведінки дитини, спонукають до висловлювань, виявлення своїх почуттів [1, с. 235].

Очевидно, що для вирішення зазначених проблем необхідні нові прийоми і способи роботи з навчальною інформацією. Одним із таких ефективних способів, на наш погляд, є технологія інтелект-карт, заснована на зображенні асоціативних зв'язків.

Карти пам'яті, інтелект-карти, карти-розуму – ці слова позначають порівняно новий спосіб графічного запису інформації. Інтелект-карта – це спосіб зображення процесу мислення за допомогою схем і образів; а також це засіб для вирішення завдань та підвищення якості навчання.

Автор методу – Тоні Бюзен, відомий письменник, лектор і консультант з питань інтелекту, психології навчання і проблем мислення. Також він є володарем найвищого у світі рівня «коефіцієнту творчого мислення».

Метод інтелект-карт може знайти застосування в будь-якій сфері життя. При складанні інтелект-карти працюють обидві півкулі головного мозку, бо в процесі їх побудови бере участь більшість каналів сприйняття. Коли ми працюємо зі схемами, аналізуємо інформацію – у нас працює ліва півкуля, яка відповідає за логіку. Якщо підібрати малюнки (графічні образи) відповідно до слів, розміщених на гілках інтелект-карти, то активізуються нові розумові процеси, які до цього моменту не були задіяні. До роботи лівої півкулі мозку приєднується права півкуля, що відповідає за образи. Так пов'язується робота обох півкуль – від асоціацій до логіки і навпаки. У цьому важлива перевага технології інтелект-карт.

Підбір малюнків до слів не тільки сприяє кращому запам'ятовуванню змісту карти, але і дозволяє дитині висловити своє емоційне (позитивне або негативне) ставлення до досліджуваного об'єкта. Як правило, карти дітей яскраві, барвисті і позитивні.

Інтелект-карти дають змогу у стислій, вербально-образній формі глибоко й міцно засвоювати навчальний матеріал.

Використовувати інтелект-карти в початкових класах можна на різних етапах уроку при вивченні різних навчальних предметів.

Так, під час ознайомлення учнів із новим матеріалом (подаючи його блоком) ми на дошці створюємо інтелект-карту протягом уроку, додаючи нові «гілки», малюнки, символи. Такий колаж слугуватиме своєрідним планом уроку і дасть змогу учням легко зробити висновки під час підведення підсумку.

При закріпленні матеріалу учні самостійно на дошці створюють інтелект-карту з готових елементів і розміщують малюнки, виконуючи завдання до кожної з підтем. При повторенні матеріалу також діти виготовляють інтелект-карти, працюючи в групах.

Під час перевірки знань діти можуть схематично зобразити вивчений матеріал у карті пам'яті.

Дослідження показало, що інтелект-карти варто використовувати починаючи з 1-го класу, поступово ускладнюючи їх до 4-го. На основі цього методу можна створити систему навчання, яка озброїть учня найважливішим

умінням – умінням самостійно здобувати знання і використовувати їх у своїй діяльності.

До деяких уроків варто створювати інтелект-карти у вигляді колажу. Діти є активними учасниками цього процесу: допомагають вирізати картинки, клеїти магніти, підказують ідеї. Із задоволенням на уроці розміщують інтелект-карту на дошці. Для них це просто цікава гра. Проте щодня використовувати такий матеріал досить складно (проблема з часом). Тому можна обмежитися малюванням. Малювання інтелект-карт – незвичайний вид діяльності, майже ігровий, але це ефективний спосіб роботи з інформацією, який підвищує мотивацію до навчання.

Варто складати інтелект-карти поступово: спочатку аналізувати вже готові зразки, потім пробувати складати разом, згодом можна провести роботу в групах, і вже тоді індивідуальні завдання додому.

Кроки побудови інтелект-карт:

- готуємо кольорові ручки, олівці та фломастери;
- аркуш паперу кладемо горизонтально;
- у центрі сторінки великими друкованими літерами пишемо і виокремлюємо рамкою головну тему;
- від центральної теми малюємо гілки різними кольоровими олівцями –це підтеми;
- кожному гілку підписуємо 1-2-ма словами;
- на кожній гілці (не змінюючи колір) малюємо гілочку, підписуємо їх;
- встановлюємо зв'язки між поняттями.

В інтелект-карті не тільки пишемо слова, але й ілюструємо їх: малюнки, схемки, символи і т. д.

Автор технології Т. Бюзен підкреслював, що строгих правил побудови інтелект-карти немає, як немає і неправильних карт: виробляючи свій стиль, змінювати можна все, лише б мислення ставало продуктивніше – для цього інтелект-карти і були придумані.

Висновки. Отже, інтелект-карти є одним із ефективних методів формування позитивної мотивації учіння молодших школярів. Адже учень працює на вищому рівні активності, він здатний ініціювати й здійснювати пізнавальну діяльність і брати на себе відповідальність за свої дії. Використання цього методу дає позитивний результат і приносить задоволення від праці, тому значно підвищується мотивація до навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. / О. Я. Савченко – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори / В. О. Сухомлинський – Т. 2. – М. : Просвещение, 1979.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчал. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. – 392 с.
4. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Вища школа, 1984.
5. Бондар В. І. Дидактика : [підручн. для студ. вищ. пед. навч. закладів] / В. І. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264 с.

6. Сучасний урок: теорія і практика моделювання : [навч. посібник] / Т. І. Чернецька. – К. : ТОВ «Праймдрук», 2011. – 352 с.
7. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А С К, 2001.
8. Щукина Г.І. Мотивация учения / Г. І. Щукина. – М.: Научное образование, 1980.
9. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский; под. ред. В. В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991.
10. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/Legislation/Ser_osv/2712/.
11. Державний стандарт початкової загальної середньої освіти // Початкова школа. – 2011. – № 2.
12. Бьюзен Барри, Тони. Супермышление. Живите с умом / Барри Бьюзен, Тони Бьюзен. – Минск : Попурри.

Янковська Тетяна Петрівна,
*учитель початкових класів,
вищої категорії, учитель-методист
(ЗОШ I-III ступенів № 6 м. Житомира)*

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ

Постановка проблеми. Згідно із Законом України «Про освіту» метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу тощо [1]. Основним і найважливішим показником рівня культури людини, її мислення, інтелекту є мовлення. Головною метою курсу «Українська мова» в початковій школі, відповідно до навчальної програми, є формування ключової комунікативної компетентності молодшого школяра, яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) у процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань [2]. Досягненню цієї мети сприяє широке застосування у педагогічній практиці інтерактивних методів як засобу організації навчальної діяльності молодших школярів.

Аналіз досліджень та публікацій. Провівши аналіз публікацій сучасних українських педагогів, можемо констатувати, що в цілому їхні підходи до визначення інтерактивних методів навчання є схожими. Так, О. Пометун розуміє інтерактивне навчання як організацію вчителем за допомогою певної системи способів, прийомів методів освітнього процесу, заснованого на:

- суб'єктно-суб'єктних стосунках педагога та учня (паритетності);
- багатосторонній комунікації;
- конструюванні знань учнем;
- використанні самооцінки та зворотного зв'язку;
- постійній й активності учня [5, с. 4].

Н. А. Коломієць визначає інтерактивні методи як такі, що ґрунтуються на взаємодії, діалоговому (полілоговому) спілкуванні, забезпечують суб'єктність учня, розвиток його логічного, творчого, критичного мислення, формування навичок працювати в команді, аргументувати, доводити власну точку зору, слухати і приймати погляди інших на засадах паритетності та партнерства. Тобто, інтерактивними вважаються такі методи навчання, які реалізуються завдяки активній взаємодії учнів і дають змогу на основі внеску кожного з них у спільну справу отримувати нові знання, організувати спільну діяльність, ідучи від окремої взаємодії двох-трьох осіб до широкої співпраці класного колективу [3, с. 9].

О. Я. Савченко пропонує таке визначення інтерактивних методів – це методи, метою яких є організація такого співнавчання та ввзаємонавчання (колективного, групового, парного), що спонукає всіх дітей до взаємодії, взаємо- й самоконтролю, рефлексії думок і поведінки [6, с. 294]. На думку Н. Стецюри, інтерактивним методом можна вважати такий, у якому той, хто навчається, є учасником, який здійснює щось: пише, говорить, малює, моделює тощо, тобто не виступає лише спостерігачем чи слухачем, а є активним учасником того, що відбувається [7, с. 31].

Погоджуємось із думкою Л. С. Пісоцької, що будь-який метод, який використовується у навчальному процесі, можна зробити інтерактивним, підібравши для нього відповідний прийом або ряд системних прийомів, що стимулюють активність учнівської аудиторії та допомагають зробити взаємодію суб'єктів навчальної діяльності більш відкритою, а, отже, конструктивною. Ці прийоми можуть бути універсальними, спільними для більшості дисциплін, а можуть бути і суто індивідуальними, притаманними певному конкретному предмету [4, с. 361].

Мета статті полягає у розкритті особливостей застосування інтерактивних методів як засобу організації навчальної діяльності молодших школярів на уроках української мови і читання.

Виклад основного матеріалу. Кооперативна (групова) навчальна діяльність – це форма (модель) організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою. За такої організації навчання вчитель керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. Кооперативне навчання відкриває для учнів можливості співпраці зі своїми ровесниками, дає змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню учнями вищих результатів засвоєння знань і формування вмінь. Серед багатьох видів інтерактивних технологій кооперативного навчання найбільш уживані й ефективні в початковій школі є, на нашу думку:

- робота в парах;
- робота в парах змінного складу;
- робота в малих групах;
- акваріум;
- два-чотири-усі разом.

Неможливо переоцінити ефективність використання у навчальному процесі такої технології кооперативного навчання, як **робота в парах**. Вона використовується для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірки знань тощо. За умов парної роботи всі діти в класі отримують рідкісну за традиційним навчанням можливість говорити. Під час роботи в парах можна швидко виконати вправи, які за інших умов потребують великої затрати часу. Серед них доцільно використовувати такі, як:

- перевірити знання теоретичного матеріалу (правил);
- протестувати та оцінити один одного;
- обговорити завдання, короткий текст;
- взяти інтерв'ю;
- визначити ставлення (думку) партнера до того чи іншого питання, твердження;
- скласти діалог;
- проаналізувати і відредагувати письмову роботу один одного;
- дати відповіді на запитання вчителя;
- проаналізувати і виконати разом вправу, завдання.

Ефективною є **робота у парах змінного складу**, коли за невеликий період часу можна вивчити, повторити, закріпити великий обсяг навчального матеріалу. На уроках української мови ця інтерактивна технологія дозволяє швидко повторити теоретичний матеріал за темою (правила), написання словникових слів, написання слів із ненаголошеними голосними, підібрати синоніми, антоніми тощо. На уроках читання опрацювати уривки з різних частин тексту, вивчити вірш напам'ять тощо.

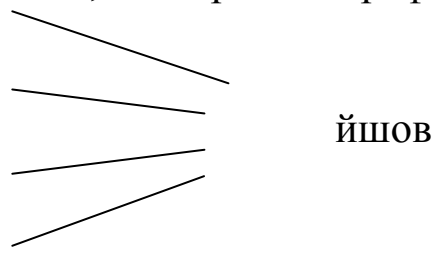
На етапі засвоєння знань, на картках доречно надати в першій частині теоретичний матеріал (правила, зразок виконання завдання, порядок виконання дій), а у другій частині – завдання для самостійного виконання.

На етапах закріплення і перевірки знань, картки повинні містити окремі завдання теоретичного і практичного змісту. Наприклад, на уроці української мови при вивченні теми «Будова слова», учням можна запропонувати такі картки.

1. Які слова називають спільнокореневими?
2. Яке слово зайве? Чому?
Син, синок, синій, синівський.

1. Що таке корінь слова?
2. Підбери спільнокореневі слова. Виділи корінь.
Мороз ...

1. Що таке префікс?
2. Склади слова, підбираючи префікси.

1. Що таке суфікс?
2. Підбери слова із суфіксом -ок-

Правильні відповіді на звороті картки.

Коли необхідно вирішити більш складні проблеми і завдання, які потребують колективного розуму, доцільно використовувати **роботу в групах**. Групова форма навчальної діяльності, порівняно з іншими, має низку значних переваг:

- набагато більший обсяг виконаної роботи за той самий проміжок часу;
- висока результативність у засвоєнні знань та формуванні вмінь;
- формування вміння співпрацювати;
- формування мотивів навчання, встановлення гуманних стосунків між дітьми;
- розвиток навичок навчальної діяльності (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль).

Підбираючи завдання для роботи в групах, щоб повноцінно розвинути інтелектуально-творчі здібності, варто поєднувати репродуктивні (відтворення учнями знань і способів діяльності), частково-пошукові (вияв самостійності, ініціативи у пізнавальній діяльності) і творчі завдання. Репродуктивні та частково-пошукові завдання розвивають певні творчі властивості (незалежність суджень, критичність мислення, здатність переносити знання та вміння в нову ситуацію), однак виконання цих завдань не сприяє виявленню й розвитку інтелектуально-творчих задатків у комплексі. Саме творчі завдання найбільше сприяють творчому розвитку, адже у процесі їх виконання учень створює певний творчий продукт (оформлений результат своєї діяльності; продовження літературного твору, складання оповідань, віршів, казок).

При розв'язуванні групового навчального завдання міра співпраці школярів може бути різною. Групи можуть виконувати **однакове завдання**. Наприклад, на уроках української мови при вивченні теми «Прикметник», групам можна запропонувати такі завдання, які не тільки поглиблюють знання дітей про прикметник, але й розвивають їхнє мовлення, образне мислення, уяву.

Слова в дужках зв'яжи з наступним іменником

(Зима) ранку діти зібрались на (школа) подвір'ї. Учні готувалися до (лижі) прогулянки. (Село) вулицями (галас) юрба виїхала на узлісся. Який (краса) краєвид їм відкрився. Деревя стоять у (пух) вбранні. (Сонце) проміння сліпить очі. (Холод) повітря обпікає щоки. Хороше, радісно, захоплююче.

Пошир речення

Це дерево. Воно має стовбур, гілля, листя. А називається воно...

Прочитай текст. Виділені в ньому слова заміни образними висловами, постав їх у потрібній формі.

Вечоріло. Небо **потемніло**. На ньому **з'явилися** зорі. **Затих** вітерець. Листочки перестали **шелестіти**.

Слова для довідки:

- розповідати свої цікаві історії;
- засвітити золоті ліхтарики;
- вкритися таємничим чарівним килимом;
- укласти спати.

Цікавим завданням для роботи в групах є складання сенкану, який допомагає дітям відтворити власне бачення певного предмету. Він складається за таким планом:

1. Тема.
2. Опис – 2 слова.
3. Дія – 3 слова.
4. Ставлення, почуття з приводу обговореного – 1 речення.
5. Узагальнення, підсумок.

Приклад сенкану:

1. Друзі.
2. Чуйні, доброзичливі, справжні.
3. Допомагають, співчують, підтримують.
4. Друг допоможе у біді.
5. Товариші.

Доцільно пропонувати дітям і **дослідницьку роботу**. Наприклад, пропонуємо два речення:

- Рідна мати моя, ти ночей не доспала.
- Хочеш все мати, треба добре працювати.

Завдання: визначити, чи до однієї частини мови належать підкреслені слова. Довести свою думку.

Заповнити таблицю:

На яке питання відповідає ?	Що означає ?	Які ознаки має ?	Як змінюється ?	Яким є членом речення ?

Під час перевірки всі учні уважно вислуховують кожну групу, порівнюють свою роботу з роботою інших.

Залежно від того, як діти об'єдналися у групи, **необхідно надавати їм різну міру допомоги**. Наприклад, усі групи отримують завдання написати казку на тему «Пролісок і Сонечко». Але перша група пише казку тільки за планом; друга група – за планом і словами для довідок, а третя група поширює речення.

Казка про пролісок

План:

1. Життя проліска взимку.
2. Прихід весни.
3. Сонечко пригріває.
4. Пролісок прокинувся.
5. Дружба проліска із сонячним промінчиком.

Слова для довідок:

на білосніжній хмарці
ласкаво і привітно усміхалось
золотисті промінчики
прокинувся
солودко потягнувся
ніжні зелені ручки
голубі, мов бездонне море (безкрає небо), оченята
закружляв у танку

Казка про пролісок

Був собі ... пролісок. Зимою він спав у землі. Йому було ... і

Та ось на ... хмарці ... весна. Ласкаво і ... усміхнулось їй сонечко та й послало свої ... промінчики на землю. Проліскові стало Він ... і солудко ... зі сну. Його ... ручки витягнулись із землі і ... до сонечка. Тоді він зовсім виліз на поверхню і розкрив свої ... оченята.

Пролісок ... і ... з сонячними промінчиками.

Групи можуть виконувати **різні завдання, але вони мають бути об'єднані спільною темою і метою**. Це дає можливість за короткий час опрацювати значну частину завдань. Наприклад, на уроках читання, опрацюовуючи прочитаний текст, група можна надати такі завдання:

Група 1. Скласти план тексту.

Група 2. Стислий (або творчий) переказ.

Група 3. Читання в особах чи інсценізація уривка твору.

Група 4. Скласти характеристику основного героя твору.

Група 5. Знайти у тексті синоніми, образні вислови, прислів'я (описи, міркування) тощо.

Група 6. Продовжити текст, придумати іншу кінцівку.

Групи можуть виконувати **завдання, диференційовані за рівнем складності**. Наприклад, на уроці розвитку мовлення, діти можуть складати тексти-описи зими. Але групи отримують різні завдання.

1 група. Записати твір словесно-графічними моделями (опорами).

Наступила холодна і сніжна зима. Чарівною рукою вона скувала

прозорим, блискучим льодом річки. Намела величезні і таємничі кучугури.
[_____ , _____ хмари сипали на землю
_____ сніг. [_____ , _____ сніжинки,
мов _____ , радісно
кружляли у _____ танку і одягали _____ дерева
у _____ кожушки, [_____ , _____ килим
зігрівав землю. Вона заснула _____ , _____ сном.

2 група. Замінити підкреслені слова образними висловами.

Наступила зима. Вкрила землю снігом. Скувала річки льодом. Вкрила
дерева голчастим інеєм. Все біле. Тільки ялинка зеленіє та червоніють снігурі.

Слова для довідок.

білокоса красуня зима
причепурила
льодяними кайданами
прилетіла на сірій хмарці
пухнастим сріблом
біле-біле
сніговим мереживом
яскравими ліхтариками горять на
деревах.

3 група. Зміни сумний опис природи на веселий.

Був похмурий зимовий день. Небо сумне, не привітне. Сонце сховалося за
важкими темними хмарами і не голубить землю. Усе було сіре, похмуре. Сніг
не вигравав, не іскрився проти сонця. Між оголених дерев плакав – завивав
сердитий вітер, навівав сум.

Ефективною формою роботи є **виконання кожною групою частини завдання, загального для всього класу**. Наприклад, на уроці розвитку мовлення за темою «Осінь» кожна група може написати казку про один із осінніх місяців. У результаті виходить казка про всі місяці осені.

Інколи робота в групі потребує **розподілу навчальної роботи між її виконавцями** – тоді кожен член групи виконує частину спільного завдання. Таку навчальну діяльність можна назвати індивідуально-груповою. Її виконання оцінюється спочатку в групі, а вже потім розглядає весь клас та вчитель. Наприклад, працюючи на темою «Весна» кожен член групи пише текст на один із пунктів плану:

Весна

1. Прихід весни.
2. Перші квіти.
3. Приліт птахів.
4. Цвітіння садів.

По закінченні діти об'єднують свої роботи в один твір та записують кінцівку.

Якщо діти мають уже добрі навички групової роботи, можна використовувати таку форму діяльності учнів у малих групах, як «Акваріум».

Одна з груп отримує завдання, сідає в центрі класу і починає обговорення свого завдання. Всі інші учні слідкують за ходом обговорення не втручаючись. Обговорення триває 3-5 хвилин. Після цього ставимо до класу запитання:

- чи погоджуєтесь ви з думкою групи?
- чи була ця думка достатньо аргументованою?
- який із аргументів ви вважаєте найбільш переконливим?

На цю бесіду варто відводити 2-3 хвилини.

«Два-чотири-всі разом» – це ще один варіант кооперативного навчання, який пропонуємо використовувати у роботі. Він є похідним від парної роботи, ефективний для розвитку навичок спілкування у групі, умінь переконувати та вести дискусію.

Перед дітьми необхідно поставити питання для обговорення і встановити час для роботи. Об'єднавшись у пари, діти обговорюють свої ідеї. Пари повинні обов'язкового мають узгодити спільне рішення проблеми. Потім пари об'єднуються у четвірки і обговорюють попередньо досягнуті рішення. Як і в парах, прийняття спільного рішення є обов'язковим.

Окрім методів кооперативного навчання, в початковій школі доцільно застосовувати також фронтальні інтерактивні технології, методи ситуативного моделювання та опрацювання дискусійних питань. Так, **на етапі актуалізації опорних знань** доцільно використовувати такі методи: обговорення проблеми в загальному колі, мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, очікування тощо.

Обговорення проблеми в загальному колі застосовується, як правило, в комбінації з іншими. Її метою є прояснення певних положень, привертання уваги учнів до складних або проблемних питань у навчальному матеріалі.

Із методом «Мікрофон» можна поєднувати метод «Незакінчені речення», що дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але змістовно й переконливо.

Метод «Мозковий штурм» передбачає вільне висловлення думок усіх учасників і допомагає знаходити багато ідей та рішень.

Метод «Очікування» передбачає узагальнення на початку уроку думок учнів щодо того, що вони очікують від уроку з певної теми.

На **етапі засвоєння нових знань** доцільно використовувати такі методи: навчаючись-учусь, ажурна пилка, синтез думок, дискусія, імітаційні, рольові або ділові ігри, дерево рішень, метод ПРЕС.

Метод **«Навчаючись учусь»** дає можливість узяти активну участь у навчанні та передачі своїх знань іншим людям. Після того як учитель назвав тему та мету уроку й роздав учням картки із завданням, їм треба ознайомитися з інформацією на картці. Згодом необхідно ознайомити зі своєю інформацією інших однокласників. Підготуватися до передання цієї інформації іншим у доступній формі.

Використовуючи технологію **«Ажурна пилка»**, пропонуємо розділити клас на 4 домашні групи. Завдання: опрацювати вдома кожна групу іменників (група іменників чоловічого роду, жіночого роду, середнього роду, іменники у

множині). У класі учасники домашніх груп об'єднуються у т. зв. експертні групи, де представники кожної з них пояснюють засвоєний матеріал іншим і так самі набувають нових знань. Учасники експертних груп повертаються в домашні групи й діляться знаннями, отриманими в експертних групах, з іншими учнями цієї групи. Клас об'єднується в загальне коло, щоб підвести підсумки уроку. Так, усі учні розуміють принцип поділу іменників за родовими ознаками.

При використанні методу «Синтез думок» кожна група, працюючи над виконанням завдання, на окремому аркуші паперу записує варіанти відповідей, які передають іншій групі. Учні другої групи доповнюють дані відповіді своїми думками та підкреслюють те, з чим не погоджуються. Група експертів зіставляють написане з власним варіантом, готують звіт, який обговорює весь клас.

Метод **навчання у дискусії** – важливий засіб пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання, бо дискусія – широке публічне обговорення спірного питання. Дискусія сприяє розвитку критичного мислення, дає змогу визначити власну позицію, формує навички відстоювання своєї особистої думки, поглиблює знання з даної проблеми. Наприклад, вивчаючи казку А. Дімарова «Для чого людині серце», пропонуємо дати дітям такі запитання для дискусії:

1. Я вважаю, що добре, коли людина має чуйне серце, а як думаєте ви?
2. Я думаю, правильно міркував дерев'яний дідусь, коли казав: «За всіх не перехворієш, усім не допоможеш, інших будеш жаліти – сам довго не проживеш». Ви погоджуєтесь із його думою?
3. Я стверджую, що дерев'яний чоловічок учинив правильно, коли згорів, зігріваючи хлопчика. А як гадаєте ви?
4. Я міркую, що дерев'яний чоловічок мав сумні очі, бо йому було жаль розлучатися з життям. А яка ваша думка?

Метод «**Дерево рішень**» допомагає дітям проаналізувати та краще зрозуміти механізм прийняття складних рішень. Його організація передбачає:

1. Виберіть проблему, яка не має однозначного вирішення. Викласти її можна як цікаву історію, ситуацію з життя, епізод із літературного твору.
2. Запропонуйте учням необхідну інформацію для розв'язання проблеми, яка виникла під час домашнього читання.
3. Підготуйте на дошці (окремому плакаті) чи роздайте кожному учасникові вірець «дерева рішень».
4. Чітко сформулюйте проблему, її суть, запишіть на дошці, заповнюючи схему.
5. Дайте необхідну додаткову інформацію щодо проблеми.
6. Запитайте в учнів про актуальність проблеми, з'ясуйте, чому саме сторони прагнуть її розв'язання.
7. Шляхи і варіанти розв'язання проблеми можна визначити, провівши «мозковий штурм». На цьому етапі жоден із варіантів не може бути неправильним. Важливо набрати якнайбільше ідей.

8. Обговоріть кожен із варіантів вирішення. З'ясуйте, що позитивного чи негативного для кожної зі сторін він містить. Потім, частину ідей можна відхилити і залишити три-чотири.

9. Об'єднайте учнів у малі групи і запропонуйте заповнити схему. Група шляхом обговорення має знайти один варіант рішення. Якщо єдності немає, можна застосувати голосування.

Метод «ПРЕС» використовується у випадках, коли виникають суперечливі питання і потрібно зайняти й аргументувати чітко визначену позицію зі суспільної проблеми, що обговорюється. Метою застосування цього методу є надання учням можливості під час уроків навчитися формулювати й висловлювати свою думку з дискусійного питання аргументовано, в чіткій та стислій формі.

Метод «ПРЕС» має таку структуру та етапи (варто роздати/написати на дошці, на плакаті/ учням матеріали, в яких зазначені чотири етапи методу):

I. ПОЗИЦІЯ

Я вважаю, що ... (висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваш погляд).

II. ОБҐРУНТУВАННЯ

...тому, що... (наведіть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази на підтримку вашої позиції).

III. ПРИКЛАД

... наприклад... (наведіть факти, які демонструють ваші докази, вони підсилять вашу позицію).

IV. ВИСНОВКИ

Отже (тому), я вважаю... (узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, що необхідно робити; тобто це є заклик прийняти вашу позицію).

Наприклад, міркування при вивченні теми «Однорідні члени речення» можна сформулювати так:

- Я вважаю, що ці члени речення є однорідними, тому що вони відповідають на одне й те саме питання й залежать від одного й того ж слова.

На етапі узагальнення, систематизації знань, організації рефлексії пізнавальної діяльності варто використовувати такі прийоми та методи: дебати, дерево рішень, «займи позицію», оцінювальна дискусія, неперервна шкала думок, рефлексивна бесіда, листи самооцінювання, незакінчене речення, есе тощо.

Методи дебати, дерево рішень, «займи позицію», оцінювальна дискусія, неперервна шкала думок розвивають в учнів уміння брати участь у колективному обговоренні, приймати особисте рішення, відстоювати свою позицію, аргументуючи її. Наприклад, попрацювавши над над текстом А. Григорука «Хочеш бути щасливим, не будь лінивим» можна поставити дискусійне запитання: «Чи можна назвати хлопчика лінивим?». Діти шукають знайти аргументи «за» і «проти» і доводять свою думку.

Наприкінці уроку проводимо рефлексивну бесіду:

- З якою метою ми робили ці вправи?

- Які думки вони у вас викликали?
- Які почуття вони у вас викликали?
- Чого Ви особисто навчились?
- Чому хотіли б навчитись у майбутньому?

Також можна використовувати прийом «**Незакінчене речення**». Де діти узагальнюють свої враження від уроку, продовжуючи речення: «Для мене сьогодні важливим було... Сьогодні я навчився... Мені хотілося б в майбутньому навчитися...».

Також наприкінці уроку учень може заповнювати **листок самооцінювання**, в якому аналізує свою роботу протягом уроку. Або учень може написати коротке **есе**, у якому має відповісти на основне запитання уроку, чітко викладаючи власну позицію.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Практика показала, що інтерактивні технології можна успішно застосовувати в початкових класах для формування навички ефективного мовлення: уміння вести діалог, брати участь у дискусіях, переконувати і відстоювати свою точку зору, висловлювати власні думки, міркування, погляди в усній та писемній формах. Вони створюють комфортні умови, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, самостійність. Це допоможе учням у досягненні успіху в будь-якій навчальній діяльності, а в майбутньому – у будь-якій сфері життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 № 1060-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
2. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К. : Вид. дім «Освіта», 2013. – 392 с.
3. Коломієць Н. А. Дидактичні засади застосування інтерактивних методів навчання молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Н. А. Коломієць. – Київ, 2009. – 21 с.
4. Пісоцька Л. С. Використання інтерактивних методів навчання у контексті системного підходу / Л. С. Пісоцька // Педагогічний дискурс. – 2013. – Вип. 14. – С. 360–363.
5. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. Пометун // Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школі України: теорія та методика навчання». – 2014. – № 5–6. – 95 с.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підр. для вищ. навч. закл. / О. Я. Савченко. – 2-ге вид. – К.: Грамота, 2013. – 504 с.
7. Стецюра Н. Інтерактивні технології навчання / Наталія Стецюра // Освіта. Технікуми. Коледжі. – 2010. – № 2 (260). – С. 31–35.

РОЗДІЛ VI

ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ПОЧАТКОВІЙ ТА ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Берегова Наталія Петрівна,
*кандидат психологічних наук, доцент кафедри
практичної психології та педагогіки
(Хмельницький національний університет);*

Тіхоплав Олена Олегівна,
*студентка гуманітарно-педагогічного факультету
(Хмельницький національний університет)*

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Професіональний підхід до виховання дітей шкільного віку є найважливішою задачею для психологів і педагогів школи. Сучасні школи мають звертати увагу на психічний стан учнів для повноцінного виховання, навчання та становлення учнів як особистостей. У кожній школі має бути на 500 учнів 1 психолог. Але, як ми можемо побачити, зараз в Україні зовсім інші тенденції.

Досить цікавими щодо цього питання є дослідження і публікації про розвиток дитини та її психічні стани, адаптацію до школи і т.д. Це, зокрема, праці таких педагогів і психологів, як: К. Б'юлер, Л. С. Виготський, А. Гезелл, Е. Еріксон, Ж. Піаже, З. Фрейд. [1, с. 112]

Для успішного проведення психологічної роботи в школі дуже важливе значення має особистість самого психолога, його високий професіоналізм, компетентність, інтелект та особистісні якості. Існує «три кити», на яких базується ставлення психолога до людини (незалежно від віку):

1-й – емпатія (уміння співпереживати);

2-й – безумовна повага;

3-й – істинність (або конгруентність). Саме вони забезпечують контакт, без якого неможливо вирішити жодної проблеми [2, с. 572].

Як свідчить наше опитування, проведене в Гімназії № 2 та ліцеї № 17 м. Хмельницького, більшість серед 100 опитаних учнів різного вікового складу та статі навіть не знають, що у їхній школі працює психолог. Також зазначили, що їхній класний керівник не знаходить час для проведення класних годин, коли обговорювалися би питання адаптації учнів у школі, їхнього психічного розвитку. Таблиця показує результати проведеного опитування, щодо співпраці психологів та педагогів з дітьми (табл. 1).

Результати опитування співпраці психологів та педагогів з дітьми у
Хмельницькому ліцеї № 17 та Гімназії № 2

Таблиця 1

Деякі з запропонованих питань	Відповіді опитуваних, у %		
	Так	Ні	Інколи
Чи співпрацюєте Ви з психологом вашої школи?	18 %	77 %	5 %
Чи проводить класний керівник або хтось із викладачів з Вами класну годину щодо питань психологічного характеру, які Вам цікаві чи які можуть допомогти в житті?	20 %	73 %	7 %

Результати проведеного опитування свідчать про надзвичайно низький рівень співпраці психологів та класних керівників з дітьми: навіть половина з опитаних не відповіла позитивно на запропоновані їм запитання.

Отже, потрібно проводити роботу з класними керівниками та психологами шкіл щодо їхньої співпраці з дітьми, адже вони не лише навчають дітей різним дисциплінам, а ще й готують їх до дорослого життя.

З проведеного опитування було визначено, чого не вистачає дітям у школі. Ми виокремили такі види діяльності психолого-педагогічної діяльності, на які потрібно звернути увагу учителям і психологам задля кращої співпраці з учнями:

- просвітницько-пропагандистська робота;
- пропедевтична і профілактична робота;
- психологічне консультування;
- психодіагностика;
- психокорекція та психотерапія;
- соціально-психологічна реабілітація [3, с. 219].

Одне з головних спільних завдань психологів і педагогів – допомогти учневі підготуватися до майбутнього самостійного життя, допомогти у становленні його особистості. В такому випадку доречно спробувати спрогнозувати результат такої співпраці:

1. Покращення успішності дітей різних вікових категорій.
2. Краща адаптація дітей у соціальному середовищі.
3. Зменшення ризику девіантної поведінки у дітей.
4. Кращі взаємовідносини з педагогічним колективом шкіл.
5. Забезпечення успішного становлення особистості та в перспективі уже самостійного розвитку учнів [4, с. 183].

Завдяки тому, що вчителі та психологи будуть звертати активну увагу на найважливіші особливості психолого-педагогічного підходу до дітей шкільного віку, вони зможуть полегшити навчання дітей у школі, налагодити їхню співпрацю та допомогти їм у становленні особистості, навчать їх самостійно розвиватися у подальшому житті [5, с. 30].

Проведене дослідження дає підстави для визначення особливостей психолого-педагогічного комплексного підходу до дітей шкільного віку, які поєднують уміння та знання фахівців у шкільній сфері:

1. Ефективно використовувати професійні знання в практичній діяльності.

2. Володіти культурою спілкування, вміти планувати, організовувати та проводити різноманітні виховні заходи з дітьми, підлітками, громадськістю як у школі, так і в різних соціальних групах.

3. Аналізувати, прогнозувати і планувати свою роботу на науковій основі, розуміти сутність і значення діяльності, вивчати міжособові взаємини дітей, підлітків; вивчати і розв'язувати сімейні конфлікти, впливати на факти відхилення від правил суспільної поведінки в сім'ях, сприяти їх усуненню.

4. Виявляти дітей, підлітків, які потребують опіки та піклування з метою надання їм необхідної допомоги.

5. Здійснювати діагностико-прогностичну діяльність.

6. Знати психологічні особливості особистості (дитини чи молодої людини), її фізичний, духовний і соціальний розвиток, нормальну поведінку і відхилення від такої; об'єднання й групи людей (сім'я, мала група, шкільний колектив, колектив однолітків та ін.);

7. Володіти інформацією про систему установ, які надають допомогу дітям, молоді;

8. Використовувати сучасні методики й ефективні технології роботи з різновіковими особами у різних умовах.

Отже, надзвичайно важливим для учнів є комплексний підхід як учителів, так і психологів. Знання основних особливостей психолого-педагогічного підходу до учнів шкільного віку допоможе організувати навчально-виховний процес так, що він буде більше сприяти кращому навчанню учнів, становленню особистості кожного, а відтак – розвитку їх у майбутньому. Тому поєднання різних підходів психологів та учителів дозволить більш адекватно будувати стратегію співпраці учнів і вчителів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заброцький М. М. Основи вікової психології : навч. посіб. / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 112 с.

2. Психологія : підруч. для пед. вузів / За ред. Г. С. Костюка. – К. : Радянська школа, 1968. – 572 с.

3. Ахмедзянова Л. М. Психолого-педагогічні основи формування покликання до професії вчителя / Л. М. Ахмедзянова. – Одеса, 1993. – 219 с.

4. Кузьміна Н. В. Нариси психології праці вчителя. Психологічна структура діяльності вчителя та формування його особистості / Н. В. Кузьміна. – Л. : Изд. Ленінград. ун-ту, 1967. – 183 с.

5. Жемелко М. Сворюємо умови для розвитку і самореалізації кожної особистості ... [з досвіду педагогічної діяльності] / М. Жемелко // Педагогічна думка. – 2012. – № 4. – 30 с.

Вигівська Леся Павлівна,
вихователь (ДНЗ № 8 м. Коростеня)

ВИХОВАННЯ МАЛЕНЬКОГО ГРОМАДЯНИНА ТА ПАТРІОТА СВОЄЇ ДЕРЖАВИ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Дослідження сутності та шляхів формування українського патріотизму належить до винятково актуальних і ключових проблем сьогодення. Розуміння

патріотизму має глибоку теоретичну традицію, що йде корінням у глибину століть. Уже у Платона є міркування про те, що батьківщина дорожче батька і матері. Любов до Батьківщини як вища цінність розглядається в працях таких мислителів, як: М. Макіавеллі, Ю. Крижанич, Ж.-Ж. Руссо, І. Г. Фіхте.

Цю проблему вивчали і видатні вчені: А. Н. Виршіков, І. А. Ільїн, М. Б. Кусмарцев, Г. К. Селевко, К. Д. Ушинський, та ін. [13, с. 16].

Так, К. Д. Ушинський вважав, що патріотизм є не тільки важливим завданням виховання, але й могутнім педагогічним засобом: «Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню саме той ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з його поганими природними, особистими, сімейними і родовими нахилами». І. А. Ільїн писав: «Люди інстинктивно, природньо і непомітно звикають до навколишнього середовища, до природи, до сусідів і культури своєї країни, до побуту свого народу. Але саме тому духовна сутність патріотизму залишається майже завжди за порогом їхньої свідомості. Тоді любов до батьківщини живе в душах як нерозумна, невизначена схильність, яка то зовсім завмирає і втрачає свою силу, поки немає належного подразника (в мирні часи, в епохи спокійного побуту), то спалахує сліпою пристрастю, пожежею переляканого і жорстокого інстинкту, здатного заглушити в душі і голос совісті, і почуття міри та справедливості, і навіть вимоги елементарного сенсу».

У сучасній системі патріотичного виховання широко використовується досвід видатного вітчизняного педагога-гуманіста В. Сухомлинського. Він радив змалку виховувати в дітей чесність, правдивість, доброту й чуйність, любов і повагу до старших: «Добрі почуття своїм корінням сягають у дитинство, а людяність, доброта, лагідність, доброзичливість народжуються у праці, турботах, хвилюваннях про красу навколишнього світу».

Ми живемо у час глобальних суспільних змін, глибокого осмислення життя. Сьогодні набуває актуальності завдання виховати маленького громадянина на засадах моральності, духовності, історико-національних особливостей [6, с. 3].

Виховання громадянських якостей у дошкільнят передбачено «Базовим компонентом дошкільньої освіти в Україні» [1]. Так, одним із показників життєвої компетентності дошкільника є формування комплексу уявлень дитини про держави, народи, нації, суспільство як узагальнені категорії, розуміння себе громадянином. Дитина має вміти вільно володіти такими поняттями, як назва держави, розуміти, що Україна – це її рідна країна, знати столицю, великі міста, знати символіку держави, шанувати традиції рідного краю [1, с. 6].

Та, на жаль, громадянському вихованню віділено мало уваги, й дитина недостатньо володіє комплексом знань, визначених Базовим компонентом. Проблема громадянського виховання дошкільників переростає у проблему громадянського виховання нації, яка з кожним днем набуває все більшої актуальності.

Роздуми, постійний пошук, розуміння відповідальності та важливості моєї професії, намагання зробити кожен взаємодію з вихованцями цікавою, як

для дітей, так і для себе, допомагають мені визначити пріоритетні завдання у виховній роботі, знаходити засоби, їх вирішення, прогнозувати реальні результати.

Так було прийнято рішення працювати над темою «Виховання маленького громадянина та патріота своєї держави на основі цінностей українського народу».

Організуючи діяльність дитячого колективу відповідно до нормативно-правових документів, що сьогодні діють в освітньому просторі, переконуюсь, що всі компоненти духовної та матеріальної культури українського народу є серцевиною національного виховання.

Народ із покоління в покоління передає свій соціальний досвід, своє духовне багатство, своє історичне надбання.

Як синтетична якість патріотизм охоплює емоційно-моральне, дієве ставлення до себе й інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства [14, с. 11].

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на їхньому інтересі до оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним із ними. Саме це спонукало до створення в групі міні-музею «Дивокрай».

Освітнє завдання нашого міні-музею – формувати ціннісне, емоційно забарвлене ставлення до культурної спадщини України. Формування у дитини єдності пізнавального естетичного та дієво-практичного компонентів особистості. Дієво-практичний компонент особливо важливий, він пов'язаний із процесом переходу від бачення краси до її активного втілення в різних формах життєдіяльності дитини [13, с. 16]. Профіль міні-музею – етнографічний, краєзнавчий.

Мета створення міні-музею – залучення дітей до вивчення та збереження історико-культурної спадщини українського народу та рідного краю; формування освіченої творчої особистості; сприяння вихованню у дітей патріотизму, любові до рідної країни, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей.

Завдання міні-музею такі: розширення і поглиблення знань дітей і дорослих про культуру, побут, ремесла наших предків; формування у дітей розуміння нерозривності зв'язку між минулим, сучасним і майбутнім; удосконалення освітнього процесу навчального закладу; надання допомоги педагогічному колективу у впровадженні нових нетрадиційних форм у роботі з дітьми.

Пізнання Батьківщини і розмаїтого світу розпочинається із сім'ї, саме тому я розпочала свою народознавчу роботу з формування у дітей уявлення про родину, рідню, родичів: маму, тата, дідуся, бабусю, прабабусю і прадідуся (маминих чи татових батьків), братиків і сестричок, рідних тітку і дядька (маминих і татових сестру чи брата). Саме через відчуття роду і завдяки йому кожна людина приходиться до світлого образу Батьківщини.

За допомогою схем ми викладали моделі сім'ї (графічно), виготовили родинні дерева.

Ознайомила дітей із легендами, оповідками, що пояснюють значення слів: «мама», «тато», «бабуся», «дідусь», «братик», «сестричка».

На прикладі народних прислів'їв та приказок показую дітям шанобливе ставлення до рідні: «Хоч і по коліна в воду, аби до свого роду», «З родини йде життя людини», «У кожної деревини свій плід, а в кожної людини свій рід».

Знайомлю дітей із сімейними традиціями, виховую інтерес до родинних свят (родини, хрестини, дні народження, весілля).

За допомогою художніх творів, народних оповідок поглиблюю знання дітей про батьківський дім: тут я народився, тут народилися і живуть мої мама і тато, дідусь і бабуся, тут жили прабабуся з прадідусем, тут живуть онуки моєї бабусі й дідуся. Куди б не пішли чи не поїхали ми, а завжди хочеться додому. У батьківській хаті збирається вся сім'я і родина у великі свята (на Різдво, Великдень, дні народження).

Діти знають приказки, прислів'я про батьківську хату («В гостях добре, а вдома найкраще», «Чим хата багата, тим і рада», «Там господиня гарненька, де хата чистенька» та ін.).

Знайомлю дітей із традиціями і звичаями, пов'язаними з будівництвом житла в Україні у давнину і сьогодні, оздобленням ззовні і всередині, розміщенням старовинних меблів і предметів побуту. Ці речі були буденними для наших дідусів та бабусь. Але сучасним малюкам, які без зайвих зусиль можуть упоратися з комп'ютером або DVD-програвачем, вони здаються дивовижними і таємничими. «Хлібна лопата?! Хіба хліб можна згрібати, як сніг?!» А навіщо потрібен рубель?! А це що, а це?» – таких запитань виникає безліч.

Саме тому в міні-музеї зібрано чимало предметів побуту: скриня для зберігання одягу, начиння для догляду за білизною: рубель, качалка, праска; мисник із посудом; піч і хатні предмети (кочерга, коцюба, рогачі, хлібна лопата, казан, макітра); колиска, ліжка, образи, килими, ступа, прялка та ін. Діти мають можливість розглянути експонати, обстежити їх, переконатися, що такими справді користувалися.

Розповідаю про звичаї і традиції, пов'язані з поселенням у новий дім (першим мав забігти у хату кіт, за ним заходив господар; хату якнайшвидше освячували свяченою водою по всіх кутках і в кімнатах, спеціально визначали місце для стола, ліжка, колиски; вішали образи в рушниках-оберегах). У нашому міні-музеї зібрано багато рушників: «посудний», «стирок» (для посуду), «утирач», «утиральник» (для рук та обличчя); «іконний», «божник». У минулому їх вішали над іконами, «весільні», «обрядові», які широко використовувалися в народній обрядовості (весілля, родини, хрестини), «благословенні», які дарували дітям, які вирушали в далеку путь. Такий рушник був найдорожчим подарунком матері в дорогу синові як пам'ять про дім, побажання щасливого майбутнього в новому житті [11].

Рідна мати моя, ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.

А. Малишко

Поглиблюю та розширюю знання дітей про український національний одяг: жіночий (сорочка-вишиванка, спідниця, плахта, фартух, пояс, камізелька, вінок зі стрічками, намисто, хустка), чоловічий (штани-шаровари, сорочка, пояс (пасок), жупан, сюртук, шапка, бриль). Вчу дітей називати предмети одягу, впізнавати їх за описом, приміряти дитячий національний одяг, порівнювати сучасний одяг українців із давнім (він яскравіший, пошитий із різних тканин (ляних, бавовняних, шовкових), розкішний, модний, його багато у кожній сучасній людині тощо).

У міні-музеї зібрані експонати старовинного одягу українців.

Уже стало гарною традицією серед наших дітей і батьків одягати вишиванки на святкові ранки та родинні свята, які проводимо в дитячому садочку. Діти та дорослі пишаються своєю привабливістю в українському вбранні, адже це не просто одяг, а ознака справжніх патріотів України.

Розповідаю дітей про національні продукти харчування українців, страви, що побутують в Україні (борщ, каша, вареники, галушки, пампушки, гречаники тощо). Вчу називати їх, уміти переповісти нескладні мамині та бабусині рецепти. Влаштуємо з дітьми «Вечорниці-варениці», коли разом із мамами та бабусями вчимося ліпити вареники з вишнями та картоплею. Потім гостинно накриваємо на стіл, радо запрошуємо гостей на частування. Така робота сприяє вихованню у дітей притаманних українському народу гостинності, хазяйновитості, щирості.

Виготовила дидактичні ігри «Вибери українські страви», «Накрій стіл» і «Найкращий рецепт».

Знайомлю дітей із назвами національних іграшок (свищики, сопілки, ляльки та ін.), із народними повір'ями, пов'язаними з образами калинової сопілки, ганчірної ляльки. Власноруч виготовляємо з дітьми ляльки-мотанки, що згодом поповнюють виставки народної іграшки у міні-музеї «Дивокрай».

Велику увагу звертаю на українські народні ігри. Народні ігри – неоціненний виховний скарб, який залишили нам наші прадіди. Вони є чудовим засобом усебічного виховання дошкільнят: сприяють розширенню уявлень дітей про навколишній світ, розвитку кмітливості, логічного мислення, психічних процесів, загартуванню волі, витримки і, зрештою, залученню дітлахів до вивчення історії свого народу. Граючи в народні ігри, діти знайомляться з традиціями свого народу, звичаями й обрядами, віруваннями, культурою, що є запорукою виховання національної самосвідомості [3, с. 9].

За допомогою народних ігор діти опановують перші елементи грамотності, вивчаючи напам'ять вірші, скоромовки, лічилки. Окремі ігри розвивають і математичні здібності (класики, деркач, цурка, клітка та ін.).

Під час гри розвивається мова дітей, збагачується їхній словник, закріплюється вміння граматично правильно будувати речення, адже більшість ігор супроводжується піснями, віршами. Народні ігри мають оздоровче, освітнє, виховне значення.

Із великим бажанням діти грають у народні ігри «Бій півнів», «Лапанки», «Панас», «Вівці та вовк», «Галя по садочку ходила», «Віночок», «Калина».

Знайомлю дітей з історією рідного міста Коростень: постійно використовую матеріали місцевого краєзнавчого музею, преси, розповіді старших людей, мультимедійні презентації, авторські вірші співробітниці нашого дошкільного закладу Тетяни Орищенко.

Мій Коростень

Рідний Коростень мій! Твоя слава жива!
Ти древлян прославляєш на скелях Ужа.
Нездоланий твій дух, не горить у вогні!
І гордяться тобою древляни твої!
Славний Мал споглядає на місто своє.
Божа ласка і мир хай на тебе зійде!
Ти і древній, і юний, але вічно живий!
Тож сяй, наче сонце, рідний Коростень мій!

Т. Орищенко

Виготовила дидактичні ігри «Допоможемо Незнайку відшукати історичні пам'ятки міста», «Що? Де? Коли?».

Також підготувала для дітей добірку мультимедійних презентацій та комп'ютерних ігор про рідне місто:

- Історія заснування міста Коростеня;
- Визначні пам'ятки міста;
- Видатні люди Коростеня;
- Підприємства та установи міста.

Важливою ланкою у системі виховної роботи є взаємодія вихователя з батьками дітей. Переконана в тому, що єдність виховних впливів закладів освіти і сім'ї не лише гарантує розумну спрямованість виховного процесу, а і збільшує його силу, його можливості. Співпраця з батьками, взаємна доброзичливість і повага – шлях до успіху. Тому велику увагу приділяю саме роботі з батьками, спільними зусиллями відсвяткували «Андріївські вечорниці», «Святого Миколая», «Стрітення», «Закошчення», планую ще провести свято весняного циклу «День Матері».

Музейно-педагогічний простір позитивно вплинув на свідомість юних українців. А процес пізнання світу через музейні експонати відображено в різноманітній діяльності дітей: малюванні, ліпленні тощо. Двері нашого музею відчинені для всіх бажаючих гостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А. М. Богуш // Дошкільне виховання. – № 7. – 2012. – С. 4–19.
2. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному навч. закладі : навч. посіб. / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. – К. : Вища шк., 1992. – 398 с.
3. Верховинець В. М. Весняночка: Ігри з піснями для дітей в дошкільній і молодшій школі / В. М. Верховинець. – 5-е вид. – К. : Муз. Україна, 1989. – 343 с.
4. Вудвуд Л. Ф., Вудвуд І. М. З батьківської криниці. Українське народознавство / Л. Ф. Вудвуд, І. М. Вудвуд; За заг. ред. А. П. Загнітка. – Донецьк : Центр підготовки абітурієнтів, 2000. – 256 с.
5. Гусев В. Е. Эстетика фольклора. – Л., 1967. – 423 с.

6. Громадянське виховання особистості. Кн. 2. Методичні аспекти / Л. А. Грицюк, М. І. Каратаєва. – Кам'янець-Подільський, 2006. – 112 с.
7. Касян Л. Г., Семенюченко О. В. Практикум з українознавства / Л. Г. Касян, О. В. Семенюченко. – К. : НДІУ, 2008. – 80 с.
8. Кононенко П. П., Касян Л. Г., Семенюченко О. В. Програма виховання дітей дошкільного віку «Українотворець» / П. П. Кононенко, Л. Г. Касян, О. В. Семенюченко. – К. : Українське агентство інформації та друку «РАДА», 2008. – 28 с.
9. Кононко О. Л. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини / О. Л. Кононко // Дошкільне виховання. – 2002. – № 5. – С. 11–13.
10. Концепція національного-патріотичного виховання дітей та молоді / Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.odessa.gov.ua/files/osvita_portal/document/dodatki.pdf.
11. Котирло Т. В. Календарно-побутова обрядовість: свято Коляди [Електронний ресурс] / Т. В. Котирло – Режим доступу : <http://www.newacropolis.org.ua/ua/study/conference/?thesis=4706>.
12. Левченко Т. Г. Громадянська освіта в ДНЗ / Т. Г. Левченко. – Х. : Основа, 2010. – 144 с.
13. Музей у дошкільному закладі: з досвіду роботи школи-дитячого садка імені С. Русової / упоряд. Т. Вороніна. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с.
14. Маленький українець: педагогічні ідеї С. Русової / упоряд. Н. Ковальчук. – К. : Шк. світ, 2010. – 128 с.

Вітенко Тетяна Володимирівна,
вихователь
(Житомирський дошкільний
навчальний закладу № 43)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

Витоки здібностей і обдарувань дітей –
на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно
кажучи, ідуть найтонші струмочки, які
живлять джерело творчої думки.

В. О. Сухомлинський

Дитина долучається до прекрасного з першим своїм поглядом на світ, першими враженнями від предметів, які вона відкриває для себе, від колискової пісні, відблиску материнських очей. У дітей дошкільного віку виховується здатність відрізнити прекрасне від потворного і формується відповідне сприйняття. Одним із головних завдань дошкільної педагогіки є стимулювання, спрямування і коригування естетичного розвитку дитини, пробудження у неї прагнення до прекрасного, до його творіння.

Для того, щоби дитина могла реалізувати свій художній потенціал, необхідно поступово готувати її до цього і, починаючи з дошкільної пори, виконувати завдання, спрямовані на естетичне виховання (формування естетичного ставлення до дійсності, відповідних уявлень і суджень, освоєння

естетичної діяльності, розвиток загальних і спеціальних художньо-творчих здібностей). Від того, наскільки вдасться розгледіти художньо-творчі здібності дитини, наскільки вміло буде спрямований їх розвиток, часто залежать її мистецькі успіхи в майбутньому. Творчість дитини проявляється у здатності до формування задуму і його реалізації, в умінні поєднувати свої знання, уявлення, у щирості передачі думок, почуттів, переживань.

Ефективним шляхом усебічного гармонійного розвитку особистості є її залучення з молодшого дошкільного віку до художньо-естетичної діяльності, яка спроможна задовольнити гостру потребу у самовиявленні. Одним із важливих напрямків такої діяльності є малювання з використанням нетрадиційних технік.

Вирішення теоретичних і практичних завдань, що висуваються діючими програмами виховання дітей дошкільного віку та методикою керівництва образотворчою діяльністю дітей, має складну історію. Усі видатні вітчизняні та зарубіжні педагоги минулого (К. Д. Ушинський, Я. А. Коменський, Ф. Фребель, І. Песталоцці та ін.) надавали важливого значення дитячій образотворчій діяльності.

Уся організація образотворчої діяльності з вихованцями групи з метою художньо-естетичного розвитку, засвоєння елементів художньо-зображувальної творчості та нових технічних навичок здійснюється з урахуванням основних загальнодидактичних принципів:

- гуманізації, що вимагає врахування можливостей, особливостей і потреб дитини;
- науковості й доступності, який полягає в засвоєнні дитиною реальних знань, які правильно відображають дійсність і не суперечать науковому розумінню понять, явищ; у навчанні дітей треба йти від простого до складного, від невідомого до відомого;
- позитивної мотивації навчання, що полягає у створенні позитивного емоційного клімату, гуманних стосунків педагога і дітей у процесі навчання, атмосфери ділового співробітництва;
- наочності навчання, що виражає «золоте правило» дидактики сформульоване Я. А. Коменським: якщо можливо, то одночасно залучати декілька відчуттів дитини;
- систематичності і послідовності, що забезпечується раціональним плануванням, визначенням кількості пізнавального матеріалу різного змісту і встановленням логічної послідовності у поданні його дітям;
- індивідуального підходу, з врахуванням індивідуальних і вікових особливостей, рівня розвитку кожної дитини та диференціації завдань у процесі навчальної діяльності.

Розвиток творчих здібностей дітей у нетрадиційних формах – одна з найважливіших проблем сучасної педагогіки, і тому назріла потреба у пошуках нових шляхів розвитку зображувальної діяльності дітей.

Щоб не обмежувати можливості дитини у вираженні вражень від навколишнього світу, не завжди достатньо традиційного набору образотворчих

засобів і матеріалів. Для розвитку творчих здібностей дошкільників у зображувальній діяльності також доцільно використовувати і нетрадиційні техніки малювання, що демонструють незвичне поєднання матеріалів і способів малювання. При цьому головним завданням зображувальної діяльності дітей дошкільного віку залишається виховання естетичних почуттів, а допоміжним – навчання технічним прийомам малювання.

Діти дуже люблять малювати, і їхні перші творчі пошуки проявляються вже в молодшому дошкільному віці. Саме тому перед вихователями постає завдання розвинути цю потребу, зацікавити малюка, навчити його через різні види зображувальної діяльності відтворювати навколишній світ. Так з'явилися малюнки з використанням нетрадиційних технік:

- створені шляхом поєднання фарб різних кольорів (кляксографія),
- малювання пальчиками;
- кулачками;
- долонями тощо.

Опрацювавши різну науково-методичну та педагогічну літературу таку, як посібник А. В. Нікітіної «Нетрадиційні техніки малювання в дитячому садку», Р. Н. Давидової «Техніка нетрадиційного малювання» та ін., можна зазначити, що дуже багато цікавих ідей і сучасних підходів розкрили автори у використанні нетрадиційних технік малювання з дітьми дошкільного віку з врахуванням вимог сьогодення дошкільної освіти.

Нетрадиційні образотворчі техніки – це ефективний засіб зображення, що включає нові художньо-виразні прийоми створення художнього образу, композиції і колориту, що дозволяють забезпечити найбільшу виразність образу у творчій роботі.

Саме тому, використовуючи найпростіші нетрадиційні техніки малювання з дітьми молодшого дошкільного віку, перед вихователем постають такі завдання:

- сприяти розвитку у дошкільників основних психічних процесів: мислення, пам'яті, сприймання, уваги, уяви;
- накопичувати знання про сенсорні еталони предметів та явищ довкілля;
- розвивати елементи художньо-зображувальної творчості, експериментально-пошукової діяльності;
- удосконалювати набуті та засвоювати нові технічні навички образотворення, спонукати використовувати ці навички у самостійній художній діяльності;
- формувати вміння використовувати для роботи різний матеріал і техніки зображення;
- стимулювати зацікавленість до результатів власної діяльності.

Нетрадиційні матеріали й засоби зображення – пробки від пластикових пляшок, від тюбиків крему, зубної пасти, листя дерев, квітів, трави, овочеві штампи й печатки, пористі губки – цікаві дітям як гра з незвичним.

Використовуючи нетрадиційні техніки малювання з дітьми молодшого дошкільного віку, варто враховувати їхні індивідуальні особливості, рівень

розвитку, зокрема активно використовувати найбільш ефективні методи і прийомів навчання. Адже саме від удалого планування та систематичного використання в зображувальній діяльності дошкільнят нетрадиційних технік малювання залежить розвиток їхніх творчих нахилів і здібностей у майбутньому.

Перелік матеріалів і засобів нетрадиційних технік є надзвичайно широким та поповнюється завдяки постійному творчому пошуку. Практика роботи з дітьми молодшого дошкільного віку свідчить про те, що для цієї вікової категорії найбільш прийнятними є:

- малювання пальчиками;
- малювання долоньками;
- штампування за допомогою пробок, розрізаних у певний спосіб овочів, ватними (косметичними) паличками, м'яким папером.

Малювання пальчиками або долонькою – це найпростіші способи отримання зображення, які забезпечують дитині свободу дій, дають можливість взаємодіяти з фарбою. Роботу варто починати з одного кольору, що дасть можливість спробувати різні варіанти розміщення дитячої долоньки, залишити різні відбитки на аркуші паперу. Зображення отримується внаслідок того, що дитина опускає в гуаш долоньку або пальчик і робить відбиток на папері (див. фото № 1;2).

Інший спосіб передбачає нанесення фарби на долоньку за допомогою пензлика. Малюючи пальцями або долонькою, дитина отримує чуттєве задоволення від тактильних контактів із фарбою, папером, водою. Використовуючи цю техніку, можна провести такі заняття, як: «Намісто для матері», «Фіалки у лузі», «Лялька-неваляйка», «Пташечка-горобчик», «Дощик з хмарки крапає», «Квіти для матері» та інші (див. фото № 3;4).

Штампування за допомогою різних предметів захоплює дітей самим процесом, можливістю передбачати, на що буде схожий відбиток. Така техніка передбачає використання печатки, яку дитина притискає до штемпельної подушечки з фарбою, після чого наносить відбиток на папір (див. фото № 5;6).

Штамування за допомогою різних предметів дає поштовх до розвитку уяви, творчості, самостійності, ініціативності. Цей спосіб застосовується на заняттях «М'ячики великі та маленькі», «Снігова баба велика та маленька», «Різдвяна зірка», «Місяць та зіроньки», «Бульбашки жабки-жартівниці» та ін. При використанні цих технік розвивається фантазія дитини, координація рук, відчуття композиції.

Діти, маючи індивідуальний рівень розвитку, по-різному сприймають запропоновані техніки і засоби для малювання. Доречно зауважити, що діти цікавляться й охоче сприймають незвичне, нестандартне, залюбки працюють із фарбами, які їх приваблюють барвистістю, яскравістю, виразністю. Цікавість до фарб, як свідчить практика, у цьому віці є найбільшою.

Разом із тим, частині дітей цієї вікової категорії ще досить важко засвоїти такі техніки, як малювання пальчиками, малювання долоньками. Адже не всім дітям вдається на початковому етапі використання техніки складати пальчики так, як це потрібно для малювання, деякі бояться розтуляти руку, не розуміючи суті запропонованої діяльності, а для деякого такі заняття є надто незвичними і захопливими, бо вдома вони нічого схожого не робили. У таких випадках виникає необхідність в індивідуальній роботі з дітьми та поступовому залученні дітей до цієї діяльності, повтореннях, емоційному стимулюванні щоб викликати інтерес та бажання бути учасником творчого процесу. В роботі з такими дітьми необхідно створювати сприятливі умови для розвитку в них впевненості у своєму вмінні, у бажанні повірити у те, що вони здатні стати маленькими художниками і творити дива на папері. А також окремої уваги потребує у таких дошкільників розвиток дрібної моторики пальців рук. Для цього передбачено проведення пальчикової гімнастики у ході організованої навчально-пізнавальної й ігрової діяльності («До роботи готувалась дівтора», «Наші пальчики завзяті», «Сорока-ворона», «Де ти, пальчику, бував?», «Ладки-ладусі» та ін.). Також використовуються різні способи розвитку дрібної моторики, найефективнішими серед яких є складання пазлів, мозаїк, конструкторів, нанизування намиста, зав'язування шнурків на трафаретах тощо.

У роботі з дітьми молодшого віку необхідно звертати більше уваги на індивідуальну демонстрацію та деталізацію прийомів малювання. Закінчувати всі форми зображувальної діяльності потрібно на позитивних емоціях та не забувати хвалити малюків за найменші успіхи та досягнення.

Досвід показує, що використання нетрадиційних технік малювання під час зображувальної діяльності дітей:

- розвиває логічне мислення, самостійність, дрібну моторику рук;
- сприяє розвитку творчих здібностей;

- забезпечує незабутні позитивні емоції;
- активізує художній потенціал дитини;
- допомагає проявити індивідуальність;
- позбутися невпевненості в собі.

Тож завдання педагога дошкільного навчального закладу полягає в тому, щоби розвинути творчу уяву, фантазію, наполегливість, самостійність малюка, навчити бачити і відтворювати навколишній світ по-своєму, сприяти формуванню естетичного смаку. Ця робота потребує значної підготовки з боку вихователя, щоби зробити процес пізнання світу цікавим, ненав'язливо допомагати органічному поєднанню естетичного виховання та формування таких базових якостей особистості, як самостійність, наполегливість, працелюбність. Залучаючи дітей до такої художньо-творчої діяльності, як малювання нетрадиційними техніками, педагог реалізує не тільки завдання художнього-естетичного розвитку, а й розвитку інтелектуально-творчого потенціалу дітей.

Отже, використання нетрадиційних технік малювання є важливим засобом художньо-естетичного розвитку дітей молодшого дошкільного віку та сприяє вихованню естетично і творчо розвиненої особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук. – К. : 2012. – 26 с.
2. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 264 с.
3. Підкурманна Г. О. Дитяча творчість. Програма та методичні рекомендації з художнього розвитку дітей дошкільного віку / Г. О. Підкурманна // Дитячий садок (часопис для педагогів-«дошкільників»). – 2001. – № 26 (122). – 64 с.
4. Поніманська О. І. Дошкільна педагогіка / О. І. Поніманська. – К. : Рад. школа, 1988.
5. Шульга Л. М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання: Конспект лекцій і занять (за матеріалами власного досвіду) / Л. М. Шульга. – К. : ІСДО, 1995. – 236 с.
6. Рисование с детьми дошкольного возраста: Нетрадиционные техники, планирование, конспекты занятий / Под ред. Р. Г. Казаковой – М. : ТЦ Сфера, 2006. – 128 с.
7. Давидова Г. М. Нетрадиційні техніки малювання в дитячому садку. – М.: б.в., 2007.
8. Нікітіна А. В. Нетрадиційні техніки малювання в дитячому садку : посіб. для вихователів і зацікавлених батьків. – СПб. : КАРО, 2008. – 96 с.

Голуб Оксана Василівна,
вихователь-методист
(ДНЗ № 6 м. Малин)

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Бурхливий розвиток сучасного українського суспільства потребує конкурентоздатного, фізично, психічно і морально здорового населення. В Конституції України зазначено, що «найвищою соціальною цінністю у нашій державі є людина, її життя і здоров'я...», фундамент якої закладається ще з

моменту внутрішньоутробного розвитку дитини і велика роль у цьому належить батькам. Згодом процес формування і становлення дитини як особистості відбувається у дошкільному закладі. Проблеми фізичного розвитку дошкільників, зміцнення та збереження їхнього здоров'я ніколи не втрачають своєї актуальності. Особливо це стосується сьогодення, оскільки кількість хворих дошкільнят сягає 40 %, згідно зі статистичними даними МОЗ України. Результати останніх наукових досліджень доводять необхідність активізації рухової активності дітей дошкільного віку за рахунок включення у процес фізичного виховання профілактично-оздоровчого компоненту.

Проблема збереження, зміцнення та відтворення здоров'я особистості в різних її проявах стала предметом дослідження у працях відомих педагогів таких, як В. Бехтерева, С. Боткіна, дослідженнях М. Єфіменка, Е. Вільчковського, О. Богінч та багатьох інших. Вивчення педагогічного досвіду В. Сухомлинського у питанні формування культури здоров'я особистості дитини дошкільного віку здійснювали В. Бабич, В. Гарашенко та ін. Саме тому, відповідно до Законів України «Про дошкільну освіту», «Про фізичну культуру», Національної доктрини розвитку освіти, Базового компонента дошкільної освіти фізичне виховання дітей дошкільного віку спрямоване, насамперед, на охорону та зміцнення психічного та фізичного здоров'я дітей, підвищення захисних сил організму, виховання стійкого інтересу до рухової активності, звички до здорового способу життя, формування життєво необхідних умінь, навичок, фізичних якостей [1, с. 93-98].

Метою статті є розширити знання учасників навчально-виховного процесу про формування ціннісного ставлення до здоров'я шляхом проведення профілактично-оздоровчої роботи з дітьми, розкрити умови, спрямовані на пошук нових засобів та форм для профілактики захворювань дошкільнят та їх вплив на повноцінний розвиток особистості дитини дошкільного віку. Основне завдання педагогів ДНЗ – розвиток у дітей усвідомлення цінності здоров'я та необхідності ведення здорового способу життя, що сприяють становленню особистості. Цьому періоду притаманний розвиток органів і становлення функціональних систем організму, закладаються основні риси особистості, формується характер, ставлення до себе та оточення.

У зв'язку з цим, зміст освіти у дошкільному навчальному закладі № 6 м. Малина зорієнтовано на створення умов для повноцінного, усебічного розвитку дошкільників, формування та збереження дитячої субкультури. Турбота про фізичне здоров'я дітей дошкільного віку завжди була і залишається одним із пріоритетних напрямків роботи дошкільного закладу. Саме такий підхід дає можливість уникнути захворювань у дітей-дошкільників, оптимізувати їхній фізичний та розумовий розвиток. Реалізація профілактично-оздоровчих заходів у дошкільному закладі здійснюється за різними напрямками залежно від потреб дітей і запитів батьків, але найбільш дієвими є наступні:

- профілактика порушень постави у дітей дошкільного віку (комплекси вправ із мішечками на голові, асиметричні вправи, вправи на

втягування хребта, вправи для м'язів живота, вправи біля вертикальної площини);

- профілактика плоскостопості у дітей (вправи для стопи з предметами та без предметів, різні види масажу стопи);
- вправи для верхніх дихальних шляхів із метою профілактики захворювань (вправи зі звуками, вправи на видих для пересування легких предметів-іграшок, паперових предметів тощо).

Вправи ігрового характеру включають уже вказані види профілактично-оздоровчої роботи. Вони враховують психологічні особливості дітей, їхню уяву, творчий потенціал [4, с. 5]. Дошкільникам важливо гратися, фантазувати, відтворювати ігровий сюжет, характер персонажів, удосконалювати рухові уміння під час виконання вправ. Таке поєднання цікавої гри і корисних вправ, безперечно, покращує здоров'я та забезпечує позитивний настрій вихованців.

Уся робота щодо фізичного виховання у ДНЗ № 6 м. Малина проводиться під регулярним контролем медичної сестри. У процесі фізичного виховання дошкільників створюємо такі умови для розвитку, в яких його фізичні та духовні можливості розкриються повністю, а цьому сприяє індивідуальний та диференційований підхід до дитини. У галузі фізичного виховання дошкільнят критеріями створення таких груп виступають різні показники: **стан здоров'я, під яким розуміється рівень функціонування всіх органів і систем організму; відсутність захворювань, здатність адаптуватися в незвичайних умовах навколишнього середовища; висока працездатність; рівень фізичної підготовки (характер основних навичок видів рухів, стан фізичних якостей; рівень рухової активності, під яким розуміють обсяг, тривалість, інтенсивність і зміст рухів** [3, с. 43-44].

На основі стану здоров'я діти розподіляються за медичними групами, що сприяє визначенню для кожної дитини оптимального фізичного навантаження і умов фізичного виховання. Збільшення фізичного навантаження для ослаблених дітей іде поступово. При порушенні постави підбираємо фізичні вправи анатоמו-фізіологічної дії відповідно до форми, напрямку і ступеня викривлення хребетного стовпа. Вони відповідають корекції, утримують хребет у вертикальному положенні і тим самим створюють умови для рівномірного правильного росту тіл хребців, зміцнення м'язів-розгиначів спини, черевного преса і плечового пояса. Корегуючі вправи зміцнюють ті групи м'язів, які більш ослаблені, і розтягують м'язи, що знаходяться в підвищеному тонусі (напружені). Ми впевнені, що застосування фізичних вправ забезпечує морфологічну корекцію, формування навичок правильної постави, нормалізацію функції серцево-судинної системи, системи дихання, шлунково-кишкового тракту на тлі загального профілактичного впливу. Дітям із порушенням опорно-рухового апарату обмежуємо, а в деяких випадках і не дозволяємо стрибки, підскоки, лазіння, біг. Їм показані для виконання загальнорозвиваючі вправи, вправи на зміцнення м'язового корсету, а також вправи, що збільшують рухливість суглобів. Порушення постави несприятливо впливає на розвиток грудної клітки, на функцію легенів. Недостатня рухова

активність, у свою чергу, веде до зниження тону м'язів, зменшенню рухливості грудної клітки, погіршує функцію дихання, веде до загального ослаблення організму.

Розрізняють такі варіанти порушення постави:

◆ плоскій спині характерно зменшення фізіологічних вигинів хребта (особливо в поперековій частині), недостатній кут нахилу таза, розтягнуті м'язи спини і грудей;

◆ плоско-вгнута (лордотична) спина – це різновид плоскої спини. Він характеризується зменшеним грудним кіфозом та збільшеним поперековим лордозом;

◆ круглій спині характерно збільшення грудного кіфозу, зменшення шийного і поперекового вигинів (фізіологічних лордозів) та недостатній кут нахилу таза. Усі м'язи-згиначі тулуба переважають над розгиначами;

◆ сутулій спині властиво збільшений грудний кіфоз при фізіологічних лордозах. Необхідно відрізнити справжню сутулість від несправжньої. Ознаки останньої такі: значний розвиток мускулатури спини, а не викривлення хребта, або слабкість м'язів спини;

◆ кругло-вгнутій спині характерно збільшення фізіологічних вигинів хребта і надмірний кут нахилу таза, ослаблені м'язи спини, живота та передньої поверхні стегон;

◆ асиметричній (сколіотичній) поставі характерна асиметрія між правою і лівою частинами тулуба. Вона проявляється в асиметричному розташуванні плечового пояса, лопаток, трикутників талії тощо [5, с. 24–25].

Перелічені порушення постави не є захворюваннями, а є функціональними розладами опорно-рухового апарату. Однак, вони змінюють стійкість хребта до деформуючих впливів, ослаблюють виснажені групи м'язів, порушують взаєморозташування внутрішніх органів і несприятливо діють на їх функцію, що робить хребет та організм в цілому схильними до різних захворювань. Існують науково підтверджені факти, що у дошкільному віці **шляхом спеціально підібраних вправ виправляються** в набуті порушення постави. Постійне виконання застосування профілактичних вправ для попередження порушень постави та плоскостопості у дітей дає позитивні результати і можливість уникнути захворювань більше, ніж на 80 %; вправи для зміцнення дихальних шляхів сприяють підвищенню імунологічної стійкості дітей, попереджають респіраторні захворювання та зменшують прояви алергічного характеру; застосування елементів гри у фізичному вихованні дошкільнят зміцнює емоційну стійкість дітей, зменшує стресогенні впливи, попереджає нервово – психічні прояви [4, с. 6].

У роботі з дітьми ми враховуємо, що процес формування постави дуже складний. Лише системне проведення профілактичної роботи з дитиною в дитсадку та вдома впродовж трьох років дає позитивні результати. Під час проведення занять із фізичного виховання пропонуємо вихованцям вправи для формування та закріплення навичок правильної постави «**Сонячні промінчики**» (вправи біля вертикальної площини). Виконання цих вправ дає можливість дитині

відчути правильне положення тіла, сформувати гарну поставу.

Поряд із порушенням постави у дітей часто зустрічається плоскостопість. Внаслідок великої еластичності м'язово-зв'язкового апарату дитяча стопа погано пристосована до таких навантажень, як стрибки, підскоки, швидко стомлюється і легко піддається деформації. Тривале і надмірне навантаження, тісне взуття ведуть до перенапруження м'язів і стійкого сплюснення склепінь стопи. Симптоми плоскостопості такі: швидка стомлюваність нижніх кінцівок, біль у литкових м'язах при ходьбі і стоянні, навіть біль в області «кісточок» пальців ніг, пізніше може з'явитися біль в області попереку. **Ознаки плоскостопості:** подовження стоп і їх розширення в середній частині, зниження повздовжнього склепіння, розплющення стоп із відхиленням п'ят назовні. Профілактика плоскостопості у дошкільнят на фізкультурних заняттях передбачає виконання спеціальних вправ, спрямованих на зміцнення м'язів і зв'язкового апарату гомілки і стопи. **З цією метою виконуємо:** ходьбу босоніж по колоді, обручу, гімнастичній палиці в поздовжньому напрямку і впоперек предмета, лазіння по канату, драбинці, ходьба по ребристій доріжці. Щоби заняття проходили весело, робота була результативною, а діти виконували вправи із задоволенням, ми використовуємо нетрадиційне обладнання: повітряні кульки, пластикові пляшки, тканини різного розміру та кольору, клаптики паперу, тренажер «Дах», доріжки здоров'я: «Рибки», «Удавчик», «Восьминіг» та ін. Для профілактики плоскостопості заняття фізичними вправами проводимо босоніж (**наприклад, заняття для дітей старшого дошкільного віку «Пригоди веселих чоловічків»**). Під час проведення такого виду роботи педагоги стежать за формування правильної ходи для рівномірного розподілу ваги тіла на різні відділи стопи. Звертають увагу на те, щоби діти не ходили, широко розставляючи ноги і розводячи пальці ніг, а також перевантажували внутрішній край стопи. Велику увагу приділяємо навчанню дітей правильно стояти. При стоянні у дітей часто спостерігаємо нахили голови в різні боки, асиметрію плечей угору-вниз, неправильне положення грудної клітки і спини; плоска спина; випинання живота; різна величина розвороту пальців ніг; різні види постановки стоп. Ми впевнені, що цілеспрямоване використання фізичних вправ дозволить забезпечити правильний розвиток стопи, а також відновить її функції і форми. Пропонуємо вашій увазі вправи для корекції плоскостопості у дітей. Тривалість занять – 10 хвилин. **Перед виконанням кожної вправи треба походити навшпиньки, потім пострибати у цьому положенні через скакалку на одній і на двох ногах.**

Вправа 1 «Каток»: дитина катає вперед-назад м'ячик, пляшку, велику катушку. Вправу виконуємо спочатку правою ногою, а потім лівою.

Вправа 2 «Морські хвилі»: сидячи на килимку (стілці), ноги зігнуті у колінах, ступні щільно притиснуті до підлоги, перекочувати ступні з п'ятки на пальчики. Теж саме з носка на п'ятку. Чим вище піднімати ступню, тим вище «хвилі».

Вправа 3 «Млин»: сидючи на килимку (стільці), тримати ступнями ніг палицю у вертикальному положенні, ноги не торкаються підлоги, розкрутити палицю вліво-вправо.

Вправа 4 «Складаємо пазл»: сидючи на килимку (стільці), скласти за допомогою ніг пазл із 2-3-4-х частин.

Вправа 5 «Чарівна квітка»: сидючи на килимку (стільці), перед гравцем розкладені частини паперової квітки-пелюстки, стебло, серцевина. За допомогою пальців ніг викласти паперову квітку.

Вправа 6 «Згорни рушник»: сидючи на килимку (стільці), по чергово правою та лівою ногами згорнути та розгорнути рушник.

На сучасному етапі в дошкільному навчальному закладі № 6 м. Малина систематично проводимо методичну роботу з педагогами та батьками вихованців, спрямовану на пошук нових засобів та форм для профілактики захворювань дошкільнят. У практиці цього виду роботи широко використовуємо: аерофітотерапію (під час спостережень, екскурсій, цільових прогулянок, роботи на городі), казкотерапію, музикотерапію, мудри-йогу для пальців, систему вправ пілатесу, вправи зі степ-аеробіки, фітболгімнастики. Перераховані інноваційні підходи для організації профілактичної роботи використовуємо у роботі з дітьми середнього та старшого дошкільного віку, а для дітей молодшого дошкільного віку цікавими та доступними є вправи ігрового стретчингу та елементи ігрового танцю.

Так організуємо заняття фізкультурно-оздоровчого гуртка «Старт» (можливий варіант проведення на свіжому повітрі за сприятливих погодних умов) для дітей молодшого дошкільного віку на тему «На гостини до Сонечка» з метою створити умови для покращення фізичного розвитку вихованців під час проведення корекційно-профілактичної та фізкультурно-оздоровчої роботи гуртка; формувати уявлення дітей про образ та будову тіла; вправлятися у виконанні різних видів ходьби: переступаючи через предмети, ходьба по прямій та похилій ребристій дошці, «доріжці» з пористих губок, утримуючи рівновагу; продовжувати вчити підлізати під дугу з положення в упорі, стоячи на колінах, спираючись кистями рук об підлогу та удосконалювати вміння одночасно розпочинати та закінчувати рухи під час виконання вправ комплексів «Сніговий бум» та «Сонячні грації» на стретч-килимках; розвивати гнучкість, організованість, виховувати інтерес та позитивне ставлення до активної рухової діяльності.

Обладнання: дуга з пластикових пляшок, доріжка з мочалок, пластикові пляшки, «хмаринки», «жучки-сонечка», стретч-килимки, іграшка Пінгвін, сонечко з повітряних кульок, аудіозапис, ноутбук.

Хід заняття

Діти заходять у зал. Вітаються.

Керівник гуртка, звертаючись до дітей:

Чий такий веселий дім ?

Грають промені на нім.

Це садочок «Теремок»

Всіх запрошує діток.
Чути пісні, сміх у нім,
Дитсадок – веселий дім.
А малечі – мов квіток.
Це наш класний «Теремок».

Керівник гуртка: Ми з вами славні українці, бо живемо в якій країні? (Україні).

Чуєте, малята, що це за дивні звуки? (Рипить сніжок. Опускається біла тканина і з'являється іграшка Пінгвін).

Пінгвін (аудіозапис): – Привіт, малята. Я – пінгвін Лула. Живу в далеких краях. Тут завжди дуже холодно, мороз, багато снігу. Сонечко з-за хмари з'являється дуже рідко. А у вас багато тепла, світла та сонця. Любі друзі, розкажіть мені, будь ласка, більше про сонечко.

Керівник гуртка: Малята, ви згодні допомогти? Ми розкажемо Лула про Сонце. А щоби краще він запам'ятав нашу розповідь, сфотографуємо нашу подорож і надішлемо пінгвіну фотоальбом. Фотографувати буде Олена Сергіївна (музичний керівник). Тож вирушаємо на гостини до сонечка. Ви готові? Стали всі за мною, спинки випрямили, плечі розправили. Приготувались – пішли.

1. Звичайна ходьба у середньому темпі. Ходьба з переступанням через предмети («попереду друзі сонечка-жучки, пройдемо, високо піднімаючи ноги, щоб не наступити на них»), ходьба по мочалках, прикріплених до тканини («пройдемо доріжкою, на якій сонечко залишило свої сліди»), підлізання під дугою з пластикових пляшок («попереду місток, під ним сонечко залишило свою тінь, спробуємо пролізти так, щоб не потурбувати сонечко»). Педагог звертає увагу на те, щоби після пролізання діти випрямлялися та тягнулися руками вгору. **Біг змійкою** («між калюжками, що залишилися після дощу»), **ходьба**.

Керівник гуртка звертає увагу дітей на різнокольорові стрічки, прикріплені до стіни (*кольоротерапія*).

Керівник гуртка: Погляньте, сонечко надіслало нам тепло, граючись своїми промінцями. Подивіться, які яскраві вони. Підійдемо до килимочків та поніжимося на сонечку.

Комплекс вправ пластик-шоу «Сонячні грації» (елементи вправ ігрового стретчинга: вправи виконуються під музику, кожна вправа повторюється по 4-ри рази).

1. **«Привітаємось зі сонечком»** – повороти голови вліво-вправо.

В.п. – лежачи на спині.

2. **«Тягнемось до сонечка»** – почергове піднімання прямих ніг угору.

В.п. – лежачи на спині.

3. **«Ніжимося на сонечку»** – переكاتи із спини на живіт.

В. п. – лежачи на спині.

4. **«Бавимось промінцями»** – почергові махи ногами, зігнутими в колінах.

В. п. – лежачи на животі.

5. **«Впіймаємо промінчик»** – обхоплення зігнутих ніг руками.

В. п. – сидячи, руки за спиною.

6. **«Посміхнемось сонечку»** – піднімання на високі коліна.

В. п. – сидячи на колінах.

7. **«Привітаємо сонечко»** – стоячи, погойдування на килимках.

Пінгвін Лула: Дякую ! Ви стільки цікавого розповіли мені про сонечко. Я теж хочу порадувати вас. Затанцюємо разом (пінгвін дарує малятам шарфики такого ж кольору, що й у нього). Тепер ми – справжні друзі! Я запрошую вас на **«Сніговий бум»** (методика ігрової танцю: вправи виконуються під музику «Клуб Пінгвінів»).

1. **«Привітаємось із друзями, сонечком, сніжком»** – відведення рук у сторони, піднімання вгору, опускання вниз.

2. **«Попестимо ручки, животик»** – погладжування рук та животика.

3. **«Погладимо голівку»** – почергові махи рук над головою.

4. **«Пограємо в сніжки»** – почергові махи рук перед собою.

5. **«Зігріємо ніжки»** – нахили тулуба вперед до зігнутої в коліні ноги.

6. **«Зліпимо сніговика»** – піднімання рук через сторони вгору.

7. **«Ми любимо всіх довкола»** – відведення рук у сторони та з'єднання на грудях.

Керівник гуртка: Ми – справжні друзі. Трішки відпочинемо. Погляньте, нам сонечко залишило сюрприз («промінці» – пластикові пляшки для масажу). **Вправа на дихання «Створимо легенький вітерець»** (діти відкручують правою рукою кришечки пляшечок та дихають усередину. **Вказівка:** носиком вдихаємо повітря, а ротиком видихаємо): **масаж** рук, ніг, животика, використовуючи пластикові пляшки.

Керівник гуртка: Олено Сергіївно, наші фотографії готові? Малята, фотографії складемо в альбом і передамо їх пінгвіну Лула. Це допоможе йому наповнитися сонячним теплом та енергією і запам'ятати нашу зустріч надовго. А ми з вами будемо рости та дізнаємося ще дуже багато цікавого про цю далеку незвичайну країну, де живуть пінгвіни (діти на згадку фотографуються з пінгвіном та повертаються в садочок). Ми повернулися додому. Я щаслива, що разом із вами здійснила подорож до Сонця. Ви – молодці!

Отже, використання інноваційних підходів під час проведення профілактично-оздоровчої роботи з дітьми дошкільного віку сприяють формуванню ціннісного ставлення до здоров'я, створенню сприятливих соціально-психологічних та педагогічних умов для повноцінного, всебічного розвитку дошкільників, формування та збереження дитячої субкультури. Здоров'я дітей – дошкільників потребує постійної уваги з боку педагогів, батьків. Виважений науково обгрунтований підхід у здійсненні профілактики та оздоровлення дітей сприяє запобіганню багатьом захворюванням, адже попереджати хвороби значно легше, ніж їх лікувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вашлаєва Л. П. Теорія і практика формування здоров'язбережувальної стратегії педагога за умов підвищення кваліфікації / Л. П. Вашлаєва, Т. С. Паніна // Валеологія. – 2004. – № 4. – С. 93–98.
2. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок – Суми : Університетська книга, 2004. – 428 с.
3. Тарнавська Н. П. Оздоровчі технології та діагностичні методики фізичного розвитку дітей дошкільного віку – Житомир: методичні рекомендації схвалені та рекомендовані до друку науково – методичною радою Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2012. – С. 43–48.
4. Тарнавська Н. П. Організація фізкультурно – оздоровчої роботи в ДНЗ – Житомир: методичні рекомендації схвалені та рекомендовані до друку науково – методичною радою Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2014. – С. 4–35.
5. Журнал «Дошкільне виховання». – 2005. – № 6. – С. 23–25.

Горблюк Марина Миколаївна,

вихователь-методист,

(Дошкільний навчальний заклад № 13 м. Коростеня)

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У РОДИНІ

Сім'я – це первинне середовище,
де людина повинна вчитися творити добро.

В. Сухомлинський

Моральне виховання дітей дошкільного віку спрямоване на формування таких якостей особистості, що відповідають завданням виховання нової людини. Ця загальна перспектива обов'язково має постійно конкретизуватися відповідно до змін умов життя та вікових особливостей дітей.

Визначаючи конкретні завдання і зміст виховної роботи, перш за все необхідно чітко уявити, які моральні якості варто виховувати у дітей, якими вони мають вирости до кінця кожного окремого дошкільного ступеня і до моменту переходу в перший клас школи. Чітка цілеспрямованість і перспективність виховної роботи є однією з умов її ефективності [1, с. 10].

Ми розглядаємо моральне виховання як активну взаємодію педагога, вихованця, сім'ї та дошкільного закладу у спільній діяльності, у процесі якої формуються кращі людські риси.

І справді, діти з раннього дитинства засвоюють систему моральних цінностей, норм поведінки, культурні традиції, вчать довіряти людям або очікують якихось неприємностей від усього, що довкола них. Адже почуття, сформовані в дитинстві, нерідко супроводжують дитину протягом усього життя, надаючи їй стосункам з іншими особливого стилю й емоційного забарвлення.

Першим колективом, в якому дитина набуває досвіду спільного життя та людських взаємин, є сім'я. Саме родина є соціальною основою формування особистості.

Для виховання в дитині моральних якостей педколектив дошкільного

закладу тісно співпрацює із сім'єю. Співпраця навчального закладу і сім'ї – одне з найважливіших завдань соціалізації дитини в суспільстві. Вихователі намагаються створити такі умови, щоб у дитини, спираючись на приклади з досвіду, складалося усвідомлення і розуміння того, що добре, а що погано, щоб дитина змогла самостійно сформулювати і мати уявлення про моральні якості такі як: жадібність, дружба і багато інших. Таке ставлення до основоположних понять нашого життя продовжує формуватися і в майбутньому, у процесі дорослішання. Головним помічником дитини на цьому шляху є дорослий, який конкретними прикладами своєї поведінки і закладає у дитини основні моральні норми поведінки.

Стиль сімейних взаємин, соціальна спрямованість батьків, їхня педагогічна культура, рівень моральної вихованості – усе це формує в дитини дошкільного віку ставлення до навколишньої дійсності і насамперед до людей. Отже, вплив сім'ї на формування людської особистості величезний. Особливо великий цей вплив у дошкільний період дитинства [3, с. 103].

Завдяки емоційності родинних стосунків сім'я насамперед упливає на формування почуттів дитини. В атмосфері взаємної уваги, допомоги, любові, властивій сім'ї, у дитини виховується доброта і чуйність.

У сім'ї дитина засвоює перші необхідні норми моралі, виховуються любов і повага до батьків, чуйність, працьовитість та інші риси [1, с. 155].

Взаємодія, взаємний вплив, взаємне доповнення сімейного та суспільного – необхідна умова успішного розв'язання завдань всебічного виховання юного покоління.

Рівень сімейного виховання великою мірою залежить від педагогічної культури батьків. Тому одне з важливих завдань дитячого садка – пропаганда педагогічних знань батькам.

Ведучи цю пропаганду, вихователі нашого дошкільного закладу враховують культурний рівень батьків, велике поширення засобів масової інформації (газет, журналів...). Більшість батьків, як правило, мають певні уявлення про мету виховання дітей, але не мають достатніх конкретних знань про завдання і методи їх виховання.

Для пропаганди педагогічних знань серед батьків використовуються різноманітні форми роботи із сім'єю – індивідуальні та колективні. У процесі цієї роботи батьки дістають знання про завдання та методи всебічного виховання дітей – фізичного, розумового, морального, етичного. Але питання морального виховання в роботі з батьками заслуговує на особливу увагу, адже сім'я найбільше впливає на моральний розвиток особистості.

За час перебування дитини у дитячому садку батьки повинні мати певне коло знань про моральне виховання дітей дошкільного віку. Набуті батьками знання мають допомогти їм продовжувати, закріплювати й поглиблювати ту роботу, яку проводить дитячий навчальний заклад у сім'ї. Знання, що даються батькам, мають бути конкретні й індивідуальні, їх треба надавати, враховуючи умови життя сім'ї та спираючись на позитивний досвід сімейного виховання.

Велику увагу питанню морального виховання в сім'ї та сімейному вихованню приділяв Василь Олександрович Сухомлинський. Він вважав, що сім'я – це справжня школа виховання людяності, сердечності, душевності. Це начало всіх начал, той виховний інститут, де закладаються основи всебічного розвитку дитини. Вважав, що обов'язком кожного члена родини є виховання у дітей любові й поваги до старших, насамперед, до бабусі й дідуся.

В. О. Сухомлинський радив із пошаною ставитися до старших – надавати їм найпочесніше місце, якомога часто відвідувати, писати листи, вітати зі святами, днем народження, а звичайна щоденна увага до них – обов'язок кожної дитини. Центральне місце у виховній системі В. Сухомлинського справедливо відведено вихованню гуманності, процес становлення якої, як й інших цінностей, відбувається за такими закономірностями:

- по-перше, знання мають перерости у звичку, а звичка, поступившись власними інтересами, стати традицією;
- по-друге, звички мають бути підкріплені емоційною оцінкою, переживанням власних вчинків;
- по-третє, має бути відповідність між принципами і вчинками.

Проблемі морального виховання дитини в сім'ї надавав особливого значення і такий великий педагог, як Костянтин Дмитрович Ушинський. Багато прикрих помилок і педагогічних вад у сімейному вихованні буває саме тому, що батьки не завжди ознайомлені з тим педагогічним мінімумом, яким має оволодіти кожен, хто взявся за таку відповідальну справу, як виховання молодого покоління.

Педагоги всіх епох підкреслювали виняткове значення для виховання дітей особистим прикладом батьків.

Моральний розвиток кожної дитини суто індивідуальний. Тут мають значення і нервова система дитини, й умови її життя в родині, й риси вдачі батьків. Тому індивідуальна робота із сім'єю надто важлива.

Вихователі, аналізуючи поведінку дитини разом із батьками шукають правильні прийоми педагогічного впливу. Вагомий вплив мають такі форми педагогічної пропаганди й залучення батьків до роботи дитячого садка, як відвідування занять, ознайомлення з режимом дня, дитячою діяльністю. Ці форми дають змогу показати батькам роботу дитячого садка, методи навчання та виховання дітей, щоб потім батьки використали їх у сімейному вихованні. Таке проникнення в життя дошкільного навчального закладу дає змогу батькам побачити свою дитину в дитячому колективі й іноді відкриває її з нового для них боку [2, с. 10].

У куточках для батьків вихователі постійно висвітлюють інформацію про моральне виховання дітей дошкільного віку.

Використовуючи різноманітні форми роботи, вихователі пояснюють батькам значення їхнього спілкування з дітьми.

Особливо необхідна для морального виховання дітей їхня спільна праця з батьками – удома, на природі, створення в родині традицій. Вивчення сім'ї, особистості дитини, встановлення контактів з батьками, систематичне

збагачення їх педагогічними знаннями дають змогу об'єднати зусилля дошкільного навчального закладу та родини в моральному вихованні дітей [1, с. 160].

Дитячий садок у своїй роботі з сім'єю має «спиратися» на батьків не тільки як на помічників дитячого закладу, а й як на рівноправних учасників формування дитячої особистості. Тому такий важливий тісний взаємозв'язок педагогічного колективу, дітей і батьків. Саме від спільної роботи, від єдності думок щодо основних питань виховання дітей залежить, якою виросте дитина. Тільки за цієї умови можливе виховання цілісної особистості.

У своєму розвитку дитина «приміряє» на себе різні соціальні ролі, кожна з яких дозволить йому підготуватися до виконання різних соціальних обов'язків учня, капітана команди, друга, сина чи дочки. Кожна з таких ролей має величезне значення у формуванні соціального інтелекту і передбачає розвиток власних моральних якостей: справедливості, доброти, чуйності, ніжності, турботи про близьких. І чим різноманітнішим буде «репертуар» ролей малюка, тим з більшою кількістю моральних принципів він ознайомиться і тим багатшою буде його особистість.

Дружні стосунки сім'ї, доброзичлива атмосфера, злагода, взаємоповага, любов і поступливість батьків у ставленні одне до одного – головна сила виховного впливу на дитину. «Сім'я – це те первісне середовище, де людина повинна вчитися творити добро. Сім'я щодня, щогодини, – стверджує В. О. Сухомлинський, – доторкається до духовного життя дитини, дитячий садок і школа не можуть обійтися без сім'ї».

Тому моральна культура дитини в дошкільному навчальному закладі в багатьох сенсах є, образно кажучи, плодами тих квіток, які квітнуть у родині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нечаєва В. Г. Моральне виховання дітей дошкільного віку / В. Г. Нечаєва. – К., 1976. – 162 с.
2. Артемова Л. В. Моральне виховання дошкільників / Л. В. Артемова. – К., 1974. – 102 с.
3. Приходько Ю. О. Формування позитивних взаємин у дитячому колективі / Ю. О. Приходько. – К., 1987. – 123 с.
4. Островська Л. Ф. Виховання культури поведінки дошкільників / Л. Ф. Островська. – К., 1975. – 119 с.

Гордійчук Наталія Іванівна,
*викладач вищої категорії,
викладач-методист, викладач педагогіки
(Бердичівський педагогічний коледж)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ ПРАЦІ З ПЕРШОДЖЕРЕЛАМИ НА ЗАНЯТТЯХ З ПЕДАГОГІКИ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ

Творча діяльність є пріоритетною складовою професійної компетентності сучасного вихователя ДНЗ та обов'язковою умовою будь-якого педагогічного процесу.

Ще античні філософи Сократ, Платон, Арістотель, Квінтіліан говорили про важливість прояву творчості в роботі педагога. Я. А. Коменський висловлював думку про творче ставлення учителя до своєї справи, засуджував «нудних і безплідних догматиків, що навчають одними сухими настановами» [4]. В. О. Сухомлинський розглядав діяльність педагога як складну багатогранну справу, яка починається там, «де зароджується іскра живої, трепетної думки, що шукає відповідь на питання, яке висувається життям. Без питання, без бажання знайти причинні залежності між явищами ця іскра ніколи не загориться. Питання, що запалює іскру творчості, виникає тоді, коли ти хочеш бачити свою справу, свою працю, результати своєї праці кращими, ніж вони є зараз, коли тобі не дає спокою думка: чому твої зусилля не приводять до того, до чого вони, здавалося б, повинні привести?» [3, с. 406].

У сучасній психолого-педагогічній літературі останніх десятиліть проблемі педагогічної творчості приділяється особлива увага.

Поняття «педагогічна творчість» та її прояв у педагогічній роботі стали предметом аналізу В. А. Крутецького, М. М. Поташника, В. О. Лісовської.

Так, І. Д. Бех, Л. С. Виготський, М. М. Бахтін досліджували психологічні аспекти творчої діяльності. Взаємозв'язок творчого мислення та педагогічної майстерності аналізували Ю. П. Азаров, В. І. Зв'ягинський, І. А. Зязюн. Види та механізми педагогічної імпровізації з'ясовували І. А. Зязюн, В. О. Кан-Калик. Педагогічні умови та шляхи формування творчої активності особистості вивчали В. А. Андрєєв, Н. В. Кичук, В. В. Рибалко.

На нашу думку, відповіді на питання про форми, методи, прийоми організації творчої діяльності доцільно шукати у педагогів-практиків, які мають власні педагогічні знахідки, перевірені власним досвідом.

Варто зазначити, що питання організації творчої діяльності студентів в умовах педагогічного коледжу набуває особливої **актуальності**, бо підготовка вихователів здійснюється відповідно до ОКР «молодший спеціаліст» на основі базової загальної середньої освіти.

З одного боку, професійна підготовка п'ятнадцятирічних студентів викликає ряд труднощів: як правило, низький рівень загального розвитку, відсутній або недостатній рівень сформованості навчально-пізнавальної діяльності, невисока мотивація до навчання тощо.

З іншого боку, це сенситивний віковий період для формування світогляду, стійких професійних інтересів, формування характеру та життєвого самовизначення, що, у свою чергу, створює унікально сприятливий фон для успішного навчання та оволодіння педагогічною професією.

Саме тому своєрідністю навчання в умовах коледжу є поєднання системи шкільного навчання та системи навчання у вищому навчальному закладі в одне ціле, що передбачає: пошук оптимальних форм, методів, прийомів навчання, які водночас були би для студентів складними та цікавими; знайомими та зрозумілими у способах виконання, проте з елементами новизни та творчості; створення атмосфери «привабливого невідомого»; поєднання принципу

науковості навчання з принципами доступності, емоційності, індивідуального підходу.

Мета публікації – охарактеризувати досвід організації творчої праці в процесі вивчення курсу педагогіки в педагогічному коледжі на прикладі роботи студентів із першоджерелами.

Навчальна програма передбачає різні види робіт із науковою, навчальною, навчально-методичною літературою. Робота з першоджерелами, працями видатних діячів, педагогів – суттєвий та надзвичайно потрібний для професійного становлення вид діяльності.

Потрібно визнати, що сучасний студент не користується книгою, а частіше працює з інформаційними джерелами мережі Інтернет. Як наслідок – тотальне списування, дублювання та привласнення чужих думок, низькі освітні результати.

Проте сьогодні існує багато способів раціонально та продуктивно організувати роботу студентів із першоджерелами. Найбільш розробленими та розповсюдженими є такі.

Складання плану-конспекту наукової праці, окремого розділу чи статті, що вчить послідовно і чітко викладати свої думки. План-конспект стислий, простий та зрозумілий, тому стає незамінним посібником для студента за умови сформованості навичок його складання.

Найпростішим різновидом плану-конспекту, описаним в літературі, є питально-відповідний конспект (на пункти плану, виражені в питальній формі, даються точні відповіді). Досить популярним є цитатний конспект, який створюється з уривків оригіналу – цитат, які пов'язані одна з одною ланцюгом логічних переходів. Цей вид конспекту найбільш ефективний у процесі вивчення та аналізу класиків педагогічної думки. Хронологічний конспект дає можливість виконати записи в порядку послідовності подій. Тематичний конспект передбачає компонування відповіді на поставлене запитання, що активізує особистий досвід студента, спостережливість, пам'ять, мобілізує знання. Вільний (художній) конспект є сполученням виписок, цитат, тез, потребує від студента глибокого осмислення матеріалу [1, с. 20].

У педагогічній діяльності ми намагаємося зосереджувати увагу не на конспекті, а на усному повідомленні студента, адже важливим є те, наскільки осмислено опрацьовувався матеріал, скільки розумових сил та творчої праці доклав студент для його підготовки. Відповідно оцінюється повідомлення за такими критеріями, як змістовність, стислість і лаконічність, творчість і неординарність. Проте найголовніший критерій – наявність «ефекту зворотної дії»: якщо студентська аудиторія зацікавлено слухає, розуміє, з легкістю відповідає на запитання після прослуханого, отже, таке повідомлення заслуговує найвищого бала.

Спонукають студентів творчо працювати з інформаційними джерелами завдання, що вимагають від повідомлення відповідної форми (з педагогіки: форма – це зовнішній обрис, контур).

Праці видатних педагогів відрізняються не лише змістом, обсягом, часом написання, а й стилем викладу. Студентам пропонується опрацювати джерело та підготувати повідомлення на вибір (вибір необхідно також мотивувати), наприклад, такі:

- повідомлення-доведення;
- повідомлення-переконання;
- повідомлення-порівняння;
- повідомлення від першої особи;
- повідомлення-практикум;
- повідомлення-сучасний погляд;
- повідомлення-заперечення;
- повідомлення-роздум.

Такий підхід мобілізує творчі сили студента та мінімізує, а то й унеможлиблює дублювання інформаційних джерел.

Пропонуємо фрагменти таких повідомлень (повідомлення готували студенти четвертого курсу).

Повідомлення-роздум за працею Джона Локка «Думки про виховання» (підготувала Тетяна Кіндрась)

Я думаю, що все має свою історію й передісторію, а тому пізнання цього має починатися в минулому. Перше, що можна помітити у науковій праці «Думки про виховання» (1693), – те, що у своїй праці Джон Локк описує методи виховання з раннього віку джентльменів в аристократичних сім'ях. Можна подумати, що в сучасному світі ця праця потерпіла б фіаско. Але це не так.

Ми багато можемо взяти для себе як майбутніх вихователів з цієї праці, тим самим ще раз підкреслити все значення виховання у дошкільному віці.

Д. Локк розробив теорію «чистої дошки». Психіка людини від народження схожа на чисту дошку, або чистий аркуш, де ще нема ніяких записів. Теорія «чистої дошки» привела Локка до визнання вирішальної ролі виховання в розвитку дитини. Сам Джон Локк казав, що 9/10 людей, із якими ми можемо зустрічатися щодня, є тими, ким вони є завдяки своєму вихованню. А й справді, чи не виховуємо ми дитину, яка в майбутньому перетворюється із маленької квіточки в чудове або огидне яблуко?

Мені подобається те, що Локк прагнув виховати не просто людину, а джентльмена, який уміє «вести свої справи розумно і передбачливо». Наголошуючи на пріоритеті виховання, Дж. Локк ставить за мету не «створення вчених людей», а виховання практично сформованої ділової людини. Джентльмен має отримати якісне виховання, але не в школі, тому що школа, на думку Локка, – це установа, де зібрана «строката юрба погано вихованих безпутних хлопчиків всякого стану». Справжній джентльмен отримує виховання вдома, бо «навіть недоліки домашнього виховання незрівнянно корисніші від придбаних у школі знань і умінь». Тому Локк, аналізуючи досвід аристократичних сімей, рекомендував доручити всю справу виховання джентльмена власне батькові дитини. Гартування характеру, розвиток волі,

моральне дисциплінування – найважливіші завдання виховання. Не можна потурати дитині, але не можна і не задовольняти його законних побажань. Спочатку «страх і повага» повинні дати владу батькові над поведінкою дитини, а в більш зрілі роки цю владу будуть підтримувати «любов і дружба».

Повідомлення «від першої особи» за працею Ж.-Ж. Руссо «Еміль, або Про виховання» (підготувала Наталія Гудована)

Мене звать Жан-Жак Руссо.

Я вважаю, що природне виховання не залежить від нас, а діє самостійно. Природна людина, мій ідеал, – гармонійна і цілеспрямована, у ній високо розвинуті якості людини-громадянина, патріота своєї країни. Така людина вільна від егоїзму.

На мою думку, життя людини можна поділити на чотири етапи:

I етап – від народження до 2 р. – це період фізичного виховання. Саме тут перші і головні вихователі – мама й тато.

Ми народжуємося, позбавленими всього, – нам потрібна допомога; ми народжуємося безглуздими – нам потрібен розум. Усе, чого ми не маємо при народженні та без чого не можемо обійтися, ставши дорослими, дається нам із вихованням.

Як на мене, найголовнішими факторами впливу на людину є Природа, Суспільство, Предмети.

Їхній безпосередній вплив сприяє адаптації дитини до навколишнього!

Думаю, не завжди потрібно у вихованні спиратися тільки на почуття, інакше людина не буде знати, чого хоче. Дитину не можна сковувати після народження пелюшками. Вона має лежати вільно. Вважаю помилкою заважати природі. Нехай тіло вільно розвивається.

II етап життя людини – від 2-х до 12-ти – це «сон розуму». Як на мене, у цьому віці не можна нічого забороняти, не можна карати, сердитися, але треба виховувати принципом природних наслідків. Тобто: розбив вікно – сиди в холоді; зламав стілець – сиди на підлозі; зламав ложку – їж руками. Тут важливий приклад, який виховує. На нього треба спиратися.

Я вважаю, що не варто примушувати дитину займатися проти волі. Доречніше повправляти почуття. Зокрема, зір – малюванням, слух – співом, музикою; дотик – предметами, що є під руками.

Мені ніколи не вдасться зробити з Еміля мудреця, якщо вбиватиму в ньому пустуна. Без руху життя – тільки летаргійний сон.

Нема потреби забороняти поганий учинок! Думаю, цей поганий учинок краще просто попередити. Не будьмо щедрими на відмови, але й змінювати їх не потрібно...

Повідомлення-практикум за працею Й. Г. Песталоцці «Книга для матерів» (підготували Катерина Іващенко, Ганна Андрюхова)

Ми опрацювали працю Йогана Генріха Песталоцці «Книгу для матерів», де рекомендовано, як матерям навчати своїх дітей, як із допомогою предметів, звичайних речей, що оточують дитину, можна навчити її називати

форму, кольори, складові частини цілого. Навчаючи дітей, Песталоцці радив звернути увагу на три головні моменти:

- скільки різноманітних предметів дитина має перед очима;
- який вони мають вигляд (форма та контури);
- як вони називаються.

Для того, щоби за допомогою елементарних речей навчити дитину, педагог пропонує матерям виконувати з дітьми різні вправи, так мама отримає море нових вражень від навчання своєї дитини.

Песталоцці вважав, що число, форма, слово – елементарні засоби навчання.

Отже, на думку педагога, матері, навчаючи своїх дітей, мають дотримуватися певних принципів:

- учити дітей розглядати кожен предмет як окрему одиницю;
- ознайомлювати дітей із формою кожного предмета, його розмірами, пропорціями;
- якомога раніше навчити дітей назвати предмети, про які вони дізналися.

Отож, у навчанні діють три основні сили: слово, форма, число.

Зараз ми продемонструємо вам декілька вправ, описаних Песталоцці в праці «Книга для матерів».

Я уявила себе мамою XVII століття, а моя подруга – моя дитина.

Перша вправа:

- Ось у мене голова. Покажи, де в тебе голова.
- Що ти назвала?
- Ось у мене брови. Покажи, де вони в тебе.
- Це моє обличчя. Покажи своє.

За допомогою цієї вправи мама зможе показати дитині частини тіла і дати їх назви.

Вправа друга:

- Поміркуй: голова – це частина чого?
- Частина тіла.
- Спробуй подумати: обличчя – частина чого?
- Частина голови.
- А брови?
- Частина обличчя.

За допомогою цієї вправи мама зможе навчити дитину називати частини тіла і показати взаємозв'язок частин тіла між собою...

Розповіді Песталоцці змістовні, яскраві, завдяки яким можна навчити дитину лічити, читати, вимірювати.

Висновок. Такий спосіб організації творчої праці з першоджерелами, як апробований нами, формує у студентів педагогічну грамотність, розвиває пошукову спрямованість розуму, прагнення до самовдосконалення, творчості, формує професійний інтерес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демченко О. П. Практикум з історії педагогіки: навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять / О. П. Демченко. – К. : Вид. дім «Слово», 2012. – 432 с.
2. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : нав. посіб. для студ. пед. навч. закл. / Упоряд. З. Н. Борисова, В. У. Кузьменко. – К. : Вища школа, 2004. – 511 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти томах. Т. 4 [текст] – В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976–1977.
4. Велика дидактика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://ru.wikisource.org/wiki/Великая_дидактика_\(Коменский_1875\)/Глава_I](https://ru.wikisource.org/wiki/Великая_дидактика_(Коменский_1875)/Глава_I)

Довбаш Анна Іванівна,
студентка 43-ї групи навчально-наукового інституту педагогіки;
Колесник Наталія Євгенівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЗВИЧАЇВ І ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА УРОЦІ «ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Початкова освіта – стратегічна основа розвитку особистості, суспільства, нації й держави, запорука майбутнього, найбільш масштабна сфера суспільства, його політичної, соціально-економічної, культурної й наукової організації. Вона є засобом відтворення й нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, виховання патріота і громадянина, дієвим чинником модернізації суспільства, зміцнення авторитету держави як загалом, так і на міжнародній арені.

Педагогічна теорія і шкільна практика у початковій ланці освіти знаходяться сьогодні на якісно новому рівні розвитку, який передусім характеризується сучасною концепцією освіти, оновленою парадигмою виховання, етнізацією змісту педагогічного процесу. Основним фактором етнізації в сучасних умовах трансформації суспільства виступає система звичаїв і традицій українського народу.

Мета статті – проаналізувати значення та сучасні тенденції використання звичаїв і традицій українського народу на уроці «Трудове навчання» в початковій школі.

Деякі аспекти проблеми використання звичаїв і традицій українського народу на уроці «Трудове навчання» в початковій школі обґрунтовано в дослідженнях таких вітчизняних педагогів: О. Воропай, М. Грушевського, О. Духновича, П. Житецького, Я. Коменського, М. Костомарова, П. Куліша, М. Максимовича, В. Сухомлинського, К. Ушинського, П. Чубинського, Д. Яворницького (виховання особистості на традиціях і звичаях українського народу); Т. Байбари, В. Киричок, М. Лещенко, Л. Масол, О. Рудницької, В. Сироти, В. Танської, Г. Тарасенко, К. Чорної, Т. Шевчука (дидактичні аспекти реалізації змісту навчання, збагаченого національними традиціями і звичаями);

Н. Бібік, М. Вашуленка, В. Ільченко, Н. Колесник, Л. Кочиної, О. Савченко, В. Тименка, В. Паламарчук (дидактичні напрями інтеграції багатокомпонентного змісту початкової освіти в сучасних умовах) та інших працях.

За нинішніх умов трансформації суспільства на нову парадигму виховання передусім визначають національні і загальнолюдські цінності, діалогічність культурних надбань [4]. У зв'язку з цим у педагогічній теорії і практиці яскраві дві тенденції: розвиток національної свідомості особистості й формування її планетарного світогляду. Важливим фактором цих тенденцій виступають національно-культурні звичаї та традиції, високоморальний зміст яких не допускає асиміляції національного чи його відгородження. Тому національно-культурні звичаї та традиції є реальними детермінантами навчально-виховної діяльності в початковій школі.

У сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства проблема національного і загальнолюдського в соціально-економічних і літературознавчих джерелах має принципово нові звучання і вимагає уважного ставлення до соціально-історичних особливостей формування традицій національно-соціального виховання різних народів. Зазначимо, що нині розглядаємо взаємодію національного і загальнолюдського як основу традицій формування духовного світу молодших школярів у соціальному вихованні народу незалежно від його національної належності [1, с. 26].

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має власні звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками. Але звичаї та традиції – це не відокремлене в житті народу явище, це – втілені в рухи і дію світовідчуття, світосприймання та взаємини між окремими людьми. А ці взаємини і світовідчуття безпосередньо впливають на духовну культуру даного народу, що у свою чергу впливає на процес зростання народної творчості. Саме тому народна творчість нерозривно пов'язана зі звичаями та традиціями народу [2, с. 5].

Поняття «традиції» розглядається різними авторами не ідентично. На думку І. Белецької, традиції – різнобічне об'ємне поняття, що увібрало в себе багато аспектів наступності. Це одна з форм особистісних, людських і суспільних відносин, яка охоплює всі сфери життєдіяльності людини. Вона існує в усіх ланках суспільства, багатofункціональна за своїм характером. У процесі виховання традиції не є абсолютно безособовими, це не якась абстракція досвіду певного народу. Вони набирають особистісно-значущого характеру, залучають учнівську молодь до суспільного життя, формують відчуття власної причетності до певного народу, до певної історичної спільності, до нації [1, с. 28].

Традиції народу тісно пов'язані зі звичаями, вони ніби доповнюють один одного, але в той же час функціонують наче окремо, по-різному впливаючи на особистість.

Звичай народу – це ті прикмети, за якими впізнається народ не тільки в сучасному, а й у його історичному минулому [2, с. 5].

Звичай виконують ту ж роль, що і традиції, – універсального регулятора поведінки людей, проявів їх емоційно-вольової сфери. Звичай підтримується і

передається від старшого покоління до молодого, від дорослих до дітей. Національні звичаї такі сильні, що той, хто не бере участі у звичаєвому дійстві, привселюдно осуджується.

Виховне значення звичаїв полягає в тому, що дотримання чи безпосереднє виконання їх вимог суттєво впливає на формування морально-естетичних стосунків між людьми, є засобом прищеплення молоді певних моральних якостей [1, с. 28].

Реалізація звичаїв і традицій українського народу на уроці «Трудове навчання» в початковій школі та й під час усього навчально-виховного процесу загалом, а також прищеплення любові до народного досвіду – це одне зі значних педагогічних завдань.

Педагогічний потенціал національно-культурних традицій, як свідчать дані, полягає в тому, що вони:

→складають основний зміст виховання, служать формою культурного самозахисту нації;

→виступають як засіб і результат виховних зусиль народу протягом багатьох століть;

→об'єднують на високих моральних засадах усі етноси, що проживають в Україні, захищають свободу і рівноправність молодшого і старшого поколінь;

→надійно обороняють національну самобутність народу, спрямовують на професійне самовизначення, пов'язане з традиційними регіональними промислами, декоративно-ужитковим мистецтвом;

→перетворюють у собі минуле, сучасне і майбутнє українського народу, обґрунтовують його право на власну життєдіяльність і творчість, передають велич моральних засад нації;

→зберігають і передають досвід народу для зміцнення порядку й норм життя людей у певних соціальних умовах і етнографічних обставинах;

→мають свою наукову сутність – у певному національному спрямуванні молодого покоління, досягненні національних і загальнолюдських ціннісних пріоритетів індивідууму [3, с. 125].

Але, на жаль, не всі вчителі початкової школи використовують такий педагогічний потенціал національно-культурних традицій, що негативно впливає на навчально-виховний процес.

Причини, що гальмують процес виховання молодших школярів на національно-культурних звичаях і традиціях українського народу, мають соціально-економічний, загальнопедагогічний та організаційно-методичний характер. Це:

по-перше, неповна визначеність мети, цінностей, ідеалів, прикладів і зразків у виховній роботі; недостатня етнізація і формалізм у змісті, формах і видах виховної діяльності, особливо позаурочної;

по-друге, недосконалість навчальних планів і програм, відсутність підручників нового покоління, неврахування регіональної специфіки традицій, народних промислів, декоративно-ужиткового мистецтва;

по-третє, недостатня навчально-матеріальна база, як і традиційних загальноосвітніх шкіл, так і освітньо-виховних закладів нового типу;

по-четверте, невідповідність навчальних планів ВНЗ запитам різних типів сучасної загальноосвітньої школи, що виявляється в недостатній кваліфікації педагогічних кадрів, зокрема, щодо виховання школярів на національно-культурних традиціях народу [3, с. 69].

Отже, звичаї та традиції українського народу є обов'язковим елементом у вихованні майбутнього покоління, адже без минулого немає майбутнього. Кожний учень початкової школи має знати, шанувати, берегти та передавати іншим цінність, скарб нашого народу – звичаї та традиції. І головним завданням вчителя початкової школи є донести до дітей цей скарб, прищепити любов та бережливе ставлення до нього. Адже духовне відродження неможливе без повернення до першоджерел життя народу, першооснов буття нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белецька І. В. Вплив традицій та звичаїв нашого народу на формування учнівської молоді / І. В. Белецька // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – Вип. 30. – С. 25–28.

2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис / О. Воропай. – К. : Акціонерне видавничо-поліграфічне вид-во «Оберіг», 1993. – 589 с.

3. Медвідь Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні / Л. А. Медвідь. – К. : Вікар, 2003. – 335 с.

4. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. – 648 с. + CD.

Духович Валентина Миколаївна,
учитель вищої категорії, старший учитель,
(Прилуцька спеціалізована школа I–III ступенів № 6
з поглибленим вивченням інформаційних технологій)

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному освітньому просторі увага акцентується на формуванні в учнів уміння самостійно мислити, здобувати та застосовувати знання, детально обдумувати прийняті рішення й чітко планувати дії. Тому сьогодні в організації освітнього процесу важливо користуватися методами і технологіями на основі проектної та дослідницької діяльності школярів. У такій діяльності учень проявляє себе як творча особистість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Визначенню поняття «творча особистість» надається сьогодні вченими (Б. Ананьєв, В. Андрєєв, Д. Богоявленська, А. Зак, Я. Коменський, Ю. Львова, Я. Пономарьов та ін.) достатньо уваги. Вони вважають, що творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, інтересам до нового, оригінального, який уміє відкинути звичайне,

шаблонне. Для креативної особистості творити – одна з життєвих потреб. Особливою творчою працею можна вважати проектну діяльність, яка створює умови для творчої самореалізації учнів, підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей.

Використання проектних технологій у школі має досить високий рівень загальної дослідженості. Зокрема, теоретико-прикладні підходи до проектної діяльності висвітлені в роботах вітчизняних і зарубіжних учених (В. Воропаєв, І. Єрмаков, І. Підласий, В. Поздняков, В. Шапіро).

Мета статті – висвітлити методіку організації проектної діяльності на уроках літературного читання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Метод проектів є інноваційною педагогічною діяльністю, яка спрямована на оволодіння різними способами творчої, дослідницької, експериментальної діяльності, духовне та професійне становлення особистості через активні дії і створення суб'єктом власної стратегії навчання, коли увага переноситься на процес набуття школярами знань, умінь, навичок, життєвого досвіду, що трансформується в компетенції. Робота над проектом має інноваційний характер: вимагає від учнів застосовувати нові знання, спираючись на засвоєний раніше матеріал; виробляє вміння діяти і приймати рішення самостійно чи у складі команди та розв'язувати конфлікти; шукати, компонувати і застосовувати нову інформацію з різноманітних джерел, використовуючи сучасні технології для виконання конкретних завдань; розвиває критичне мислення та прагнення до творчості, саморозвитку; формує бажання і здатність самостійно вчитися.

Метод проектів є педагогічною технологією, яка відображає реалізацію особистісно орієнтованого підходу в освіті (саме педагогічною технологією, хоча в назві технології використовують слово «метод»), сприяє формуванню вміння адаптуватися до швидко змінних умов життя людини постіндустріального суспільства. Поняття «проект» в останні роки активно ввійшло у практику освіти. Слово «проект» запозичено з латинської й походить від слова «proectus», яке буквально означає «кинутий уперед». У сучасному розумінні проект – це намір, який буде здійснено в майбутньому. Проект – сукупність певних дій, документів, текстів для створення реального об'єкта, предмета, створення різного роду теоретичного/практичного продукту [4].

Особливої уваги заслуговує застосування проектної діяльності на уроках літературного читання. Адже саме на уроках читання відбувається становлення дитини-читача, здатної до самостійної читацької, творчої діяльності; здійснюється її мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток; формуються морально-естетичні уявлення й поняття, збагачуються почуття, виховується потреба в систематичному читанні. Упровадження нових освітніх технологій навчання – це передумова активної пізнавальної діяльності учнів: нестандартна, цікава, творча робота пробуджує у дітей інтерес до знань і сприяє емоційному, духовному та інтелектуальному розвитку школярів.

Організуючи на уроці літературного читання проектну діяльність, учитель знайомить учнів з її особливостями, учить планувати роботу як повноцінну та усвідомлену. Навчальний проект для учнів – це можливість зробити щось самостійно чи з товаришами, дослідження, яке допомагає виявити й розвинути здібності, це нові відкриття та знання. В основі кожного навчального проекту лежить близька й актуальна для учнів проблема, вирішення якої сприяє розвитку пізнавального інтересу, самоствердженню особистості, отриманню задоволення від активної пошукової діяльності.

Мета проектної діяльності полягає у стимулюванні інтересу учнів до визначеної проблеми, оволодіння необхідними знаннями, а також для практичного застосування отриманих результатів. В основу методу проектів покладена ідея, яка відображає суть поняття «проект», його прагматичну спрямованість на результат, який отримано під час вирішення тієї чи іншої практично чи теоретично значущої проблеми. Головним є те, що цей результат можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності.

На уроках літературного читання учні 3-го класу працювали над проектами (на матеріалі творів В. О. Сухомлинського): «Краплинка доброти», «У світі немає нічого кращого та приємнішого, ніж дружба», «Добре діло – роби сміло», «Як посолиш, так і їстимеш».

Мета проекту «У світі немає нічого кращого та приємнішого, ніж дружба» – вивчити та проаналізувати твори В. Сухомлинського про людські чесноти; спонукати учнів більше дізнатися про творчість педагога; сприяти формуванню уявлень про доброту, чуйність, уважність, розвивати діалогічне та монологічне мовлення, читацькі здібності; виховувати доброту, любов до батьків, рідного краю, до праці, бажання бути людьми; дати можливість відчувати радість від творення добра іншим, цінувати друзів.

У проекті брали участь 3 групи учнів: «Промінчики тепла», «Перлинки доброти», «Вогники щирості». Перша група досліджувала проблему «Що таке дружба?». Мета цього дослідження – розкрити зміст понять «дружба», «справжній друг»; прищепити учням повагу до цінностей дружби; сприяти розвитку критичного ставлення до себе і своїх особистих якостей, терпимості й коректності у спілкуванні з друзями.

Результат свого дослідження члени цієї групи представили у презентації. Окремі слайди містили таку інформацію:

Що потрібно для того, щоб мати друга?

1. Виявляйте щирий інтерес до людей, особливу увагу до того, хто з вами розмовляє.
2. Частіше посміхайтесь.
3. Називайте вашого співбесідника на ім'я.
4. Вмійте уважно слухати співбесідника, заохочуйте його говорити про себе.
5. Починайте розмову на тему, що цікавить вашого співбесідника.
6. Прагніть дати людині можливість відчувати зацікавленість в ній. Робіть це широко.

«Абетка дружби»

• А — акуратність	О — освіченість
• Б — бадьорість	П — повага
• В — веселощі	Р — радість
• Г — гідність	С — сміливість
• Ґ - ґречність	Т — талановитість
• Д — доброта	У — уміння
• Е — ерудованість	Ф — фантазія
• Є — єдність	Х — хоробрість
• Ж — життєрадісність	Ц — цілеспрямованість
• З — злагода	Ч — чесність
• І — інтелігентність	Ш — шанування
• К — краса	Щ — щирість (щедрість)
• Л — любов	Ю — юність
• М — милосердя	Я — ясність
• Н — надійність	

"Конституція дружби"

- завжди прислухатися одне до одного;
- не брехати;
- не кривдити;
- підтримувати одне одного;
- не залишати в біді;
- завжди чинити по справедливості;
- поступатися одне одному;
- завжди допомагати.

Загальні правила дружби:

- Уникати сварок;
- Допомогати один одному;
- Бути доброзичливими;
- Бути турботливими;
- Не глузувати один з одного;
- Вміти вибачати та поступатися...

Група «Перлинки доброти» результати своєї діяльності представила у газеті «Стежками доброти». Метою роботи групи «Вогники щирості» було: розвивати почуття відповідальності за того, з ким дружимо, усвідомити потребу кожної людини товаришувати, у відчутті, яке приносить дружба, сформувати розуміння, хто такий друг і що таке дружба, вміння берегти дружбу; тактовно вказувати на недоліки друга. Учні, які були учасниками цієї групи, провели гру «Дружимо !», а також запропонували твори і ситуації для аналізу.

Висновки із даного дослідження і перспективи наукових розвідок. Робота над проектом показала, що учні можуть виступати активними учасниками процесу створення проекту, формувати свій власний погляд на інформацію, визначати мету й завдання, шукати шляхи їхнього вирішення. Метод проектів дає можливість учням учитися на власному досвіді й досвіді інших у конкретних справах і приносить задоволення учням, які бачать продукт власної праці. Наукового вирішення потребують питання проектної діяльності на інших уроках в початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах : посіб. для вчителя / О. Я. Савченко. – К. : Освіта, 2007. – 334 с.
2. Грона Н. В. Методика роботи над текстами різних жанрів : [методичні рекомендації з методики викладання української мови для студентів спеціальності 6.010102 – Початкова освіта]. / Н. В. Грона – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – 82 с.
3. Жалдак М. І. Основи інформаційної культури вчителя / М. І. Жалдак // Використання інформаційних технологій в навчальному процесі : зб. наук. праць. – К. : МНО УРСР. КДПІ ім. О. М. Горького, 1990. – С. 3–24.
4. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров ; под ред. Е. С. Полат. – М. : Издательский центр «Академия», 1999. – 136 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільне дитинство – це період активного засвоєння дитиною рідної мови, становлення й розвитку її фонетичної, лексичної, граматичної правильності та розмовного, діалогічного й монологічного мовлення. Рідна мова відіграє унікальну роль у становленні мовленнєвої особистості дитини дошкільного віку.

Рівень розвитку рідної мови відображає рівень духовного розвитку нації, її культури. Рідна мова – це перше слово, почуте з материнських вуст, перша колискова пісня, яку чує немовля над колискою, це затишок батьківської хати, веселий гомін дитячого товариства [7, с. 4].

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні поставив перед педагогами основне завдання – виховати особистість, яка успішно діє в різних життєвих ситуаціях. Зокрема, освітня лінія «Мовлення дитини» передбачає засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою у різних життєвих ситуаціях. Оволодіння мовою як засобом пізнання і способом специфічно людського спілкування є найвагомим досягненням дошкільного дитинства [1 с. 7].

Розвиток мовлення – це не лише збагачення словника, формування звукової, граматичної культури й удосконалення зв'язного мовлення. Насамперед, це – розвиток уміння спілкуватися. Тому я вчу дітей робити повідомлення, пояснювати, доповнювати, домовлятися, хвалити, надихати, дискутувати, вітати, слухати інших, користуватися вербальними та невербальними (міміка, жести, рухи) засобами виразності.

«Мовленнєвий розвиток дитини – один із основних чинників становлення особистості у дошкільному дитинстві», – зазначає Т. О. Піроженко у науково-методичному посібнику «Мовленнєве зростання дошкільників». Актуальність своєчасного мовленнєвого розвитку в дошкільному дитинстві визначається завданнями щодо створення оптимальних умов для якнайповнішого розкриття потенційних можливостей кожної дитини, що мають прояв у специфічно дитячих видах діяльності та пов'язані з комунікацією [4].

Щоб навчити дитину оперувати своїми мовними знаннями, виховати ініціативну особистість із високим рівнем мовленнєвої творчості, я використовую у своїй роботі різні методи та прийоми мовленнєвого розвитку: лексичні та мовленнєві вправи, мовленнєві логічні задачі, інтерактивні методи – «дерево рішень», «мікрофон», «метод багатоканальної діяльності», казкотерапію.

Одним із дієвих методів розвитку мовлення дошкільників є використання лексичних і мовленнєвих вправ. Це практичні завдання для вправлення дітей в активному вживанні слів-означень, антонімів, створення синонімічного ряду.

Метою такого вправління є розвиток словника: збагачення його образними словами, розкриття метафоричних образів.

Для урізноманітнення вправ широко використовують поетичні твори. Адже поезія є невичерпним джерелом, звідки можна брати яскраві приклади образних порівнянь і метафор.

Використання лексичних і мовленнєвих вправ сприяє розвитку мислення дітей, забезпечує достатній лексично-граматичний запас для висловлювань, робить мовлення дітей більш виразним і барвистим.

Дошкільники залюбки виконують вправи, в яких треба: підібрати синоніми до запропонованих слів, замінити слова іншими, близькими за значенням, завершити порівняння, метафору, перетворити непоширене речення на поширене, відгадати слово.

Справжнім багатством за своєю суттю і навчальною цінністю є приказки і прислів'я. У лаконічних висловлюваннях криється глибина і гострота розуму українського народу. Тож невимушене спілкування з дошкільниками, що виникає під час обговорення, тлумачення цих «перлинок» має велике значення для розвитку у дітей мовлення і пізнання ними світу, усвідомлення загальнолюдських цінностей. Я використовую приказки та прислів'я у своїй роботі, добираючи їх до різних тем. Ось, наприклад, «перлини» народної мудрості про слово та мову: без мови не підійдеш і до корови; язик свербить сказати, та треба мовчати; слова ласкаві, та думки лукаві.

Мовленнєві логічні задачі – це розповіді-загадки про природу, відповіді на які дитина може дати лише тоді, коли чітко усвідомлює закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між явищами й об'єктами в природі. Тому перед їх використанням обов'язково проводжу відповідну роботу. Проблемні запитання спонукають малюків до пізнання, розвивають логічне мислення, активізують мовлення: у дітей виникає бажання висловлюватися, говорити, ділитися своїми припущеннями, знаннями. На перших етапах розв'язанню мовленнєвих задач присвячую ціле заняття або ж використовую їх як частину бесіди, розповіді за картиною тощо. Надалі, аби активізувати розумову діяльність дітей, пропоную їм самостійно скласти мовленнєві задачі.

Суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної позитивної взаємодії всіх учасників. Використовуючи інтерактивні методи навчання, створюю такі умови, щоби дитина мала змогу обговорювати проблеми з іншими, запитувати, активно діяти, шукати, досліджувати [5].

Метод розв'язання проблем, або «дерево рішень» містить декілька етапів. Спочатку ми обираємо проблему, яка не має однозначного розв'язання (ситуації з життя, епізоди казок), скажімо: «Що потрібно дереву для щастя?». Потім розглядаємо схему – «дерево рішень», у якій: стовбур «дерева» – квадрат – позначає цю проблему, «гілки» – прямі лінії – шляхи її розв'язання, а «листочки»-кружечки – її рішення. Пропоную дітям, згуртувавшись у підгрупи і спілкуючись між собою, знайти рішення проблеми. Діти, досягнувши взаємної домовленості шляхом обговорення, знаходять своє рішення обраної

проблеми і малюють його на аркуші паперу: гніздо, метелика, пташку, дощик тощо. Після цього кожна підгрупа розміщує свій малюнок на «дереві рішень» і презентує його. Оцінюють дітей лише позитивно.

Метод «мікрофон» – різновид групового обговорення певної проблеми, що дає можливість кожній дитині висловитись у порядку черги [5], дотримуючись певних правил: говорити лише тоді, коли отримуєш мікрофон, говорити швидко і стисло, не оцінювати висловлювань товаришів.

Для того, щоб розкрити потенційні можливості кожної дитини, я використовую метод «багатоканальної діяльності». Багатоканальне сприймання світу за допомогою всіх органів чуття, отримання глибоких вражень на емоційно-чуттєвій основі, сприяє міцному засвоєнню знань дітьми. Зокрема, використовую методику сприймання зображеного на картині різними органами чуття, яку розробили відомі педагоги Інґріда Мурашківська і Тетяна Сидорчук. Методику побудовано на принципах теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) [5].

Дуже важливим методом вважаю казкотерапію. Казкотерапія – це метод, у якому казкова форма застосовується для інтеграції особистості, розвитку її творчих здібностей, удосконалення взаємодії з навколишнім світом [6, с. 7].

Цей метод відрізняється від решти тим, що психологічна дія відбувається на ціннісному рівні [6, с. 9]. Казкові історії, легенди, міфи, притчі дають можливість розповісти про цінності у формі ненав'язливих цікавих і захопливих сюжетів. Казки попереджають про наслідки тих чи інших учинків, але не нав'язують життєвих програм.

Для того, щоб малечі було цікаво пізнавати навколишній світ з усіма його таємницями і загадками, я використовую поради відомого педагога В. О. Сухомлинського, а також його казки й оповідання.

Результатом мого використання в практичну роботу інтерактивних технологій розвитку мовлення дітей є те, що діти ростуть допитливими, активними, вільно спілкуються один з одним і з дорослими. А головне – люблять українську мову й залюбки вживають в активному мовленні образні вислови, пестливі слова, в яких віддзеркалюється милозвучність і поетична краса рідної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / [Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін.; наук. кер. А. М. Богуш]. – К., 2012. – 26 с.
2. Боклащук Н. Д. Інтерактивні технології розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку / Н. Д. Боклащук // Дошкільний навчальний заклад. – 2013. – № 1. – С. 2–7.
3. Вихователь-методист дошкільного закладу. – № 3, №8. – 2013.
4. Гавриш Н. В. Проблема розвитку діалогічного мовлення дошкільників у лінгводидактичній системі / А. М. Богуш // Дошкільна освіта. – 2009.
5. Казкотерапія в роботі з дошкільниками / Упор. Шик Л. А., Гаркуша Г. В., Тур Л. В., Рудик О. А. – Х. : Вид. група «Основа», 2010.
6. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: навчально-методичний комплект / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К. : Генеза, 2013.
7. Цекало Н. А. Плекаємо рідну мову. Розвиток зв'язного мовлення дошкільників / Н. А. Цекало // Дошкільний навчальний заклад. – 2010. – № 1. – С. 2–27.

Іщенко Ольга Андріївна,

вихователь-методист

(Житомирський дошкільний навчальний заклад № 29)

ВИКОРИСТАННЯ СХЕМ-МОДЕЛЕЙ ДЛЯ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Дошкільний вік – важливий період в житті людини. Оволодіння рідною мовою, розвиток мовлення і спілкування є одним із найважливіших надбань дитини в дошкільному віці, запорука повноцінного спілкування з оточенням, успішною підготовкою до навчання у школі [1, с. 9].

У системі роботи з розвитку мовлення в дошкільному навчальному закладі центральне місце належить завданням розвитку зв'язного мовлення. Воно є одночасно і метою, і засобом практичного опанування мовою та має надзвичайно велике значення для розвитку інтелекту та самосвідомості дитини, позитивно впливає на формування її важливих особистісних якостей таких, як комунікабельність, доброзичливість, ініціативність, креативність, компетентність. За допомогою добре розвинутого зв'язного мовлення дитина навчається чітко та ясно мислити, легко встановлює контакт із людьми, які поряд, ініціює власні ідеї. Адже зв'язне мовлення – це вища форма мовномисленнєвої діяльності, яка визначає рівень мовного і розумового розвитку дитини [3].

Зв'язне мовлення займає важливе місце в спілкуванні дитини з однолітками та дорослими, відображає логіку мислення дитини, її вміння осмислювати сприйняту інформацію і правильно висловлювати її. Воно є показником того, наскільки дитина володіє лексикою рідної мови, відображає рівень естетичного й емоційного розвитку дитини. Отже, зв'язне мовлення – це розгорнутий виклад певного змісту, яке здійснюється логічно, послідовно і точно, граматично правильно й образно.

Важливе значення в системі засобів розвитку мовлення дошкільників має наочність, за допомогою якої педагог перетворює мовленнєву діяльність у цікавий і доступний дітям вид діяльності.

Актуальними та перспективними сьогоднішні є дослідження педагогів і психологів, які показали, що основою розвитку розумових здібностей служить оволодіння дитиною діями заміщення і наочного моделювання, яке є перспективним напрямом для підвищення мовленнєвої активності дітей [5, с. 85].

О. Білан [1] і К. Крутій [5], [6] виявили наочні моделі як специфічний засіб розвитку мовлення дошкільників, у яких малюк відтворює структуру об'єктів і зв'язків між ними. Дії наочного моделювання є основними пізнавальними здібностями дошкільника у сфері мислення. Під моделюванням розуміється заміщення об'єкта, який вивчається, іншим, спеціально побудованим, що може відтворювати об'єкт у його суттєвих якостях і спрощувати несуттєві. Основний шлях розвитку пізнавальних здібностей – це постійний перехід від зовнішніх дій із умовними заміниками предметів (схемами-моделями) до дій подумки. Основна ідея пропонованої технології – це

розуміння зв'язного тексту, вміння відповідати на запитання і звертатися з запитаннями, підтримувати та розпочинати розмову, вести діалог, складати різні види розповідей.

Усі ми знаємо, як важко буває дитині побудувати зв'язну розповідь, навіть просто переказати знайомий текст. Причина цьому – не тільки в рівні розвитку мови. Діти часто звертають увагу на деталі твору, які, на їхній погляд, здалися найбільш важливими, і вони можуть повторити їх неодноразово. Наприклад: «А у вовка були великі зуби» або «У нього була паща страшна» і т. д. Діти забувають про розвиток подій. А основне для оповідача – це передати сюжет твору, бути зрозумілим для іншої людини, а не тільки висловити свої почуття. Іншими словами, дитина має навчитися знаходити найголовніше в оповіданні, послідовно викладати основні дії і події. Іноді на заняттях ми використовуємо різні методи і прийоми. Нагадуємо, підказуємо, ставимо питання: А що, далі?, А як це сталося?, Чому це сталося?. Часом нам доводиться втручатися в розповідь, переказ дитини, запитувати її. Як план використовуємо модельні схеми, які є схематичним зображенням предмета чи події, що забезпечує зв'язність і послідовність розповіді дитини.

Використання наочного моделювання в роботі викликає у дітей зацікавленість, прискорює процес запам'ятовування і засвоєння матеріалу, сприяє бачити головне, систематизувати раніше здобуті знання [7, с. 15].

За допомогою моделей, на думку Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Ткаченко, Н. Семенової, Н. Смольникової, О. Ушакової, Л. Шадріної, загальні якості мовних явищ набувають матеріальної форми. Ці дослідники пропонують дотримуватися принципу поступовості у використанні методу: спочатку модель відображає структуру тексту, а потім слугує як орієнтир для самостійного складання тексту. А також необхідно враховувати поетапність засвоєння дітьми рідної мови: збагачення словникового запасу, побудова простих речень, складання зв'язної розповіді, спираючись на низку символів, доцільних у кожному конкретному випадку, складання творчої розповіді з опорою на певні моделі [4, с. 33].

Використовуючи метод наочного моделювання, ми навчаємо дитину зображати предмети, явища, дії, поняття, епізоди тексту за допомогою спрощених схематичних зображень-символів, знаків.

Дошкільник позбавлений можливості записати, зробити таблицю, занотувати що-небудь. На заняттях у дитячому садку в основному задіяний тільки один вид пам'яті – вербальний. Опорні схеми – це спроба активізувати для вирішення пізнавальних завдань зорову, рухову, асоціативну пам'ять.

Навчання моделюванню доцільно починати в молодшому дошкільному віці, тому що, за дослідженнями А. Богуш, Л. Виготського, О. Ушакової та інших, зазначений період є часом найініціативнішого становлення й розвитку особистості. Діти з цікавістю сприймають предмети-замінники та використовують їх у своїй грі. Це активно сприяє розвитку уяви та мовленнєвих здібностей.

Передумовою практичного використання цього напрямку роботи є опанування дитиною схематичної моделі, вміння зіставляти ілюстрацію з реальним предметом. Саме ілюстрація стає заміником предмета на підготовчому етапі. Далі відбувається ознайомлення з умовно реальним зображенням предмета, коли в ньому зберігаються ще деталі та яскраві ознаки, але вони представлені вже схематично. І лише після засвоєння цього матеріалу пропонуйте дитині зображення з високим ступенем узагальнення й абстрагування [7, с. 18].

Як символи заступники на початковому етапі роботи ми використовуємо геометричні фігури, що своєю формою і кольором нагадують предмет, який заміщується. Наприклад, зелений трикутник – ялиночка, сірий кружечок – мишка і т.і. На наступних етапах діти вибирають заступники без урахування зовнішніх ознак об'єкта. У цьому випадку вони орієнтуються на якісні характеристики об'єкта (злий, добрий, боягузливий і т.і.) Як модель зв'язного висловлювання може бути представлена смужка різнокольорових кіл.

У процесі навчання зв'язного мовлення, моделювання служить засобом планування розповіді, підвищує інтерес дітей до мовленнєвої діяльності, дозволяє досягнути значних результатів і може бути використаний у різних видах мовленнєвої діяльності таких, як: переказ, складання розповідей за картиною і серією картин, описова розповідь, творча розповідь, заучування віршів, відгадування загадок.

Найпростішим із видів зв'язного висловлювання вважається переказ. Йому належить особлива роль у формуванні зв'язної мови. Завдяки переказуванню удосконалюється структура мовлення, його виразність, вміння будувати речення. Як планом переказування можна користуватися наочною схемою-моделлю. Спочатку діти вчать складати моделі, які супроводжують читання педагога. З часом діти самостійно моделюють уподобаний твір.

Використання моделей у навчанні переказу полегшує запам'ятовування твору, а за тим – і сам переказ, із опорою на графічне зображення. Піктограми допомагають дитині розібратися в послідовності подій і вибудувати план розповідання.

Значні труднощі виникають у дітей при складанні розповіді за сюжетною картиною. На практиці «розповіді», самостійно складені дітьми, – це, в основному, просте перерахування дійових осіб або об'єктів картини. Робота щодо формуванню навиків розповідання за картиною складається із 3-х етапів: виокремлення значущих для сюжету фрагментів картини; визначення взаємозв'язку між ними; об'єднання фрагментів в єдиний сюжет.

Елементами моделі є, відповідно, картини-фрагменти, силуетні зображення важливих об'єктів картини і схематичні зображення фрагментів картини. Коли діти оволодіють навичками побудови зв'язної розповіді за сюжетною картиною, в моделі переказів і розповідей додаються творчі елементи «ТРВЗ» – дитині пропонується придумати інший фінал розповіді або продовжити її, в розповідь включити нових героїв, змінити дії в сюжеті.

Уміння дитини точно, лаконічно й образно описувати предмет сприяє вдосконаленню її мови, мислення, полегшує процес обміну інформацією. Описова розповідь відрізняється відсутністю часової послідовності, відношенням одночасності. Наочні опорні схеми роблять висловлювання чіткими, зв'язними та послідовними.

Для роботи над складанням описових розповідей можуть бути використані «Схеми для складання описових розповідей» Т. А. Ткаченко. Теми, за якими можна складати описові розповіді, різні: овочі, фрукти, ягоди, квіти, гриби, дерева, комахи, тварини, птахи, риби, пори року.

Основу описової розповіді складають конкретні уявлення, що накопичуються в процесі дослідження об'єкта опису. Елементами моделі опису стають символи-заступники якісних характеристик об'єкта: приналежність до родовідного поняття, величина, колір, форма, складові деталі, якість поверхні, матеріал, із якого виготовлений, як він використовується чи яку користь приносить, за що подобається?

Використання схем-моделей при складанні описової розповіді сприяє: формуванню у дітей навичок побудови зв'язної цілісної описової розповіді; розвитку в дітей логічного, образного мислення, уваги, спостережливості; умінню дошкільників оперувати родовими поняттями («тварини», «комахи», «посуд» та ін.); поглибленню знань дітей про навколишній світ; покращенню комунікативних навичок дітей.

Спочатку вибирають предмети, при описанні яких використовують усі пункти схеми. Потім ті, при описанні яких використовується не вся схема. Дітям пропонують описати один предмет. Потім – два споріднених предмета. Спочатку описують кожен із них, а потім проводять порівняльний аналіз цих предметів. При складанні першої розповіді педагог допомагає дітям питаннями. Надалі тільки запитує, про що треба розповісти спочатку, про що потім. При допущенні помилок у закінченнях прикметників допомагає питаннями: який? яка? яке? [9], [10].

Оволодіння прийомом порівняльного опису відбувається, коли діти навчаються вільно оперувати моделлю опису окремих предметів або явищ. Одна дитина або підгрупи дітей складають модель опису двох і більше предметів за планом. При цьому символи опису викладаються кожною підгрупою в своє коло. Потім у місці перетину кіл (кола Ейлера) шукаються однакові ознаки предметів, символи, загальні для обох порівнюваних предметів. За межами зони перетину символи характеризують відмінності двох предметів. Діти порівнюють предмети, визначаючи спочатку їх схожість, а потім – відмінності.

Особливим видом зв'язного мовлення є розповідь-опис за пейзажною картиною. Цей вид розповіді особливо складний для дітей. Якщо при переказі та складанні розповіді за сюжетною картиною основними елементами наочної моделі є персонажі – живі об'єкти, то на пейзажних картинах вони відсутні або несуть другорядне смислове навантаження. У цьому випадку елементами моделі розповіді стають об'єкти природи, як очевидні на картині, так і ті, які можуть бути помічені тільки за непрямими ознаками.

Робота за такими картинами будується в кілька етапів: виокремлення головних об'єктів картини; розгляд і опис зовнішнього вигляду і властивостей кожного об'єкта; визначення взаємозв'язку між окремими об'єктами картини; об'єднання міні-оповідань в єдиний сюжет [8].

Ефективним є прийом фрагментарного розповідання під час роботи над складанням розповідей за картиною, коли діти спочатку розповідають про окремі персонажі (фрагменти) картини, а потім об'єднують їх в єдину розповідь. Картина ділиться на 4 частини, які закриваються картонними прямокутниками різного кольору. Дитина, поступово відкриваючи кожен з 4-х частин картини, розповідає за кожним фрагментом, об'єднуючи їх в один сюжет. Робота над кожним із фрагментів проходить аналогічно до роботи зі складання опису цілої картини. Варіативність розповідей дітей досягається за рахунок вибору ними кольору прямокутника, який вони відкривають першим.

Часто наочна модель служить засобом подолання страху дитини перед побудовою творчих зв'язних розповідей. Такий вид розповіді передбачає вміння дитини створити особливий задум і розгорнути його в повну розповідь із різними деталями та подіями. Дитині пропонується модель розповіді, а вона вже має наповнити елементи моделі змістом і скласти за ними зв'язну розповідь.

Це вміння інакше, відмінне від навичок складання переказу. Перехідними вправами від моделювання переказу до складання творчих розповідей можуть бути такі: вгадування епізоду щодо демонстрації дії та розповідання щодо демонстрації дії дорослим.

Під час роботи з формування навичок складання зв'язної творчої розповіді важлива така послідовність:

- дитині пропонується придумати ситуацію, яка могла би статися з конкретними персонажами в певному місці, модель оповідання (казки) визначає дорослий;
- дорослий пропонує конкретні персонажі оповідання, а просторове оформлення моделі дитина придумує самостійно;
- конкретні персонажі замінюються силуетними зображеннями, що дозволяє дитині проявити творчість в оформленні героїв оповідання;
- дитині пропонується скласти розповідь або казку за моделлю, елементами якої є невизначені заступники персонажів оповідання – геометричні фігури, вихователь визначає тему оповідання, наприклад, «Весняна казка», і дитина самостійно вибирає тему і героїв своєї розповіді.

Одним із прийомів розвитку навички творчого розповідання є навчання дітей складання казок за силуетним зображенням. Як елементи моделі дитини демонструються силуети тварин, рослин, людей або природних явищ (сніг, дощ і т.і.). Дорослий озвучує початок казки і пропонує продовжити її, спираючись на силуетні зображення. Особливість цих елементів у тому, що силуетні зображення, на відміну від картинного матеріалу, задають певний узагальнений образ, не розкриваючи його смислового змісту. Визначення характеру, настрою, навіть зовнішнього вигляду героя – прерогатива самої дитини. На

наступних етапах дитина сама придумує сюжет казки за визначеною темою, вибираючи силуети для моделі відповідно до свого задуму [11].

Залежно від міри оволодіння навичками моделювання діти використовують замість розгорнутої предметної моделі узагальнену, яка містить лише ключові моменти. Відбувається згортання моделі, перехід на її заступника, елементами якої є схематичні замальовки, які зробили діти під час слухання розповіді. Кількість елементів моделі спочатку визначає дорослий, а потім, залежно від рівня засвоєння навичок самою дитиною, здійснюється перехід від розгорнутого переказу до короткого.

Модель-заступник служить планом при складанні творчої розповіді. У цьому випадку дитина виробляє дії зворотні, аніж при переказі:

- переказ – слухання – складання моделі – переказ тексту за моделлю;
- творча розповідь – складання моделі оповідання – розповідь за моделлю.

Метод наочного моделювання полегшує процес вивчення дітьми віршів, загадок, скоромовок, адже вони самі можуть їх «читати». На кожне слово або маленьку словосполуку придумується картинка (зображення): так увесь вірш замальовується схематично. Після цього дитина напам'ять, використовуючи графічне зображення, відтворює вірш цілком. На початковому етапі дорослий пропонує готовий план-схему, а згодом дитина також активно включається в процес створення своєї схеми-моделі.

Етапи вивчення вірша напам'ять методом моделювання:

- Вихователь читає вірш і пропонує вивчити його напам'ять.
- При повторному читанні виставляється схема до кожного рядочка.
- Ще раз читає вірш, а діти, за схемою, підказують пропущені слова.
- Дивлячись на схему, діти самі розказують вірш.

Більшість дітей у групі завчають вірш напам'ять, поки так «малюють» його. Поступово пам'ять дошкільників зміцнюється, стає «чіткішою», їхнє образне мислення розвивається, вони запам'ятовують тексти набагато краще, більші за обсягом, легше й емоційніше. Уже до кінця дошкільного віку кожній дитині вистачає 10-15 хвилин для заучування віршів із трьох-чотирьох рядочків.

Мнемічні схеми відіграють значну роль у диференційованому навчанні. Діти зі середнім і низьким рівнем розвитку пам'яті мимоволі вчать вірш у повсякденному житті, звертаючи увагу на «підказку». Для дітей із достатнім і високим рівнем розвитку схема виявляється засобом самоконтролю та самооцінки. Такий вид роботи, як загадування і відгадування загадок, під силу не всім дітям, адже треба не тільки з'ясувати ознаки предметів і встановлювати зв'язок між ними, а ще й зрозуміти значення символів, що розкривають зміст загадки.

Алгоритм роботи відгадування загадок:

1. Загадування загадки, повторення її кілька разів, щоби дитина краще запам'ятала і повніше виокремила ознаки.

2. Аналіз загадки, що передбачає: привернути увагу дитини до ознак і встановити зв'язок між ними за допомогою навідних запитань.

3. Складання схеми загадки.
4. Аналіз схеми до загадки.
5. Повторення загадки.
6. Пропозиція її відгадати.

Уявний образ, який дитина зберегла після прослуховування та перегляду малюнків, символів, дозволить швидше запам'ятати загадку [4].

Представлені прийоми роботи дозволять підвищити ефективність мовлення дошкільнят, можуть бути використані в роботі з дітьми як засіб підвищення інтересу до цього виду діяльності й оптимізації процесу розвитку навички зв'язного мовлення дітей дошкільного віку.

Отже, можна зробити висновок, про те, що, аналізуючи новий матеріал і графічно його позначаючи, дитина (під керівництвом дорослих) учить самостійності, наполегливості, зорво сприймає план своїх дій. Підвищується відчуття зацікавленості і відповідальності, з'являється задоволеність результатами своєї праці, удосконалюються такі психічні процеси, як пам'ять, увага, мислення, що позитивно позначається на результативності навчання та розвитку дитини.

Систематична робота з формування зв'язного мовлення у дітей із використанням методу наочного моделювання ефективно впливає на позитивну динаміку росту рівня мовленнєвої компетенції дитини-дошкільника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білан О. І. Навчання дітей старшого дошкільного віку розповіді за ілюстраціями / О. І. Білан. – Рукопис.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / [Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін.; наук. кер. А. М. Богуш]. – К., 2012. – 26 с.
3. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят : навч.-метод. посіб. / Н. Гавриш. – К. : Вид. дім «Шкільний світ»; Вид. Л. Галіцина, 2006.
4. Копилова О.П. Використання символів у роботі з дошкільниками. – К.: Ранок, 2009.
5. Крутій К. Л., Конспекти занять із художньо-мовленнєвої діяльності дітей середнього дошкільного віку / Крутій К. Л., Кулинич О. П., Погрібняк Н. В. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2013. – С. 85–96.
6. Крутій К. Л. Розвивайте розум дитини: методичні рекомендації з використання схем-моделей / Є. Л. Крутій. – Запоріжжя : ДМ, 1994.
7. Стецюк І. І. Метод наочного моделювання в роботі з дітьми із ЗНМ / І. І. Стецюк // Логопед. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – № 3. – С. 13–23.
8. Ткаченко Т. А. Схеми для складання дошкільниками описових та порівняльних оповідань / Т. А. Ткаченко. – М., 2004. – 16 с.
9. Ткаченко Т. А. Використання схем у складанні описових розповідей / Т. А. Ткаченко // Дошкільне виховання. – 1990. – № 10.
10. Ткаченко Т. А. Формування і розвиток зв'язної мови. Альбом дошкільника. Додаток до комплексу посібників «Вчимося говорити правильно / Т. А. Ткаченко. – М.: Издательство ГНОМ и Д, 2001. – 40 с.
11. Полянська Т. Б. Використання методу мнемотехніки в навчанні розповіданню дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Т. Б. Полянська. – Режим доступу : <http://ditsad.com.ua/info-d0/konsultac860.html>.

Клименко Тетяна Борисівна,
учитель початкових класів I категорії,
(Коростенська ЗОШ I–III ступенів
з поглибленим вивченням іноземних мов № 1)

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

У нашому житті щодня відбуваються зміни. І нам, учителям, необхідно враховувати всі ці зміни та перетворення у практиці. Адже молоде покоління має якнайкраще розкрити свої можливості й здібності. Навчальна діяльність має бути спрямована на залучення до навчально-виховного процесу кожного учня.

Запропонована тема зумовлена головними завданнями початкової школи: навчити учнів писати, читати, рахувати, а також сформувати у них стійкий психомоторний алгоритм навчання через розвиток операцій мислення, запам'ятовування, уваги, навичок усного і писемного мовлення; формування і розвиток навичок суспільної поведінки, стимуляція і розвиток позитивних індивідуальних якостей.

Школа має бути не підготовкою до життя, школа має бути життям. Досягнути цього можна, створюючи інтерактивне середовище навчання, використовуючи парні, групові, колективні форми діяльності [8, с. 94].

Сучасні діти приходять до школи з бажанням успішно діяти. Їм подобається на уроках не просто слухати, а ставити запитання, обговорювати проблеми, брати інтерв'ю, приймати рішення, придумувати, фантазувати. Якщо ми, вчителі, будемо організовувати на уроках таку діяльність, то навчання буде успішним, а здобуті знання – якісними.

Щоб мати можливість знайти своє місце в житті, учень сучасної школи повинен володіти певними якостями:

- гнучко адаптуватися у мінливих життєвих ситуаціях;
- самостійно і критично мислити;
- уміти бачити і формулювати проблему, знаходити шляхи раціонального вирішення;
- усвідомлювати, де і як здобуті знання можуть бути використані;
- бути комунікабельним, уміти працювати в колективі [4, с. 140].

Інтерактивні технології навчання цікаві для дітей, продуктивні, розвивають творчі здібності школярів, пізнавальні інтереси. На уроках із використанням інтерактивних методів навчання з'являється можливість позбавити закомплексованості учнів з невисоким рівнем навчальних досягнень. Можна зацікавити школярів навчальним матеріалом і так подарувати їм радість від власних успіхів [3, с. 6]. На таких уроках діти активно змагаються, спілкуються, намагаються довести свою думку. Вчать працювати в групі, розвиваються комунікативні здібності учнів.

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації діяльності, яка має на меті створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває

свою успішність, інтелектуальну спроможність. Навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів, учителя [2, с. 32].

У своїй роботі беру до уваги напрацювання В. Сухомлинського, С. Лисенкової, Ш. Амонашвілі й ін., які на практиці розробили й застосували елементи ефективного навчання, котре згодом отримало назву інтерактивного.

Навчання читанню – процес, що складає основу отримання знань із будь-якого предмета. Саме через книгу дитина вчиться сприймати світ, отримує знання про нього. На уроках читання я враховую такі фактори:

- загальний рівень класу;
- рівень кожного учня окремо;
- сприймання читацького матеріалу.

Щоб навчити учнів швидко й правильно читати, вчитель має володіти інтерактивними методами й прийомами, враховувати вікові особливості молодших школярів, створити сприятливі умови для засвоєння знань. Успіху можна досягти, лише викладаючи матеріал відповідно до ступеня сприймання. Готуючись до уроку, я продумую все так, щоби техніка читання формувалася на кожному етапі уроку. Навичку читати можливо сформувати, тільки систематично використовуючи спеціальні інтерактивні завдання. Усі вони мають відповідати віковим особливостям учнів, бути підпорядкованими методичній, дидактичній меті. Застосування інтерактивного навчання здійснюється шляхом використання фронтальних і кооперативних форм організації навчальної діяльності учнів, інтерактивних ігор та методів, що сприяють навчанню вміння дискутувати.

Найбільш уживаними стали: при фронтальній формі роботи такі технології: «мікрофон», «мозковий штурм», «ажурна пилка», «незакінчене речення»; при кооперативній формі: робота в парах «обличчям до обличчя», «один – удвох – усі разом», робота в малих групах, акваріум; інтерактивні ігри: «Рольова гра», «Драматизація», «Спрощене судове слухання», «Робота на комп'ютері»; технології навчання у дискусії: метод «Прес», «Обери позицію».

На практиці необхідно використовувати інтерактивні форми в цілому або ж окремі елементи, які більш доцільні до певного класу. Саме інтерактивні методи дають змогу створювати навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це надає змогу учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти і реалізувати індивідуальні можливості [2, с. 41]. При цьому навчально-виховний процес організовується так, що учні шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; приймають альтернативні рішення, мають змогу зробити «відкриття», формують свої власні ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів; навчаються співробітництву.

Групова форма навчальної діяльності виникла як альтернатива традиційним формам навчання. В її основу покладено ідеї Ж. Ж. Руссо, І. Г. Песталоцці, Дж. Дьюї про вільний розвиток і виховання дитини. Усі недоліки фронтальної та індивідуальної діяльності вдало компенсує групова [6, с. 13].

Кооперативна (групова) навчальна діяльність – це модель організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою [6, с. 15].

У вищезгаданій навчальній діяльності впроваджую на уроках читання: роботу в парах «обличчям до обличчя»; «один – удвох – усі разом», «думати, працювати в парі, обмінюватись думками»; ротаційні (змінювані) трійки; «два – чотири – усі разом»; «карусель», роботу в малих групах.

Методику застосування групової форми навчання молодших школярів впроваджую поетапно.

Часто активізувати учнів мені допомагає така форма, як «мозковий штурм» (як у фронтальній, так і в груповій роботі). Діти не бояться висловлюватися. Саме цю форму роботи використовую для узагальнення вивченого матеріалу, актуалізації опорних знань під час підготовки до вивчення нової теми. Особливо цінним у роботі групи вважаю те, що учні мають можливість спробувати бути у різних ролях, а саме:

- партнерів, які вчаться співробітництва;
- учасників, які шукають альтернативного вирішення проблеми;
- мислителів, які аналізують взаємозв'язки між явищами;
- співрозмовників, які вміють активно слухати, підтримувати розмову; досягати згоди, домовлятися;
- експертів, які аналізують проблему;
- друзів, які піклуються один про одного, допомагають, довіряють.

Майстерність навчання вчителя полягає в тому, щоб розкрити сили і можливості кожної дитини, в умінні дати «відчути їй радість успіху в розумовій праці» [1, с. 29].

Метод «Мікрофон» дає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання, або висловлюючи свою думку. Найефективніше цей метод використовувати при перевірці домашнього завдання [9, с. 78].

Зупинимося на методі, який має назву «Побудова асоціативного куща». Фактично вчитель визначає тему одним словом, а учні згадують усе, що виникає в пам'яті стосовно цього слова.

Спочатку зринають найстійкіші асоціації, потім другорядні. Учитель фіксує відповіді у вигляді своєрідного «куща», який поступово «розростається». Цей метод універсальний на всіх етапах уроку, зокрема під час активізації, в основній частині як засіб перевірки знань [9, с. 78].

На уроках читання обговорюємо з дітьми кожен текст. Діти вчаться робити висновки, мотивувати їх, прислухатися до думки інших, вести дискусію. Їхні висновки, зауваження, припущення, а іноді й помилки вражають своєю зрілістю.

Також пропоную дітям спеціальні психологічно обґрунтовані вправи, які використовуються на початку заняття. Вони ламають кригу відчуженості, сприяють активізації роботи учнів на уроці, допомагають організувати їх діяльність, створити атмосферу доброго настрою, щирості, відвертості. Це метод «Криголами».

1. Відгадайте загадку:
Прекрасна дівчина прийшла,
Чудові квіти принесла,
Прикрасила сади і парки.
Як звать цю гарну господарку? (Весна)

2. За початковими літерами дайте характеристику цій порі року, наприклад:

В – весела, вітряна,
Е – енергійна, емоційна,
С – сонячна, святкова,
Н – ніжна, незвичайна,
А – активна ...

Відома інтерактивна технологія колективного обговорення «мозковий штурм», що широко використовується для пошуку кількох вирішень конкретної проблеми. Цей метод спонукає учнів проявити уяву та творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки [5, с. 20].

Народна мудрість каже: «Не навчайте дітей так, як навчали нас. Вони народилися в інший час». Тому вчитель-майстер має розглядати кожного учня як окрему особистість з її поглядами, переконаннями, почуттями. Саме інноваційні технології, зокрема інтерактивні, передбачають розв'язання цього питання [4, с. 141].

Учитель, який прагне розкрити всі здібності й таланти своїх учнів, навчити їх вчитися, знаходити істину, обов'язково буде шукати шляхи вдосконалення своєї методики.

На уроках із використанням інтерактивних технологій відбувається розвиток творчих здібностей учнів, пізнавальних інтересів, значно зростає ефективність уроків читання, в учнів виникає бажання читати художню, наукову літературу, дитячі газети і журнали [7, с. 394].

Застосування інтерактивних технологій на уроках читання дає змогу створювати навчальне середовище, що допомагає учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення, виявляти і реалізовувати індивідуальні можливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданов І. М. Професійна підготовка майбутніх вчителів на основі застосування інноваційних технологій / І. М. Богданова. – К., 1998.
2. Галіцина Л. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / Л. Галіцина. – К., 2005.
3. Гадкевич Л. Інтерактивні технології / Л. Гадкевич // Завуч. – 2004. – № 6.
4. Киричук О. В. Взаємодія навчання і виховання в інноваційних педагогічних системах / О. В. Киричук // Педагогічні інновації: ідеї, перспективи. – К., 1998. – С. 140–141.
5. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко // Відкритий урок. – 2003. – № 3, 4.
6. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід : метод. посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.П.Н., 2002.
7. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Херсон, 1997. – 394 с.
8. Сиротенко Г. О. Шляхи оновлення освіти: науково-методичний аспект /

- Г. О. Сиротенко. – Х., 2003. – 94 с.
9. Хлебникова Г. М. Ділова гра як метод активного навчання педагога / Г. М. Хлебникова. – Х., 2003. – 78 с.

Краснікова Валентина Петрівна,
учитель початкових класів
(Коростенська міська гімназія № 7)

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Наймиліша і найдорожча для людини її рідна мова. Змалечку в словах рідної мови людина відкриває для себе великий і чарівний світ. Мова – безцінний скарб життя.

Калиноюю, солов'їною, барвистою, мелодійною називають українську мову – одну з найбагатших серед слов'янських мов.

Без усного рідного слова мова мертвіє, джерела, які живлять її з пам'яті та душі народу, висихають. То ж ми, вчителі, мусимо щоденно піклуватися про те, щоби прості слова материнської мови наповнювали життєдайними краплинами думку. Дуже важливо, щоби діти усвідомили, що значить мова, її роль у житті людей, відчули й поцінували красу, милозвучність, багатство рідної мови.

Світ вступив у століття людини, і більш, ніж будь-коли, ми зобов'язані думати зараз про те, що ми вкладаємо в душу дитини.

У новій філософії освіти стверджується, що реформування шкільної освіти має відбутися на гуманістичних засадах, зокрема утвердження головних цінностей освіти: дитина як незмінна педагогічна цінність, і педагог – здатний до її розвитку, соціального захисту, збереження індивідуальності.

У Державному стандарті початкової загальноосвітньої освіти визначено, що пріоритетними завданнями початкової школи є формування в учнів повноцінних читацьких і мовленнєвих умінь і навичок, бажання та вміння вчитися. Поряд із функціональною підготовкою за роки початкової освіти діти мають набути достатнього особистого досвіду культури спілкування і співпраці у різних видах діяльності, самовираження у творчих видах завдань.

Отже, початкова школа закладає фундамент для майбутнього становлення дитячої особистості, розвитку творчих здібностей. І я вважаю однією з найвагоміших проблем школи – створення гармонії умінь і знань. Вихованці можуть успішно вчитися тільки тоді, коли вони вміють спостерігати, думати, висловлювати свої думки, читати, писати, думати читаючи і читаючи думати.

Ще зовсім недавно всі вчителі працювали за єдиним планом, програмами, підручниками, методикою. Така централізація не залишала місця для творчості, пошуку, експерименту. Творчий підхід до навчальних програм дав широке поле діяльності вчителю початкової школи. На кожному уроці гуманітарно-естетичного циклу, окрім навчальної і виховної, я визначаю розвиваючу мету, підпорядковуючи їй основні завдання щодо розвитку образного мислення і пізнавальних інтересів молодших школярів.

Мовлення тоді гарне, коли воно якнайповніше і якнайточніше передає думки чи малює образи і легко сприймається.

Практика шкільної мовної освіти констатує, що в 1-му класі вивчення української мови відбувається шляхом засвоєння курсу програмового матеріалу без активізації словника учнів.

Тому опрацьовую тематичну лексику уроку, реалізую її у комунікативно-ситуативному мовленні школярів, починаючи з першого класу.

Працюю за таким напрямком:

- виробляю уміння слухати і розуміти слово;
- формую уміння правильної вимови;
- збагачую, уточнюю, активізую словник учнів;
- формую граматичні уміння монологічного та діалогічного мовлення.

Дитина від природи – творець.

Маленька людина від найпершого свого слова поринає у процес творчості. Адже вона не може не творити, бо це її органіка, спосіб самовираження, шлях до гармонії з дозвіллям.

Школа майбутнього має якомога повніше використовувати для гармонійного розвитку людини все те, що дає природа, і що може зробити людина, щоби природа служила їй.

В. Сухомлинський писав: «Природа – колиска дитячої думки, і треба прагнути, щоби кожна дитина пройшла школу дитячого мислення» [1, с.181].

Відповідно до програмних вимог щодо вивчення рідної мови в початкових класах відводиться одна година (на два тижні) для розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

Творчий підхід до навчальних програм дав широке поле діяльності вчителів початкових класів.

Активізувати мислення учнів шляхом використання різноманітних видів робіт, спрямованих на збагачення активного словника, розвинути зв'язне мовлення, опираючись на цілеспрямований матеріал, працювати системно, нетрадиційно, використовуючи інтеграцію, – такі завдання окреслені у моїй програмі з розвитку творчих здібностей учнів, засобами мови «Дивосвіт».

Основа програми – творчі уроки мислення серед природи. Узагальнюючі уроки з кожної теми («Зима», «Весна», «Літо», «Осінь») мають свої цикли: «Спілкування з природою», «Урок добра і краси», «Римуваночка».

Програма «Дивосвіт» складається з 5-ти основних розділів.

1. Розвиток самостійного сприйняття.
2. Розвиток творчого мислення.
3. Розвиток уяви та фантазії
4. Розвиток різних видів пам'яті.
5. Розвиток комунікативно-творчих здібностей.

У розділі «Розвиток фантазії» заплановані описи, невеликі, фантастичні оповідання, доосмислення, дописування розповідей [2, с. 123].

Велику увагу звертаю на розвиток різних видів пам'яті: зорової, слухової, рухової, асоціативної. До цього розділу підібраний певний вид вправ, завдань, що сприяють розвитку дитячої пам'яті.

Розвиток комунікативно-творчих здібностей допомагає розвитку внутрішніх якостей, дає можливість узагальнювати предмети, виокремлювати в них головне.

Комплексно реалізуючи завдання програми, розвиваємо пам'ять, збагачуємо й активізуємо словниковий запас, словотворення, складаємо словосполучення і речення, вчимося послідовно і зв'язно висловлювати думку, розповідаємо про зображене, почуте, побачене.

«Дивосвіт» дає можливість розвивати дитячу фантазію, творчість, кмітливість, допомогти дітям просто і невимушено висловлюватися, творити «не для того, щоб усі були художниками, а для того щоб ніхто не був рабом» (Дж. Родарі) [3, с. 54].

Основа «Дивосвіту» – творчі уроки мислення в природі, що завершуються уроками розвитку зв'язного мовлення.

Узагальнюючі уроки спілкування з природою приносять моїм дітям радість. Збираючи матеріали у природі, з поетичних і прозових творів, діти готують велике свято.

З першого дня навчання починаю підготовчі роботи з розвитку зв'язного мовлення:

1. Розвиток пам'яті (зорової, слухової, оперативної уваги, мислення).
2. Збагачення й активізація словникового запасу.
3. Ознайомлення з лексичним значенням слів.
4. Словотворення.
5. Добір тематичної організованої лексики.
6. Складання речень і словосполучень.
7. Лексичні вправи.
8. Послідовне зв'язне висловлювання думки.
9. Розповідь про зображене на малюнку.
10. Розповідь про побачене.
11. Розповідь про почуття (уявлення-фантазування).
12. Колективне спостереження (серед природи за одиничними предметами).
13. Колективне складання речень (їх поширення, прикрашення).
14. (Після опрацювання теми про пору року). Знаходження речень, висловів із текстів, віршів і т.д. у природі, і навпаки – знаходження речень, які діти складали серед природи, у поезіях, оповіданнях.
15. Самостійне написання творів.

Пізнання нового, збагачення словника, використання засвоєного на практиці, поєднання з граматичними поняттями – єдиний мовленнєвий процес, що здійснюється на уроках читання (хвилини образного мислення, фантазії), природознавства (уроки мислення в природі, спілкування з нею), української мови (творчі вправи), українознавство (складання скоромовок, загадок, народні

ігри), музики (народні пісні, рольові музичні ігри, інсценізація пісні), образотворчого мистецтва (відтворення образів через слово).

Маленьким першокласникам до вподоби інсценування казок та пісень (особливо в добукарний період): «Вовк та семеро козенят», «Два півники», «Колобок», «Сорока-ворона».

У період навчання грамоти, під час усного навчально-виховного процесу проводжу систему вправ:

1. Вправа на тренування швидкості мислення з опорою на асоціативні зв'язки:

Хто як спить?

Зайчик сидячи

Чапля лежачи

Кажан стоячи

2. Складання загадки-опису «Хто це?»

- Як це звірок?
- Які у нього шубка, хвостик, лапи?
- Які вуха? Очі? (Робота в групах)

Продумуючи кожний етап уроку, я вводжу ігрові моменти, літературні п'ятихвилинки, хвилинки поезії. Пропоную початок чистомовки, фінал придумують діти: Чу-чу-чу – (до квітки лечу); жу-жу-жу – (про все розкажу).

Організуючи спостереження за явищами навколишньої дійсності та безпосередню практичну діяльність молодших школярів, дбаю про розвиток їхніх розумових сил: спонукаю їх міркувати, робити висновки, узагальнення.

Як тільки з'явилися перші кульбабки, я провела урок серед природи. Ми відвідали кульбабкову галявину, де маленькими сонечками усміхалися жовтенькі квіти. Враження було неабияке. Діти відтворили образи маленьких кульбабок у своїх творчих зошитах, записавши епіграф до свого твору: «Кульбабка – дитина сонечка», і висловили свої думки у колективному творі «Сонечкові діти».

Організувати дитячу творчість серед природи, зміцнити емоційно-духовний зв'язок учнів із довкіллям, емоційно забарвити думку, запалити бажання відтворити красу засобами мови, бачити і відчувати світ довкола – таке завдання моєї програми розвитку творчих здібностей «Дивосвіт», назву якій дав мій вірш-мініатюра:

Допитливі дитячі оченята

Диво-віконця розчинили в світ.

Диво-віконця → дивосвіт → дивослово – такий шлях дитячої думки.

І творити діти починають з циклу уроків «Спілкування з природою», «Уроків добра і краси», «Поетичного дарунка».

Дитяча творчість завжди емоційно забарвлена і звернена до джерела почуттів, джерела творчого натхнення дитини – природи, що розковує духовні сили дитини, розбуджує слова, раніше почуті чи прочитані, наповнені новим змістом, що активізує емоційно-образне осмислення дітьми чуттєвих вражень, підсилює естетичну реакцію на об'єкти навколишнього.

На творчих уроках мислення у природі вчу дітей:

1. Слухати природу.
2. Ловити кожний звук.
3. Вислуховуємо думки дітей, доповнюємо їх порівняннями і власними образами.
4. Колективно складаємо прозовий твір і одночасно вправляю дитячу фантазію у поетичній творчості (римуваночка).
5. Самостійне творення.

Свою програму впроваджую в навчально-виховний процес уже з перших днів перебування дитини в школі. На кожному уроці для ознайомлення з багатствами рідної мови проводжу хвилинки поезії, де уточнюються і пояснюються значення слова, вводяться в речення образні слова (без назви терміну), епітети, метафори, порівняння.

Збагачую словниковий запас учнів під час роботи над чистомовками, скоромовками, коротенькими віршами, казками. Бесіди за картинками й ілюстраціями, роботи з малюнками активізують їхнє мислення.

Активний словник поповнюю на уроках позакласного читання, опрацьовуючи дитячі газети «Долоньки», журнали «Соняшник», «Барвінок», «Пізнайко», слухаючи радіо і проглядаючи програми телебачення, під час екскурсій, спостережень за навколишнім світом.

Першокласники люблять фантазувати. Вони захоплюються іграми – вправами на тренування усного мовлення з опорою на асоціативні зв'язки.

Вчитель:	Діти:
Зозуля кує:	- ку-ку!
Голуб воркує:	- гу-гу!
Півень кукурікає:	- ку-ку-рі-ку!
Сова кричить:	- угу-угу!

Пропонуючи дітям вправи, що передбачають словотворення, зважаю, аби вони розвивали: чітке і ясне уявлення, слухову і зорову пам'ять, яка дозволяє довгий час утримувати у свідомості образ, здатність подумки зіставити два і більше предмети, порівнювати їх за кольором, формою, розміром, комбінувати частини різних об'єктів і створювати об'єкти з новими якостями.

Тому з'явилася потреба розпочати вести зошити «Диво-віконця», в якому діти зображують свій створений образ (ілюстрований у кольорі), доповнюючи його художнім описом. Так створюються твори-мініатюри.

У різні пори року відвідуємо улюблений куточок парку – до берізок, кленів, ялинок, дубів. Запитую дітей, що їх дивує, хвилює. Слово входить в дитяче серденько яскравим образом. Тут з'являються і порівняння, і метафори, і епітети (сонечко сміється, хмаринка плаче, берізка шепоче, клен одягнувся, дуб розповів). Велику увагу звертаю на формування в учнів уміння відтворювати в уяві побачене і прочитане.

У розвитку образного мислення неабияке значення мають розвиваючі ігри, різні творчі вправи, словесне малювання, екранізації літературних творів,

ілюстрування, інсценізації. Також ознайомлюю своїх вихованців теоретичними основами про засоби пейзажного мистецтва, образотворчості.

Навчаючи учнів переказувати опис, використовую малюнок з опорою на текстову схему.

Організуючи словесну творчість своїх учнів працюю за схемою:

- пробудження дитячої уяви, «оживлення» пам'яті (згадуючи раніше пережиті почуття),
- злиття з образом (спільність між образом і творцем),
- втілення в образ,
- конструювання сюжетів,
- віршування.

У другому класі знайомлю дітей з особливостями текстів різних стилів, їх побудовою, навчаю їх добирати лексичні засоби з використанням термінів «епітет», «порівняння» і т.д., щоби передати ознаки предмета відповідно до мети і завдань висловлювання.

Учні засвоюють правила, необхідні для виконання творчої роботи:

1. Нічого важливого не пропускай, повно викладай зміст.
2. Стеж за мовою.
3. Додержуйся послідовного викладу.

Вчу дітей складати різноманітні тексти не тільки на уроках розвитку зв'язного мовлення, а й на інших уроках (читання, природознавство, українознавство, музика, художня праця).

Найперші «помічники» у цьому для вчителя – добре сформульовані, продумані пізнавальні завдання.

В. О. Сухомлинський писав: «Як важливо не допустити, щоб шкільні двері відгородили від свідомості дитини навколишній світ. Я прагнув, щоб усі роки дитинства навколишній світ, природа постійно живили свідомість учнів яскравими образами, картинами, сприйняттям і уявленням» [4, с.142].

Вінцем моєї програми «Дивосвіт» є віршування. Поступово підвожу учнів до складання невеличких віршів на різноманітні теми.

Цьому сприяє розділ «Римуваночка», що має ряд вправ: від найпростіших до складних, від підбору рим – до підбору цілих поетичних рядків, які підпорядковані єдиному емоційному образу.

Для розвитку ритмічного слуху, інтуїтивно-мовленнєвих здібностей проводжу гру «Схожі хвости», котра починається з колективного добору схожих слів за звучанням, які потім кожному учневі самостійно необхідно доповнити іншими словами, відштовхуючись від початкового:

Мишка – кішка – Гришка ...

Пташка – ромашка – Сашка ...

Гру «Заміни рядок»:

Ко-ко-ко – ми купили молоко.

Ку-ку-ку –...

Гру «Доповни прислів'я», наприклад:

Вода потекла, весну ... (принесла).

Діти отримують першу справжню можливість поетизувати образи, перевіряючи свої творчі сили в поетичних спробах.

Поетичні твори моїх учнів друкуються у місцевих газетах «Вечірній Коростень» та «Іскоростень».

Разом із батьками ми зрозуміли цінність програми «Дивосвіт». Діти почали краще читати, полюбили природу, активізувалось образне мислення, полюбили художні твори, захопилися римуванням і на перервах часто римують, складаючи скоромовки, чистомовки, заклички. Почали створювати книжки-малючки, куди записують зразки українського фольклору, писати гарні твори, вірші, друкувати їх у періодичній пресі.

Завдяки програмі «Дивосвіт» багатьом дітям полюбилась українська мова. Я досягла певних успіхів у розвитку їх творчих здібностей. Вона сприяла творчій співпраці з батьками.

Втілюючи програму в навчальний процес, спонукаю дітей до творчості.

Розумію, що нестандартні форми вияву дитячих почуттів залежать від моєї особистості.

Діти – моє життя, моя віра і надія. І я буду творити, щоб у дитячих серденьках проросли паростки любові і краси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каніщенко А. П. Уроки розвитку зв'язного мовлення в початкових класах: посібник для вчителя / А. П. Каніщенко. – К. : Рута, 2000. – 128 с.
2. Пометун О., Пироженко Д. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Д. Пироженко. – К. : АСК, 2004. – 192 с.
3. Бадер В. Розвиток мовлення школярів під час роботи над реченням / В. Бадер // Початкова школа. – 2000. – № 8. – С. 41–44.
4. Блонский П. П. Развитие мышления школьника / П. П. Блонский. – М. : Педагог, 1935. – 205 с.
5. Давиденко В. Використання інтерактивних прийомів навчання на уроках у 1 класі / В. Давиденко // Початкова школа. – 2004. – № 1. – С. 17–18.
6. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: в 2-х т. / Я. А. Коменский. – М., 1982. – Т. 1.
7. Ушинський К. Рідне слово. Вибрані педагогічні твори: у 2-х т. / К. Ушинський. – К. : Радянська школа, 1983 – Т.2. – 272 с.
8. Русова С. Вибрані педагогічні твори / С. Русова. – К.: Либыдь, 1997. – 303 с.
9. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям / В. Сухомлинський – К. : Радянська школа, 1985. – 670 с.

Кучер Світлана Станіславівна,

вища кваліфікаційна категорія,

вихователь екологічної студії

(Житомирський центр розвитку дитини № 69)

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МІНІ-МУЗЕЇВ ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Реалізація оновленого Базового компонента дошкільної освіти, оптимізація підходів до освітньо-розвивальної роботи з дошкільнятами,

зокрема, впровадження компетентнісного підходу до розвитку дитячої особистості, формування базису особистісної культури дитини через відкриття їй світу в його цілісності та різноманітності ініціює впровадження **технології музейної педагогіки** до умов дошкільного закладу. Реформування дошкільної освіти сьогодні спонукає музейну педагогіку до нового життя як важливого чинника пізнавального, естетичного, інтелектуального, креативного розвитку дітей дошкільного віку.

Музейна педагогіка є інноваційною технологією у сфері особистісного виховання дітей, створює умови для «занурення» особистості дитини дошкільного віку в спеціально організоване предметно-просторове середовище. Музейна педагогіка в останні десятиліття набуває велику популярність у системі дошкільної освіти і виховання, створюються музейні програми, виходять книги, розробляються методичні рекомендації (це роботи В. О. Дибіної, М. Ю. Коваль, В. В. Лаппо, Б. Столярова).

Основною метою музейної педагогіки є: **розвиток творчої особистості дитини шляхом залучення до роботи музеїв**. Тому сьогодні музейну педагогіку розглядають як інноваційну педагогічну технологію.

Б. Столяров запевняє, що музей в освітньому процесі сприяє формуванню психологічної та моральної підготовленості людини не тільки до життя в стрімко змінюваному світі, а й спонукає бути суб'єктом соціокультурних перетворень, що відбуваються в ньому. Тож, музей сприяє формуванню творчої особистості, яка, засвоївши текст гуманітарної культури та мистецтва, включає його в контекст власного життя.

Нормативним документом діяльності музеїв при навчальних закладах системи Міністерства освіти і науки України є наказ МОН № 640 від 04.09.2006р. «Про внесення змін до положень щодо музеїв при навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України з урахуванням вимог Закону України «Про позашкільну освіту».

В умовах дошкільного закладу неможливо створити експозиції, що відповідають вимогам музейної справи, тому ці експозиції називають «міні-музеями». Частина слова «міні» відображає вік дітей, для яких вони призначені, розміри експозиції і чітко визначену тематику такого музею. Мета створення міні-музеїв – залучити дітей дошкільного віку до діяльності і спілкування, розвиток їхньої емоційної й інтелектуальної сфери, активізація і модифікація розумової діяльності дітей, стимулювання їх до довільного оперування образами.

Міні-музеї в дошкільному закладі – це не просто сума експонатів, а цілком особливе, своєрідне явище. Об'єктивна наявність педагогічного потенціалу в його просторі свідчить про можливість і необхідність використання музейної педагогіки з освітньою тематичною метою. Створення міні-музеїв у дошкільному закладі – важлива складова реалізації принципів музейної педагогіки, що забезпечує умови для безпосереднього залучення їх до світу культури. Міні-музеї – це осередки, що оформлені

відповідно до певної теми і можуть містити, окрім «музейних експонатів», роботи, які створили малюки до і після відвідування класичних музеїв.

О. Караманов зазначає, що вже в ранньому віці діти починають цікавитися предметним світом. Пізнання відбуваються шляхом нагромадження чуттєвих вражень від речей, котрі оточують дитину. Радість пізнання й задоволення від споглядання є схожими емоціями. Музей здатний збагатити дитину враженнями від нових, незнайомих предметів, які вона ніколи не бачила й не могла бачити в доступній їй дійсності. Це розвиває світогляд та уявлення про навколишній світ [3].

Унікальність роботи міні-музеїв у дошкільному закладі полягає в тому, що за допомогою інноваційної навчально-виховної технології створюються умови одночасно для самоосвіти та професійного зростання вихователів, зміцнення взаємодії вихователів і батьків, активізації пізнавальної активності дошкільників і умови мотивації їх до навчальної діяльності. Під час створення міні-музеїв у дошкільному закладі потрібно враховувати такі принципи:

- ✓ **інтеграції**: міні-музей дає змогу педагогу ознайомлювати дітей із різними галузями людської діяльності та природним довкіллям (у відповідно до завдань виховання дошкільнят на кожному віковому етапі);
- ✓ **змістовності**: матеріали й експонати міні-музею повинні мати освітньо-виховне значення для дітей і викликати допитливість;
- ✓ **діяльності**: у міні-музеї дитина реалізовує свої творчі здібності, а відтак поповнює його експозиції власними творчими виробами, та виробами спільно створеними з батьками;
- ✓ **культуроодіальності**: міні-музей залучає дошкільників до світової культури, загальнолюдських цінностей;
- ✓ **гуманізму**: міні-музей є середовищем для всебічного розвитку дитини (експонати мають викликати дбайливе ставлення до природи, речей);
- ✓ **різноманітності**: експонати міні-музею є втіленням його теми в різних аспектах;
- ✓ **екологічності**: усі експонати музею екологічно безпечні для здоров'я дітей;
- ✓ **безперервності**: міні-музей є частиною освітнього простору дитячого садка, тут відбуваються заняття та самостійна діяльність дітей;
- ✓ **партнерства**: міні-музей є результатом співпраці дорослих і дітей.

Будь-яка експозиція міні-музею має враховувати такий логічний ланцюжок: **сприйняття – розуміння – осмислення – закріплення – застосування**. Міні-музей у дошкільному закладі має стати форпостом не тільки якісної і кількісної отриманої інформації під час знайомства з експозиціями, а й центром пробудження в дітей творчої активності. Тому дуже важливо продумати обов'язкову практичну частину під час екскурсій у міні-музеях. Це можуть бути різноманітні ігри музейного змісту: ігри-розваги, ігри-подорожі, інтелектуально-творчі ігри, ігри за сюжетами літературних творів. Окрім ігор, можна використовувати такі види роботи, як: заповнення музейних щоденників, у яких можуть бути представлені дитячі малюнки, колажі,

аплікації, схеми; виконання домашніх завдань (намалювати, виліпити, придумати свою назву, загадку, скласти казку і т. д.).

Важлива особливість міні-музеїв як елементів розвивального середовища – участь у їх створенні дітей і батьків. Дошкільнята відчують свою причетність до міні-музею: вони беруть участь в обговоренні його тематики, приносять із дому експонати. Діти старших груп проводять екскурсії для молодших, поповнюють їх своїми малюнками. Особливість міні-музеїв у дошкільному закладі полягає в тому, що у звичайному музеї дитина – лише пасивний споглядач, а тут він – співавтор, творець експозиції. Причому, не тільки він сам, але і його тато, мама, бабуся і дідусь. Кожен міні-музей – результат спілкування, спільної роботи вихователя, дітей та їхніх сімей.

Упроваджуючи компетентнісний підхід в організації освітнього простору сучасного дошкільника в екологічній студії, за допомогою інноваційної педагогічної технології – музейної педагогіки, перед собою я поставила таку **мету**:

1. Формування в дітей еколого-природничих знань історичної спадщини.
2. Залучення дітей до вивчення процесів, що відбуваються у природі та взаємодію природи і суспільства за допомогою музейної педагогіки.
3. Формування компетентно-творчої особистості дитини дошкільного віку.

Робота педагогічного колективу нашого центру розвитку дитини спрямована на активізацію природо-екологічного виховання сучасного дошкільника на базі пізнавально-дослідницької діяльності як чинника розвитку пізнавальної активності. Пізнавальна активність є природним проявом інтересу дитини до навколишнього світу, яка потребує постійного розвитку, чинником якого є самостійна, ініціативна пізнавально-дослідницька діяльність дитини з предметами. Інтерес до невідомого є основою пізнавально-дослідницької діяльності та необхідною умовою розвитку пізнавальних процесів – сприймання, уваги, пам'яті, мислення тощо. Створюючи міні-музеї в екологічній студії, перед собою як педагогом я поставила завдання: створити таке предметне середовище, за допомогою якого дошкільники збагатять знаннями свою допитливість, навчатимуться самостійно пізнавати невідоме та орієнтуватися в розмаїтті предметів і явищ, засвоюватимуть нові знання. Для того, щоби досягти своєї мети, пізнавально-дослідницьку діяльність я намагаюсь організувати так, щоб викликати в дітей інтерес, захоплення, здивування та інші інтелектуальні почуття і переживання за допомогою експонатів і матеріалів міні-музеїв.

Під час створення міні-музеїв в екологічній студії я реалізувала такі **завдання**:

1. Реалізація завдань музейної педагогіки як інноваційної технології у сфері особистісного виховання дітей дошкільного віку.
2. Збагачення предметно-розвивального середовища екологічної студії ЖЦРД № 69.

3. Збагачення освітньо-виховного простору новими формами і методами роботи з дітьми, педагогами і батьками вихованців закладу.
4. Формування у дошкільників уявлень про музей.
5. Розширення і удосконалення пізнавальної активності дошкільнят.
6. Формування проектно-дослідницьких умінь і навичок.
7. Розвиток творчого та логічного мислення, уяви та фантазії.

Із досвідом роботи я добре усвідомлюю, що міні-музей як спосіб пізнання світу природи містить великий потенціал для особистісного зростання сучасного дошкільника, він розширює «середовище існування» дитини вже з дошкільного віку і є місцем інтелектуального відпочинку. Специфікою такого міні-музею є те, що він «служить» своїм організаторам, які є і творцями, і «користувачами» створеного. За допомогою такого підходу я маю можливість:

- учити дитину бачити історико-культурний контекст навколишніх речей, тобто оцінювати його з точки зору розвитку історії та культури;
- формувати розуміння взаємозв'язку історичних епох і своєї причетності до іншого часу, іншої культури через спілкування з природничими пам'ятками історії та культури;
- формувати здатність до відтворення образу відповідної епохи на основі спілкування з культурною спадщиною, тобто до художнього сприйняття дійсності;
- розвивати здатність до естетичного споглядання і співпереживання;
- розвивати здатність і потребу самостійно освоювати навколишній світ природи шляхом вивчення минулого.

В екологічній студії ЖЦРД № 69 діє 3 міні-музеї: «Подорож мушлі», «Секрети насінини із грядки», «Таємниці хліба на столі». Кожен із цих міні-музеїв під час створення пройшов такі етапи педагогічної діяльності:

1 етап. Проектна діяльність із заданої теми.

- Створення проектів щодо тематики міні-музею у тісній співпраці вихователя екологічної студії з педагогами вікових груп, дітьми та батьками.

2 етап. Постановка цілей і завдань створення міні-музею.

- Цей етап передбачає в себе проведення таких заходів, як:
- консультації з педагогами;
- індивідуальна робота з дітьми.

3 етап. Збір експонатів і реєстрація їх у каталозі.

4 етап. Оформлення міні-музею, яке вимагає дотримання низки умов:

- оформлення куточка з урахуванням естетичних норм;
- наявність дитячих меблів для проведення ігор, занять;
- дотримання правил безпеки, гігієнічних норм.

5 етап. Розробка тематики і змісту екскурсій і занять для ознайомлення дітей з експонатами.

7 етап. Відкриття міні-музею. Запрошення дітей та їхніх батьків.

Для успішного існування міні-музею потрібно велику увагу звертати на місце розташування. Для розташування міні-музеїв можна використовувати

різні частини групових кімнат, «роздягалень», стіни біля входу в групу і т.і., тому що в будь-якому дошкільному закладі існує проблема вільних приміщень. Свої міні-музеї я розмістила в екологічній студії, що надає мені можливість вибудовувати матеріал музею поступово, у міру отримання нової інформації. Я маю можливість в екологічній студії в будь-який час, (відповідно до теми заняття), звернутися до матеріалів музею. Діти, за бажанням, розглядають експонати, й обговорюють їх особливості, ставити запитання до вихователя, використовувати деякі експонати під час дидактичних ігор і проводять самостійні дослідження за столами.

Враховуючи те, що найбільш оптимально розміщувати експонати міні-музею на різних рівнях, вертикальному і горизонтальному, я вирішила цю проблему за допомогою стелажів, настінних полиць, ширм, ящиків різної величини і тумби.

Тематика міні-музеїв може бути різноманітною: залежно від тематичних циклів, проблемної теми, над якою працює педагог; вирішення певної проблеми і т.д. Мета і завдання роботи екологічної студії ЖЦРД № 69 підказали мені саме таку тематику міні-музеїв:

Міні-музей «Подорож мушлі»: в якому представлені мушлі різних видів молюсків, які мешкають у підводному світі нашої країни, і вода всього світу. Міні-музей мушлі – це пізнання світу природи, пізнання секретів підводного світу, який містить великий потенціал для особистісного розвитку дошкільників і розширює «середовище існування» дитини вже із дошкільного віку.

Розділи міні-музею

1. «Подорож у минуле мушлі». У цьому розділі зібрані історичні факти про мушлі. Цей матеріал, який базується на історичних фактах і представлений у фотографіях та іншій інформації, підвищить інтелектуальний потенціал педагогів закладу, дітей і їхніх батьків.

2. «Таємниці мушлі». Цей розділ представляє наукові факти про види молюсків, різномайття мушлі (форма, колір, розмір), про особливості росту мушлі, а також представлені каталоги видів морських і прісноводних молюсків Чорного й Азовського морів та прісноводних водойм України. У цьому розділі зібраний цікавий ілюстрований матеріал для дітей про молюсків, який використовується під час організованої діяльності з дітьми дошкільного віку.

3. «Цікаві мандри мушлі». Цей розділ містить підбірку цікавих фактів про мушлі.

4. «Казкові мандри мушлі». Цей розділ представляє експонати виробів із мушлі, а також тут зберігається фотоальбом про використання мушлі в мистецтві, культурі, моді, в архітектурі. У розділі на полицях розміщена колекція виробів з мушлі, які збрали діти і батьки під час відпочинку в різних куточках нашої планети. На полицях цього розділу знаходяться вироби з мушлі, які виготовили самі діти та їхні батьки.

5. «Колекція мушлі». Розділ має музейний варіант, колекція мушлі (черевонігих і двостулкових молюсків) розміщена в ящиках під склом і дітям надана можливість обстежити кожну мушлю.

У міні-музеї *«Темниці хліба на столі»* збагачуються знання дітей про різновиди хліба, його значення в житті людини, про історію і способи вирощування; розширюються уявлення дітей дошкільного віку про збереження традицій, повернення до споконвічних духовних цінностей; виховується повага до людей праці та пошани до хліба; формується самосвідомість, становлення активної життєвої позиції, вміння успішно адаптуватися в навколишньому світі.

Розділи міні-музею

1. *«Нема долі без солі, а без хліба життя...»*. Цей розділ наочно інформує про те, що таке хліб і який він буває в різних країнах світу.
2. *«Звідки до нас прийшов хліб»*. У цьому розділі міні-музею подана інформація для дітей, батьків і педагогів про історію походження хліба від стародавніх часів і до сьогодення.
3. *«Хлібодарні рослини»* – ілюстративний каталог зернових культур із яких випікають хлібобулочні вироби із зазначенням їхніх морфологічних особливостей, умов проростання та вирощування.
4. *«Ми маленькі зернини»*. У цьому розділі міні-музею представлена колекція насіння зернових культур у спеціальній ємкості, які надають дітям можливість вільного дослідження.
5. *«Від зернини – до хлібини»* – розділ міні-музею, в якому за допомогою ілюстративного каталогу діти ознайомлюються з етапами випікання хліба.
6. *«Рослинні символи України»*. Цей розділ музею за допомогою систематизованої наочності ознайомлює дітей дошкільного віку з традиціями та звичаями українського народу.
7. *«Народна мудрість»*. Тут систематизовано матеріал із художньої літератури про хліб (вірші, оповідання, приказки, народні прикмети) на допомогу педагогам для організованої діяльності з дітьми дошкільного віку.

У міні-музеї насіння *«Секрети насінини із грядки»* представлено насіння різних видів рослин. У такому міні-музеї діти дізнаються про класифікацію, будову та умови проростання насіння, способи вирощування, значення та використання різних видів рослин; відбувається формування в дітей дошкільного віку бажання встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами та явищами в природі.

Розділи міні-музею

1. *«Хитрощі насінини»*. Цей розділ міні-музею ознайомлює маленьких відвідувачів із будовою та видами насіння однодольних і дводольних рослин, стадіями розвитку й умовами проростання насіння, а також зібрано матеріал про плоди (різноманітність, класифікацію, умови утворення) та поширення насіння і плодів у природі.
2. *«Який я?»*. У цьому розділі міні-музею надана можливість ознайомитись із видами овочів, дізнатися про те, які рослини

називаються овочами, та про умови вирощування найбільш поширених овочевих культур України.

3. «Хто мене так назвав?». Цей розділ міні-музею розкриває історію походження назв овочів і те, як вони і коли потрапили в Україну.
4. «Від насінини – до рослини» – колекція насіння овочів.
5. «Ось як нас на грядці багато...». У цьому розділі розміщена колекція насіння овочевих культур, яка знаходиться у відділах спеціального ящика під склом.

Комплексний підхід до організації освітньо-виховної роботи екологічної студії з музейної педагогіки, надає мені можливість вести екскурсійну роботу в міні-музеях. І це цілком закономірно, бо ж музейна експозиція й екскурсійний метод взаємопов'язані. Екскурсійна робота з дітьми передбачає проведення оглядових і тематичних екскурсій, пізнавальних бесід і заходів, організацію виставок. Завдання екскурсійної роботи такі:

- Виявлення творчих здібностей дітей;
- Розширення уявлень про зміст музейної культури;
- Розвиток початкових навичок сприйняття музейної мови;
- Створення умов для творчого спілкування та співробітництва.

Реалізація цих завдань відбувається за допомогою різноманітних форм роботи екскурсовода з дітьми: вікторини та загадки, шаради і ребуси, дидактичні ігри, творчі завдання.

Організація роботи міні-музеїв також активізує культурно-просвітницьку роботу серед батьків.

На основі міні-музею здійснюється організація освітнього простору сучасного дошкільника за допомогою таких нетрадиційних форм:

- інтегровані заняття;
- заняття у формі змагань та ігор;
- заняття, засновані на інтерактивних формах: дослідження, коментар, мозкова атака, репортаж;
- пошуково-дослідницька діяльність;
- дослідницька діяльність;
- заняття на розвиток фантазії: «Подорож у казку», «В гостях у Незнайки» та ін.

Висновок. Музейна педагогіка ефективно формує в кожного вихованця здатність до творчості; розвиває уяву дітей, їхню фантазію, навички продуктивної діяльності (малювання, ліплення, аплікації) та самостійності. За допомогою реалізації завдань музейної педагогіки можливо збагатити дітей враженнями від предметів, яких вони ніколи не бачили та й не могли бачити в повсякденному житті, розширити їхній кругозір, сформувані системне уявлення про світ природи. За допомогою створення тематичних міні-музеїв, у тісній співпраці з педагогами дошкільного закладу ми досягаємо ще однієї важливої мети: – діти залучають у сферу своїх інтересів батьків.

Створення міні-музеїв в екологічній студії ЖЦРД сприяло реалізації завдань Базового компонента дошкільної освіти, дозволило активізувати у дітей

дошкільного віку інтерес до світу природи, викликало бажання встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами та явищами в природі, сприяло елементарному розумінню дитиною взаємозумовленості компонентів природи. Міні-музеї екологічної студії – це результат проведеної проектної діяльності, пошуково–дослідницької та творчої роботи з педагогами, батьками та дітьми дошкільного закладу.

Дослідно-експериментальна робота в екологічній студії полягає у створенні інноваційного освітнього середовища, в якому максимально використовуватимуться елементи музейної педагогіки, що суттєво оптимізує навчально-виховний процес і сприяє набуттю вихованцями нових знань, умінь, навичок, а також вихованню музейної й комунікативної культури дитини, набуттю нею необхідного досвіду культурного діалогу з минулим, використання музейного простору в різних видах реалізації завдань навчально-виховного процесу внаслідок активізації пізнавального розвитку та творчих здібностей особистості дитини дошкільного віку. За допомогою роботи міні-музеїв у дітей дошкільного віку активізується сформованість природозбережувальної поведінки: виважене ставлення до рослин і тварин; готовність включатись у практичну діяльність, пов'язану з природою; дотримання правил природокористування.

Розуміючи те, що кожна дитина за своєю природою допитлива та спостережлива, роботу міні-музеїв в екологічній студії намагаюся організувати так, щоб кожен вихованець відчув себе дослідником і мудрим мислителем. За допомогою пошуково-дослідницької діяльності, експериментів, моделювання, вирощування розсади квітів, овочевих культур у дітей формуються елементи наукових знань про основні екологічні чинники розвитку живої природи.

Наявний фонд науково-пізнавальної та художньої літератури в екологічній студії сприяє формуванню пізнавального розвитку, спостережливості та допитливості дітей. Ці матеріали використовують педагоги для своєї педагогічної діяльності в ЖЦРД. Організація роботи міні-музеїв в екологічній студії формує в дошкільників основи природо-екологічної свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. керів. А. М. Богущ. – К. : Спеціальний випуск журналу «Вихователь-методист дошкільного закладу», 2012. – 64 с.
2. Канюк І. Міні-музей у дитячому садку І. Канюк // Палітра педагога. – 2010. – № 5. – С. 6–9.
3. Караманов О. В. «Педагогічний марафон» як форма ефективної організації взаємодії з учнями у музейному просторі / О. В. Караманов, І. В. Ласкій // Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі : зб. матеріалів загальноукраїнської наук. конференції з проблем музеєзнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького. – Випуск 11. – Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2009. – С. 553–558.

4. Кононенко О. Музейне освітнє середовище як джерело духовного розвитку дошкільників / О. Кононенко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2009. – № 4. – С. 27–32.
5. Лаппо В. В. Формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до рідного краю засобами етнокультури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / В. В. Лаппо ; Ін-т проблем виховання АПН України. – Київ, 2008. – 20 с.
6. Маршицька В. В. Виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку : // автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / В. В. Маршицька ; Ін-т проблем виховання АПН України. – Київ, 2003. – 20 с.
7. Фактор Л. Розмаїття засобів музейної педагогіки в роботі з дошкільниками / Л. Фактор // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. – № 12. – С. 46-59.

Кучер Таміла Сергіївна,
студентка 42-ї групи ННІ педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ СУГЕСТОПЕДІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Сучасний світ характеризується тенденцією зростання та розширення міждержавних відносин у різних сферах, що потребує від сучасної людини володіння ряду іноземних мов. Володіння іноземними мовами – це запорука успішного життя в сучасному світі, тому що спілкування з іноземцями, обробка нової інформації, наукова діяльність і навіть побутове життя вимагає знань з іноземних мов. Людина, яка володіє різними мовами, не тільки ерудована в мовознавстві, вона ще й різнобічно розвинута особистість, володіє кращими здібностями до вивчення нового, вільніша та більш впевнена у спілкуванні з людьми.

Розвиток компетентності з іноземних мов у молодого покоління на сучасному етапі є найбільш **актуальною проблемою**, адже юне покоління має входити в нову еру суспільного розвитку планетарного масштабу. А формування словникового складу з іноземної мови в учнів початкових класів є важливим етапом у вивченні іноземної мови, і саме цей процес, окрім інтелектуального розвитку дитини, буде сприяти її культурному вихованню та входженню в соціальне комунікативне середовище.

Сьогодні педагоги розробляють методики, які б сприяли високій результативності засвоєння навчального матеріалу за короткий термін, і щоби при цьому ці методики відповідали сучасним завданням освітнього процесу. Одним із таких напрямків педагогіки, який розкриває нові грані навчання учнів, враховуючи їхні індивідуально-психологічні характеристики, є сугестопедія. Аналіз літератури свідчить, що формування словникового складу з іноземної мови в учнів початкових класів засобами сугестопедії було предметом вивчення у працях багатьох педагогів і психологів. Теоретичну основу засобам

сугестопедії сформували: Г. Лозанов, засновник сугестопедичного методу, Г. А. Китайгородская, А. А. Леонтьєв, Н. В. Смірнова, І. Ю. Шехтер, Л. Ш. Гегечкорі, В. В. Петрусінський.

У науковій психолого-педагогічній літературі поняття «сугестопедія» розглядається як метод навчання, який розкриває резервні можливості людини для кращого сприймання, запам'ятовування та відтворення нової інформації. Одним із перших науковців, який у другій половині ХХ століття в Софійському інституті сугестології розкрив суть і принципи цього поняття, був Георгій Лозанов, на честь якого і був названий цей метод. В основу методу він поклав висновки своєї праці щодо застосування під час вивчення іноземних мов мовне усвідомлення резервних можливостей.

В основу методу сугестопедії покладено поняття «сугестія» (від лат. *suggestio* – навчання) – загальний термін, який визначає різні форми емоційно забарвленого вербального (словесного) і невербального впливу на особистість із метою формування у неї певного стану (у тому числі спонукання до певних дій). Сугестія виступає одним із механізмів психотерапії, які мають особливу ефективність у корекції мовних розладів. Також під «сугестією» в сучасній психології розуміють такий психічний процес впливу на психічну сферу людини, при якому досягається зниження критичності сприйняття та реалізації поданого матеріалу. В цьому випадку, як правило, відсутнє цілеспрямоване розуміння матеріалу і він не засвоюється шляхом логічного аналізу.

В основу системи Лозанова покладені деякі психічні закономірності людини. Загалом, ця система допомагає оминати труднощі, з якими мають справу та учень під час традиційної системи навчання, а саме із психологічними бар'єрами, пов'язаними зі страхом помилитися. У творчій, гармонійній, невимушеній атмосфері ці бар'єри зникають. Тоді людина наче розкривається і навчається легко, швидко, зацікавлено. Живий інтерес і вільне спілкування – це провідні риси методу Лозанова, які можуть стати гарною основою будь-якого навчання.

Одним із прийомів сугестопедії є «інфантилізація» навчального процесу. Суть її полягає в усуненні напруженої атмосфери, яка обтяжує психіку людини і заважає сприйманню, та перехід людини на такі рівні засвоєння матеріалу, на яких переважає гра, радість від співучасті у спілкуванні в умовах розкнутості та невимушеності.

Головні положення сугестивного методу:

1) створюються сприятливі умови для оволодіння учнями усним мовленням шляхом усунення багатьох психологічних бар'єрів, що виникають у ситуаціях навчання;

2) більша увага акцентується на зв'язку навчального процесу з особистими інтересами та мотивами учнів;

3) між викладачем та учнями встановлюються і підтримуються довірливі стосунки, які сприяють успішній мовленнєвій взаємодії;

4) навчання проходить у двох планах – свідомому та підсвідомому, в яких діють обидві півкулі головного мозку, а це дає оптимальний результат;

5) мовний матеріал засвоюється в атмосфері гри, перевтілення, з використанням невербальних засобів у спілкуванні, а також драматизації творів мистецтва, що допомагає «перевести» увагу учнів із форми на сам процес спілкування;

6) навчальний матеріал вводиться на основі значних за обсягом полілогів і супроводжується перекладом на рідну мову учнів, а також коментарем лексичного та граматичного змісту (двічі): перше представлення викладач виконує під музичний супровід (рецептивна фаза, під час якої функціонують ліва та права півкулі мозку) та друге представлення полілогу вчителем у нормальному темпі, коли учні знаходяться в «концертному стані» – у стані релаксації і слухають учителя зі заплющеними очима, зручно вмотивувшись;

7) активізація матеріалу проходить за допомогою драматизації, ігор, пісень, вправ «запитання-відповіді»; при цьому учні виконують різні ролі, широко використовують невербальні засоби комунікації;

8) у центрі уваги – усна мовленнєва комунікація та вокабуляр, проте учні читають полілоги і пишуть твори на різні теми;

9) завдяки використанню резервів мимовільної пам'яті за один місяць досягається засвоєння на розмовному рівні близько 2000 слів [1].

Аналіз суті, змісту та структури сугестопедії за результатами вивчення енциклопедичних, психологічних, педагогічних та інших джерел дав змогу встановити, що цей метод може складати основу вивчення будь-якої іноземної мови за умови відповідної організації навчально-виховного процесу.

Використання методів сугестивної педагогіки передбачає навіювання людині необхідної інформації на рівні підсвідомості. В основі методу лежить явище «надзапам'ятовування». Застосування сугестивного методу при вивченні іноземної мови допомагає досягти більших результатів за досить короткі терміни. Активно залучаються приховані резерви свідомості, використовуються театралізовані дієства, музика. При цьому дуже важливою є кваліфікація викладача, який здійснює навчання за цим методом. Авторські методики приносять результати тільки тоді, коли матеріал подається від натхненного вчителя.

Ідеї Г. К. Лозанова стали точкою опори для побудови ряду методичних систем інтенсивного навчання іноземних мов. Спочатку модель інтенсивного навчання іноземних мов розроблялася для застосування серед дорослого контингенту учнів в умовах короткострокових курсів, але надалі досвід успішної реалізації інтенсивного методу навчання і в інших умовах був позитивним [2, с. 62].

При вивченні лексичної основи іноземної мови варто методично правильно будувати педагогічний процес. Щоби правильно розробляти форми навчання, доречно застосовувати при підготовці до уроку структурно-функціональну модель сугестопедичного навчання школярів. Ця модель допомагає: визначити ключові елементи навчального процесу; правильно організувати діяльність кожного зі сторін навчально-виховного процесу; доцільно обирати засоби, форми і методи навчального матеріалу; створити

відповідні педагогічні умови навчання, для кращого сприймання та засвоєння навчального матеріалу; визначаються основні аспекти виховання, навчання і розвитку; функції процесу навчання та визначальні принципи важливі саме в сугестивному навчанні.

Для цієї моделі властиві навчальна, виховна, розвиваюча, психопрофілактична і духовно формуюча функції.

Навчальна полягає в тому, що завдяки застосуванню основних принципів сугестопедії, відповідній структуризації навчального матеріалу, використанню сугестопедичних методів навчання вдається швидше і глибше засвоювати знання, вміння та навички. У результаті цього вивільняється час для засвоєння тих компонентів змісту шкільної освіти, які визначають виховну функцію моделі.

Розвиваюча функція полягає у діагностиці та розвитку внутрішньо інтенціональної спрямованості учня на основі особистісно орієнтованого навчання.

Психопрофілактична функція пов'язана із принципом концентративної психорелаксації, що створює на заняттях атмосферу радості, незалежності. А це попереджає дидактогенні неврози.

Духовно формуюча функція, як і розвиваюча, зумовлена розвитком внутрішньо інтенціональної спрямованості учня. Це сприяє чіткішому самовизначенню його в житті, подоланню ним суперечності між власним особистісним «хочу» і загальносуспільним «треба»[3].

Детальне ознайомлення з основами технології сугестопедії Г. К. Лозанова дозволяє зробити висновок, що застосування цієї технології у навчанні не досить активно використовується, тому що вона ще недостатньо впроваджена в освітній процес. Теоретична основа технології Лозанова відкриває нові перспективи в оволодінні навчальним матеріалом, а особливо – при вивченні іноземних мов, що є однією з провідних вимог суспільства. Сугестопедія дозволяє перетворити буденний процес навчання в цікавий процес оволодіння знаннями з опорою на резервні психічні можливості учнів.

Тому саме на уроках іноземної мови варто застосовувати прийоми сугестопедії для створення певної атмосфери, в якій би діти краще засвоювали іншомовну лексику, поринали в середовище країни, мову якої вони вивчають, щоби навчання відбувалося спонтанно, при рівноправній взаємодії вчителя та учня, з використанням ігрових елементів.

Перевагою технології Лозанова є те, що формування лексичної компетентності в учнів відбувається в практичній діяльності шляхом навіювання, що дозволяє засвоїти великий обсяг матеріалу швидко, тобто в технології наявні елементи прискореного навчання, що допомагає раціонально використовувати час. Із практичного боку результати методів сугестопедії стають підставою зарахувати цей напрямок навчання до розряду сучасних психолого-педагогічних технологій прискореного, розвивального, або активного навчання. Тому це відносно новий, перспективний та високо

результативний напрямок освіти, на якому в майбутньому, можливо, буде базуватися весь освітньо-виховний процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сугестивний метод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lektsii.net/1-27756.html>
2. Китайгородская Г. А. Интенсивное обучение иностранным языкам. Теория и практика / Г. А. Китайгородская. – М. : Русский язык, 2009. – 345 с.
3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / [кол. авторів під кер. С. Ю. Ніколаєвої]. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.
4. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. І. Власова. – К. : Либідь, 2005.

Кучинська Лілія Фотіївна,

вихователь-методист

(Житомирський дошкільний навчальний заклад № 43)

ІНТЕГРАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У СИСТЕМУ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ З ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Демократизація і гуманізація суспільства вимагають радикальної перебудови суспільного дошкільного виховання, нових підходів до організації життя дитини в дошкільному навчальному закладі. Саме тому на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти необхідно шукати ефективні шляхи щодо підвищення якості дошкільної освіти в закладі, забезпечувати її поступальний інноваційний розвиток та створювати ефективні умови для удосконалення освітнього процесу, який включає переорієнтацію навчання з передачі знань на налагодження діалогу, активне використання інноваційних технологій та методик, у тому числі й інтерактивних форм навчання тощо. Успіх цих зрушень залежить передусім від педагогів, їхніх знань, ерудиції, рівня професійної педагогічної та психологічної підготовки, національної свідомості. Тому проблема професіоналізму педагога залишається актуальною, адже його діяльність є досить динамічною з погляду рівня соціально-економічного розвитку суспільства, а суспільство на певному етапі свого розвитку ставить усе нові й нові завдання та вимоги до педагогічних працівників. Реалізувати ці завдання можна за умови якісно нових підходів до роботи з педагогічними працівниками. Адже, як зазначено в документі, «педагогічні працівники мають стати основною рушійною силою відродження та створення якісно нової національної систем освіти» [1, с. 9].

Питання становлення професіоналізму педагога завжди були в центрі уваги педагогів – учених Л. С. Виготського, А. Дістервега, Я. А. Коменського, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, К. Д. Ушинського, та ін. [2, с. 25]. Сучасні науковці та практики І. А. Зязюн, В. О. Кравцов, О. Г. Мороз, В. В. Радул, А. О. Сластьонін, та ін., враховуючи нові вимоги до педагога, доби

інформаційного буму, продовжують працювати над пошуками шляхів і засобів формування професіоналізму педагогів.

Так, С. Ф. Русова зазначала: «Дошкільне виховання постійно йде вперед, оскільки розвивається психологія, оскільки росте, змінюється і практика дошкільного виховання... Садівниця мусить іти завжди вперед, прислухаючись... до нових гасел, які пролунають у справі виховання відповідно до певних настроїв, течій суспільного життя» [Цит. за : 2, с. 25].

Важливим компонентом формування професіоналізму вихователя є педагогічна майстерність. У визначенні його професіоналізму важливо вивчити й проаналізувати наукові й практичні надбання видатного педагога В. О. Сухомлинського щодо особливостей педагогічної майстерності педагога як визначального чинника прояву його професіоналізму. Досить оригінально він розкрив суть майстерності педагога: «Майстерність і мистецтво виховання всебічно розвиненої особистості полягає в умінні педагога відкрити буквально перед кожним, отже, й перед найпосереднішим, найважчим вихованцем ті сфери розвитку його духу, де він може досягти вершини, виявити себе, заявити про своє Я, черпати сили із джерела людської гідності, почувати себе не обділеним, а духовно багатим» [6, с. 34].

К. Д. Ушинський неодноразово наголошував, що педагогічна діяльність педагога – передусім творчий процес, вияв мистецтва.

Помилковою є думка, що педагогічні здібності, педагогічна майстерність, педагогічний талант – це «дар божий». А. С. Макаренко, який у складних умовах своєї педагогічної діяльності з перевиховання педагогічно занедбаних дітей наполегливо шукав ефективних дій, спрямованих на «перековку» складних характерів підлітків, звертав особливу увагу на питання формування майстерності педагогів-вихователів. Він наголошував: «Майстерність не є якимось особливим мистецтвом, що вимагає таланту, але це спеціальність, якої треба навчатись, як треба навчити лікаря його майстерності, як треба навчити музиканта» [Цит. за : 2, с. 28].

Важливою для запропонованого дослідження є думка Т. Поніманської: серед якостей, що має виховати в собі педагог, є здатність до рефлексії і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництва з дитиною на засадах гуманізму, розвитку її особистості [5, с. 30].

І саме методична робота в дошкільному навчальному закладі як система взаємопов'язаних заходів, спрямованих на підвищення професійного й загальнокультурного рівнів педагогічних працівників, їхньої готовності до засвоєння змісту нових програм, технологій і методик, передового педагогічного досвіду, а на кінцевому етапі – зростання освіченості й вихованості дітей, є важливим фактором підготовки нової генерації педагогів та одним із основних шляхів реформування освіти, визначеного Державною національною програмою «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, Концепцією виховання дітей та молоді в національній системі освіти та іншими нормативними документами, що

стосуються освітянської галузі.

Мета запропонованого дослідження – проаналізувати вплив інтеграції інтерактивних методів у методичну роботу з педагогічними працівниками на ефективність освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі та на підвищення професійного й загальнокультурного рівнів педагога.

Що ж саме означає поняття «інтерактивне навчання»?

Слово «інтерактив» прийшло до нас із англійської мови від слова «interact», де «inter» – взаємний і «act» – діяти. Отож, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Основою інтеракції є принцип багатосторонньої комунікації, де педагоги та вихователь-методист є рівноправними, рівнозначними суб'єктами освітнього процесу.

Ураховуючи всі попередні твердження відомих науковців, практиків та з метою оптимізації методичної роботи з педагогічними працівниками вихователю-методисту варто активно використовувати інтерактивне навчання, що є актуальним на сучасному етапі. Адже його переваги над традиційним навчанням очевидні. Порівняльні складові інтерактивного і традиційного навчання педагогів подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Порівняльні складові інтерактивного і традиційного навчання педагогів

Традиційне навчання	Інтерактивне навчання
Мета	
Передача вихователем-методистом осмисленої і диференційованої інформації для накопичення теоретичних знань педагогів з метою впровадження їх у практичну діяльність. Отримані в процесі такого навчання знання є певним обсягом інформації з різних напрямів дошкільної освіти.	Створення певних сприятливих умов, за яких педагог опановує систему випробуваних (апробованих) способів індивідуальної і колективної діяльності та на основі власного досвіду відкриватиме, здобуватиме і конструюватиме знання, вміння, цінності; підвищуватиме власну професійну компетентність у різних сферах життєдіяльності.
Позиція вихователя-методиста та педагога в освітньому процесі	
Вихователь-методист насамперед турбується про зміст власної діяльності під час заходу; є центральною дійовою особою, який керує педагогами згідно з планом заходу. <i>Позиція:</i> педагог – пасивний слухач, якому згідно з планом надається можливість продемонструвати свої знання з досвіду.	<i>Позиція:</i> педагог – активний учасник освітнього заходу, процесу. Взаємодія вихователя-методиста та педагога заснована на паритетності. Педагог активно висловлює власну думку, звертаючись до власного досвіду, власні судження, бачення реалізації проблеми. Паритетні стосунки допускають відмову від переконання в тому, що єдина правильна думка належить вихователю-методисту.
Організація комунікації в освітньому процесі	

Взаємодія:

вихователь – методист – педагоги відбувається здебільшого з ініціативи вихователя-методиста відповідно до заздалегідь підготовленого плану заходу.

В основі комунікативного процесу лежить монолог вихователя-методиста або педагога, який презентує власний досвід (див. рис.1).

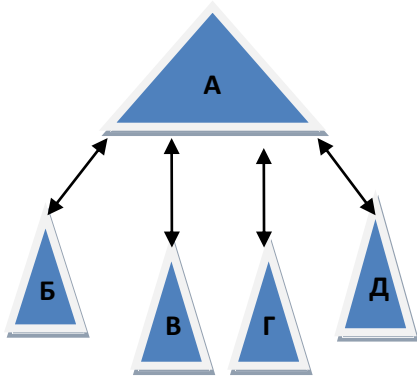

Рис. 1: Модель однієї сторони комунікації:
А – вихователь-методист; Б, В, Г, Д, – педагоги

Взаємодія: *вихователь – методист – педагоги*. Позиція вихователя-методиста змінюється: він не домінує над педагогами, а стає активним учасником обговорення тієї чи іншої проблеми. Комунікаційні зв'язки виникають уже між усіма учасниками заходу.

В основі комунікативного процесу лежить модель багатосторонньої комунікації (див. рис. 2).

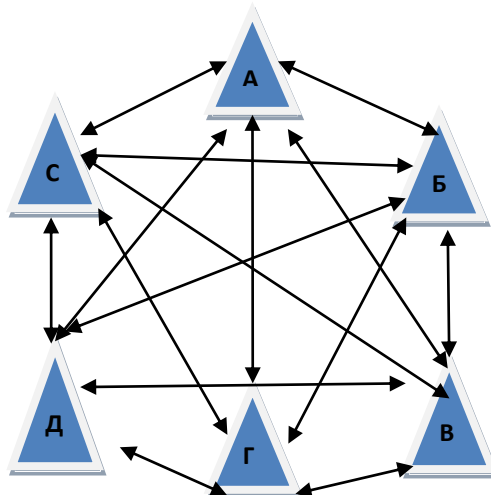

Рис. 2: Модель багатосторонньої комунікації:
А – вихователь-методист; Б, В, Г, Д, С – педагоги

Використання інтерактивних методів у методичній роботі, в якій педагог є активним учасником, який управляє, моделює, висловлює, припускає тощо, а не тільки є слухачем і спостерігачем, сприяє забезпеченню ефективності освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі.

Переваги використання інтерактивних методів у системі методичної роботи такі:

- у процесі інтерактивного навчання (колективного, групового) відбувається постійна, активна взаємодія всіх учасників освітнього процесу, коли всі є рівноправними суб'єктами;
- надається можливість педагогам обговорювати, ставити питання, опрацьовувати, висувати припущення і навчати колег;
- коли методичні форми роботи активні, педагог постійно перебуває у стані пошуку, він хоче отримати відповідь на проблемні для нього запитання, потребує інформації, щоб вирішити ту чи іншу проблему в практичній діяльності, розмірковує разом з іншими колегами над шляхами реалізації поставлених завдань у дошкільній освіті;
- забезпечується використання в процесі методичних форм роботи як постійного інструментарію, інтерактивного навчання з усіма технологіями: робота в малих групах, проекти, дебати та інші види дискусій, експериментальні вправи, моделювання, педагогічні дослідження тощо.

Використовуючи інтерактивні методи роботи з педагогами в методичній роботі, вихователю-методисту варто дотримуватися певних педагогічних умов (див. рис. 3).

Рис. 3. Педагогічні умови реалізації інтерактивного навчання педагогів

Щоби простежити ефективність інтеграції інтерактивних методів у методичну роботу з педагогічними працівниками в дошкільному навчальному закладі автор розробив й апробував протягом тривалого часу систему різноманітних колективних форм роботи з використанням інтерактивних методів, яка є максимально гнучкою та різноплановою. А також, задля визначення її впливу на рівень готовності педагогів закладу до інноваційної діяльності та впровадження сучасних технологій з метою оновлення змісту освітнього процесу, в закладі було використано такі емпіричні методи дослідження: метод спостереження за педагогічною діяльністю педагогів, метод бесіди, метод проблемних педагогічних ситуацій, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); метод діагностування та математичної обробки даних.

Ефективність освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі залежить від методичної роботи з педагогічними працівниками на засадах сучасних підходів до її організації, зокрема використання інтерактивного навчання, тому вона має базуватися на таких основних принципах, на яких оснований і запропонована система, а саме:

- *принципу оптимізації*, який визначає найкращі варіанти організаційної структури педагогічного процесу, створення сприятливих умов для розвитку творчості педагогів, використання ефективних методів і форм підвищення їхньої кваліфікації та вимагає застосування нормативів, напрацьованих наукою і передовою практикою;

- *принципу гуманізації*, який вимагає врахування можливостей, особливостей потреб виховання; усунення всього, що негативно впливає на здоров'я, працездатність педагога; створення здорового психологічного клімату, тобто доброзичливість, взаємодопомога, довіра, людяність;
- *принципу колективізму*, коли мета кожного педагога не суперечить загальній меті всього педагогічного колективу;
- *принципу індивідуалізації*, який забезпечує створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу всіх педагогічних працівників.

Доречно зауважити, що після використання такої системи колективних форм роботи з використанням інтерактивних методів як контрольний експеримент була проведена повторна діагностика готовності педагогів закладу до інноваційної діяльності та впровадження сучасних технологій. Дослідження на початковому і кінцевому етапі показали різні результати. Відмінним є те, що після використання системи різноманітних колективних форм роботи з педагогічними працівниками з використанням інтерактивних методів дані діагностування свідчать, що система є ефективною і результативною складовою забезпечення якості освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі. Також дослідження показали, що після використання цієї системи рівень потенційних можливостей педагогів закладу значно зріс; дані подані у відсотках (див. рис. 4).

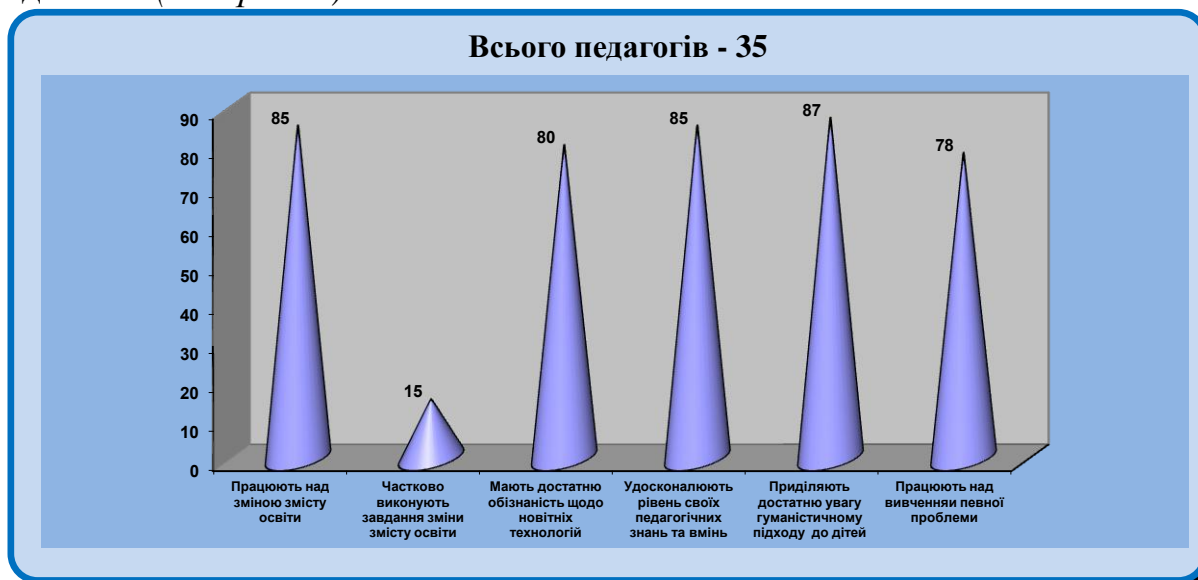

Рис. 4. Результати рівня готовності педагогів до інноваційної діяльності та впровадження сучасних підходів до оновлення змісту освітнього процесу

Отже, на основі вже сказаного, можна зробити висновок, що творчо організована методична робота сприяє професійному зростанню педагогів та їхній фаховій майстерності, стимулює до збагачення й ефективного використання професійних знань. Зокрема, сучасний підхід до проведення групових форм методичної роботи в ДНЗ із використанням інтерактивних методів:

- допомагає педагогічним працівникам оволодіти багатством ідей реформування української дошкільної освіти;
- забезпечує підвищення фахової компетентності педагогічних працівників;
- сприяє глибокому усвідомленню суті окреслених завдань і шляхів їх реалізації в педагогічній практиці та підвищенню якості освітнього процесу;
- стимулює педагогічних працівників до творчої активності, готовності до інноваційної діяльності й упровадженню в освітній процес передового педагогічного досвіду, прогресивних технологій, методичних і педагогічних досягнень;
- сприяє формуванню критичного мислення педагогів, розвитку їхніх рефлексивних умінь, прагнення до професійного саморозвитку, вмінню аналізувати власну педагогічну діяльність, виявляти в ній здобутки і недоліки та є глибинним поштовхом до самоосвіти і самовдосконалення.

Варто зазначити, що в результаті інтеграції інтерактивних методів у систему методичної роботи з педагогічними працівниками як складової забезпечення ефективності освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі, ми будемо бачити духовно розвинену особистість, творчого педагога, який здатен до рефлексії і контролю результатів власної педагогічної діяльності та спрямовуватиме власні зусилля на співробітництво з дитиною на засадах гуманізму, розвитку її особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 144. – С. 1–9.
2. Калуська Л., Отрощенко М., Вірастюк І. Науково-методична робота в дошкільному навчальному закладі / Л. Калуська, М. Отрощенко, І. Вірастюк. – К. : «Шкільний світ», 2011. – 128 с.
3. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К. : Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в освітніх закладах України: теорія і методика навчання», 2014. – С. 4–15.
4. Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки / Т. І. Поніманська. – К. : Абрис, 1998.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. / Т. І. Поніманська. – К. : «Академвидав», 2004. – С. 30.
6. Сухомлинський В. О. Антологія гуманної педагогіки. – М. : Вид. будинок Шалви Амонашвілі, 1997. – С. 34.
7. Цінності освіти і виховання / За ред. О. В. Сухомлинської. – К., 1997.

Левкова Оксана Василівна,
музичний керівник,
(ДНЗ № 13, м. Коростень)

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ

Любов до Вітчизни починається з любові до своєї Малої Батьківщини – місця, де людина народилася.

До основних завдань патріотичного виховання дошкільнят належать:

- формування любові до рідного краю;

- формування духовно-моральних взаємин;
- формування любові до культурної спадщини свого народу;
- виховання любові та поваги до своїх національних особливостей;
- виховання почуття власної гідності як представників свого народу;
- толерантне ставлення до представників інших національностей.

Дошкільний вік як період становлення особистості має свої потенціальні можливості для формування вищих моральних почуттів, до яких і відноситься почуття патріотизму. Якщо патріотизм – це почуття відданості, відповідальності, приязні до своєї Батьківщини, то дитину ще в дошкільному віці необхідно навчити, зокрема бути відповідальною і в малих справах, учинках.

Дошкільний період найбільш сприятливий для емоційно-психологічного впливу на дитину, для якого характерні висока здатність до навчання, сила і глибина вражень, дитячі образи сприймання дуже яскраві та сильні, залишаються в пам'яті надовго, а іноді і на все життя. Тому справжніх патріотів своєї Батьківщини найкраще виховувати з дитинства.

Для патріотичного виховання дошкільнят важливо правильно визначити віковий етап, на якому стає можливим активне формування у дітей патріотичних почуттів. Найсприятливішим для початку систематичного патріотичного виховання є середній дошкільний вік, коли особливо активізується інтерес дитини до соціуму, суспільних явищ. Пізнаючи традиції, народну мудрість, народну творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри) діти поступово отримують більш-менш цілісні уявлення про український народ. Серед засобів національного виховання у музичній діяльності використовуємо твори українського фольклору (забавлянки, мирилки, колискові, колядки, хороводні ігри й таночки) [4, с. 54].

Музичний фольклор – це народна музично-поетична творчість, частина народної спадщини минулого.

Український дитячий музичний фольклор – це найцікавіший, доступний, багатофункціональний матеріал для виховання дітей дошкільного віку, сутність якого полягає в наданні дитині перших відомостей про світ, передачі моральних цінностей і культури свого народу через прості форми фольклорного матеріалу [5, с.102].

Велику роль у моральному, патріотичному і культурному вихованні дошкільнят відіграють заняття в дитячому садочку.

Через музичні заняття, розваги, свята ми виховуємо любов до своєї країни, до рідного дому, дитячого садка, рідної вулиці, до свого міста, любов і повагу до українського народу.

Великі можливості морально-патріотичного впливу полягають у народній музиці. Тому, залучаючи дітей до музичної спадщини свого народу, ми виховуємо в них почуття патріотизму. Найбільш природним для дошкільнят є музично-естетичне виховання на етнонаціональній основі. Це пов'язано з тим, що особлива мова українського дитячого музичного фольклору, зокрема українських народних музичних казок та казок із музичними вставками, багата на світ почуттів, переживань, настроїв, думок людини допомагає дітям

емоційно проявлятися, вивчити рідну мову, культуру та звичаї свого народу.

Народні казки та казки-пісні – словесно-поетичні або музично-поетичні твори, в яких навколишній світ розкривається за допомогою фантастичних образів і тварин. Твори цього жанру із дорослого фольклорного середовища ввійшли в дитяче світосприймання і стали цілком дитячим фольклором [3, с. 21].

Казки є жанром художньої народної прози: епічні оповідання алегоричного, повчально-пізнавального, чарівно-фантастичного, героїчного або побутового змісту з установкою на вигадку [3, с. 22].

Українська народна казка – одна з найяскравіших сторінок української народної історії, невичерпний світ фантазії, гумору, народної мудрості. Драматизація казок дає змогу дітям оволодіти соціальними функціями, стосунками та мовою як головним засобом спілкування. Казка розвиває уяву, формує емоційну, моральну, інтелектуальну сфери дитини, а в драматизації, де діти можуть грати ролі, рухатися, як у рухливих іграх, вдосконалюється дитячий організм, що сприяє фізичному розвитку дошкільнят.

Українські народні казки закликають дітей бути добрими, щирими, лагідними. Із раннього дитинства дорослі розповідають дітям, що казки «Коза-дереза», «Козел та Баран», «Гуси-Лебеді», «Як лисиця вчилася літати», «Півник і Курочка», «Рукавичка», «Кіт і лисиця», «Кривенька качечка», «Пан Коцький», «Лисиця й Журавель», «Лисиця і Заєць», «Лисиця і рак», «Ведмідь і Лисиця», «Курочка Ряба», «Колобок» та багато інших, є українським фольклором, українським духовним історичним надбанням українців.

Казки поділяються на такі основні групи: казки про тварин, героїко-фантастичні (чарівні) та побутові (соціально-побутові).

Казки про тварин – це спостереження людини над життям природи. В алегоричній формі казки про тварин висвітлюють суспільні явища, побут людей. Це найдавніші казки, у яких помітні сліди різних епох. Найвідомішими українськими народними казками про тварин є: «Курочка Ряба», «Рукавичка», «Колобок», «Коза-дереза», «Півник і двоє мишенят», «Котик і Півник», «Солом'яний бичок», «Пан Коцький» та ін. [6, с. 3–6].

Чарівні казки також дуже давні, у них герой-богатир перемагає різноманітні сили зла. Відомими українськими народними казками цієї групи є: «Івасик-Телесик», «Кривенька качечка», «Котигорошко», «Дивна сопілка», «Яйце-райце», «Царівна Жаба», «Летючий корабель», «Козак Мамарига» та ін.

Побутові казки мають оптимістичне спрямування, закликають до боротьби за справедливість, утвердження добра. Найвідомішими побутовими казками є: «Язиката Хвеська», «Семиліточка», «Дідова дочка й бабина дочка», «Названий батько», «Правда і кривда» та ін.

Найдавнішу фольклорну верству в українській народній творчості представляють казки з пісенними вставками. Усім нам із дитинства відома пісня «Івасику-Телесику, приплинь, приплинь до бережка», колискова «Люлі-люлі, Телесику» та пісня-примовка «Гуси, гуси, гусенята» з української народної казки «Івасик-Телесик».

А ще відомі нам із дитинства пісенька Колобка «Я по засіку метений, я на

йцях печений» з однойменної казки; пісня Котика «Ой у лиски, в лиски новий двір» із казки «Котик і Півник»; пісня Кози «Я Коза-дереза, з-під бока луплена, за три копи куплена» із української народної казки «Коза-дереза» та пісня диких качок «Он де наша діва, он де наша Іва!» із казки «Кривенька качечка».

Пісні-казки – це музично-поетичні твори, в яких навколишній світ розкривається за допомогою фантастичних образів і тварин. Герої цього жанру жнуть, молотять, косять, прядуть, пасуть худобу, тобто працюють, приваблюючи дитячу увагу до основного змісту життя людини – праці.

Як найбільший пласт дитячого фольклору пісні-казки з часом стають піснями, які діти самі співають для однолітків або дорослих [3, с. 34].

Тематика пісень-казок найчастіше жартівлива, а головними її персонажами є тварини, серед яких – півники, курочка з відром, Омелечко, миші, коза, котик, зайчик, гуси, сорока, жабки та ін.

Найвідомішими зразками українських народних дитячих пісень-казок є «Два півники», «Бім бом, дзелень бом», «Веселі гуси», «Танцювали миші по бабиній хижі», «Ой зібралась звірина з цілої громади», «Козуню-любуню, пристань до мене», «Сімейка» та ін.

Найпоказовішою піснею-казкою, в якій звірі злагоджено й дружно працюють і допомагають собі співами й таночками, є українська народна пісня «Два півники». Усім відому з дитинства забавлянку «Сорока-ворона» можна вважати також піснею-казкою. Її тематика пов'язана з працею і винагородою героїв за результати їхньої роботи.

Спорідненими з музичними казками за музично-стильовими ознаками є небилиці. Вони найменш представлені в українському дитячому музичному фольклорі та є своєрідними музичними іграми, а для дитини гра – це її життя. Ситуації в цих піснях комічні. Зумисне відхилені від норм, а тому викликають у дітей веселий настрій. У грі дитина засвоює правильну модель поведінки, підвищує загальну культуру, ознайомлюється з дитячою літературою, музикою, обрядами і традиціями нашого народу [1, с. 10].

Українські народні небилиці є праісторією життя наших предків-прапрадідів, що характеризує далеке минуле, первісну народно-музичну українську культуру. Як стародавня народна творчість і самобутній фольклор небилиці мають надзвичайну цінність у виховному процесі з дошкільнятами і заслуговують на збереження.

Найпоказовішими є небилиці «Ой, гоп, дини-дини», «Танцювала риба з раком», «Я вам, люди, заспіваю ні сеї, ні тої», «Чи ви чули, Тодосію, про таку чудасію», «Ходить гарбуз по городу», «Ой сороки-білобоки», «Ішла коза попід ліс». Чи задумувались ми над тим, чому не вмирають народні пісні. А безсмертні вони тому, що в них живе сам народ, його мудрість, віра і незгасаюче працелюбство. Українські народні пісні впродовж віків були і залишаються чарівними провідниками доброти та милосердя. Створені за сивої давнини, пісні передавалися із уст в уста, змальовуючи фольклорний портрет тієї місцевості, де вони співались.

Хто не був зачарований українською піснею? Хто не згадує її, як своє

чисте, прозоре дитинство, свою горду юність, своє бажання бути красивим і ніжним, сильним і хоробрим, коханим. Найчастіше використовуємо у своїй роботі такі українські народні пісні як: «Грицю, Грицю до роботи», «Іде, іде дід, дід», «Гоп-гоп, чики-чики», «Піду в садочок, нарву квіточок», «Налетіли журавлі», «Добрий вечір зайчику, куди йдеш?», «Женчикок-бренчикок вилітає», «Ой там на горі січ іде», «Козак од'їжджає» та ін.

Яка мати не співала над колискою дитини. Це перша пісня, яку дитина чує від найближчої і найдорожчої для нього людини – її матері. І функція цього простого співу, що йде від самого серця, не лише просте заколисування. Співаючи колискову, мати висловлює найзаповітнішу мрію, сподівання, бажаючи дитині довгого щасливого життя, передає їй найважливіші культурні коди. Поки діти чують колискову від своїх матерів, народ має надію і надалі зберегти свою ідентичність. «Котику сіренький», «Ой спи, дитя, колишу тя», «Ой ходить сон коло вікон» та інші колискові прийшли до нас із давніх-давен і співаються нині.

Для патріотичного виховання корисно використовувати народні ігри зі співом і рухом. Ці ігри розвивають інтерес до співу, пам'ять, почуття ритму і мелодії. В іграх такого плану діти вчаться передавати в русі художній образ, але найголовніше – через гру українська народна пісня входить у побут сім'ї, у якій виховується дошкільник. У народних іграх діти вчаться спілкуватися, допомагати, долучаються до народних традицій, знайомляться з малими жанрами народної творчості.

Малі фольклорні жанри, що використовуються у сценаріях, – народні пісні календарно-обрядового змісту, родинно-побутової тематики – завжди мають простий текст, динамічний сюжет, що легко і швидко запам'ятовується дітьми, тому такі пісні варто використовувати без обмеження, тільки з урахуванням тривалості свят або розваг [2, с. 98].

У зимовий період, після Новорічних ранків, за народним календарем, починаємо готуватися до свята Різдва Христового. Діти із задоволенням виконують колядки, щедрівки, забавлянки – український музичний фольклор: «Добрий вечір, Тобі, пане господарю, радуйся», «Щедрий вечір, добрий вечір», «В полі, полі плужок ходить», «Де коза ходить», «Біг козелець з нових ясець», «Раз, два, три, чотири, козі дзвоника вчепили».

Навесні діти готуються до іншої розваги – зустрічі Весни. Вони співають українські народні пісні, веснянки, заклики, виконують рухи відповідно до тексту пісень: «Вийди, вийди сонечко», «Розійшлися хмарки, сонце глянуло», «Благослови, мати, весну закликати», «Ой, весно, весно, що ти нам принесла», «Ми кривого танцю йдемо», «Дінь-динь», «Зробимо коло».

Пісня, спів і музика – часто нерозривна частина рухових забав та ігор [7, с. 130]. Діти радо виконують пісні-забавлянки: «У нашого Омелечка невелика сімечка», «Їли кашку», «Катерина і Василь», «Ту-ру-ру, ту-ру-ру, варим кашку круту», «Куй куй ковалі, то великі, то малі».

Дуже любляють дошкільнята українські народні пісні-ігри, які виконуються в жанрі хороводу: «Зайчику, зайчику», «Чижику. Чижику пташка

маленький», «Мишка та кіт», «Мак», «Ой на горі льон», «Подоляночка», «Котилася торба», «А ми просо сіяли» та ін.

Особливу увагу варто приділяти українському народному фольклору за творами Т. Г. Шевченка, І. Франка, В. Верховинця, Лесі Українки.

Спадщина В. Верховинця – національне і виховне явище, що органічно поєднує педагогічну і мистецьку творчість. «Іди, іди, дощику», «Дибидиби», «Труби, Грицю», «Ой у полі жито, сидить зайчик», «Ой летіла зозуленька», «Яструб і курчата», «Павлику равлику».

Український фольклор пов'язаний із народними традиціями, своїм корінням сягає у минуле. Він збагачує знання дитини про минулі часи, збагачує дитяче мовлення.

Пісенна творчість українського народу складалась і збагачувалась протягом століть, тому її розглядають як справжній золотий фонд української музичної культури і неод'ємну частину патріотичного виховання дошкільників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грайлик : Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі / О. М. Березіна, О. З. Гніровська, Т. А. Линник. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 56 с.

2. Ніколаєнко В. М. Народознавство в дошкільному навчальному закладі 2-6 років. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 207 с. – (Серія «ДНЗ. Вихователю»).

3. Садовенко С. М. Виховання народною казкою : метод. посіб. / С. М. Садовенко. – К. : Шкільний світ, 2011. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).

4. Садовенко С. М. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору: навч.-метод. посіб. (С. М. Садовенко – К. : Шкільний світ, 2008. – 128 с. – (Б-ка «Шк. світу»).

5. Садовенко С. М. Світ фольклору: Український дитячий фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку / (С. М. Садовенко // Науково-методичний посібник. – К. : КТ «Київська нотна фабрика», 2007. – 332 с.

6. Українські народні казки / Упоряд., передмова Миколи Дмитренка. – Кн. 6. – К. : Видавець Микола Дмитренко, 2004. – 384 с. – (Серія «Народна творчість»).

7. Українське дошкілля: Пісні, ігри, танці, вірші й загадки: Для дітей дошк. в. – К. : Музична Україна, 1992. – 142 с.

Мельник Розалія Антонівна,
учитель початкових класів
(Володарськ-Волинська гімназія)

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту», Концепції загальної середньої освіти, у сучасній початковій школі відбувається системне оновлення змісту та перехід на нову структуру навчання.

Сьогодні вже неможливо навчати традиційно: у центрі навчально-виховного процесу має бути учень. Від його творчої активності на уроці, вміння доказово міркувати, обґрунтовувати свої думки, вміння спілкуватися з

учителем, учнями класу залежить успіх у свідомому опануванні шкільної програми.

Слово «інтерактив» походить із англійської мови: від слова «interact», де «inter» – взаємний і «act» – діяти. Отже, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання реалізує конкретну мету – створити комфортні умови навчання та виховання, які забезпечать активну взаємодію всіх учнів.

Хоча практично неможливо назвати якийсь із методів навчання інтерактивним, а інший – ні. Бо кожен, навіть відомий у загальноприйнятій класифікації як пасивний метод, передбачає певний рівень взаємодії між наставником і вихованцем. Тому краще і доречніше вживати термін інтерактивний стосовно прийомів, якими може скористатися вчитель, щоб обраний ним метод роботи з учнями міг якомога більше залучити їх до активної праці.

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації діяльності, мета якої створити комфортні умови навчання, за яких кожний учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Інтерактивне навчання – це певний різновид активного, який, проте, має свої закономірності й особливості. Навчальний процес завдяки вищезгаданій технології відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), коли учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами уроку.

Інтерактивні технології потребують певної зміни в житті всього класу, а також значної кількості часу для підготовки як учнів, так і педагога.

Власний досвід переконує в тому, що починати необхідно з поступового використання технологій: і вчителю, й учням треба звикнути до них. Доцільно навіть створити цілісний план поступового впровадження інтерактивних технологій, краще старанно підготувати декілька інтерактивних занять у навчальному році, ніж часто проводити похапцем підготовлені «ігри».

Спочатку проводимо з учнями особливе організаційне заняття і розробляємо разом із ними правила роботи в класі. Налаштовуємо дітей на сумлінну підготовку до інтерактивних занять. Використовуємо спочатку прості інтерактивні технології: роботу в парах, роботу в малих групах, «мозковий штурм» тощо.

- роботу в парах;
- роботу в малих групах;
- «мозковий штурм» тощо.

Для здійснення контролю за навчанням на підставі інтерактивних технологій учитель має попередньо добре підготуватися:

- глибоко вивчити й обміркувати матеріал;
- ретельно планувати й розробляти заняття.

Робота в парах змінного складу.

«Карусель»

Ця модель сприяє одночасному включенню всіх учнів класу в активну роботу. На уроці зручніше розподілити дітей за варіантами, тому що вони

сидять парами. Учні, які сидять за першим варіантом, будуть нерухомі («бережок»), а учні, які сидять за другим варіантом, – рухомі («річечка»). Так кожний сидить навпроти іншого.

Учні першого варіанта (нерухомі) готують запитання за певною темою, наприклад, узагальнюючий урок «Сотня».

За сигналом учителя учні другого варіанта переміщуються на одну парту вперед через певний проміжок часу (1-2 хв.), який відводиться для їхнього спілкування між собою. Один учень, «бережок» виступає в ролі вчителя, а другий учень, «річечка», – у ролі учня. У процесі роботи кожний учень-«річечка», переміщуючись, має отримати запитання від першого, заохочувати учнів до вивчення теми шляхом добору найцікавіших випадків, проблем; оголошувати очікувані результати заняття; передбачати різноманітні методи повернення уваги учнів.

У своїй роботі ми використовуємо такі інтерактивні прийоми навчання і виховання учнів:

Незвичайний початок уроку

Учень заходить до класу з двома шапками на голові. Це одразу ж активізує дітей, приверне їхню увагу. Учні визначають, що людині потрібна лише одна шапка, а не дві, бо у неї одна голова. Кожний учень «річечка» має відповісти на 12 запитань. Отже, він має побувати на кожній парті кожного ряду. Завдання можуть бути такого змісту:

Завдання для 1-го учня.

При множенні якого числа у добутку отримаємо числа 20,24,28,32,36?

Завдання для 2-го учня.

Вилучи зайве число з ряду чисел: 15,20,25,30,35,37,40.

Завдання для 3-го учня.

Ряд чисел збільш у 3 рази: 7,8,6,9,5,4.

Завдання для 4-го учня.

Встанови закономірність запису чисел у ряді, продовж його: 6,9,12,15,....,30.

Завдання для 5-го учня.

Постав знаки нерівності: $6 * 9$, $6 * 7$.

Завдання для 6-го учня.

У скільки разів потрібно зменшити числа першого ряду, щоб отримати такі частки: $32/27$, $64/72$, $24/21$, $8/3$, $8/9$, $8/3$?

Завдання для 7-го учня.

Розв'яжи кругові приклади:

$$7 \ 8 = 3 \ 6 : 6 = 8 \ 4 = 4 \ 2 : 6 = 4 \ 9 =$$

$$5 \ 6 : 7 = 6 * 7 = 3 \ 2 : 8 =$$

Завдання 8-го учня.

У скільки разів числа 1-го ряду більші, ніж числа 2-го ряду:

$$\begin{array}{cccccc} 24 & 32 & & 54 & & 49 & 63 & & & & 81 \end{array}$$

$$\begin{array}{cccccc} 6 & 8 & & 9 & & 7 & & 9 & & & 9 \end{array}$$

Завдання для 9-го учня.

Продовж ряд чисел: 18, 27, 36,...,81.

Завдання для 10-го учня.

Виконай вирази за зразком:

$$6 \cdot 5 = 30 \quad 7 - 4 = 8 \cdot 9 =$$

$$30 : 6 = 5$$

$$30 : 5 = 6$$

Завдання для 11-го учня.

Запиши всі добутки при множенні числа 7.

Завдання для 12-го учня.

Запиши всі частки при діленні числа 4.

Учні, які виступають у ролі вчителя («бережок») мають оцінити відповіді «річечки».

Вивчаючи тему «Допомога тваринам взимку» (твір «Фазани» Остапа Вишні), учні готували розповіді про фазанів, енциклопедичні відомості про цих птахів, складали вірші, ребуси, кросворди, робили малюнки. У підготовці до сприймання нового тексту О. Вишні «Фазани» будується «асоціативний куш» за таким планом:

1. Інформаційна група подала відомості про назву птаха.
2. Художники намалювали цього птаха.
3. Літературознавці підготували відомості з додаткової літератури про фазанів.
4. Читці продемонстрували вміння виразно читати вірші про фазанів.
5. Екологи ознайомили клас із статтею 66 Конституції України про охорону природи.
6. Аналітики підсумували сказане про ставлення людей до цього птаха.
7. Секретар зафіксував найцікавіші думки.

Отже, на дошці перед очима дітей виникає за їхніми відповідями цікавий «куш», на «гілках» якого знаходяться відомості про птаха.

Інтерактивна модель «Акваріум»

Клас ділиться на групи. Кожна група, сідаючи у т. зв. акваріум, отримує запитання, яке необхідно обговорити вголос, висловити свої міркування, дійти до спільної думки та зробити висновок. Усі інші групи в цей час уважно слухають обговорення, спостерігають за учасниками, які перебувають в «Акваріумі», але не втручаються у процес обговорення, тобто ніби знаходяться за склом.

Наприклад, група «Фа» отримала запитання: «Що таке Світовий океан?»

Група «До»: «На які океани поділяється Світовий океан?»

Група «Ре»: «Який із океанів найбільший? Який найменший?»

Група «Мі»: «Як Світовий океан впливає на погоду?»

Група «Соль»: «Що дає людям Світовий океан?»

Група «Ля»: «Як людина впливає на Світовий океан?»

Після обговорення групою запитання вчитель запитує у спостерігачів:

- Як працювала група?
- Хто, на ваш погляд, був найактивніший?

- Хто в групі зайняв роль спостерігача?
- Чи погоджуєтеся ви з думкою групи?
- До чого із почутого необхідно дослухатися?

«Мікрофон»

Надаю учням можливість висловити свою думку, почавши так: «Від сьогоднішнього уроку „Збережемо природу Землі разом” я очікую...».

Усі учні класу по черзі висловлюють думки, передаючи один одному уявний мікрофон.

Очікувані результати фіксуються на дошці або на великому аркуші паперу, для запису яких використовуються маркери різних кольорів.

«Метод ПРЕС»

Цей метод сприяє розвитку критичного мислення, дає змогу визначити власну позицію, формує навички відстоювання своєї особистої думки, поглиблює знання. У класі є таблиця: «Користуйся словами».

- Я вважаю, що...
- Це правильно тому, що...
- Отже ...

«Мозковий штурм»

Це інтерактивна технологія колективного обговорення для прийняття кількох рішень з конкретної проблеми.

Якою буває вода? Вода буває твердою. Вода буває рідкою. Вода буває газоподібною.

Які бувають теплові пояси Землі? Жаркий. Помірний. Холодний.

Які особливості кожного поясу?

Чим відрізняється холодний тепловий пояс Землі від інших?

Отже, досвід роботи показує, що такі заняття проходять цікаво, продуктивно, «знімають» закомплексованість в учнів з різним рівнем навчальних досягнень. Головне, що ці заняття сприяють розвитку творчих здібностей учнів, пізнавальних інтересів, у них виникає бажання читати художню, наукову літературу, дитячі газети і журнали, «Дитячу енциклопедію», значно зростає ефективність уроків. Використання інтерактивних технологій – не самоціль. Це лише засіб створення тієї атмосфери в класі, що найліпше сприяє співробітництву, порозумінню і доброзичливості, надає можливості дійсно реалізувати особистісно орієнтоване навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова освіта. – 2011. – № 18 (594), травень. – С. 5–39.
2. Державна національна програма «Освіта»: Україна XXI століття. – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 24 с.
4. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти : зб. наук.-метод. праць / за заг. ред. В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Наумчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 648 с. + CD.

Михайлова Оксана Сергіївна,
доцент (Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Лагутова Анастасія,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЛІТНЬОМУ ЛІНГВІСТИЧНОМУ ТАБОРІ

Школа – це життєвий простір дитини; тут вона не просто готується до життя, а живе. Тому навчально-виховна робота планується так, щоби сприяти становленню особистості як творця і проектувальника життя, гармонізації та гуманізації стосунків між учнями і педагогами, школою і родиною, керуючись ідеями самоцінності дитинства, демократичного діалогу між поколіннями. Важливу роль у цьому відіграє позакласна робота.

Позакласна робота з іноземної мови (ІМ) – це різноманітна діяльність учителів, вихователів, спрямована на виховання учнів і здійснювана в позаурочний час. Позакласна робота з іноземної мови – важлива складова частина навчально-виховного процесу. Вона тісно пов'язана з класними заняттями, але не підміняє їх, хоч і розв'язує ті самі навчальні й виховні завдання, і в цьому відношенні є продовженням тієї роботи, яка проводиться на уроці. Позакласна робота з ІМ є, як відомо, невід'ємною частиною загального навчально-виховного процесу.

Вивченню теорії і практики розвитку основних форм позакласної роботи на різних історичних етапах присвятили свої праці: І. В. Рахманов, Ш. Амонашвілі, В. І. Шепелева, Г. І. Мокроусова, Н. Ю. Кузовлева та інші вчені. Одним із інноваційних підходів до навчання ІМ стало традиційне проведення літнього англomовного табору. Підготовка та проведення такого табору спрямовані на розв'язання проблеми організації культурного дозвілля під час літнього відпочинку й оздоровлення школярів відповідно до вимог Національної доктрини розвитку освіти.

Мета цієї статті – окреслити значення позакласної роботи з англійської мови молодших школярів у літньому лінгвістичному таборі.

Позакласна робота з ІМ вирішує такі завдання:

- 1) удосконалення знань, навичок і вмінь, набутих на уроках іноземної мови;
- 2) розширення світогляду учнів;
- 3) розвиток їх творчих здібностей, самостійності, естетичних смаків;
- 4) виховання любові та поваги до людей свого рідного краю та країни, мова якої вивчається.

Розвивати в учня бажання і здатність самостійно набувати нових знань і умінь застосовувати їх у поєднанні із засвоєними – одна з найважливіших функцій позакласної роботи [2, с. 287]. Принципи позакласної роботи з іноземної мови – основні положення, які визначають вимоги до її змісту, методів та організаційних форм. Вони відповідають цілям і завданням усієї позакласної роботи

з ІМ у школі та ілюструють суть педагогічної діяльності вчителя – організатора позакласної роботи.

Основними організаційними принципами позакласної роботи з ІМ є:

- принципи добровільності та масовості;
- принцип урахування і розвитку індивідуальних особливостей та інтересів учнів;

- принцип зв'язку позакласної роботи з уроками (В. І. Шепелева).

Принцип добровільності полягає в тому, що учні долучаються до позакласної роботи за власним бажанням.

Принцип масовості передбачає активну участь у позакласних заходах якнайбільшої кількості учнів з різним рівнем володіння іноземною мовою.

Принцип урахування і розвитку індивідуальних особливостей та інтересів учнів передбачає врахування у контексті діяльності учнів їх власного досвіду, інтересів, бажань, нахилів, світогляду, емоційно-почуттєвої сфери і статусу особистості в колективі.

Принцип зв'язку позакласної роботи з уроками насамперед полягає в тому, щоб забезпечити єдність практичних, розвиваючих та виховних цілей позакласних занять та уроків.

Позакласна робота базується на володінні учнями навичками та вміннями, набутими на уроках іноземної мови, тому дуже важливим є те, щоб учні якнайповніше використовували ці навички та вміння під час позакласного заходу. Усі вище названі принципи доповнюють один одного і в комплексі забезпечують цілеспрямований, послідовний, систематичний і водночас різнобічний вплив на розвиток особистості [1, с. 78].

Для організації позакласної роботи створюються літні лінгвістичні табори із залученням носіїв мови, створюються умови для розширення можливостей в оволодінні іншомовним спілкуванням, залучення дітей до неформального вивчення іноземної мови з максимальним урахуванням їхніх особистісних потреб. Для організації цієї роботи залучаються викладачі іноземної мови як з України, так і зі США. Активна участь у роботі табору американських учителів сприяє підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови, виховання інтересу до культури і традицій країн, мова яких вивчається. У процесі роботи табору американські педагоги проводять заняття розмовного характеру, на яких вчать дітей спілкуватися англійською, заняття з елементами драми, співу, спорту [5, с. 26].

Літній табір англійської мови – унікальний проект міжнародного співробітництва між школами України та США. Проведення літнього табору стає своєрідним стимулом та у певному сенсі нагородою для учнів. У літній період діти емоційні та допитливі, прагнуть до конкретної, але нетривалої діяльності, виявляють зацікавленість до всього нового, тому в навчальній методиці пропонується гармонійне поєднання стандартних і нестандартних методів, форм і прийомів роботи [4, с. 26].

Мовні ситуації, створені в позакласній роботі, дають можливість організувати мовну комунікацію, близьку до реального мовного спілкування, бо позакласні завдання не сприймаються учнем як навчальні заняття. В умовах

позакласної роботи іноземна мова стає справжнім засобом спілкування, адже увага учня спрямована в основному на здійснення акту мовлення у зв'язку з грою, уявною мовною ситуацією.

Мовна діяльність тут мотивована і має безпосереднє значення для учня. Окрім того, сфера спілкування іноземною мовою в позакласній роботі значно ширша [3, с. 35].

Отже, позакласна робота дає можливість забезпечити учнів ситуативно зумовленою й природно мотивованою мовною практикою, яка сприяє дальшому удосконаленню усного іноземного мовлення учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алхазишвили А. А. Основы овладения устной иностранной речью / А. А. Алхазишвили. – М. : Просвещение, 1988. – 125 с.
2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підруч. / Колектив авторів під керів. С. Ю. Ніколаєвої. Вид. 2-е, випр. і перероб. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
3. Рогова Ірина Готуємось до «літа з англійською» / Ірина Рогова // Всеукраїнська газета для вчителів «English». – К., 2009. – № 9.
4. Близнюк О. І., Панова Л. С. Ігри у навчанні іноземних мов : Посібник для вчителів / О. І. Близнюк, Л. С. Панова. – К. : Освіта, 1997. – 64 с.
5. Гапонова С. В. Сучасні методи викладання іноземних мов за рубежом / С. В. Гапонова // Іноземні мови. – 1998. – № 1. – С. 24–31.

Михайлова Оксана Сергіївна,
доцент (Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Ожоженко Марина,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Характерною ознакою сучасного етапу розвитку українського суспільства, яке разом із світовою спільнотою переживає процеси глобалізації економіки та інтеграції у різних сферах життя, є зростаюча потреба і зацікавленість у вивченні іноземних мов (ІМ) з боку державних освітніх установ, підприємств, студентів, учнів та їхніх батьків. І на рівні особистості, і на рівні держави сьогодні визнається, що знання ІМ є важливою передумовою для особистих, культурних, професійних та економічних контактів у сучасному багатомовному, полікультурному, інформаційно розвиненому і мобільному світі. Практична мета навчання ІМ у загальноосвітній школі полягає у навчанні учнів міжкультурного іншомовного спілкування в межах тих тем, які визначені програмою. Тому ця тема є досить актуальною.

Доцільність паралельного вивчення мови та культури досліджується у роботах багатьох учених, таких як: Н. Ф. Бориско, Є. М. Верещагін, Н. Д. Гальскова, А. С. Іванова, Н. Б. Ішханян, О. О. Коломінова,

С. О. Могилевцев, Н. К. Скляренко, Л. П. Смелякова, Г. Д. Томахін,
В. М. Топалова, В. П. Фурманова та ін.

Формування соціокультурної компетентності (СКК) передбачає включення учнів у міжкультурне спілкування, що моделюється на уроках. Реалізація міжкультурного спілкування передбачає адекватне взаєморозуміння учасників комунікації, які є представниками різних культур. Хоча питання оволодіння відповідною культурою при вивченні ІМ розглянуто у працях багатьох учених, однак здійснені дослідження не вичерпують усіх аспектів формування СКК у процесі навчання говоріння, зокрема монологічного мовлення (ММ).

Мета статті – вивчити теоретичний аспект формування СКК учнів початкової школи у процесі навчання монологічного мовлення.

Одним із найважливіших завдань монологу в школі є формування та розвиток СКК у всіх її окресленнях. Соціокультурна компетентність – це знання правил і соціальних норм поведінки носіїв мови, традицій, історії, культури та соціальної системи країни, мова якої вивчається [6, с. 152].

Формування СКК буде успішним за умови систематичного виконання вправ, які передбачають розвиток таких умінь, як: проводити паралелі між двома культурами; вибирати соціокультурні явища згідно із завданнями вчителя; оцінювати соціокультурні події та відмінності; висловлювати власну думку; формувати асоціативні уміння й естетичні почуття; висловлювати свою точку зору щодо історичних подій іншомовної культури; формувати позитивне відношення до культури мови, що вивчається [2, с. 47–48].

Вправи мають бути підпорядкованими таким етапам формування та вдосконалення СКК:

I етап – введення в соціокультурне середовище;

II етап – вирішення соціокультурних проблемних завдань із використанням опор;

III етап – самостійне інтерпретування соціокультурних реалій. На всіх етапах дуже важлива роль відведена мотивації з боку вчителя, який має зацікавити учнів соціокультурною проблемою, підібрати відповідний матеріал [1, с. 34–35].

Усна комунікація, яка здійснюється при односторонньому спрямованому говорінні, коли одна особа виступає з розгорнутим висловлюванням, а інша (частіше, інші) – тільки сприймає його мовлення, то таке усне мовлення набуває монологічної форми. З мовної точки зору монологічне мовлення характеризується структурною завершеністю речень, відносною повнотою висловлювання, розгорнутістю та різноструктурністю фраз [3, с. 73].

У методиці навчання іноземних мов виокремлюють *три етапи формування вмінь* монологічного мовлення. Завдання *першого етапу* полягає в тому, щоб навчити учнів об'єднувати 3М рівня фрази в одну понад фразову єдність.

На *другому етапі* формування вмінь ММ учні вчать самостійно будувати висловлювання понад фразового рівня. Навчання монологічного мовлення на

цьому етапі здійснюється за допомогою різних *опор*: зображальних, глобальних, комбінованих.

Головне завдання *третього етапу* формування вмінь ММ – навчити учнів створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів мовлення згідно з тематикою, яка передбачена програмою для даного класу. Третій етап характеризується розвитком умінь виражати свій особистий погляд щодо фактів чи подій, про які висловлюється учень, формулювати критичну оцінку і доводити правильність будь-якого факту, включати до свого мовлення елементи розмірковування, аргументації [5, с. 142–186].

Вправи для навчання підготовленого монологічного мовлення: відтворення зв'язних висловлень із деякою модифікацією; складання ситуації чи розповіді; опис малюнка чи серії малюнків; відтворення ситуацій, у яких використані названі слова; переказ; передання інформації декількома фразами; складання плану прослуханої розповіді; виклад діалогів у монологічній формі тощо.

Вправи для навчання непідготовленого монологічного мовлення: придумування заголовка та його обґрунтування; опис картини чи карикатур, не пов'язаних із темою, що вивчається; обґрунтування власного судження чи відношення до фактів; оцінка прослуханого чи прочитаного [7, с. 86–87].

Учитель має здійснювати підхід до навчання монологічного мовлення як уміння зв'язно і логічно викладати свої думки і так долучитися до справи розвитку особистості учня; здійснювати диференціацію навчального матеріалу залежно від підготовки, потреб та інтересів учнів. Вправи для навчання ММ мають відповідати певним вимогам: бути посильними за обсягом; активізувати різні види пам'яті, сприймання і мислення; бути цілеспрямованими і вмотивованими; активізувати пізнавальну і розумову діяльність учнів; містити найтиповіші життєві приклади та ситуації спілкування [4, с. 77].

У підсумку варто зазначити, що одним із найважливіших завдань навчання ММ у школі є формування та розвиток СКК у всіх її окресленнях. У процесі формування СКК усі окреслені компоненти мають бути враховані та включені у процес навчання ММ, починаючи з початкового етапу навчання у ЗНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігич О. Б., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика. – К. : Ленвіт, 2001. – 215 с.
2. Гальскова Н. Д. Сучасна методика навчання іноземних мов / Гальскова Н. Д. // Посібник для вчителя. – М., 2000.
3. Коломінова О. О. Зміст соціокультурного аспекту навчання англійської мови у початковій школі / О. О. Коломінова // Іноземні мови. – 2004. – № 2.
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підр. для студентів клас., пед. і лінгв. ун-тів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
5. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / Колект. автор. під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К., 1999. – 318 с.
6. Ніколаєва С. Ю., Бігич О. Б. Бражник Н. О. та ін. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підр. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.
7. Скалкин В. Л. Обучение монологическому высказыванию / В. Л. Скалкин. – К.: Рад. шк., 1983. – 119 с.

Назарчук Ірина Анатоліївна,
вчитель початкових класів
(Загальноосвітня школа I-III ступенів №8
м. Житомира)

**ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ
УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Онщенко Марія Ігорівна,
студентка II курсу 2-ї групи
відділення початкової освіти

(Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж ім. І.Я. Франка);

Грона Наталія Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, викладач

(Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж ім. І. Я. Франка)

МОРФОЛОГІЧНА ПРОПЕДЕВТИКА В СУЧАСНОМУ БУКВАРІ

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Курс української мови є важливою частиною змісту початкової освіти. На уроках рідної мови у молодших школярів не тільки поповнюється коло спеціальних знань із різних розділів мовознавства, словниковий запас, учні отримують не тільки теоретичні відомості, а й розвивають комунікативні вміння [1, с. 12–13]. Процес навчання грамоти забезпечує Буквар – перша книга, з якою знайомляться діти, за допомогою якої ступають на шлях здобуття освіти. До Букваря входять різні вправи для вдосконалення техніки читання, подані різноманітні аналітико-синтетичні вправи: складання та читання складів, усічення і заміна букв та ін. Окрім усього, у початкових класах учні отримують базу знань із морфології української мови.

Морфологія – це розділ граматики, що вивчає граматичну будову слова: особливості словозміни, граматичні форми слова, способи вираження граматичних значень, властивих слову. Головне місце в морфології посідає вивчення частин мови [4].

Частини мови – це лексико-граматичні класи слів, кожен із яких характеризується узагальненим лексичним значенням, морфологічними й синтаксичними особливостями [4].

Молодші школярі знайомляться з такими самостійними частинами мови як іменник, прикметник, дієслово, числівник, займенник та із службовими частинами мови прийменником, сполучником (без уживання термінів «самостійні» і «службові»), також усвідомлюють, що кожне слово може називати предмет, ознаку чи дію і відповідає на питання *хто? що? який? що робити? скільки?* тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Знання з морфології формує особистість, розвиває комунікативні здібності, розширює знання про будову мови. Теоретичні засади морфології розроблені такими вченими, як О. Біляєв, В. Горяний, Н. Грипас, В. Мельничайко, М. Плющ, М. Шкільник та ін. Накопичується досвід методистів і вчителів щодо використання традиційних методів і прийомів, розробляються нестандартні підходи до вивчення морфології в школах нового типу (О. Грошкіна, В. Горяний, С. Карман).

Мета статті – дослідити морфологічну пропедевтику під час навчання грамоти учнів 1-го класу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розглянемо можливості для пропедевтики морфологічних знань та вмінь школярів, які забезпечує матеріал Букваря (автори М. С. Вашуленко та О. В. Вашуленко). У Букварі зібраний багатий матеріал про частини мови, завдяки цьому у дітей поповнюється словниковий запас, вони засвоюють правила вживання слів, вчать утворювати речення, будувати словосполучення, зв'язно та змістовно викладати думку. Зміст Букваря спрямований на ознайомлення зі словами – назвами предметів, ознаками, діями, а також на формування умінь зіставляти слово й зображення відповідного предмета, дії, ознаки. Дослідимо особливості пропедевтичної роботи над окремими частинами мови.

Іменник – найбільш поширена частина мови на сторінках Букваря. Він виступає фундаментом для вивчення інших частин мови. Вивчення іменника у початкових класах передбачає, по-перше, формування поняття про іменник, по-друге, формування навичок щодо відмінкових закінчень іменників, по-третє, збагачення словника іменників і розвиток правильного використання їх у мові та мовленні.

Учитель проводить бесіди з дітьми щодо їхнього розуміння відмінностей серед предметів. У цьому значну роль відіграє Буквар, у якому достатньо багатий ілюстративний матеріал, тому учитель може обговорювати з дітьми сюжетні малюнки. Поняття про число та рід учні отримують на практичній основі, предметній основі, наприклад:

- Чим відрізняються слова *жирафа* і *жирафи*?
- Назвіть слова, що називають багато предметів, і ті, що називають лише один (*вишеньки, черешеньки; дівчатко, хлоп'яточко*).
- Знайдіть тварин, які зображені на малюнку кілька разів (*лисиці, кішки*).
- Знайдіть речення, в яких йдеться про кількох риб. Знайдіть речення, в яких описується тільки риба. Зачитайте їх. Так учні знайомляться з числовими формами «один – багато», вчать правильно вживати їх у мовленні.

Методика вивчення *прикметника* зумовлена його лінгвістичними особливостями. На відміну від іменника прикметник характеризується несаможиттєвістю граматичних ознак. Його граматичні категорії розглядаються тільки в єдності з граматичними категоріями іменника. У початкових класах школярі вивчають, що прикметник називає ознаку предмета, залежить від іменника, відповідає на запитання *який? яка? яке?*. Прикметник робить мовлення більш точним, багатшим, емоційнішим [2, с. 66–67].

Підготовка учнів до теми уроків про прикметник розпочинається зі спостереження. Учитель показує, що ознаки предметів є в житті, а певні слова називають їх. Так, разом із дітьми він дає характеристику предмету. Діти під час бесіди, дізнаються, що один предмет можна охарактеризувати з різних боків: за кольором, формою, розміром, матеріалом. Також педагог пояснює учням, що слова-ознаки можуть відповідати на питання різного роду (без вживання термінів): *який? яка? які? яке?* Так учитель разом із дітьми

спостерігає, як лексичне значення прикметника пов'язане із питаннями, на які він відповідає.

Цінними у Букварі є вправи, що дають змогу учням самостійно віднайти характеристики для певних об'єктів, предметів. Наприклад:

- Як би ви охарактеризували підводний світ, який побачила дівчинка?
(*таємничий, прекрасний, синій, чарівний*).
- Хто допомагав дідусю? Які риси вдачі притаманні хлопчику?
(*працьовитий, уважний, допитливий*).

Отже, вивчення прикметника допомагає дітям не тільки поповнити свій словниковий запас, а й збагатити своє мовлення, усвідомити роль прикметника як важливого виражального засобу.

Дієслово є досить складною частиною мови, тому в початкових класах вивчають лише основи. У 1-му класі відбувається практичне ознайомлення з дієсловами. Діти вивчають, що дієслова відповідають на питання *що робити? що зробити?* та знайомляться з виконавцями дії. Потім поступово діти дізнаються, що слова, які означають дії осіб чи предметів, відповідають на питання *що робити? що роблять? що робить? що робив?*, називаються дієсловами.

Під час вивчення дієслова варто: формувати початкове уявлення про дієслово як частину мови, розвинути вміння вживати свідомо дієслова в усному та писемному мовленні, виробити навичку правопису особових закінчень найбільш уживаних дієслів [2, с.107].

Під час навчання грамоти діти ознайомлюються із родом та числом дієслів. Утворюючи речення, вони спостерігають, що дієслова змінюються за числами. Учні розрізняють: коли роботу виконує одна людина, то дієслово має форму однини, а коли кілька – множини (без вживання термінів): Наталка (*що робить?*) співає; школярі (*що роблять?*) співають. Аналогічно, учні отримують знання і про рід дієслова: Дмитрик (*що робив?*) читав; Ганна (*що робила?*) читала. Так, учитель орієнтує дітей, як узгоджується питання дієслова зі словом слова і, відповідно, ролі його у реченні.

Висновки із запропонованого дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. Процес навчання грамоти у початкових класах охоплює невелике, але важливе коло знань із української мови. Учні дізнаються про частини мови, формуються не тільки їхні знання, а й вміння та навички правильно використовувати їх у своєму мовленні, доречно вживати їх у різних типах мовлення.

Морфологічна пропедевтика є міцним поштовхом до вивчення частин мови у наступних класах. Як перспективу розглядаємо дослідження про інші розділи української мови на матеріалах Букваря.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі / М. С. Вашуленко. – К. : Освіта, 2006. – 268 с.
2. Методика викладання української мови / С. І. Дорошенко, М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко та ін. [за ред. С. І. Дорошенка]. – К. : Вища школа, 1992. – 400 с.

3. Українська мова : підр. для пед. Училищ. Ч. 1. / за ред. П. С. Дудика. – К. : Вища школа, 1988. – 382 с.
4. Шевченко. Л. Ю. Сучасна українська мова : довідник / Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.

Остапчук Ольга Юріївна,
студентка 61 групи;

Самойлюкевич Інна Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, професор
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАСАДАХ НАВЧАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ

Сучасні тенденції демократизації та гуманізації навчання передбачають зміну підходів, форм, методів, засобів та умов навчання для усунення педагогічного авторитаризму, пасивності учнів та надання їм можливості більшої свободи вибору, творчого пошуку; підвищення особистої значущості навчальної діяльності та відповідальності за її результати. Особливо актуальною у світлі сучасних перетворень у сфері освіти постає проблема навчальної автономії, яка активно досліджується впродовж останніх тридцяти років і дедалі набуває все більш істотного значення, що пов'язано зі збільшенням обсягу інформації та посиленням ролі самоосвіти та саморозвитку. Перший досвід навчальної автономії має закладатися ще у початковій школі, зокрема, при навчанні іноземної мови.

Згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти та програмою з іноземної мови для 1–4-х класів, учні мають оволодіти основами комунікативної компетентності, що передбачає розвиток умінь і здібностей учнів, використовуючи іноземну мову як засіб спілкування. Складовою комунікативної компетентності є іншомовна лексична компетентність, яка розуміється як наявність певного запасу ЛО з урахуванням віку школярів, здатність адекватно їх використовувати: коректно вимовляти і писати, правильно організувати граматично, розуміти на слух і в процесі читання, доречно вживати образні вислови, прислів'я, приказки, фразеологічні звороти для досягнення відповідного комунікативно-функціонального результату [5, с. 23–36].

Компонентами лексичної компетентності є лексична навичка, лексичні знання та лексична усвідомленість. Лексична навичка – це автоматизована репродуктивна або рецептивна дія, що забезпечує лексичне оформлення власного мовлення та сприймання лексичного оформлення мовлення інших [5, с. 216]. Лексичні знання охоплюють: знання про звукову форму ЛО, що необхідні для правильної вимови та розпізнавання і розрізнення на слух; знання про графічну форму, правила орфографії; знання з граматики, семантики слів, та знання, пов'язані з правилами сполучуваності відповідних слів у мові, що вивчається [3, с. 48]. Лексична усвідомленість – це здатність учня: розмірковувати над процесами формування своєї лексичної компетентності;

свідомо розпізнавати і вживати лексичні одиниці різних рівнів; аналізувати лексичний аспект свого мовлення і робити відповідні висновки [5, с. 217].

Організація навчання іншомовної лексики традиційно передбачає урахування вікових психологічних характеристики учнів молодшого шкільного віку. Зокрема, урахування природи навичок та вмінь іншомовного спілкування, досвід дітей у рідній мові, особливості сприймання, пам'яті, уваги, мислення. Перевагою молодших школярів є потенційно великі можливості довготривалої пам'яті: за умови стимулювання ігрової або пізнавальної мотивації діти легко й міцно запам'ятовують не тільки окремі слова або словосполучення, але й мовні кліше, фрази, римівки, віршики [4, с. 24–29]. У дітей молодшого шкільного віку переважає образне мислення (конкретне), тому діти активно реагують на враження, отримані органами чуття. Віковою особливістю молодших школярів є слабкість довільної уваги, тому все нове, яскраве, неочікуване, цікаве саме по собі притягує їхню увагу. Віковою психологічною особливістю молодших школярів є те, що вони набувають уміння здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поповнювати та оцінювати її, застосовувати різні способи пізнавальної і творчої діяльності. Розвивається ініціативність учнів, їхні самостійність та відповідальність за результати власної діяльності, що призводить до розширення навчальної автономії [4, с. 9].

Методичні аспекти формування іншомовної лексичної компетентності були предметом дослідження багатьох методистів (А. М. Богуш, С. Ю. Ніколаєва, Ю. Пассов, С. В. Смоліна, С. Шатілов, та ін.). С. Шатілов розглядає навчання лексики як поетапний керований процес від ознайомлення з новими лексичними одиницями до їх активного використання в мовленнєвій діяльності [9, с. 29]. Схожу думку висловлює і Ю. Пассов, зазначаючи, що спочатку формуються навички самостійної роботи з лексичним матеріалом, потім відбувається вдосконалення навичок, а після цього розвиваються уміння використовувати лексичні одиниці у мовленнєвій діяльності [7, с. 115].

На відміну від навчальної самостійності, навчальна автономія передбачає не тільки визначення технології виконання конкретного, сформульованого вчителем навчального завдання, що традиційно відбувається під час самостійної роботи учнів, а також і вибір того, що необхідно вивчити для досягнення поставленої мети.

Мета статті – розкрити особливості формування основ англomовної лексичної компетентності учнів початкової школи на засадах навчальної автономії. Для розробки ефективної методики навчання лексики в початковій школі на засадах навчальної автономії розглянемо поняття «автономне навчання», навчальні стратегії для засвоєння лексики, етапи формування лексичної компетентності на засадах навчальної автономії та відповідні види вправ.

Теоретико-методологічні засади автономного навчання розкриті в працях У. Рампілльон, О. М. Солововой, Х. Холека, та ін. Навчальна автономія трактується ними по-різному: як свобода від контролю вчителя, від обмеження діяльності учнів положеннями навчальної програми, як бажання та можливість

учнів узяти на себе управління своєю навчальною діяльністю при вивченні англійської мови і можливість вибирати, що вчити, а що ні.

Педагогічне поняття автономного навчання виникло у школах і університетах Європи та Сполучених Штатів уже наприкінці 60-х років 20-го століття. Використавши одним із перших у 1979-му році термін «навчальна автономія», Х. Холек визначає її як здатність брати на себе відповідальність за свою навчальну діяльність, за прийняті рішення, які стосуються всіх аспектів процесу навчання: встановлення цілей, визначення змісту й послідовності, вибір методів і прийомів, що використовуються, управління процесом навчання (ритм, час, місце), оцінка отриманого результату [8, с. 12].

У. Рампілльон [10] наголошує, що про автономне навчання доцільно вести мову в тому випадку, якщо учні приймають самостійні рішення щодо їхнього навчального процесу. Як основні принципи автономного навчання У. Рампілльон пропонує вміння планувати і аналізувати своє навчання. Важливою умовою автономного навчання є знання і володіння навичками стратегіями навчання. Отже, навчальна автономія тісно пов'язана зі стратегіями навчання.

О. Соловова теж підкреслює важливість володіння стратегіями навчання, тому що для досягнення якісного результату самостійної роботи щодо засвоєння мовного матеріалу недостатньо спиратися тільки на внутрішні резерви – учням необхідно також оволодіти певними стратегіями, складовими основи процесу усвідомленого автономного вивчення іноземної мови. Посилення автономії учнів у процесі навчання передбачає певну свободу вибору в плані послідовності, обсягу, темпу вивчення матеріалу, форм навчання, часу, частоти звіту про виконані завдання, а також усвідомлення відповідальності за прийняті рішення та результати навчання під час навчання лексики [8, с. 129]. Для формування лексичної компетентності доцільно вживати ряд прямих стратегій: стратегії запам'ятовування та когнітивні стратегії. Стратегії запам'ятовування використовуються для вивчення мовного матеріалу, запам'ятовування нових лексичних одиниць через класифікацію, групування, об'єднання, застосування різних способів візуалізації, створення семантичних карт, схем, використання ключових слів, мелодизацію та ритмізацію матеріалу. Когнітивні стратегії передбачають відбір навчального матеріалу відповідно до мети навчання, пошук потрібної інформації, визначення головної думки. Такими стратегіями є комбінування слів (складання словосполучень, речень), контрастивний аналіз і порівняння з рідною мовою, використання клішованих фраз, розробка логіко-семантичних фраз. Важливу роль у формуванні лексичної компетентності відіграють непрямі стратегії, які більшою мірою стосуються навчального процесу. Афективні стратегії допомагають знизити тривожність, виступають засобом самозаохочення за допомогою самонавіювання і медитації; створення позитивних настанов; використання фонові музики під час занять в аудиторії. Метакогнітивні стратегії включають концентрацію на навчанні, планування процесу навчання. Такими стратегіями можуть бути самооцінка результатів, ведення статистики

своїх помилок та визначення шляхів їх виправлення, ведення словника для запису нових слів та ін. Для того щоб учні могли самостійно керувати власним процесом навчання лексики, вони мають навчитися вибрати найбільш ефективні стратегії з огляду на зміст завдання [6, с. 11–12].

Головну роль учителя в процесі розвитку автономії учнів убачаємо в реалізації ним функцій фасілітатора (помічника), консультанта, що полягає в підтримці, допомозі учням на всіх етапах засвоєння лексики від визначення завдань і вибору матеріалів до оцінки досягнутих результатів; створенні сприятливої атмосфери; підтримці мотивації навчання; розвитку їхніх потенційних можливостей; передбаченні труднощів і наданні порад щодо їх подолання; спрямовуванні зусиль учнів на вибір ефективних стратегій навчання та шляхів вирішення поставлених завдань тощо.

Оволодінню лексичною компетентністю на засадах навчальної автономії сприяє використання сучасних методів (проектів, моделювання ситуацій, проблемного, ігрового, комп'ютерного, рефлексивного), а також ефективних методів взаємооцінки та самооцінки знань і вмінь, зокрема, Європейського мовного портфелю. За допомогою новітніх методів, технологій, активних форм роботи створюється освітнє середовище, що дозволяє підтримувати мотивацію; стимулювати ініціативу; створювати ситуації творчого пошуку, вільного вибору, прийняття відповідальних рішень; здійснювати самоуправління та самоконтроль.

У процесі формування іншомовної лексичної компетентності С. Ю. Ніколаєва виокремлює два етапи. Перший етап формування лексичних навичок – ознайомлення учнів із новими ЛО, метою якого є формування знань про лексичну систему іноземної мови, правила користування нею, демонстрація особливостей її використання. Другий етап навчання лексики – автоматизації дій учнів із новими ЛО, метою якого є формування навичок на рівні словоформи, фрази/речення та понадфрази, мінітексту. Враховуючи специфіку нашого дослідження, ми пропонуємо 4 етапи формування лексичної компетентності учнів початкової школи на засадах навчальної автономії, які уможливають самостійне опрацювання нових лексичних одиниць через їх розпізнавання, тренування, комунікативну практику та самоконтроль.

I етап – самостійно-розпізнавальний, який має за мету введення учнів в англомовне середовище, сприйняття лексичних одиниць у контексті. На цьому етапі використовуються компенсаторні стратегії та стратегії запам'ятовування. Наведемо приклади.

1.1. Вправа, спрямована на первинне закріплення лексичних одиниць учнів із теми «Зимові свята та розваги».

Завдання: Listen to the song and draw pictures to it. In pairs, name the objects in your pictures.

Опора: аудіозапис та друкований текст.

Навчальна стратегія: запам'ятовування з власною візуальною опорою.

Jingle Bells

Dashing through the snow
In a one-horse open sleigh
O'er the fields we go
Laughing all the way
Bells on bobtail ring
Making spirits bright
What fun it is to laugh and sing
A sleighing song tonight!
Jingle bells, jingle bells,
Jingle all the way.
Oh! what fun it is to ride
In a one-horse open sleigh.

Хід виконання: учні об'єднуються в групи й отримують завдання прослухати пісню та намалювати ілюстрацію до неї. Виконавши завдання, вони називають предмети у парах, демонструючи створену власноруч візуальну опору.

Спосіб контролю: взаємоконтроль із боку учнів, самоконтроль.

II етап – самостійно-тренувальний, під час якого учні самостійно виконують рецептивні та репродуктивні вправи для тренування лексики. Використовуються зорові опори, багаторазове повторення, класифікація, групування, створення семантичних карт, відтворення слів про себе та ін. Наведемо приклади.

2.1. Вправа, спрямована на сприймання та розпізнавання лексичних одиниць.

Завдання: Read and choose words about winter and winter holidays.

Опора: друкований текст.

We had already had a snowstorm, sleet and rain this winter. It was all right with me. I just put on my winter coat and warm boots. But today my friend Oksana has heard thunder! At first I didn't believe her as winter's thunder is the world's wonder, you know. Then I listened to the weather report and they said it was true. I couldn't believe my ears [1, с. 138].

Навчальна стратегія: запам'ятовування через групування.

Хід виконання: учні читають текст і підкреслюють слова, які пов'язані з темою «Winter Holidays».

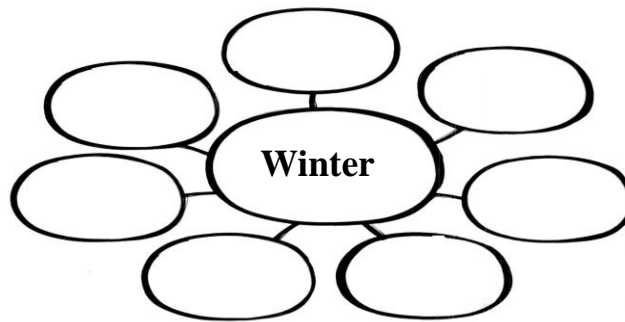
Спосіб контролю: контроль із боку вчителя та самоконтроль.

2.2. Вправа, спрямована на самостійне репродукування засвоєних лексичних одиниць.

Завдання: Name the associated words.

Опора: схема на дошці.

Навчальна стратегія: групування лексичного матеріалу.

Хід виконання: учні записують слова, що асоціюються зі словом «Winter».

Спосіб контролю: контроль із боку вчителя, самоконтроль.

III етап – самостійно-практичний – сприяє формуванню необхідних навичок рефлексії, підвищує мотивацію кожного, хто вивчає іноземні мови. Одним із засобів, що забезпечують оволодіння лексичною компетентністю, є Європейський мовний портфель, що передбачає постійне самовдосконалення особистості учня у процесі вивчення лексики. У мовному портфелі учні можуть самостійно розробити для себе завдання та виконати їх, так доводячи, що вони це можуть зробити («I CAN...»). Наведемо приклади учнівських записів у мовному портфелі.

3.1. Вправа, спрямована на творче, самостійне вживання засвоєних лексичних одиниць із використанням джазового наспіву.

Завдання: Listen to the jazz chant and make your own jazz chant «Winter Holidays».

Опора: аудіозапис і друкований текст.

Навчальна стратегія: когнітивна стратегія трансформації навчального матеріалу.

Winter Holidays

Snowman – holidays – bells (clap),
 Snowman – holidays – bells (clap),
 Snowman – holidays,
 Snowman – holidays,
 Snowman – holidays – bells (clap).

Хід виконання: учні об'єднуються у групи та виконують завдання прослухати джазовий наспів та скласти власний на основі почутого, про що записують у мовному портфелі:

«I CAN» make my own chant about winter holidays.

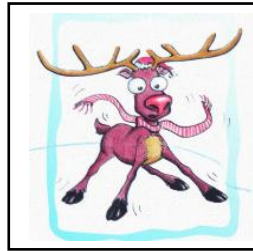
Спосіб контролю: контроль із боку групи, самоконтроль.

3.2. Вправа, спрямована на самостійне використання учнями отриманих знань із теми «Winter Holidays».

Завдання: Pair up and look attentively at the things in the pictures. Use them for a greeting card, congratulating your Mum on Christmas.

Опора: індивідуальні картки до теми «Winter Holidays».

Навчальна стратегія: когнітивна стратегія відбору навчального матеріалу відповідно до комунікативної мети.

Хід виконання: учитель пропонує учням зробити листівку, склавши її за допомогою запропонованих малюнків, та підписати її.

Спосіб контролю: контроль із боку вчителя та самоконтроль.

IV етап – етап самоконтролю, який передбачає формування метакогнітивних стратегій навчання. На цьому етапі відбувається самооцінка результатів; ведення статистики своїх помилок та визначення шляхів їх виправлення; визначення проблеми, яка заважає виконати завдання і пошук її подолання; самоконтроль і заміна навчальних стратегій у разі необхідності. Наведемо приклад.

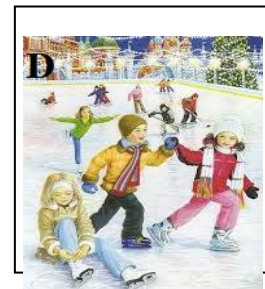
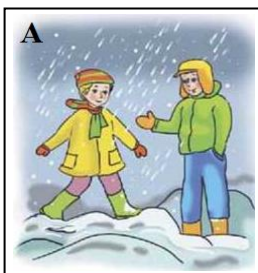
4.1. Вправа, спрямована на самостійне оцінювання та контроль отриманих знань учнів із теми «Winter Holidays».

Завдання: Match pictures with the correct words.

Опора: індивідуальні картки з тестами.

Навчальна стратегія: самооцінка результатів.

1. Snowstorm.
2. Frost.
3. Sleet.
4. Sunshine.

Хід виконання: учитель пропонує учням зіставити слово з відповідним зображенням.

Спосіб контролю: самоконтроль.

Отже, формування лексичної компетентності на засадах навчальної автономії робить знання більш значущими і застосованими, скорочує термін вивчення англійської мови. На нашу думку, використання елементів автономного навчання у процесі навчання лексики забезпечує оволодіння учнем навичками самоконтролю, тобто умінням самостійно визначати мету, організувати і структурувати свій процес навчання, оцінювати свої результати, використовуючи різні стратегії і методи навчання. Перспективним напрямом дослідження може стати розробка більш ефективних навчальних стратегій для

формування основ лексичної компетентності учнів початкових класів з урахуванням індивідуальних особливостей учнів та умов навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англійська мова : підр. для 3-го кл. спеціалізованих шк. з поглибленим вивч. англ. мови / Л. В. Калініна, І. В. Самойлюкевич. – К. : Генеза, 2014. – 160 с.
2. Колесникова И. Л. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков / И. Л. Колесникова, О. А. Долгина. – СПб. : Изд-во Рус.-Балт. информ. «БЛИЦ»: Cambridge University Press, 2001. – 224 с.
3. Коломінова О. О. Формування англомовної лексичної компетенції у молодших школярів / О. О. Коломінова // Іноземні мови. – 2005. – №2. – С. 48-51.
4. Леонтьев А. А. Возрастная психология предпосылки раннего овладения иностранным языком / А. А. Леонтьев // ИЯШ. – 1985. – №5. – С. 24–29.
5. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підруч. для студ. класич., пед. і лінгв. ун-тів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
6. Олійник Т. О. Особливості формування навчально-стратегічної компетентності / Т. О. Олійник // Іноземні мови. – 2013. – №4 (76). – С. 9–20.
7. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
8. Соловова Е. Н. Автономия учащихся как основа современной модели образования и развития личности / Е. Н. Соловова // Сб. науч. ст. – Таганрог, 2004. – 247 с.
9. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе / С. Ф. Шатилов. – М. : Просвещение, 1986. – С. 29–30.
10. Bimmel, Peter; Rampillon, Ute. Lernerautonomie und Lernstrategien. München: Goethe-Institut, 2000 – 208 S.

Панова Наталія Василівна,

вчитель початкових класів,

вчитель вищої категорії, старший вчитель

(ЗОШ № 1 з поглибленим вивченням іноземних мов м. Коростеня)

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ШЛЯХОМ ІНТЕГРАЦІЇ УРОКІВ МОВИ І МОВЛЕННЯ

Одним із головних завдань, поставлених Державним стандартом початкової загальної освіти, збудити і виявити самостійні і творчі здібності дитини, сформувані її особистість, навчити мистецтва жити. Тому ідеал сучасного навчання – це не особистість з енциклопедично розвиненою пам'яттю. Це особистість із гнучким розумом, зі швидкою реакцією на все нове, з повноцінними розвинутими потребами дальшого пізнання та самостійної дії, з комунікативними навичками та креативним підходом до вирішення питань.

Навчати ефективно – основна проблема сучасної школи. Засвоєння знань, формування умінь і навичок на уроці – це нелегкий процес, особливо для маленьких школярів. Насамперед це відчувається, коли працюєш із учнями першого класу. Адже до школи прийшли діти, в яких ще не сформовані організаційні, загальномовленнєві, загальнопізнавальні, контрольні-оцінні

уміння і навички. І сформувати ці навички – головне завдання педагога. Але праця учня, який роками мовчки сидить за партою, слухає вчителя і намагається запам'ятати те, що йому говорять, не може забезпечити ні формування повноцінної особистості, ні найвищої насолоди від власних успіхів і досягнень своєї діяльності. Тож розвиток творчого потенціалу особистості – це основне завдання школи.

Одним із напрямів методичного оновлення уроків у початкових класах – проведення їх на основі інтеграції навчального матеріалу з декількох предметів, об'єднаних навколо однієї теми. Цей підхід сприяє інформаційному збагаченню сприймання, мислення та почуттів учнів завдяки залученню цікавого взаємопов'язаного матеріалу, що дає змогу всебічно пізнати явище, поняття, досягти цілісності знань.

Інтеграція (від латин. *integratio* – відновлення, поновлення) шкільного змісту може бути повною або частковою. Можна вважати, що інтеграція – зовсім не нове явище у вітчизняній початковій школі, адже ще К. Ушинському шляхом інтеграції письма і читання вдалося створити синтетичний метод навчання грамоти [5, с. 372].

Блискучим прикладом проведення інтегрованих уроків був досвід В. Сухомлинського, його «уроки мислення в природі», які він проводив у Павлівській середній школі для 6-річних учнів. Це, на наш погляд, інтеграція основних видів пізнавальної діяльності (спостереження, мислення, мовлення) з метою навчання, виховання й розвитку дітей 6-7-ти років. У наш час ідея інтеграції змісту та форм навчання приваблює багатьох учених і вчителів практиків (Н. Бібік, В. Ільченко, С. Якименко та ін.).

Мета інтеграції – поважати, розширювати інтелектуальні, соціальні, розвиваючі потреби дітей, які забезпечуються пізнавальною, фізичною, соціальною й естетичною сферами викладання навчального змісту.

Завдяки проведенню інтегрованих уроків в учнів формуються не лише міцні знання з конкретного предмета, а й відбувається ознайомлення з такими філософськими категоріями, як «людина – природа», «людина – суспільство», «людина – світ». Ще В. О. Сухомлинський, наголошуючи на необхідності розвитку дитячої душі, ставив перед кожним учителем мету «ввести маленьку дитину в світ пізнання навколишньої дійсності», допомогти їй вчитися, полегшити її розумову працю, «пробудити й утвердити в її душі благородні почуття і переживання», бо зводити повноцінну навчальну діяльність школяра до вироблення загальнонавчальних умінь і навичок – означає звузити її вплив на загальний розвиток учня.

Інтегровані уроки сприяють формуванню в учнів якісно нових знань, що характеризуються: вищим рівнем осмислення, динамічністю застосування в нових ситуаціях, підвищенням їх дієвості і системності внаслідок системного викладу навчального матеріалу в нових органічних взаємозв'язках.

У зв'язку з цим особливо актуальною є проблема інтегрованого навчання, зокрема інтегрованих уроків мови й мовлення. Саме інтеграція словесної творчості з різними видами діяльності учня (грою, спілкуванням із природою,

музикою, образотворчим мистецтвом, драматизацією) дає можливість організувати оволодіння граматичними вміннями й правописними навичками, розв'язання мовленнєвих завдань, глибоко індивідуалізувати пізнання, досягнути значних зрушень у загальному розвитку учнів [2, с. 1].

Методичне забезпечення інтегрованих уроків рідної мови і мовлення потребує обґрунтування та конкретизації. Найперспективнішою є така організація пізнавальної діяльності учнів, коли спільною темою об'єднуються уроки рідної мови та ряду інших навчальних предметів (літературного читання, природознавства, образотворчого мистецтва, музики).

Тематична єдність дидактичного матеріалу на уроках кількох навчальних предметів дає змогу вчителю спланувати систему уроків, у яких раціонально поєднуються різні їхні види:

1) вступні, з використанням міжпредметних зв'язків та інтегрованих видів діяльності, характерних для певних навчальних предметів, що вивчаються як самостійні предмети;

2) уроки, на яких не використовуються засоби інтеграції, присвячені виробленню навичок, умінь, узагальненню, та готують до наступних уроків – заключних;

3) заключні уроки з вивчення певної теми із широким використанням інтегрованих видів діяльності, притаманні тим навчальним дисциплінам, що вивчаються як самостійні предмети.

Конструюючи той чи інший інтегрований урок в системі уроків мови і мовлення, часто відчуваються труднощі у доборі та поєднанні змісту інших предметів, видів діяльності з метою активізації словесної творчості дітей.

Визначальним критерієм у доборі змісту та видів діяльності у процесі пізнання мовних явищ є сукупність дидактичних цілей уроку мови та мовлення.

З огляду на сукупність дидактичних цілей кожного уроку визначаються конкретні цілі та супровідні. «Керуючись головними дидактичними цілями, потрібно знаходити найоптимальніше поєднання інтегрованих засобів навчання, уникаючи небажаного нагромодження видів діяльності, що тільки стомлює дітей» [2, с. 3, 4].

За способами поєднання видів діяльності виокремлено основні типи інтегрованих уроків. Визначаючи той чи інший тип, беремо до уваги, який вид діяльності з іншого навчального предмета є провідним (ігрова, спостереження за довір'ям чи художня діяльність).

Так, плануючи інтегрований урок першого типу, мета якого – **формування нових знань дослідницьким методом**, уникаються завдання з високим мовленнєвим творчим рівнем, а використовуються конструктивно-творчі завдання, зорієнтовані на розвиток словесної творчості, типу «доповни», «пошир», «відредагуй», «склади за графічною моделлю», «напиши стислий, докладний чи вибіркового переказ», «вільний диктант».

У центрі уваги має бути оволодіння дітьми блоком опорних мовних умінь та відповідних способів пізнавальної діяльності – спостереження за взаємопов'язаними знаннями, їх порівняння, переконструювання, встановлення

внутрішньопонятійних (неозначена форма – часи дієслова) та міжпонятійних зв'язків (частини мови, споріднені слова, близькі та протилежні за значенням, словосполучення).

Урок другого типу – це **активізація словесної творчості**, яка поєднується з музичною драматизацією, малюванням, спостереженнями за довкіллям, добираються завдання з високим рівнем мовленнєвої творчості: скласти казку, оповідання, вірш, загадку, дібрати музичний супровід до складеного твору чи створити імпровізовану музичну композицію, пісню, створити ілюстрацію – малюнок, драматизацію. Спонукаючи дітей відчувати, що мовні засоби (як і музичні, образотворчі тощо) допомагають передати почуття, настрій, барви, форми, звуки, характер і спонукають до оцінних суджень [4].

Чим відрізняються уроки інтегрованого змісту від уроків з використанням міжпредметних зв'язків? На мій погляд, це різні методичні поняття. Насамперед, міжпредметні зв'язки передбачають включення в урок запитань і завдань із матеріалу інших предметів. Такі завдання мають допоміжне значення. Це окремі короткочасні елементи уроку, які сприяють глибокому сприйманню й осмисленню понять, що вивчаються [5, с. 373].

Наприклад, на уроці читання творів з теми «Прийди, весно, з радістю» актуалізуються у вступній бесіді ознаки різних станів природи і використовуються міжпредметні зв'язки уроків природознавства і малювання.

У структурі інтегрованого уроку мови і мовлення чітко визначені три етапи: **1 етап – формування задуму висловлювання; 2 етап – творення текстів; 3 етап – виразне читання творів, їх редагування, зіставлення з авторськими зразками.**

Етап формування задуму висловлювання вирішує такі завдання: актуалізація чуттєвого досвіду, уявлень, знань дітей про те, що мають розповідати, складати міркування, описувати; активізація слів, словосполучень, речень, необхідних для вираження думки; розвиток навичок каліграфічного і грамотного письма; удосконалення узагальнених способів мовленнєвої діяльності (азбуки мовлення) – найголовніших опорних умінь; спостереження за виражальними можливостями слова, граматичними формами, колективний добір влучних слів.

Етап творення дитячих висловлювань (усних і писемних) передбачає управління дитячою творчістю через багатоваріантні мовленнєві завдання з різною мірою допомоги та ступенем творчості. Можна супроводжувати процес словесної творчості тихою музикою. Етап редагування, обговорення дитячих творів, зіставлення дитячих висловлювань з авторськими може поєднуватися з виразним читанням (розповіданням в особах складених творів, добором заголовків до творів та їх частин, створенням ілюстрацій чи колективних композицій, виконанням хореографічних малюнків з елементами сценічного мистецтва) [3, с. 6].

Інтегровані уроки не можуть бути щоденними. Такі уроки вимагають великої підготовки як учителя, так і учнів. «Але саме життя підказує, що в підготовці та проведенні уроків, навіть у межах однієї теми, неприпустимий

штамп» [5]. А інтегрований урок – це і є ліквідація штампу, рутини, одноманітності, це зміни, розвиток, пошук нових шляхів вирішення проблеми. Ширшає поле діяльності учителя й учнів, збільшується діапазон інформації та пошуку, множитья варіативність пізнавальної діяльності дітей. Результатом такої роботи є, перш за все, велике емоційне піднесення, задоволення учнів, а звідси – інтерес до навчання, до пізнання, розвиток емоційно-пізнавальної сфери. Завдяки різноманітному матеріалу, використання різних видів пізнавальної діяльності в роботу включаються обидві півкулі головного мозку – учні не тільки аналізують, співставляють, роблять висновки, але й отримують насолоду від почутого, побаченого, виконаного своїми руками.

Новий зміст уроку, організація, його структура докорінно змінює хід і сприймання. Розширюється інформованість (музична + читацька + образно-рухова), яка стала більш ціленаправленою і цілісною. І саме вона створює емоційний настрій, визначає мікроклімат, атмосферу, бажання вчитись, а значить – розвиватися, самовиражатися.

Отже, змістовні й цілеспрямовані інтегровані уроки додають у звичну систему уроків привабливу для учнів новизну, розширюють межі предметного викладання, а найголовніше – інтеграція змісту й організаційних форм допомагає дітям сприймати важливі поняття, явища цілісно й водночас різнобічно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варзацька Л. О., Бовсунівська Г. Г., Федорчук А. А., Церковна Г. Т. Організація інтегрованого уроку мови і мовлення у початкових класах / Л. О. Варзацька, Г. Г. Бовсунівська, А. А. Федорчук, Г. Т. Церковна. – Тернопіль : «Мальва – ОСО», 2000. – 3–5 с.
2. Варзацька Л. О., Чикваная А. А., Ракович Т. О., Барсук С. Л. Типи інтегрованих уроків мови та мовлення / Л. О. Варзацька, А. А. Чикваная, Т. О. Ракович, С. Л. Барсук // Початкова школа. – 1996. – № 6. – С. 13–15.
3. Іванчук М. І. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання / М. І. Іванчук // Початкова школа. – 2004. – № 5. – 10 с.
4. Освітні технології / За заг. ред. д-ра пед. наук Пехоти О.М. – К. : «АСК» 2002. – 109 с.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підруч. для студ. пед. ф-тів / О. Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.
6. Сечіна Л. І., Банько Н. В., Остапчук І. І. Орієнтована програма творчого мислення молодших школярів / Л. І. Сечіна, Н. В. Банько, І. І. Остапчук // Початкова школа. – 1996. – № 2. – с. 6–7.
7. Стребна О. В., Соценко А. О. Інтерактивні навчання в практиці роботи початкової школи / О. В. Стребна, А. О. Соценко // Початкове навчання та виховання. – Х. : «Основа», 2005.

Роговська Ірина Андріївна,
учитель-логопед
(ДНЗ № 39, м. Житомир)

ЗВ'ЯЗНЕ МОВЛЕННЯ, ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДИТИНИ

На сучасному етапі у світовій освітній галузі усталився компетентнісний підхід як до розвитку особистості, так і до процесу її навчання і виховання.

Компетентнісний підхід розглядається як спрямованість навчально-виховного процесу в освітньому навчальному закладі на досягнення кінцевих результатів, якими є сформованість відповідних компетенцій і компетентностей.

Розвиток мовлення в системі дошкільної освіти завжди посідає чільне місце, що відображалось в усіх програмах навчання і виховання дітей. Мовленнєва компетенція – це одна з ключових базисних характеристик особистості, яка виявляє готовність та спроможність особистості адекватно та доречно застосовувати мову в конкретних ситуаціях.

Інша картина спостерігається у дітей із загальним недорозвитком мовлення. Порушення зв'язного мовлення може проявлятися по-різному: вигляді від неможливості сполучати слова у фрази до розгорнутого мовлення з лексико-граматичною недосконалістю. На думку Т. Б. Філічевої: «Мова і мислення тісно пов'язані між собою, отже, словесно-логічний розвиток дітей з загальним недорозвитком мовлення трохи нижчий вікової норми. Такі діти відчують труднощі при описі предметів, картин, самостійному висловлюванні. Їхні розповіді бідні, уривчасті, логічно не зв'язані [4]

Існує два типи зв'язного мовлення – діалогічне і монологічне.

Діалог – це розмова двох або кількох осіб. Він складається із запитань і відповідей, не потребує розгорнутих речень, тому що зміст доповнюється мімікою, жестами, інтонаціями. Переважає розмовна лексика. Складні речення зустрічаються рідше ніж у монологі.

Монологічне мовлення у психологічному і лінгвістичному аспектах – складніша форма усного мовлення. Це мова однієї особи, спрямована до слухачів. Вона більш розгорнута, вимагає більшої напруженості пам'яті та уваги до змісту і форми мови. Монологічне мовлення спирається на мислення, яке логічно більш послідовне ніж у процесі діалогу [7, с. 112].

Одне з основних завдань дошкільного навчального закладу – розвинути у дітей уміння чітко і послідовно викладати свої думки. Існує багато методик розвитку мовлення дошкільнят (А. М. Бородіч, О. І. Соловйова, Ф. А. Сохін, О. С. Ушакова). У навчанні дітей зі загальним недорозвитком мовлення необхідно добирати індивідуально.

Корекційно-логопедична робота у цьому напрямку передусім основана на принципі комунікативного підходу у формуванні усного монологічного висловлювання дітей із мовним діагнозом. Використовуються різноманітні, у тому числі й ігрові форми і методи навчання монологічного висловлювання.

Ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку є картина. Вона викликає у дітей бажання поговорити про зображену ситуацію, настановує їх на розповідь, активізує досвід, у дітей з'являється потреба висловитися, розповісти про свої враження [7, с. 134]. За даними досліджень З. М. Істоміної, Е. П. Короткової, картинка є стимулом для розвитку складнішого виду мовної діяльності, яким є творче розповідання [7, с. 34]

Принципи підбору картинок (твору) такі:

- *Доступність дитячому розумінню.* Часом недостатньо показати картинку або серію картинок – важливо обговорити побачене, щоби

допомогти дитині висловитися, усвідомити значення нових слів. Твір мистецтва чи художньої літератури може вплинути на почуття дитини тільки тоді, коли вони цікаві та близькі їхньому серцю.

- *Реалістичність.*
- *Привабливість для дітей.* Варто підбирати картинка, які мають цікавий сюжет, що викликає емоційний відгук у душах дітей.

Уся корекційно-логопедична робота щодо формування зв'язного мовлення вибудовується з урахування тематичного планування. В. П. Глухів радить «навчання зв'язного мовлення на матеріалі кожного твору чи картини проводити на двох, а іноді на трьох заняттях залежно від особливостей дітей [6].

Заняття з навчання зв'язного мовлення з дітьми зі загальним недорозвитком мовлення основане на типових методиках із дошкільної освіти І. Т. Власенко, Є. І. Тихеевої, О. С. Чиркіної [3, 5], відповідно до яких вони мають таку структуру:

1. Організаційний момент.
2. Розгляд картини, читання літературного твору.
3. Бесіда про зміст картини, твору.
4. Складання усної монологічної розповіді.

Однак багато фахівців логопедії такі, як Т. О. Ткаченко, Т. Б. Філічева, Р. В. Чиркіна [1, 4], пропонують інші структури занять, адаптовані до дітей із недорозвиненням мовлення, а саме:

1. Вступна частина.

Вступна частина необхідна, аби налаштувати дітей на сприйняття твору (картини, серії картин). Використовується бесіда з виконанням підготовчих вправ, які активують пізнавальну діяльність.

2. Введення в тему.

У цій частині заняття доцільно використовувати загадки, ігри на активізацію знань.

3. Лексико-граматичний аналіз запропонованого твору (картини, серії картин), пояснення описових схем.

4. Моделювання зв'язної розповіді дітей за допомогою наочності.

Варто максимально використовувати прийоми, що полегшують дітям складання зв'язної послідовної розповіді. Це сприяє адекватному відтворенню тексту, створенню описової розповіді про картини або серії картин. Умовно-наочні схеми спрямовують процес зв'язного висловлювання.

5. Фізхвилинка.

6. Актуалізація знань.

Учитель-логопед звертає увагу дітей на послідовність розповіді за картиною, застосовує прийом «Входження в картину», схеми описових розповідей.

7. Складання усного зв'язного монологічного висловлювання дітьми.

8. Аналіз та обговорення дітьми оповідань.

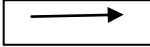

У практиці розвитку мовлення дошкільників є фактори, які полегшують процес формування зв'язного мовлення.

Одним із таких факторів є наочність. Розгляд предметів, картин допомагає дітям називати предмети, їхні ознаки, дії, які з ними можна виконати. Другий допоміжний фактор – це створення картинно-графічного плану. Мета створення такого плану – забезпечити успішне засвоєння дітьми знань про особливості об'єктів природи, навколишнього світу, їхню структуру, зв'язки між ними.

Створення картинно-графічного плану засновано на принципі заміщення реальних предметів, ознак, дій, схематичними зображеннями або знаками.

Пропонуємо алгоритм навчання дітей прийомам створення картинно-графічного плану.

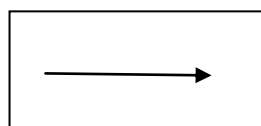
На початковому етапі педагог використовує деякі символи під час інших видів занять:

- при підборі ознак предмета
- при підборі дій предмета чи з предметом
- при використанні прийменників

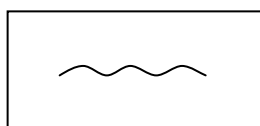
На наступному етапі ці символи застосовуються при складанні одного речення.

Діти

прикрашають

пишну

ялинку.

Згодом символи використовуються під час занять, спрямованих на розвиток зв'язного мовлення:

Варіант I.

1. Запропонувати дітям розглянути картину.
2. Поставити запитання відповідно до тексту розповіді і формулювати відповідь, використовуючи схеми кожного речення.
3. Попросити послухати створену розповідь. Педагог розповідає чітко за схемою, звертаючи увагу дітей на це. Потрібно пам'ятати, що кожному слову відповідає свій символ.
4. Запропонувати дітям переказати розповідь.

Варіант II.

1. Запропонувати дітям розглянути картинку.
2. Прочитати текст до картини, звертаючи увагу дітей на кожну схему речення, кожний символ.
3. Поставити запитання до кожного речення і формулювати відповідь, використовуючи схему певного речення.
4. Попросити дітей ще раз послухати розповідь, яку педагог розповідає за схемою.
5. Запропонувати дітям переказати всю розповідь.

Після систематичного використання в роботі картинно-графічного плану на заняттях із розвитку зв'язного мовлення підвищився рівень запам'ятовування, пізнавання і мовленева активність. Діти вміють аналізувати, порівнювати, узагальнювати, бачити суттєві ознаки предмета. Уміють розповідати за схемою, обґрунтовувати правильність чи помилковість своїх висловлювань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ткаченко Т. О. Якщо дошкільник погано говорить. – СПб., 1997.
2. Каліянц Л. С. Використання моделей і картинно-графічних схем при навчанні дітей розповіданню [Електронний ресурс].
3. Чиркіна Р. В. Методи обстеження мовлення у дітей / Інститут колекційної педагогіки. – М., 1992.
4. Філічева Т. Б., Чиркіна Р. В. Корекція, обстеження та навчання дітей п'ятирічного віку із ЗНМ. – М., 1995.
5. Діагностика мовленнєвого розвитку дошкільників / за ред. Ушакової О. С. – М., 1997.
6. Глухів В. П. Методика формування зв'язного монологічного мовлення дошкільнят з загальним недорозвитком мовлення. – М., 1998.
7. Методика розвитку Рідної Мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / за ред. А. М. Богуш. – К. : Вища школа, 1992.
8. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К., 2008.

Рябчук Альона Олександрівна,
студентка 61-ї групи ННІ педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Антонова Олена Євгеніївна,
доктор педагогічних наук, професор
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШЛЯХОМ ОВОЛОДІННЯ ОСНОВНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ МИСЛЕННЯ

Серед численних чинників, що зумовлюють рівень матеріального та культурного життя у будь-якій країні, чільне місце посідає досягнутий нею інтелектуальний потенціал. Історичний досвід розвитку суспільства свідчить про те, що високого рівня життя можуть досягати навіть ті держави, які не особливо багаті на природні ресурси (наприклад, Німеччина, Японія та інші), однак в яких наявний могутній інтелектуальний потенціал, що визначається здатністю до розумової діяльності та до розвитку творчих схильностей особистості. У наш час від інтелектуального потенціалу суспільства залежать близькі та віддалені перспективи економічного, соціального та культурного розвитку країни. Максимальний розвиток і реалізація потенціалу в різних галузях життя є запорукою виходу України з того стану, в якому вона зараз опинилася. У високорозвинених країнах інтелектуальна діяльність є предметом особливої уваги з боку держави, її розвиток всіляко стимулюється. Спроби

молодої незалежної України здійснити перебудову у різних сферах суспільного життя переконливо доводять, що в інтелектуальній діяльності людей приховані невичерпні резерви підвищення ефективності матеріального виробництва та рівня життя. Однак інтелектуальний потенціал людства не з'являється просто так. Він потребує розпізнання, розвитку і стимулювання. Численні психолого-педагогічні дослідження доводять, що найсприятливіший період розвитку інтелектуальних здібностей людини – це дитинство.

Проблема інтелектуального розвитку особистості здавна була і залишається в центрі уваги вчених: психологів, педагогів, методистів, учителів-практиків. Нею займалися такі вчені, як Л. В. Виготський, П. Я. Гальперін, Й. Гербарт, Н. Ф. Дусавицький, Л. В. Занков, М. Монтесорі, Й. Г. Песталоцці (власне йому належить термін «розвивальне навчання»), Ж. Ж. Руссо, О. Я. Савченко, К. Д. Ушинський. Вирішенню проблем інтелектуального розвитку присвячені також праці Д. Богоявленської, Н. Менчинської, С. Рубінштейна.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні чільне місце займає збереження та збагачення інтелектуального фонду нації. Це яскраво відображено в документах про освіту, в сучасній психолого-педагогічній літературі та періодиці. Зокрема, Закон України «Про освіту» визначає освіту як «основу інтелектуального, соціального, економічного розвитку суспільства і держави» [1, с. 1], де на першому місці поставлено інтелектуальний розвиток нації. Саме тому проблема розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів залишається актуальною.

Мета роботи – показати роль педагогічної діяльності у розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів та розкрити суть спеціальних розумових операцій.

Найважливіше місце в системі шкільної освіти належить початковим класам як базовій ланці в розвитку інтелектуально-творчої особи. Створювати умови для активізації інтелектуальної діяльності школярів, підвищувати ефективність навчально-виховного процесу через розвиток інтелектуальних здібностей учнів є актуальними завданнями вчителів.

У системі становлення інтелектуальної етики молодших школярів найголовнішою є педагогічна діяльність, спрямована на формування трьох складових мислення:

- високого рівня елементарних розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація тощо);
- високого рівня активності, розкритості мислення, яке полягає у декількох варіантах вирішення проблеми, різноманітних гіпотезах, ідеях;
- високого рівня організованості і цілеспрямованості, які виявляються в орієнтації на виокремлення істотного в явищі, у використанні узагальнених схем аналізу явища [2, с. 10].

Зазначимо, що розвиток інтелектуальних здібностей ґрунтується на спеціальних розумових операціях. Процес мислення є сукупністю різних

операцій, найважливішими серед яких є аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, систематизація.

Вихідним прийомом логічного мислення є аналіз. На емпіричному рівні уміння аналізувати починає формуватися ще в дошкільний період. Проте в процесі шкільного навчання термін «аналіз» не лише не роз'яснюється, але і майже не вживається. Навіть у тих випадках, коли, здавалося би, без цього терміна неможливо обійтися, замість нього зазвичай застосовується термін «розбір» (наприклад, розбір слова).

З аналізом нерозривно пов'язаний синтез, який є протилежною за змістом розумовою операцією. Синтез – важка для учнів операція, адже саме розумове з'єднання елементів вимагає розкриття тих внутрішніх зв'язків, які роблять елементи складовими частинами цілісного об'єкта. Саме завдяки розкриттю цих зв'язків синтезоване знання про об'єкт, що вивчається, є повнішим, ніж сума знань про окремі її частини.

Термін «порівняння» школярі в своїх підручниках починають зустрічати вже в другому класі [3, с. 17]. Учні мають зрозуміти, що порівнянням називається розкриття в явищах, що вивчаються, спільного та відмінного.

Розумовою операцією більш високого рівня є систематизація. Терміни «система», «систематизація» вживаються у підручниках, починаючи з 4-го класу: «сонячна система», «річкова система», «коренева система». Система – безліч взаємозв'язаних елементів, які у своїй сукупності складають єдине ціле. І відразу вчитель пояснює, що систематизацією називається розумова операція, яка має на меті формувати знання в певну систему. Аби опанувати цей прийом, потрібно навчитися виявляти складові елементи об'єкта, що вивчається, розкривати внутрішні зв'язки, встановлювати його зовнішні зв'язки з іншими об'єктами.

Засвоєння логічного прийому «узагальнення» можливе лише в тому випадку, якщо школярі вже опанували такі операції, як аналіз, синтез, порівняння. Узагальнення дає можливість підняти знання на вищий рівень, тому що підводить до засвоєння наукових понять, законів, світоглядних ідей. Під час викладання різних навчальних предметів проводяться заняття, спеціально призначені для здійснення цієї розумової операції і тому мають особливо велику освітню цінність – уроки-узагальнення.

Застосування на уроках в початкових класах різноманітних інтелектуальних прийомів стимулює розвиток мислення учнів. Чим вільніше володіють школярі цими прийомами, тим активніше вони беруть участь у навчальному процесі. Процесуальна сторона навчання нерозривно пов'язана із змістовною, тому роз'яснення способів розумової діяльності забезпечує поліпшення засвоєння основ наук, що вивчаються в школі. Посилюється також інтерес до навчання, який служить могутнім засобом її мотивації. Дослідження психологів показали, що інтерес у школярів може викликати не лише матеріал, що вивчається, але і сам процес навчання, якщо він здійснюється усвідомлено і результативно.

Добре організована навчальна праця має великий виховний вплив на учнів: сприяє формуванню працьовитості, дисциплінованості, відповідальності, акуратності, уміння берегти час тощо. У процесі навчання формується не лише інтелектуальна, але й етична сутність особи. Це має надзвичайно актуальне значення, адже саме в цей період відбувається становлення особистості [4, с. 5].

Пропонуємо приклади ігор для підвищення рівня розвитку інтелектуальних здібностей.

Гра «Запитайка»

Як матеріал до гри можна використати будь-який сюжетний малюнок, що має проблемний зміст. Молодшим школярам пропонується ставити вчителю питання про все, що учень хоче дізнатись. Якщо вчитель не може відповісти, то виграє учень. Після цього корисно запропонувати йому скласти невелике оповідання за цим малюнком. При цьому варто звернути увагу, на які запитання дитина відповіла, а на які ні. Визначається також характер запитань, їхня чіткість, осмисленість.

Гра «Пошук протилежних предметів»

Доречно орієнтуватися на різні ознаки предметів та систематизувати протилежні предмети за групами. Завдання спрямоване на порівняння предметів, пошук нових властивостей предмета.

Гра «Висновки»

Треба вирішити задачу, зробити порівняльний аналіз. «Сергій старший за Олену, а Олена старша за Миколу. Хто найстарший, хто наймолодший з дітей?»

Гра «Добре – погано»

Кожне явище можна оцінити з двох боків: як добре і як погане. Наприклад, «бійка»: хлопчик зумів відстояти себе – це добре, розірвав одяг – це погано, зумів захистити слабкого – це добре, будуть сварити батьки – це погано, показав, хто головний, – це добре, побився з другом – це погано.

Знайди щось добре в таких, на перший погляд, неприємних явищах:

- виліт літака затримується на 2 години;
- учитель поставив учневі двійку;
- удома випадково викинули твою іграшку;
- поїздка до цирку відкладається.

«Зайчик»

Учитель пропонує дітям прочитати склади, «стрибаючи», як зайчик, «з однієї купинки на іншу».

По гу сам то зе бо ка до у ло лі зує ро а

1 6 8 12 14 10 2 4 9 11 13 3 5 7

(Показує дорогу, а сам у болото лізе) [3, с. 10].

Учителям необхідно систематично використовувати в навчально-виховному процесі цікаві задачі, головоломки, ребуси, анаграми, ігрові психотренінги. Потрібно включати в роботу більше завдань на розвиток пам'яті, уваги, логічного мислення. В основі розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів лежить високий рівень мислительних операцій.

Вони, як відомо, є умовою успішного, легкого, швидкого оволодіння навчальною діяльністю.

І, нарешті, опанування інтелектуальних умінь, розвиток розумових здібностей молодших школярів служить найважливішою передумовою для того, щоби після закінчення школи її випускники могли успішно підвищувати рівень своєї освіченості, здійснювати гармонійний розвиток у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту». – К., 1996.
2. Майборода В., Друзь З. Виховання пізнавальних інтересів молодших школярів / В. Майборода // Початкова школа. – 2009. – № 6. – С. 10–11.
3. Доналдсон М. Мислительська діяльність дітей / М. Доналдсон. – М., 2008. – С. 17.
4. Онещук Л. Підвищення професійної активності вчителя / Л. Онещук // Початкова школа. – 2012. – № 5. – С. 5–8.

Ступенько Олена Леонідівна,
*учитель-дефектолог,
спеціаліст вищої категорії,
старший учитель
(Житомирський ЦРД № 69)*

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР В ІНДИВІДУАЛЬНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ ЗАТРИМКУ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

З огляду на підвищені вимоги до суспільного виховання проблема навчання дошкільників із затримкою психічного розвитку є дуже актуальною.

Вивчення психічних особливостей дітей та досвід педагогічної роботи з ними переконують у тому, що їхні успіхи навчання, становлення особистості і входження у суспільне життя повноцінними громадянами великою мірою залежить від учасно розпочатої та правильно і професійно побудованої корекційної роботи з ними.

Найпершою умовою успішності корекційної роботи є ранній її початок. Ознаки відставання дитини у психічному розвитку можна помітити вже на першому році життя. Це, насамперед, затримка деяких фізичних функцій, які в ранньому віці тісно пов'язані з психічними, – сидіння, стояння, ходіння. Особливо показовим є запізнений розвиток мовлення: пізня поява перших слів, повільне поповнення словника, тривала відсутність фрази. Дуже важливо звернути увагу і на недостатню активність дитини, не вміння гратися з різними предметами, досліджувати їхні властивості, а далі – не вміння налагодити спілкування з ровесниками.

Важливою ланкою педагогічно обґрунтованої і цілеспрямованої корекційної роботи з дітьми є дошкільний заклад.

Працюючи над усуненням вад, необхідно пам'ятати про тісний взаємозв'язок між окремими психічними функціями. Практично ми не можемо розділити розвиток сприймання, мислення, пам'яті тощо, і спочатку працювати над однією з цих функцій, а потім над іншими – це треба робити комплексно.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що провідною темою в корекційній роботі з дітьми ЗПР є розвиток сенсорних здібностей та мовленнєвої компетенції. Увесь довгий ланцюг формування вищих психічних функцій (уяви, мислення, логіки) розпочинається у чуттєвому пізнанні світу. Воно на все життя залишається основою побудови складної споруди, якою є людська психіка. На основі сенсорних дій, що полягають у вивченні предметів за допомогою зору, дотику, слуху, відбувається формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їхню форму, колір, розмір, положення у просторі тощо. Саме тому розвиток сенсорних здібностей є фундаментом розумового розвитку.

Серед інших здібностей, які забезпечують успіх діяльності музиканта, художника, архітектора, письменника, конструктора, сенсорним здібностям належить чільне місце. Вони дають можливість із особливою глибиною, чіткістю і точністю вловлювати і передавати найтонші нюанси форми, кольору, звучання й інших зовнішніх властивостей предметів і явищ.

Подолати недоліки становлення сенсорної сфери стало можливим завдяки використанню результатів досліджень Т. Єгорова, Т. Ілляшенко, А. Обухівської. Вони довели, що сенсорне виховання має супроводжувати процес навчання, різні види продуктивної діяльності дітей. Відповідно, зміст сенсорного виховання необхідно узгодити з новими науковими даними про закономірності розвитку сприймання у дітей із затримкою психічного розвитку.

Дуже важливою умовою успішної корекції психічного розвитку є добір і поєднання відповідних видів діяльності в навчальному процесі та організації дозвілля.

На початку року, після проведення обстеження дітей, помітний у них дуже низький рівень сенсорного сприйняття. Це стосується всіх складових сенсорного розвитку. Звичайно, кожна дитина, навіть без спеціального тренування сенсорних здібностей, так чи так сприймає навколишній світ. Проте, коли таке засвоєння відбувається стихійно, воно часто виявляється поверховим, неповноцінним. Сенсорний розвиток здійснювався цілеспрямовано. Враховуючи, що сенсорний розвиток є основою цілісного сприйняття світу і сенситивний період припадає на дошкільний вік, тому необхідною є вчасна корекційна робота, яка охоплює всі напрямки сенсорного розвитку відповідно вікових норм.

Відомо, що психічний розвиток дитини відбувається в діяльності. Кожному віковому періоду в житті відповідає певний вид діяльності. У дошкільному віці психічний розвиток дитини стимулюється грою. Гра широко використовується в навчально-виховному процесі. Ігрова діяльність, на відміну від навчальної, має для дитини безпосередню привабливість, захоплює самим процесом. Дитина грає не тому, що це потрібно для чогось, а через те, що їй просто цікаво. Під час гри дитина навчається й активно розвивається, але із значно меншою затратою вольових зусиль, зосередження уваги; запам'ятовування відбувається мимовільно.

На заняттях та, відповідно, у зошиті для індивідуальної роботи я пропоную ігри та вправи для розвитку сенсорного сприймання.

Умовно розвиток сенсорного сприймання можна уявити як розвиток сенсорних еталонів, а саме: форми, кольору, розміру, орієнтування в часі, просторі.

Еталонами форми вважають геометричні фігури. Ознайомлення з ними в межах сенсорного виховання відрізняється від вивчення цих фігур у процесі формування елементарних математичних уявлень. Засвоєння еталонів форми передбачає вміння впізнавати відповідну форму, називати її і діяти з нею, а не аналізувати її з погляду кількості і величини кутів, сторін і т.д. У дошкільному віці дитина має знати 5 основних фігур: квадрат, трикутник, круг, прямокутник і овал. Потім необхідно показувати нові фігури – трапецію, ромб і п'ятикутник, ознайомлювати дитину з різновидами овалів, трикутників, прямокутників і трапецій. При цьому зовсім не обов'язково подавати назви цих фігур, головне – щоби дитина розрізняла їх на око. Закріпленню уявлень про еталони форми сприяють ігри, в яких дитина самостійно зображує, а потім і витинає різноманітні геометричні фігурки.

Оволодіння еталоном величини проходить дещо важче, ніж еталонами форми і кольору. Величина не має «абсолютного» значення, тому її визначають за допомогою умовних мір. Засвоєння цих мір – досить складне завдання, яке вимагає певної математичної підготовки, тому для дошкільнят воно буде дуже важке. Проте для сприйняття зовсім не є обов'язковим використання метричної системи. Предмет може розглядатися як «великий» у порівнянні з іншим предметом, який у такому випадку є «маленьким». Отже, як еталони величини виступають уявлення про співвідношення між предметами за величиною. І ці уявлення можуть позначатися словами, що вказують на місце предмета серед інших («великий», «маленький», «найменший»).

Більш складним для дітей є вміння аналітично сприймати довкілля. У навколишньому середовищі все знаходиться у складних і різноманітних поєднаннях, тому недостатньо вміти лише точно сприймати окремі кольори, форми, важливо розвивати аналітичне сприймання предметів.

Спираючись на дослідження науковців та власний досвід, я виокремила перелік завдань, які сприяють розвитку аналітичного сприймання.

До I групи належать завдання, які вчать дитину аналізувати зображення, порівнюючи окремі деталі.

Ці завдання можуть мати багато варіантів, які ускладнюють його чи полегшують. Основний їхній зміст полягає у конструюванні на площині, а саме: складання окремого зображення чи цілого сюжетного малюнка з частин; чим більший набір зображень матиме дорослий, тим цікавішою й різноманітнішою для дитини буде гра. Для цього знадобляться будь-які малюнки, наклеєні на карті та розрізані на кілька частин. Чим більше частин, тим складніше завдання. Воно ускладниться також, якщо скласти разом частинки різних зображень і запропонувати дитині знайти потрібні для відтворення якогось зображення. Для дітей із недостатньо сформованим

сприйманням, особливо просторовими уявленнями, такі завдання можуть бути непростими.

Найпростішим завданням є складання окремого зображення, розрізаного на 2-4-ри частини.

Другий вид завдань порівняно з попередніми складніший, бо крім аналізу, під час їх виконання формується здатність до узагальнення.

Виконуючи ці завдання, діти привчаються дотримуватися певної системи, послідовності аналізу зображень і порівняння. Виконання відповідних завдань тренує здатність зосереджувати увагу, що для багатьох дітей дуже актуально. Це такі ігри, як «Добери віконечко», «Будь уважним».

Сприйняття форми складної структури передбачає вміння на око розділяти її на окремі елементи, що відповідають тим чи тим зразкам, і визначати співвідношення цих елементів між собою. Для цього можуть бути використані ігри на складання одночасно двох однакових карток, але різної величини.

Ще можна виокремити четвертий вид завдань. Ця група завдань є суттєвою у формуванні мисленневих операцій. Під час їх виконання дитина, оперуючи наочними об'єктами, переходить у світ абстракцій, в якому відбувається знаходження смислових зв'язків між предметами, а відтак формування цілісності предмета. Це ігри «Контур-тінь», «Чия частинка?».

Найскладнішими завданнями для дошкільнят є ігри з елементами логічного мислення, які також мають декілька ступенів ускладнення. Спочатку використовуються ігри на узагальнення: «Четвертий зайвий», узагальнення за родовими, видовими ознаками «Свійські та дикі тварини», а потім – «Будиночки», «Знайди хатку», в яких потрібно не тільки вміти розрізняти предмети за формою, розміром, кольором, а й, проаналізувавши всі складові, знайти логічний зв'язок між фрагментами, спираючись на зорове сприймання. Маючи достатній досвід роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку, пропоную розглянути дидактичні ігри, які, на мій погляд, є доцільними у роботі з розвитку сенсорного сприймання.

Дидактична гра «Фігури-кольори» спрямована на розвиток сенсорного сприймання, образної зорової пам'яті, закріплення назв геометричних фігур, умінню диференціювати кольори, відтінки, сприймати вербальну інструкцію дорослого.

Дидактичні ігри «Добери за формою», «Допоможи зайчику» спрямовані на розвиток аналітичного сприймання, образного мислення, вчать виокремлювати спільну ознаку, знаходити подібність предметів.

Дидактична гра «Обведи» допомагає розвивати образне мислення, пам'ять, увагу, аналітичне сприймання, дрібну моторику пальців, учить акуратності під час виконання завдання.

Використання в повсякденній практиці запропонованих ігор, вправ дає змогу досягнути певних результатів у динаміці розвитку дитини, яка є запорукою засвоєння знань, умінь та навичок у дошкільному віці. Система занять на розвиток сенсорних здібностей допомагає дитині засвоїти той обсяг знань, які відповідають її віковій нормі. Правильне сприйняття форми,

величини, кольору необхідне для засвоєння багатьох навчальних дисциплін у школі, від нього залежить і формування здібностей до багатьох видів творчої діяльності.

Діти шостого року життя готуються до шкільного навчання, тож дуже важливим є навчання елементів грамоти. Тому при складанні індивідуального плану роботи передбачаю ознайомлення з основними одиницями мовлення: звук, склад, слово, речення. До групи потрапляють діти з обмеженим словниковим запасом, відтак, обов'язково враховую уточнення, активізацію та збагачення словника дітей новими словами згідно із лексичними темами. Працюючи зі словником, формую розуміння семантичного значення та смислової структури слова, вміння добирати найдоцільніші для конкретного висловлювання слова.

Для розвитку у дітей чуття граматичних форм української мови, удосконалення граматичної компетенції заплановую завдання, що формують граматично правильне, а саме: утворення нових граматичних форм (відмінювання за числами, родами, відмінками, різні ступені порівняння прикметників), використання узагальнюючих слів, слів складної складової структури. Вправляю дітей у складанні речень різного типу. Простих (на дію з предметом, за сюжетним малюнком), складних, зі сполучниками. Вчу помічати граматичні помилки у власному мовленні, а також у мовленні інших дітей групи. Активізуючи мовлення дітей, формую вміння самостійно, логічно й образно висловлювати свою думку. Вправляючи в умінні складати розповіді за планом, за опорними словами чи зразком, вчу помічати неточності у змісті розповіді та наявність мовленнєвих помилок.

Планування у групі має тематичний характер, це дає змогу використати доцільний дидактичний матеріал, спрямований на розвиток мовленнєвих здібностей дошкільників. Якщо та чи інша категорія не засвоєна, вона закріплюється на наступних темах. Саме завдяки системності та послідовності у викладанні матеріалу в дітей формується вміння складати розповідь за серією сюжетних малюнків, описові та творчі з власного досвіду. Дитина починає розуміти головну думку в тексті, сюжет казки. Поступово формується самоконтроль за висловлюванням, удосконалюється діалогічна та монологічна компетенції.

Як уже зазначалося, провідною діяльністю дошкільника є гра, тому для розвитку мовленнєво-комунікативних здібностей використовую мовленнєві дидактичні ігри, наприклад, такі.

Дидактична гра «Один-багато» формує навичку словотворення, вживання іменників множини, збагачує словник.

Дидактична гра «Скажи лагідно» допомагає вправляти в утворенні слів суфіксальним способом.

Дидактична гра «Скажи навпаки» розвиває уміння зіставляти ознаки, якості, властивості предметів та правильно добирати протилежні значення, збагачує та активізує словник антонімами.

Дидактична гра «Який? яка? яке?» допомагає удосконалювати вміння добирати ознаки предметів, явищ та вправляє в узгодженні прикметників з іменниками, збагачує словник епітетами.

Дидактична гра «З якого дерева листочок?», «Назви сік», «Смачний салат», «Гарні меблі», «Робимо посуд» допомагає вправляти в утворенні прикметників від іменників.

Дидактична гра «Назви дитинча» допомагає вправляти в утворенні спільнокореневих слів, а також зменшено-пестливої форми з суфіксом - тко.

Дидактична гра «Подивись та розкажи» спрямована на активізацію та збагачення словника, удосконалення умінь у побудові речень.

Дидактична гра «Впіймай звук» спонукає дитину бути уважною під час вимови кожного звука слова, розвиває фонематичне сприймання, сприяє розвитку звукової культури мовлення.

Словесні дидактичні ігри та вправи допомагають виправити мовленнєві недоліки дитини, що додає їй впевненості у собі, бажання спілкуватися з дорослими й однолітками.

Рухливі та мовні центри в корі головного мозку знаходяться поруч, і їх стимулювання шляхом удосконалення точних рухів і пальців позитивно впливає на розвиток мови. Тому в «Зошит для корекційних завдань» входять різні види штриховки, домальовування та розмальовування предметів та геометричних фігур.

Дидактична гра «Обведи» допомагає розвивати аналітичне сприймання, дрібну моторику пальців, вміння акуратно поєднувати окремі фрагменти.

Дидактична гра «Домалюй» спрямована на розвиток уяви, образного мислення, дрібної моторики пальців, охайності при виконанні завдання.

Дидактична гра «Розмалюй» розвиває у дитини сенсорне сприймання, дрібну моторику пальців.

Дидактична гра «Обведи, заштрихуй» допомагає розвивати у дитини просторову уяву, образне мислення, дрібну моторику пальців та акуратність при виконанні завдання.

Як зазначалося раніше, тренування рухів пальців рук є важливим фактором, який стимулює мовленнєвий розвиток дитини, сприяє покращенню артикуляційної моторики, підготовці кисті руки до письма і, що не менш важливо, є могутнім засобом, який підвищує працездатність кори головного мозку. Тому за умови системності та послідовності виконання завдань у зошиті спостерігаються позитивні результати в корекційній діяльності дітей, відстежується динаміка розвитку кожної дитини в порівнянні лише з її особистими попередніми досягненнями.

Отже, індивідуальний та системний підхід у навчанні дитини сприяє формуванню у неї розумових дій, що дозволяє поліпшити показники оволодіння логічними операціями дітьми з особливими потребами. Діти із затримкою психічного розвитку, так само, як і однолітки, починають активно мислити, а значить – пізнавати світ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайван Т. Я., Макарова С. М. Логопедична робота з дітьми / Т. Я. Гайван, С. М. Макарова. – Ранок. Веста, 2008 – С. 182.
2. Пехарева С. В., Андрусенко М. П. Розвиваємо увагу й логічне мислення / С. В. Пехарева, М. П. Андрусенко. – Харків : Основа, 2009 – С. 110.
3. Ілляшенко Т. Д. Чому їм важко вчитися? / Т. Д. Ілляшенко. – К.: Початкова школа, 2003. – 128 с.
4. Власова О. В. Розвиток дрібної моторики рук / О. В. Власова. – Харків: Основа, 2011. – С. 115.
5. Ілляшенко Т. Д., Обухівська А. Г. Як навчати дітей з порушеннями психофізичного розвитку / Т. Д. Ілляшенко, А. Г. Обухівська. – К. : Ніка-Центр, 2003. – С. 68.
6. Власова Т. А., Лебединская К. С. Актуальные проблемы клинического изучения задержки психического развития / Т. А. Власова, К. С. Лебединская // Дефектология. – 1975. – № 6.

Федорова Марія Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук,

*доцент кафедри дошкільної освіти і педагогічних інновацій
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

У центрі гуманітарних наук постає людини, її життя. У цьому зв'язку зберігає актуальність проблема цінностей, які характеризують рівень розвитку окремої особистості і суспільства загалом.

Проблема цінностей розглядається у працях представників зарубіжної і вітчизняної філософії, етики, соціології, психології і педагогіки (М. Бердяєв, І. Бех, Л. Виготський, О. Дробницький, М. Каган, І. Кант, Д. Леонтьєв, Р. Лотце, Т. Парсонс, М. Рокич С. Франк та ін.).

Мета нашої статті – визначити основні характеристики, закони та механізми функціонування моральних цінностей на основі аналізу філософської, психологічної літератури.

У філософії, етиці, психології «цінність» використовується як поняття, за допомогою якого характеризується соціально-історичне, культурне значення (смысл) певних об'єктів, явищ дійсності для людини, групи людей, суспільства в цілому. Цінності є продуктом культури, вони змінюються залежно від культури певного суспільства. Найвищими вважаються духовні цінності, які включають цінності пізнавальні, моральні, естетичні, релігійні, критеріями яких є істина, добро, краса.

Моральні цінності є цінностями індивідуального суб'єкта, що характеризують його свідомість і самосвідомість (М. Каган). Вони мають соціально-психологічний характер (тобто визначаються соціальними потребами, зокрема, потребою в єднанні), їх носієм є особистість, а сферою реалізації – людські взаємовідносини, вчинки. Моральні цінності мають емоційну основу, передбачають обов'язкове утвердження цінності людини

(ставлення до людини як до мети, а не як до засобу), ідеї служіння людині (М. Бердяєв).

Визначальною характеристикою моральних цінностей є те, що вони забезпечують єдність суспільства і людства загалом і виявляються у поведінці, спрямованій на іншу людину [2, с. 5]. Також вони передбачають відмову від егоцентричної орієнтації життя, що виявляється не лише в цілях, а й засобах їх досягнення. Інші характеристики моральних цінностей: загальнозначимість і необхідність (повинність); не мають інституціонального статусу, тобто в суспільстві немає осіб, корпорацій, які можуть виступати від імені моралі (А. Гусейнов); містяться у суспільній свідомості; задовольняють духовні потреби людей (О. Родіонов).

У психології виокремлені такі характеристики моральних цінностей: мають активно-дійовий характер; визначаються потребами і мотивами особистості; виникають унаслідок розвитку діяльності суб'єкта і відображають його індивідуалізоване ставлення до світу, людей, себе; не кодифікованість; не існують ізольовано, а утворюють систему; задають вектор діяльності особистості, а не кінцеву мету; майже не залежать від ситуативних факторів; ієрархія особистісних цінностей майже незмінна; переживаються як ідеали, як «об'єктивно бажаний стан речей для всіх» (О. Асмолов, О. Басіна, Б. Братусь, Б. Зейгарник, Д. Леонт'єв, О. Насиновська). Моральні цінності становлять собою найвищий рівень у структурі особистості і є вирішальним фактором, що регулює її поведінку. Моделі ціннісних орієнтацій закладаються у дитинстві і в дорослому віці надто вже не змінюються.

Формою виявлення моральних цінностей є ідеї, ідеали, норми, які містять принципи оцінки людської поведінки (А. Гусейнов), моделі «повинного», які є результатом їх засвоєння, предметне втілення у поведінці. Форма реалізації моральних цінностей зафіксована у золотому правилі моралі, яке запропонував І. Кант, що є актуальним і сьогодні: людина має чинити «згідно з максимою», яка в той же час може мати силу загального закону. Кожна максима, яка непридатна для цього, суперечить моралі» [3, с. 133].

Становлення і реалізація моральних цінностей підпорядковується певним законам, які детально обґрунтовано в «Етиці» М. Гартмана. Формування моральних цінностей як вищих цінностей відбувається на базі нижчих цінностей, які є фундаментом, матерією для них; сформувавшись, моральні цінності є незалежними від нижчих цінностей; нижчі цінності більш сильні та мають своєрідну значимість у порівнянні з вищими, тоді як вищі мають перевагу у смислекладанні та реалізації сенсу життя. Закони ціннісного синтезу і комплементарності передбачають, що формування різних моральних цінностей здійснюється паралельно, а при реалізації у вчинках ціннісна поведінка однієї особистості має доповнюватися ціннісною поведінкою іншої [1, с. 529–540].

При реалізації моральних цінностей у поведінці спостерігаються такі закономірності: у поведінці людина надає перевагу не більш високим, а більш низьким цінностям і це є також моральним; виконання нижчих цінностей є

більш обов'язковим, тому що з їх порушенням порушуються і вищі цінності; більш високій цінності при її порушенні відповідає менш важке покарання, більш сильній (низькій) цінності при її виконанні відповідає мізерна винагорода (М. Гартман); чим вище оцінюється достоїнство певного вчинку, тим рідше він здійснюється (О. Дробницький). Обґрунтування зазначених законів і закономірностей дозволяє сформулювати закон морального розвитку: формування моральних цінностей буде ефективним, якщо ґрунтується на сформованих нижчих цінностях; формуючи моральні цінності, необхідно паралельно розширювати зміст і кількість цінностей нижчого порядку.

Становлення моральних цінностей здійснюється на двох рівнях. Базовий рівень складають матеріальні та духовні потреби особистості, інтереси, що визначають засоби задоволення потреб і цілі, які містять мислений образ цінностей. Вищий рівень складає система уявлень і знань про цінність або нецінність певних явищ, етична оцінка, практика (В. Тугарінов). Також формування моральних цінностей пов'язано з розвитком вольових якостей, совісті, самосвідомості і самооцінки, моральних мотивів, почуттів (сорому, жалості, благоговіння).

У межах власне філософського підходу С. Анісімов, М. Каган пропонують розглядати не саму цінність, а цілісне ціннісне ставлення, яке є суб'єкт-об'єктним і в якому містяться значимість і смисл об'єкта для суб'єкта. «Полюсами» ціннісного ставлення є цінність (значення об'єкта для суб'єкта) і оцінка (емоційно-інтелектуальне виявлення цього значення суб'єктом). Ціннісне ставлення у своєму становленні проходить шлях від емоційного переживання до осмислення буття.

Інтеріоризація моральних цінностей відбувається завдяки процесам адаптації, соціалізації й індивідуалізації (С. Яницький). Механізмами засвоєння моральних цінностей є когнітивні механізми виділення й узагальнення, категорично-оцінні механізми, захисні механізми, імітація й ідентифікація (Т. Парсонс). Важливим засобом трансляції цінностей є спілкування (Б. Ананьєв, О. Бодальов).

Становлення моральних цінностей вимагає змін у всіх компонентах структури особистості: у потребнісно-мотиваційній сфері, когнітивній, діяльнісній. Розглянемо їх більш детально.

Про розвиток потребнісно-мотиваційної сфери необхідно пам'ятати, що важливим елементом формування моральних цінностей є духовні, зокрема етичні потреби, що заперечують споживацьке ставлення до життя (Л. Анциферова). Необхідно враховувати закономірності формування потреб: конативна основа потреб; духовні потреби виникають на базі нижчих; для актуалізації духовних потреб важливо створити більше сприятливих умов, ніж для нижчих; задоволення вищих потреб супроводжується вищими почуттями (щастя), чого немає при задоволенні нижчих потреб. У формуванні моральної мотивації поведінки потрібно поєднання бажаності, значимості і необхідності результату; також необхідно враховувати можливості особистості (вихід за межі реальних можливостей або перебування на межі можливостей є

травматичним для особистості), усунути сильні негативні емоції в процесі досягнення результату (В. Асеев).

У розвитку когнітивної сфери особистості варто враховувати такі моменти. Моральні судження ґрунтуються на емоційній основі, яка має спонукальну силу. Взаємодія мислення й емоцій виявляється так: мислення спрямовується на розпізнання цінностей і створення понять, емоції дозволяють оцінити отриману інформацію про навколишній світ і створити емоційні узагальнення (В. Додонов).

Формування моральних цінностей залежить від розвитку самосвідомості, тому що у ній відображаються особистісні смисли, приймаються рішення про їх прийняття або неприйняття (Г. Будинайте та Т. Корнілова); а також від розвитку мислительних операцій синтезу, аналізу, порівняння, що дозволяє особистості адекватно сприймати моральні поради та підказки, уможливорює подолання моральних колізій, дозволяє усвідомити сутність моральних протиріч і проаналізувати моральні задачі (Л. Анциферова, І. Чесонокова).

Характеризуючи діяльну сферу особистості, необхідно враховувати закономірність, згідно з якою існує залежність між поведінкою особистості та сформованістю мотиваційно-сислової і когнітивної складових свідомості (Т. Гайова).

Дослідження реалізованості особистісних цінностей дозволило С. Купцовій, Н. Саліховій зробити такі висновки. Так, реалізація особистих цінностей не залежить від рівня психометричного інтелекту, проте залежить від когнітивного стилю особистості, зокрема, від таких його характеристик, як вузький діапазон еквівалентності, полезалежність, гнучкий пізнавальний контроль (С. Купцова).

Реалізованість особистісних цінностей стійка у часі і не залежить від складу цінностей, не пов'язана з інструментальними характеристиками особистості, мотивацією успіху або невдачі, а залежить від таких характеристик: зміни у соціальній ситуації розвитку суб'єкта, пов'язані з освоєнням життєвого простору, виникненням актуальних і потенційних бар'єрів; ступеня сформованості відповідальності, осмисленості життя, оцінки власної свободи; механізмів семантичного (сислового) і перцептивного шарів образу світу, до яких належать стійкі способи трансформації інформації та когнітивні стилі (Н. Саліхова).

Найважливішим фактором, що зумовлює становлення і розвиток моральних цінностей, є виховання. На думку Б. Братуся, виховання моральних цінностей особистості має здійснюватися з одного боку – від нестійких, епізодичних ставлень до стійких, усвідомлених ціннісно-сислових орієнтацій; з іншого – від спрямованості на вигоду, благо для себе до формування загальнолюдських уявлень, сислової ідентифікації зі світом. Визначають 2 напрями виховання моральних цінностей: по-перше, самому «здійснювати вчинки, які були б людськими етичними умовами життя іншої людини, а не тільки створювати речові, матеріальні умови для неї»; по-друге, спонукати до

здійснення моральних учинків стосовно іншої людини, формувати внутрішні умови моральної поведінки (С. Рубінштейн).

Л. Анциферова важливою умовою виховання моральних цінностей вважає включення особистості у соціально значущі види діяльності, створення потужного «детермінаційного поля», яке змінюється за змістом і формою, при цьому змістова орієнтація виховних впливів має бути спрямована на розвиток особистості як активного суб'єкта власної життєдіяльності, що передбачає розвиток самосвідомості.

У психології виокремлені й інші умови організації виховного процесу, що забезпечують формування моральних цінностей: включення в різні види діяльності, що підтримуються позитивними емоціями; об'єктивне значення діяльності та її особистісний смисл мають узгоджуватися; визнання існування інших людей і діяльного спілкування з ними; єдність, послідовність і узгодженість вимог та єдність емоційно-оцінних ставлень до вчинків вихованця в різних соціальних інститутах; використання сильних виховних впливів, таких, як допомога та вимога; формування знань про зразки поведінки, умінь зіставляти свої дії зі зразками, відповідно оцінювати їх, що призводить до формування оцінних ставлень (Б. Додонов, В. Мясіщев, М. Рубінштейн).

Аналіз наукової літератури дав нам можливість сформулювати власне визначення поняття «моральні цінності». Моральні цінності – це усвідомлені, високозначимі смислові утворення, які фіксуються у свідомості особистості в «моделях повинного», заснованих на безумовному визнанні цінності людини, ідеях справедливості, милосердя, усвідомлення своєї відповідальності за благо іншої людини, виявляються у відповідних діях і вчинках і сприяють гармонізації відносин особистості і суспільства.

Серед основних моральних цінностей визначено справедливість (сутність якої в утриманні від нанесення шкоди оточуючим людям; як правило, охоплює заборонні вимоги), милосердя (спонукає до діяльної допомоги людям), а також розсудливість, безкорисність, доброта, мужність, людська гідність, чесність, вірність, щедрість, великодушність тощо.

Перспективами досліджень є визначення особливостей формування моральних цінностей у дошкільному та молодшому шкільному віці, адже саме у ці періоди закладається основа особистісної культури дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гартман Н. Этика / Николай Гартман. – СПб. : Владимир Даль, 2002. – 708 с.
2. Золотухина-Аболина Е. В. Курс лекцій по етике / Е. В. Золотухина-Аболина. – Ростов н/Д. : «Феникс», 1999. – 273 с.
3. Кант И. Метафизика нравов / Иммануил Кант. Соч. в 6 тт. – М., «Мысль», 1965. – (Философ. Наследие). – Т. 4., ч. 2. – 478 с.

Яворська Тетяна Євгенівна,
*кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
завідувач кафедри олімпійського та професійного спорту
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ»: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

Сучасні тенденції у підготовці майбутніх фахівців спеціальності «Фізичне виховання» зумовлюються концептуальними положеннями та державними законами щодо оновлення вищої освіти в Україні, спрямованими на становлення особистості, розвиток його здібностей і обдарувань. Модернізація системи освіти в країні становить перед вищою школою завдання ґрунтовного покращення професійної підготовки студентів і виховання майбутніх фахівців у галузі фізичної культури в контексті компетентісного підходу. Така позиція вимагає від вищих навчальних закладів реалізації основних положень компетентісного підходу до підготовки майбутніх фахівців спеціальності «Фізичне виховання».

Метою нашої статті є простежити сучасні тенденції у підготовці майбутніх фахівців спеціальності «Фізичне виховання» в контексті компетентісного підходу.

Компетентісний підхід до підготовки майбутніх фахівців розглядали В. І. Байденко, А. Г. Бермус, В. О. Болотов, Е. Ф. Зеєр, І. А. Зимня, А. К. Маркова, В. В. Серіков, А. В. Хуторський, Б. Д. Ельконін та ін. Загальнотеоретичні основи дослідження проблеми професійної компетентності обґрунтовано у дослідженнях зарубіжних та українських учених (М. В. Аверіна, С. С. Антоненко, А. Г. Асмолов, Н. М. Бібік, Є. В. Бондаревська, Л. С. Ващенко, Л. С. Виготський, І. А. Ільїн, В. В. Раєвський, Н. В. Кузьміна, І. Я. Лернер, А. К. Маркова, В. О. Матусевич, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, М. М. Скаткін, А. В. Хуторський та ін).

На думку Л.А. Марцевої компетентна в певній галузі людина володіє відповідними знаннями, здібностями, які дозволяють їй обґрунтовано висловлювати судження про цю галузь та ефективно діяти в ній. Найбільш важливою компетентністю фахівця є його професійна компетентність – індивідуально-психологічна освіта, що охоплює досвід, знання, вміння, психологічну готовність [1].

Аналіз наукових досліджень дозволяє стверджувати, що для формування компетентностей майбутніх фахівців спеціальності «Фізичне виховання» необхідно враховувати компетентний підхід у системі педагогічної підготовки.

У Словнику з професійної освіти за редакцією Н. Г. Ничкало компетентність визначається як «сукупність знань і вмінь, необхідних для професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [2, с. 149].

На думку Н.І. Степанченко, компетентнісна модель підготовки майбутніх фахівців спеціальності «Фізичне виховання» передбачає суспільні вимоги до якості професійної підготовки майбутніх фахівців; основні ідеї досліджень з проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання; організацію процесу професійної підготовки студентів; зміст і педагогічну технологію професійної підготовки з педагогічних дисциплін з предметно-професійним контекстом; професійний розвиток особистості майбутнього фахівця; основні критерії та показники рівнів готовності студентів до професійної діяльності [3].

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців спеціальності «Фізичне виховання» передбачає здатність навчатись і самонавчатись, забезпечує їх більшу гнучкість у взаємовідносинах з ними. Окрім того, такий підхід дозволяє вирішити актуальне протиріччя між орієнтацією професійної освіти на удосконалення її суб'єктів і тенденцією до стандартизації вимог і технологій навчання студентів.

Враховуючи сучасні тенденції у підготовці майбутніх фахівців спеціальності «Фізичне виховання» в контексті компетентнісного підходу, звернемо увагу на те, що одиницею побудови змісту підготовки є професійні завдання. Сукупність професійних завдань утворює основу змісту професійної підготовки студентів. Відповідно майбутні фахівці мають знати дидактичні закономірності в фізичному вихованні спорту; володіти методикою фізкультурно-спортивних занять з різними групами населення; знати анатомо-фізіологічні, гігієнічні і психолого-педагогічні основи фізичного виховання і спорту; знати методи і систему організації комплексного контролю в фізичному вихованні та спортивній підготовці; володіти технологією навчання різних категорій людей руховим діям і розвитку фізичних якостей у процесі фізкультурно-спортивних занять; вміти планувати і проводити основні види фізкультурних занять з дітьми шкільного віку, дорослими людьми з урахуванням санітарно-гігієнічних, кліматичних, регіональних особливостей; вміти оцінювати ефективність фізкультурно-спортивних занять; вміти планувати і проводити заходи з профілактики травматизму та надавати першу медичну допомогу.

У процесі занять майбутні фахівці спеціальності «Фізичне виховання» оволодівають навичками раціонального застосування навчального та лабораторного обладнання, аудіовізуальних засобів, комп'ютерної техніки, тренажерних пристроїв і спеціальної апаратури в процесі різних видів занять; оволодівають засобами і методами формування здорового способу життя на основі потреби у фізичній активності, систематичного здійснення фізичних вправ; застосовують методи лікарсько-педагогічного контролю в конкретних ситуаціях професійної діяльності; вміють надавати першу допомогу при травмах в процесі фізкультурно-спортивних занять; вміють визначати причини помилок і знаходити шляхи їх подолання в процесі засвоєння учнями рухових дій і розвитку фізичних якостей.

Отже, підготовка майбутніх фахівців спеціальності «Фізичне виховання» в контексті компетентнісного підходу виражається в її орієнтованості на результат, що виявляється у формі компетенцій, тобто готовності студентів до активної професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марцева Л. А. Реалізація компетентнісного підходу в професійній освіті [Електронний ресурс] / Л. А. Марцева. – Режим доступу : http://pedmaster.ucoz.ua/ii_tom.pdf.
2. Професійна освіта: Словник: [навч. посіб.] // Уклад. С.У. Гончаренко [та ін.]; За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
3. Степанченко Н.І. Структурні аспекти проблеми професійної компетентності особистості вчителя фізичного виховання [Електронний ресурс] / Н.І. Степанченко. – Режим доступу : http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1656.
4. Яворська Т.Є. Гармонійний розвиток дитини дошкільного віку в процесі використання оздоровчих інноваційних технологій / Т.Є. Яворська // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2013. – № 5 (38). – С. 300–303.

Янчук Оксана Сергіївна,

*учитель-методист, учитель початкових класів
(Ярунська ЗОШ І–ІІІ ступенів Новоград-Волинського р-ну)*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Важливо усвідомити, що у початковій школі формується не просто учень, який уміє читати і писати, а виховується мовна особистість із відповідними ціннісними орієнтирами, розвиненими комунікативними можливостями [1, с. 168]. У Державному стандарті початкової загальної освіти зазначено, що «Метою навчання української мови, як державної, є формування комунікативної компетентності з урахуванням інтересів і можливостей учнів початкової школи» [2, с. 9].

Оволодіння рідною мовою як засобом мислення, спілкування, як способом прилучення дитини до духовної та матеріальної культури, історії рідного народу є надто актуальним. У вирішенні цих головних завдань початкової мовної освіти особливо перспективним є функціонально-комунікативний підхід до опрацювання мовних явищ, обґрунтований великими вітчизняними педагогами К.Д.Ушинським, Б.Д.Грінченком, В.О.Сухомлинським.

Однак ідея великих педагогів потребує всебічної методичної розробки. Навчання має бути осяяне казкою, красою природи, людських взаємин, де б навіть несміливий і сором'язливий став допитливим мислителем. Формування активної позиції школяра – одне з першочергових завдань сучасної школи. Учені (Л. В. Занков, Г. О. Люблінська, Н. О. Менчинська, М. М. Скаткін, М. Ш. Махмутов, Т. Ш. Шамова, О. Я. Савченко та ін.) переконують, що тільки активна діяльність самого школяра є запорукою його успішного розвитку. Відповідно до цього актуальні та важливі самостійні і творчі завдання, спостереження і дослідження, власні узагальнення й висновки.

Оволодівають діти рідною мовою через мовлення у процесі спілкування, яке є природною потребою кожної людини. М. І. Жинкін переконував у тому, що вивчати мову треба у процесі мовленнєвої діяльності [3, с. 6]. Ось чому так важливо створити умови для мовленнєвої діяльності, спілкування, для висловлення власних думок. Розвиток мовлення дитини не стихійний процес. Він потребує постійного педагогічного керівництва. У школі ця роль належить уроку. Створення мовленнєвих ситуацій, організація активної мовленнєвої діяльності учнів на уроках вивчення мовних тем є важливою умовою успішного мовленнєвого розвитку учнів і оволодіння міцними знаннями і навичками з української мови [4, с. 7]. Саме урок дає можливість створити такі умови, аби учень став співтворцем, співучасником дійства, аби мав можливість під час досліджень, випробувань, експериментів, практичної діяльності перевести незнання в пізнання, при цьому отримуючи радість, задоволення, гордість за себе, бажання знову зустрітися з однокласниками, вчителями. Стрижнем уроку, як вважає академік О. Я. Савченко, має стати особистісно орієнтоване спілкування на уроці [5, с. 47].

Л. Виготський, А. Запорожець, Д. Ельконін, Е. Ільїнков, М. Коган та ін. визначають особливу роль мистецтва у формуванні особистості дитини. У своїх працях вони зазначали, що прилучення дитини до здобутків усіх видів мистецтва збагачує і розвиває її.

Для реалізації цієї мети у класі створено умови для використання елементів лялькового театру: виготовлено ляльки, що одягаються на руки, м'які іграшки, пальчикові персонажі, костюми для гри маленьких акторів. Присутність казкових персонажів, лялькових героїв, іграшок завжди допомагала зацікавити, збадьорити, допомогти легше запам'ятовувати вивчений матеріал. А особливо, коли іграшки опиняються в руках дітей, тим більше, коли ці герої оживають, починають говорити, змінюючи міміку й жести. М'яка іграшка, лялька «оживають» у дитячих руках, допомагають школяреві подолати страх, невпевненість, викликають бажання розповісти про свої враження, емоції, висловити думки, дати поради, зіграти роль так, щоби допомогти ближньому, а отже, і собі.

Перший урок на початку робочого дня, як правило, починається з огляду погоди в синоптичній студії, де чергові синоптики описують ранок. Діти, відповідно до теми уроку, одягають на руки іграшки, наприклад, крота і тигреняти, або свинки і собачки, або лисички та їжачка і т.д., і розповідають, що побачили по дорозі до школи, чи що бачать за віконцем, або створюють діалог за спостереженнями (процесом керує вчитель, а репліки імпровізують діти). Наприклад: Чергові ведуть огляд погоди від імені лисички та їжачка (на руках відповідні іграшки). Урок навчання грамоти, 1-й клас:

- Привіт, Колючий!
- Привіт, Лисичко-сестричко!
- Ти помітив, який сьогодні чудовий весняний ранок?
- Авжеж, веселе сонечко виглядало із-за хмар.
- Повівав легенький вітерець.

- У гайку чути пташиний спів.
- Зацвів барвінок.
- Гайда гратися!
- Ні, у нас урок. Залишаймося з дітками.
- Гарзд.

Й іграшки-герої залишаються на уроці, під час якого триває робота над текстом казки «Лисиця та їжак». Діти неодноразово одягають іграшки на руки, коли читають текст в особах, переказують, відповідають на питання.

Варіантів застосування елементів лялькового театру на уроках безліч: вивчення правил веде Мудра Сова, Незнайко; перевіряє таблицю множення і ділення Лунтик, свинка Пепа; завдання для роботи в парах, групах залишаємо для Мудрого Їжачка, Білочки; переказ тексту, опис предмета, явища, дії, розв'язування задач, складання загадок, читання і переказ в особах допомагають провести інші мешканці лісової школи або казкові персонажі. Такі форми роботи застосовуємо майже на всіх уроках. А до свят, виховних заходів готуємо цілі вистави.

Під час такої роботи школярі говорять наче голосом тварин, рослин, природних явищ (вітру, сонця, осені, ялинки, квітки і т.д.). Складені імпровізовані діалоги, загадки, казки-мініатюри демонструємо в ляльковому театрі, а якщо творимо текст серед природи, то використовуємо драматизацію, пластичний етюд. Школяр, який створює текст, має орієнтуватися на адресата висловлювання, у чомусь його переконувати, щось доводити, описувати, розкриваючи істотні ознаки, характеристики предмета, події, явища, про щось розповісти так, щоб адресат одержав чітке уявлення про мету і зміст створюваного тексту [6, с.12].

Дітям шести-, семирічного віку властива здатність по-особливому відчувати і переживати те, за чим вони спостерігають, те, що пізнають. Але з часом ця властивість втрачається. Аби розвинути і підтримувати її, ми використовуємо засіб олюднення предмета, явища. Наприклад, щоб розповісти про сніжинку, можна, знову ж таки, взяти вирізану сніжинку і спробувати «почути», про що вона розкаже, «стати» сніжинкою. Діти із задоволенням виконують цю роль. Так, на уроці української мови у 2-му класі на тему «Сніжний віночок спітає зима» діти в ляльковому театрі імпровізують уривок із твору Зірки Мензатюк «Мільйон мільйонів сніжинок».

- Сніжинка народилася високо в небі, у великій волохатій хмарі.
- Бабуню Хмаро, чому ми так далеко від землі?
- Щоб першими побачити, як із холодних висот надходить зима.
- Бабуню Хмаро, а навіщо нам стрічати зиму?
- Щоб землю вкрити білою ковдрою, заховати од вітрів-морозів.
- Ой, бабуню, та ж я мала, а земля величезна! Як я її вкрию?
- Земля велика, але одна, а в тебе мільйон мільйонів сестричок. Разом вам усе під силу, – сказала Хмара і трусонула рясним фартухом.

Або на уроці російської мови діти читають напам'ять і відразу ж «входять» у роль інших героїв, використовуючи іграшки, щоб розповісти про сніжинку.

Основою таких видів діяльності стають твори Г. Бойка, Н. Забіли, А. Камінчука, Л. Костенко, А. М'ястківського, М. Підгірянки, В. Сухомлинського, Лесі Українки та інших відомих письменників.

Використовуємо й спосіб емпатії, рефлексії почуттів. Для цього пропонуємо школярам розповісти про свої відчуття, переживання стосовно якоїсь події, прочитаного або прожитого дня [7, с. 55].

Виховання середовищем, обставинами, які моделюють самі учні, речами, що збагачують духовне життя колективу, – це одна з найтонших сфер педагогічного впливу [8, с. 89]. На думку Ю. М. Ємельянова, комунікативна компетентність завжди набувається у соціальному контексті. Тому й намагаємося створювати найактивніше мовленнєве середовище, яке сприяє формуванню комунікативної компетентності школяра.

Отже використання елементів театрального мистецтва на уроках та в позаурочний час розвиває у дітей увагу, уяву, мислення, мовлення; сприяє адекватній поведінці, підвищує самооцінку, допомагає подолати труднощі у спілкуванні. Театралізація сприяє творчому натхненню.

Такі види роботи недостатньо використовуються у навчально-виховному процесі, тому необхідні наукові розробки, створення спеціальних програм, практичне застосування яких підтвердить ефективність використання театрального мистецтва як засобу оптимізації формування комунікативної компетентності у дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посіб. для вчителів і методистів почат. Навчання / О. Я. Савченко. – 3-тє вид., без змін. – К. : Богданова А. М., 2009. – 226 с.
2. Державний стандарт початкової загальної школи // Початкова освіта. – 2011. – № 18 (594).
3. Жинкин М. И. Психологические основы развития речи / М. И. Жинкин // В защиту живого слова : сб. ст. / Сост. В. Я. Коровина. – М. : Просвещение, 1966. – С. 5–25.
4. Донченко Т. Мова має вивчатися у мовленні, в текстах різних стилів, типів і жанрів мовлення, кращих їх зразках / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – № 3. – 2008. – С. 5–12.
5. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. – К. : Магістр, 1997, 255 с.
6. Вашуленко М. С. Мовна освіта як засіб соціалізації молодших школярів / М. С. Вашуленко // Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів : зб. наук. праць. – Рівне, 2006. – 344 с.
7. Хуторской А. В. Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному? [пособие для учителя] / А. В. Хуторской. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 383 с.
8. Сухомлинський В. О. Павліська середня школа / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : У 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 4. – С. 89.

Наукове видання

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ І ПРІОРИТЕТИ
КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ
В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

Збірник науково-методичних праць

За зміст статей і правильне цитування відповідальний автор

Комп'ютерний макет:

Колесник Н. Є., кандидат педагогічних наук, доцент;

Танська В. В., кандидат педагогічних наук, доцент

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Надруковано з оригінал-макета авторів

Підписано до друку 01.03.16. Формат 60x90/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум.-друк. арк. 21,15 Обл.-вид. арк. 26,87. Наклад 300. Зам. 777.

Віддруковано з готових оригінал-макетів у комунальному
книжково-газетному видавництві «Полісся»
10008, м. Житомир, вул. Шевченка, 18,а

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру:
серія ЖТ № 5 від 26.02.2004 року*